

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Максимова Маргарита Костянтинівна

УДК 351:342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право
(081 – Право)

**Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
(доктора філософії)**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М.К. Максимова

Науковий керівник –
Собакарь Андрій Олексійович,
доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Максимова М.К. Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2023.

Дисертацію присвячено аналізу існуючих наукових підходів, законодавства України і практики його реалізації з метою розв'язання наукового завдання щодо визначення теоретичних засад, способів, механізмів та особливостей адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Визначено поняття адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя як здійснюваного державою та заснованого на нормах адміністративного права виконавчо-розпорядчого процесу упорядкування суспільних відносин, що передбачає концентрацію зусиль органів державної влади і громадянського суспільства, спрямованих на створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз її безпеці, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації шляхом застосування комплексу адміністративно-правових, політико-організаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних та інших заходів.

Обґрунтовано доцільність визнання безпеки дитини в якості пріоритетного об'єкта адміністративно-правового забезпечення, що здійснюється спеціальною системою органів державної влади, місцевого самоврядування та окремих інституцій громадянського суспільства, та спрямоване за рахунок завдань, принципів, основних напрямів та механізмів на створення соціально-політичних, правових, організаційно-управлінських,

інноваційно-технологічних; кадрових; фінансово-економічних умов та гарантій фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення і захисту їх прав та законних інтересів.

Обґрунтовано необхідність формування принципово нової парадигми безпечного дитинства, що передбачатиме ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам безпеці дитини, вироблення мінімальних стандартів такої безпеки, систематизацію інформації про види загроз, джерела їх виникнення та поширення, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері охорони дитинства на засадах партнерства та взаємної підтримки, формулювання теоретико-концептуальних принципів і положень, стратегічних заходів та програмно-цільових орієнтирів публічно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб у Національній доктрині безпеки дитини в Україні. Структура та зміст останньої диктується основними проблемами у сфері дитинства, зокрема: недостатньою ефективністю наявних публічно-правових механізмів забезпечення та захисту прав та інтересів дітей, невиконанням міжнародних стандартів у галузі прав дитини; високим ризиком бідності, особливо у багатодітних та неповних сім'ях; поширеністю сімейного неблагополуччя; низькою ефективністю профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями та дітьми, поширеністю практики позбавлення батьківських прав та соціального сирітства; дублюванням повноважень між суб'єктами публічного адміністрування щодо обсягу та якості доступних послуг для дітей та їх сімей тощо.

Охарактеризовано нормативні засади забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, які наразі складає значна кількість національних нормативно-правових актів, що визначають: 1) загальні засади забезпечення безпеки і благополуччя дитини; 2) правовий статус суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 3) організаційно-правовий механізм забезпечення дітей медичною допомогою; 4) організаційно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 5) правові засади

запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей; 6) стратегічно-планувальні заходи щодо захисту прав та інтересів дітей і підлітків; 7) фінансово-економічні засади реалізації заходів щодо забезпечення прав та законних інтересів дітей; 8) окремі напрями охорони дитинства та реалізації дітьми права на безпечні умови життя; 9) особливості застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення прав та законних інтересів дітей.

Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя виявляється через мету та сукупність відповідних завдань, які полягають у: вивченні та моніторингу становища дітей, створенні умов та гарантій для забезпечення їх благополуччя та безпечного середовища; формуванні політики громадської нетерпимості до всіх форм насильства над дітьми в суспільстві; створенні системи ефективної профілактики та протидії домашньому насильству над дітьми; здійсненні заходів щодо протидії найгіршим формам дитячої праці, проституції та порнографії; захисту дітей від експлуатації, сексуального насильства і торгівлі людьми; забезпеченні захисту персональних даних дитини та іншої конфіденційної інформації про неї, забезпеченні безпеки дітей в інформаційному просторі; вжитті заходів щодо запобігання проявам радикалізму, расизму, ксенофобії та іншим формам екстремізму дітей; оптимізації інформаційно-просвітницької роботи із запобігання усіх форм насильства над дітьми; збереженні здоров'я кожної дитини протягом усього періоду дитинства, забезпеченні доступу до високоякісних медичних послуг, формуванні здорового способу життя дітей; забезпеченні соціально-правового захисту дітей різних категорій (дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей біженців, дітей з девіантною поведінкою тощо); наданні їм високоякісних психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, юридичних, інформаційних послуг, створенні умов та гарантій для їх розвитку, соціалізації та безпеки; здійсненні заходів щодо профілактики негативних явищ серед дітей, протидії торгівлі дітьми, сексуальної експлуатації дітей, насильству та

жорстокому поводженню з дітьми тощо.

Удосконалено систему принципів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яку складають принципи: запобігання і ліквідації негативних наслідків життєдіяльності дитини; безпекового «дитиноцентризму»; системності; комплексності вжиття адміністративно-правового інструментарію у виявленні та врахуванні загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, які впливають на безпеку дитини; цілеспрямованості застосування адміністративно-правових заходів убезпечення дітей від чинників негативного характеру; пріоритету; повноти; взаємодії суб'єктів організаційно-правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя; безперервності застосування адміністративно-правових заходів убезпечення дітей; оптимальності; оперативності; міжгалузевості; забезпечення єдності методологічних засад у сфері убезпечення дітей від різного роду загроз та небезпечених чинників тощо.

Охарактеризовано систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яку складають суб'єкти: загальної, міжгалузевої, галузевої, спеціальної правоохоронної та громадсько-самоврядної компетенції.

Уточнено систему спеціальних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя, яку складають органи та установи: а) соціального захисту неповнолітніх; б) правоохоронно-ювенального спрямування, серед яких – уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; уповноважені органи з питань пробації; органи прокуратури; суди (судді).

Вказано на необхідність адміністративно-правового забезпечення створення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, що пов'язано із наявними деструктивними чинниками, які мають місце в інформаційній сфері, та

подолання яких вбачається шляхом: – включення до ст. 3 Закону України «Про інформацію» додаткового напрямку державної інформаційної політики – «забезпечення безпечних умов використання дітьми інформаційно-комунікативних технологій»; – прийняття Закону України «Про безпеку дитини в інформаційно-комунікаційному просторі», що передбачатиме комплекс правових, організаційних, інституційних, психолого-інформативних та мовно-комунікаційних заходів, спрямованих на: дотримання основних принципів, викладених у базових міжнародних та спеціалізованих документах з прав дитини; регулювання обігу інформаційної продукції, що забезпечує повноцінний розвиток і соціалізацію дітей; сприяння виробництву та популяризації вітчизняної інформаційної продукції щодо безпеки дитини в інформаційно-комунікаційному просторі; дотримання конфіденційності інформації обмеженого доступу стосовно дітей; реалізацію права неповнолітнього на своєчасний доступ до повної та достовірної інформації, у тому числі до відомостей, що становлять зміст загальної освіти; захист дітей від негативного інформаційного впливу; – розширення обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини в частині обмеження доступу дітей до інформації, яка не відповідає віку дитини, з метою забезпечення їх інформаційної безпеки, у зв'язку з чим доповнити ч. 1 статті 150 Сімейного кодексу України; – організації взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості щодо протидії негативним явищам в дитячому інформаційному середовищі.

Встановлено, що адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя реалізуються через їх нормативну, організаційну (інституційну), іноваційно-інформаційну, адміністративно-профілактичну та адміністративно-деліктну складові, кожна з яких у невід'ємному взаємозв'язку комплексно створює усі необхідні умови та можливості для ефективних механізмів забезпечення та захисту прав дитини, подолання ризиків безпеки дитини у цифровому середовищі, створення ефективної системи запобігання та протидії порушенням прав дітей, зокрема

насильству щодо них.

На підставі аналізу зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, акцентовано увагу на можливих шляхах його запозичення для України, зокрема в частині: – відображення в конституційному законодавстві України норм про пріоритетний захист інтересів сім'ї та дитинства, зміцнення сімейних цінностей, правових орієнтирів на забезпечення реалізації кожною дитиною конституційного права на безпечне середовище; – впровадження закордонного досвіду щодо проведення комплексних профілактичних заходів, спрямованих на запобігання насильству щодо дітей, а також застосування адміністративно-правових заходів щодо подібних фактів; – консолідації державних зусиль з недержавними громадськими організаціями шляхом залучення широкого загалу та засобів масової інформації для реалізації стратегічних заходів державної політики у галузі сім'ї та дитинства; – підвищення рівня поінформованості суспільства та сім'ї щодо проблем здорового способу життя, життєстійкості та безпеки життєдіяльності; – реорганізації публічного адміністрування системою охорони здоров'я, соціального захисту населення та надання освітніх послуг на засадах відкритості, взаємозв'язку та ефективності надання їх дітям; – розробки та впровадження у вітчизняну практику перспективної зарубіжної моделі естафетного супроводу дитини, у тому числі з використанням заходів публічно-правового, психолого-педагогічного та медико-соціального характеру, від народження до повноліття; – запровадження механізмів формування адресного підходу при наданні комплексної (правової, соціальної, медичної, психолого-педагогічної) допомоги та підтримки дітям, які перебувають у скрутній життєвій ситуації або у небезпечному становищі; – створення незалежного (виключно при Верховній Раді України) інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні, унормування його статусу законом та забезпечення його входження до Європейської мережі дитячих омбудсменів (ENOC); – визначення єдиного національного безкоштовного мобільного (телефонного) номеру надання

дитині, що знаходиться в небезпеці, правової та психологічної допомоги.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові засоби, адміністративно-правова охорона, дитина, безпека дитини, булінг (цькування), домашнє насильство, гендерно обумовлене насильство, загрози безпеці дитини, ювенальна політика.

SUMMARY

Maksimova M.K. Administrative and legal provision of the child's right to safe living conditions. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 - Law. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2023.

The dissertation is devoted to the analysis of existing scientific approaches, the legislation of Ukraine and the practice of its implementation with the aim of solving the scientific task of determining the theoretical foundations, methods, mechanisms and features of the administrative and legal provision of the child's right to safe living conditions.

The concept of administrative-legal provision of the child's right to safe living conditions is defined as an executive-administrative process of regulating social relations implemented by the state and based on the norms of administrative law, which involves the concentration of efforts of state authorities and civil society aimed at creating favorable conditions for life and development child, timely detection, prevention and neutralization of threats to his safety, as well as minimization and elimination of consequences in case of their implementation by applying a complex of administrative-legal, political-organizational, socio-economic, material-technical and other measures.

The expediency of recognizing child safety as a priority object of administrative and legal support, which is carried out by a special system of state authorities, local self-government and individual institutions of civil society, and aimed at the expense of tasks, principles, main directions and mechanisms to create socio-political, legal, organizational and managerial, innovative and technological; personnel; financial and economic conditions and guarantees of physical, intellectual, cultural development of children, provision and protection of their rights and legitimate interests.

The need for the formation of a fundamentally new paradigm of safe childhood is substantiated, which will involve taking measures to deter and counter threats to child safety, developing minimum standards for such safety, systematizing information about types of threats, sources of their occurrence and spread, creating an effective system of interaction between state authorities, local authorities self-governance and society, as well as the development of international cooperation in the field of childhood protection on the basis of partnership and mutual support, the formulation of theoretical and conceptual principles and provisions, strategic measures and programmatic guidelines for the public-legal provision of the rights, freedoms and legitimate interests of minors in the National Doctrine child safety in Ukraine. The structure and content of the latter is dictated by the main problems in the field of childhood, in particular: insufficient effectiveness of existing public legal mechanisms for ensuring and protecting the rights and interests of children, non-fulfillment of international standards in the field of children's rights; high risk of poverty, especially in large and single-parent families; prevalence of family dysfunction; the low effectiveness of preventive work with disadvantaged families and children, the prevalence of the practice of deprivation of parental rights and social orphanhood; duplication of powers between subjects of public administration regarding the volume and quality of available services for children and their families, etc.

The normative principles of ensuring a child's right to safe living conditions are characterized, which currently comprise a significant number of national

normative legal acts, which determine: 1) general principles of ensuring the safety and well-being of a child; 2) legal status of the subjects of ensuring child safety; 3) organizational and legal mechanism for providing children with medical care; 4) the organizational and legal mechanism of interaction between the subjects of ensuring child safety; 5) legal principles for preventing and countering domestic violence against children; 6) strategic planning measures to protect the rights and interests of children and adolescents; 7) financial and economic principles for the implementation of measures to ensure the rights and legitimate interests of children; 8) separate areas of childhood protection and implementation of children's right to safe living conditions; 9) features of application of measures of administrative responsibility for violation of children's rights and legitimate interests.

Administrative and legal provision of the child's right to safe living conditions is manifested through the purpose and set of relevant tasks, which consist of: studying and monitoring the situation of children, creating conditions and guarantees to ensure their well-being and a safe environment; forming a policy of public intolerance to all forms of violence against children in society; creation of a system of effective prevention and countermeasures against domestic violence against children; implementation of measures to combat the worst forms of child labor, prostitution and pornography; protection of children from exploitation, sexual violence and human trafficking; ensuring the protection of the child's personal data and other confidential information about him, ensuring the safety of children in the information space; taking measures to prevent manifestations of radicalism, racism, xenophobia and other forms of extremism of children; optimization of information and educational work to prevent all forms of violence against children; maintaining the health of each child throughout childhood, ensuring access to high-quality medical services, forming a healthy lifestyle for children; ensuring social and legal protection of children of various categories (orphans and children deprived of parental care, disabled children, refugee children, children with deviant behavior, etc.); providing them with high-quality psychological, social-pedagogical, social-medical, legal, informational services, creating conditions and guarantees for their

development, socialization and security; implementation of measures to prevent negative phenomena among children, combating child trafficking, sexual exploitation of children, violence and child abuse, etc.

The system of principles of administrative and legal provision of the child's right to safe living conditions has been improved, which consists of the following principles: prevention and elimination of negative consequences of the child's life; safe "child-centeredness"; systematicity; the complexity of the use of administrative and legal tools in identifying and taking into account threats of an external and internal nature that affect the child's safety; purposeful application of administrative and legal measures to protect children from negative factors; priority; fullness; interaction of the subjects of the organizational and legal mechanism for ensuring the child's right to safe living conditions; continuity of application of administrative and legal measures for the protection of children; optimality; efficiency; intersectorality; ensuring the unity of methodological principles in the field of protecting children from various threats and unsafe factors, etc.

The system of subjects of administrative and legal support for the realization of the child's right to safe living conditions is characterized, which consists of subjects: general, interdisciplinary, sectoral, special law enforcement and public-self-governing competence.

The system of special subjects of administrative and legal support for the implementation of the child's inalienable right to safe living conditions, which consists of the bodies and institutions of: a) social protection of minors, has been specified. b) law enforcement and juvenile direction, including authorized units of the National Police of Ukraine; centers for providing free secondary legal assistance; authorized bodies on probation issues; prosecutor's office; courts (judges).

The need for administrative and legal support for the creation of a safe environment for the child in the field of information and communication technologies is indicated, which is connected with the existing destructive factors that take place in the information field, and overcoming which can be seen through: – inclusion in Art. 3 of the Law of Ukraine "On Information" of the additional

direction of the state information policy - "ensuring safe conditions for the use of information and communication technologies by children"; - the adoption of the Law of Ukraine "On the safety of the child in the information and communication space", which will provide for a complex of legal, organizational, institutional, psychological-informative and language-communication measures aimed at: compliance with the basic principles set forth in the basic international and specialized documents on the rights of the child ; regulation of the circulation of information products, which ensures the full development and socialization of children; promoting the production and popularization of domestic information products regarding child safety in the information and communication space; maintaining the confidentiality of information with limited access regarding children; implementation of the minor's right to timely access to complete and reliable information, including information that constitutes the content of general education; protection of children from negative informational influence; - expanding the responsibilities of parents regarding the upbringing and development of the child in terms of limiting children's access to information that does not correspond to the child's age, in order to ensure their information security, in connection with which to supplement Part 1 of Article 150 of the Family Code of Ukraine; – organization of interaction between state authorities, local self-government and the public regarding countering negative phenomena in the children's information environment.

It has been established that administrative and legal guarantees of ensuring a child's right to safe living conditions are implemented through their normative, organizational (institutional), innovative and informational, administrative and preventive, and administrative and tort components, each of which in an integral relationship comprehensively creates all the necessary conditions and opportunities for effective mechanisms for ensuring and protecting children's rights, overcoming child safety risks in the digital environment, creating an effective system for preventing and countering violations of children's rights, including violence against them.

On the basis of the analysis of foreign experience of administrative and legal

provision of the child's right to safe living conditions, attention is focused on possible ways of borrowing it for Ukraine, in particular in the part: – reflection in the constitutional legislation of Ukraine of norms on priority protection of the interests of the family and childhood, strengthening of family values, legal guidelines for ensuring the realization of every child's constitutional right to a safe environment; – implementation of foreign experience in carrying out comprehensive preventive measures aimed at preventing violence against children, as well as the application of administrative and legal measures in relation to similar facts; – consolidation of state efforts with non-state public organizations by involving the general public and mass media for the implementation of strategic measures of state policy in the field of family and childhood; – increasing the level of awareness of society and the family regarding the problems of a healthy lifestyle, sustainability and safety of life; – reorganization of public administration through the system of health care, social protection of the population and the provision of educational services on the basis of openness, interconnection and effectiveness of their provision to children; – development and implementation into domestic practice of a promising foreign model of relay support for a child, including the use of measures of a public-legal, psychological-pedagogical and medical-social nature, from birth to adulthood; – introduction of mechanisms for the formation of a targeted approach when providing comprehensive (legal, social, medical, psychological and pedagogical) assistance and support to children who are in a difficult life situation or in a dangerous situation; – creation of an independent (exclusively under the Verkhovna Rada of Ukraine) institution of the Ombudsman for Children's Rights in Ukraine, standardizing its status by law and ensuring its entry into the European Network of Children's Ombudsmen (ENOC); – definition of a single national free mobile (telephone) number for providing legal and psychological assistance to a child in danger.

Key words: administrative responsibility, administrative-legal support, administrative-legal means, administrative-legal protection, child, child safety, bullying, domestic violence, gender-based violence, threats to child safety, juvenile policy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Максимова М.К. Адміністративно-правове забезпечення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій / М.К. Максимова // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1 (116). С. 103-109. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10113>

2. Максимова М.К. Норми міжнародного права як джерела адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М.К. Максимова // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 131-136. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10174>

3. Максимова М.К. Особливості адміністративно-правового регулювання реалізації дитиною права на психіатричну допомогу в Україні / М.К. Максимова // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 397-399. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/92.pdf

4. Максимова М.К. Безпека дитини як складова національної безпеки країни та об'єкт адміністративно-правового забезпечення / М.К. Максимова // *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 89-94. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2022/15.pdf

5. Максимова М.К. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М.К. Максимова // *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 158-163. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/24.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Максимова М.К. Адміністративна деліктність як загроза забезпечення повноцінного розвитку дитини / М. Максимова // *Захист прав та інтересів дітей і жінок в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 29 квіт. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 39-40.

7. Максимова М.К. Адміністративно-правове регулювання реалізації дитиною права на психіатричну допомогу / М. Максимова // *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції), (м. Маріуполь, 03 грудня 2021 року). Маріуполь, 2021. С. 23-27.

8. Максимова М.К. Значення системи ювенальної юстиції в механізмі захисту прав та законних інтересів дітей / М. Максимова // *Актуальні проблеми ювенальної деліктології* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 5 листоп. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 132-135.

9. Максимова М. Безпека дитини як основна детермінанта безпеки нації та національної безпеки країни / М. Максимова // *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 128-129.

10. Максимова М.К. Досвід скандинавських країн в адміністративно-правовому забезпеченні реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М. Максимова // *Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції*: матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу, м. Запоріжжя, 14-15 червня 2022 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2022. С. 112-114.

11. Максимова М.К. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М. Максимова // *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану*: матеріали наукового семінару, м. Львів, 23 червня

2022 року. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 158-163.

12. Максимова М.К. Принципи адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М. Максимова // *Актуальні питання адміністративного права та процесу: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених* (м. Кропивницький, 02 грудня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 193-197.

13. Максимова М.К. Попередження та протидія булінгу в дитячому середовищі України засобами адміністративного права / М. Максимова // *Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції*. К.: ДУІТ, 2022. С. 209-213.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ	32
1.1. Витоки, сучасний стан та соціальна обумовленість правової охорони дитинства.....	32
1.2. Безпека дитини як об'єкт адміністративно-правового забезпечення.....	47
1.3. Поняття, мета та завдання адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя...	62
Висновки до Розділу 1	80
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ	82
2.1. Становлення та сучасний стан нормативного забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя	82
2.2. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, їх координація та взаємодія	101
2.3. Правоохоронні органи як спеціальні суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя	122
2.4. Адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя	135
Висновки до Розділу 2	150

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ	152
3.1. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя з урахуванням норм міжнародного права та позитивного зарубіжного досвіду	152
3.2. Підвищення ефективності забезпечення безпечного для дитини середовища адміністративно-правовими засобами.....	171
Висновки до Розділу 3.....	187
ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	198
ДОДАТКИ.....	229

ВСТУП

Актуальність теми. Проголошений Україною курс на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовуються на підтримку сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї або середовищі, максимально наближеному до сімейного та максимального безпечного. Разом з тим, в багатьох українських сім'ях частково або й зовсім не приділяється уваги неповнолітнім дітям, тим самим порушуючи подальше становлення та розвиток дитини у суспільстві. Крім того, вони порушують і норми чинного законодавства, які висвітлені у ст. 150 Сімейного кодексу України, де батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини, піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя.

Невиконання батьками та особами, які їх замінюють, своїх обов'язків залишається однією з серйозних проблем з погляду соціальних, економічних і демографічних наслідків. Легковажне або байдуже ставлення батьків (законних представників) до поведінки дітей, незнання кола їхнього спілкування, відсутність належного контролю, залишення неповнолітніх без нагляду або з малознайомими людьми, антигромадський спосіб життя найближчого сімейного оточення в більшості випадків є причиною того, що діти опиняються в небезпечному становищі, а також стають жертвами злочинів та адміністративних правопорушень.

Попри значні зусилля держави у забезпеченні повноцінного розвитку дітей, охороні їх прав та законних інтересів, які реалізовані у тому числі у значному масиві різноманітних цільових програмах дій та підтримки, соціальних стратегіях, законодавчих ініціативах, спрямованих на захист прав

дитини за місцем її проживання, підтримку сімей з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, постраждалих внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів та ін., реалії сьогодення засвідчують негативну динаміку поширення як адміністративних проступків у цій сфері, так і злочинних проявів. Так, за даними Офісу генерального прокурора, за рік від початку повномасштабного вторгнення росії до України через російську військову агресію загинула 461 дитина, ще 926 – отримали поранення. Окрім того, за даними Національної поліції України, 345 українських дітей вважаються зниклими безвісти. Основне завдання поліції в цьому напрямі – спільно з представниками влади, громади та суспільства забезпечити дітям безпечне середовище.

Спроби держави знизити адміністративну деліктність у сфері забезпечення повноцінного розвитку дитини не дають відчутних результатів. Як наслідок, наразі немає концептуального уявлення про зміст, механізм та особливості адміністративно-правового забезпечення такої діяльності. Не з'ясовані цілі, завдання, принципи та пріоритети адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, не встановлені критерії його ефективності. Потребує поглибленого дослідження сутність явищ і процесів, які позначаються поняттями «безпека дитини», «інтереси дитини», «форми та методи забезпечення безпеки дитини». Відсутня загальноприйнята система критеріїв щодо оцінки безпеки дитини та вичерпний перелік загроз безпеці дитини для різних вікових груп.

За браком чітких стратегічних орієнтирів діяльність держави щодо забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя набула безсистемного, неузгодженого та фрагментарного характеру, що вимагає від держави та уповноважених органів публічної адміністрації, а також інституцій громадянського суспільства рішучих заходів, спрямованих на ефективне вирішення проблем дитинства та забезпечення його повноцінної безпеки.

Важливі аспекти правового забезпечення реалізації прав дитини в різних сферах життя суспільства досліджувалися багатьма відомими правниками,

зокрема слід згадати наукові праці В.Б. Авер'янова, А.Б. Агапова, О.П. Альохіна, Л.С. Анохіна, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, О.І. Беспалової, Ю.П. Битяка, І.Л. Бородіна, І.А. Галагана, В.В. Галунька, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Є.В. Додіна, В.В. Зуй, Р.В. Ігоніна, Д.П. Калаянова, Р.А. Калюжного, Л.В. Ковалюка, Ю.М. Козлова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, С.О. Кузніченка, М.В. Лошицького, Д.М. Лук'янця, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, Р.В. Миронюка, С.О. Мосьондза, О.М. Музичука, Л.Р. Наливайко, В.Я. Настюка, В.І. Олефіра, О.І. Остапенка, В.П. Петкова, С.В. Петкова, Д.В. Приймаченка, Р.А. Сербина, А.О. Собакаря, М.М. Тищенко, О.І. Харитонової, О.С. Юніна та ін. Не слід забувати також й роботи фахівців цивільного, сімейного, кримінального та трудового права, адже згадана проблематика має міжгалузевий характер.

Чимало дисертаційних досліджень окремих аспектів правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя виконано вітчизняними вченими-правниками, серед яких: Заславська М.Г. «Кримінальна відповідальність за неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей: соціальна обумовленість і склад злочину» (Харків, 2005), Логвинова М.В. «Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків за правопорушення, вчинені неповнолітніми» (Івано-Франківськ, 2006), Цибуліна І.В. «Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні» (Харків, 2006), Ковальчук Ю.І. «Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності» (Київ, 2007), Крестовська Н.М. «Ювенальне право України: генезис та сучасний стан» (Одеса, 2008), Максименко О.В. «Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні» (Київ, 2011), Нікітенко О.В. «Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності кримінальної міліції у справах дітей» (Харків, 2012), Лесько Н.В. «Адміністративно-правова діяльність органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень» (Львів, 2013), Костіна Е.В. «Адміністративно-правовий захист прав дитини» (Запоріжжя, 2014), Лактіонов Д.В. «Вплив

інформації, що надається ЗМІ, на скоєння проступків дітьми: адміністративно-правове дослідження» (Київ, 2014), Хуторянська Т.В. «Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на нормальний розвиток дитини» (Дніпро, 2015), Синегубов О.В. «Здійснення особистих немайнових прав осіб, що не досягли повноліття» (Київ, 2015), Бандурка І.О. «Кримінально-правовий захист дитинства в Україні» (Харків, 2016), Горбова Г.О. «Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї» (Київ, 2016), Коломєць Н.В. «Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні» (Харків, 2019), Навроцький О.О. «Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання» (Харків, 2018), Лесько Н.В. «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» (Київ, 2019), Опацький Р.М. «Адміністративно-правові засади формування та реалізації ювенальної політики в Україні» (Дніпро, 2021) та ін.

Попри широкий спектр досліджень ювенальної проблематики, адміністративна складова правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя комплексно не досліджувалась. Переважна більшість вчених у своїх доробках або висвітлюють її фрагментарно, або не торкаються зовсім.

Все вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми, а також про необхідність дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя на ґрунтовному, монографічному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положень Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04 березня 2015 р. № 213-р., Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та

виховання дітей на 2017–2026 роки і плану заходів з реалізації її I етапу, схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3.03.2016 № 14-10, та загальноуніверситетської наукової теми «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування».

Мета і задачі дослідження. Мета дисертації полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства та узагальнення практики його застосування визначити концептуально-орієнтований механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя й на цій основі розробити пропозиції щодо його удосконалення.

Згідно з поставленою метою визначено такі основні задачі дослідження:

- з'ясувати соціальну обумовленість адміністративно-правової охорони дитинства;
- розглянути безпеку дитини як важливу соціальну цінність та об'єкт адміністративно-правового забезпечення;
- уточнити завдання адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;
- охарактеризувати нормативні засади забезпечення безпечного для дитини середовища;
- охарактеризувати систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;
- з'ясувати сутність адміністративно-правових гарантій забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;
- окреслити аспекти перейняття зарубіжного досвіду у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;
- виробити конкретні заходи, спрямовані на удосконалення чинного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення прав

та законних інтересів дитини.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Методи дослідження. Методологічну основу цього дослідження складає комплекс методів пізнання, серед яких діалектичний метод було застосовано для з'ясування науково-теоретичних і практичних засад реалізації дитиною права на безпечні умови життя (розділи 1-3); формально-юридичний метод – для з'ясування змісту та правової природи безпеки дитини як об'єкта адміністративно-правового забезпечення (підрозділ 1.2); історико-правовий метод – для з'ясування витоків, встановлення періодизації розвитку законодавства у сфері правової охорони дитинства (підрозділ 1.1). Для аналізу та узагальнення емпіричної інформації за темою дослідження та визначення недоліків адміністративно-правового забезпечення безпеки дитини в Україні використовувалися соціологічний та метод документального аналізу (підрозділи 1.2, 2.1, 3.2). Методи класифікації, групування, системно-структурний, системно-функціональний застосовано для характеристики суб'єктів та окремих складових механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). За допомогою спеціально-юридичного, статистичного та структурно-логічного методів досліджено сучасний стан та соціальну обумовленість правової охорони дитинства в Україні (підрозділи 1.1, 1.2). Порівняльно-правовий та компаративний методи використовувалися для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя з урахуванням норм міжнародного права та позитивного зарубіжного досвіду (підрозділи 2.1, 3.1), окреслення напрямків підвищення ефективності забезпечення безпеки дитини адміністративно-правовими засобами та оптимізації системи правоохоронних органів як спеціальних суб'єктів адміністративно-правової охорони дитинства в Україні (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2).

Нормативною основою роботи є Конституція України, законодавчі акти

України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради, акти Президента і Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: є показники діяльності суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, а саме: дані Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України (Національна поліція України), аналіз політико-правової публіцистики, довідкових видань, фактологічних матеріалів, а також зведені дані опитувань 542 респондентів, що мають безпосереднє відношення до вирішення проблем забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній науці адміністративного права комплексних досліджень теоретичних засад, способів, механізмів та особливостей адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя. У результаті виконаного дослідження сформульовано низку нових теоретичних положень, обґрунтовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України. Основні з них такі:

уперше:

– безпеку дитини визнано як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки країни, та реалізується за рахунок розширення соціально-правових гарантій дітей, підтримання фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів захисту прав та законних інтересів дитини в Україні;

– обґрунтовано доцільність визнання безпеки дитини в якості

пріоритетного об'єкта адміністративно-правового забезпечення, що здійснюється спеціальною системою органів державної влади, місцевого самоврядування та окремих інституцій громадянського суспільства, та спрямоване за рахунок завдань, принципів, основних напрямів та механізмів на створення соціально-політичних, правових, організаційно-управлінських, інноваційно-технологічних; кадрових; фінансово-економічних умов та гарантій фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення і захисту їх прав та законних інтересів;

– наголошено на необхідності формування принципово нової парадигми безпечного дитинства, що передбачатиме ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам безпеці дитини, вироблення мінімальних стандартів такої безпеки, систематизацію інформації про види загроз, джерела їх виникнення та поширення, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері охорони дитинства на засадах партнерства та взаємної підтримки, формулювання теоретико-концептуальних принципів і положень, стратегічних заходів та програмно-цільових орієнтирів публічно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб у Національній доктрині безпеки дитини в Україні;

– сформульовано пропозиції щодо оптимізації адміністративно-деліктного законодавства у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, в їх числі щодо: 1) визначення підвідомчості правопорушень, адміністративна відповідальність за які передбачена статтею 180 КУпАП, у разі вчинення цих правопорушень батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють; 2) закріплення обов'язкової участі під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, законного представника або педагога; 3) нормативного визначення в якості заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вивчення умов проживання та виховання дітей, у тому числі й позбавлених батьківського піклування, у сім'ї опікуна та дітей, батьки яких

неналежним чином виконують свої обов'язки; 4) посилення адміністративних стягнень за правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, у вигляді громадських або виправних робіт до батьків або осіб, що їх замінюють, через неефективність попередження та адміністративного штрафу як заходів впливу на зазначених суб'єктів, які не виконують обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей; 5) визначення процедури оскарження учасником освітнього процесу рішення комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) в разі незгоди заявника з висновками, встановленими обставинами та/або рекомендаціями за результатом проведеної перевірки, адже Порядок реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом Міністерства освіти України від 28 грудня 2019 р. № 1646, що застосовується в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти, не встановлює такої процедури; 6) розширення сфери застосування норми статті 173-4 КУпАП не лише в освітньому процесі, але й на тренуваннях (секціях та гуртках), під час прогулянок у місцях масового відпочинку, інших громадських місцях тощо; 7) виділення в якості окремого складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2, за вчинення домашнього насильства стосовно дитини;

– акцентовано увагу на необхідності принципового оновлення законодавства у сфері додержання конституційних прав та свобод дитини, реалізації її права на безпечне для життя і здоров'я середовище шляхом: 1) прийняття Закону України «Про безпеку дитини»; 2) законодавчого закріплення механізму гарантування основних прав дитини (на зразок прийнятого у Республіці Узбекистан Закону «Про гарантії прав дитини»); 3) введення до чинного українського законодавства спеціальної норми, яка регулювала б порядок реалізації дитиною у повному обсязі свого права на самозахист, включаючи вибір її можливих форм; 4) створення комплексного законодавчого забезпечення захисту прав дитини та реалізації нею права на безпечні умови праці за різними напрямками, зокрема: охорони здоров'я;

екологічної безпеки; організації роботи суб'єктів публічного адміністрування в згаданій сфері; охорони прав дітей-інвалідів; контролю за обігом продукції сексуального характеру та ін.; 5) нормативного врегулювання порядку здійснення дитиною самозахисту, відсутність якого може привести до обмеження реалізації дитиною у повному обсязі такого права;

удосконалено:

– визначення поняття адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя як здійснюваного державою та заснованого на нормах адміністративного права виконавчо-розпорядчого процесу упорядкування суспільних відносин, що передбачає концентрацію зусиль органів державної влади і громадянського суспільства, спрямованих на створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз її безпеці, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації шляхом застосування комплексу адміністративно-правових, політико-організаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних та інших заходів;

– систему принципів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яку складають принципи: запобігання і ліквідації негативних наслідків життєдіяльності дитини; безпекового «дитиноцентризму»; системності; комплексності вжиття адміністративно-правового інструментарію у виявленні та врахуванні загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, які впливають на безпеку дитини; цілеспрямованості застосування адміністративно-правових заходів убезпечення дітей від чинників негативного характеру; пріоритету; повноти; взаємодії суб'єктів організаційно-правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя; безперервності застосування адміністративно-правових заходів убезпечення дітей; оптимальності; оперативності; міжгалузевості; забезпечення єдності методологічних засад у сфері убезпечення дітей від різного роду загроз та небезпечених чинників тощо;

– визначення адміністративно-правових гарантій забезпечення реалізації

дитиною права на безпечні умови життя, що реалізуються через їх нормативну, організаційну (інституційну), інноваційно-інформаційну, адміністративно-профілактичну та адміністративно-деліктну складові, кожна з яких у невід'ємному взаємозв'язку комплексно створює усі необхідні умови та можливості для ефективних механізмів забезпечення та захисту прав дитини, подолання ризиків безпеки дитини у цифровому середовищі, створення ефективної системи запобігання та протидії порушенням прав дітей, зокрема насильству щодо них;

дістало подальшого розвитку:

– характеристика нормативних засад забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя через аналіз національних нормативно-правових актів, що визначають: 1) загальні засади забезпечення безпеки і благополуччя дитини; 2) правовий статус суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 3) організаційно-правовий механізм забезпечення дітей медичною допомогою; 4) організаційно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 5) правові засади запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей; 6) стратегічно-планувальні заходи щодо захисту прав та інтересів дітей і підлітків; 7) фінансово-економічні засади реалізації заходів щодо забезпечення прав та законних інтересів дітей; 8) окремі напрями охорони дитинства та реалізації дітьми права на безпечні умови життя; 9) особливості застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення прав та законних інтересів дітей;

– характеристика системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яку складають суб'єкти: загальної, міжгалузевої, галузевої, спеціальної правоохоронної та громадсько-самоврядної компетенції;

– обґрунтування шляхів вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя з урахуванням норм міжнародного права та позитивного зарубіжного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю

їх використання у:

– *науковій діяльності* – під час подальшої розробки проблематики адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя (акт впровадження в наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 03 серпня 2023 року);

– *законотворчій діяльності* – для формулювання пропозицій та рекомендацій щодо внесення змін і доповнень до нормативних актів, дія яких спрямована на забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;

– *практичній діяльності* – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність загальних та спеціальних (у тому числі правоохоронного спрямування) суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;

– *освітній діяльності* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Поліцейська діяльність», «Адміністративна діяльність Національної поліції», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції», «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції», а також при підготовці навчальної літератури з даного напрямку (акт впровадження в навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 03 серпня 2023 року № 1/08-2023).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки, узагальнені та сформульовані у дисертації, оприлюднювалися на науково-практичних конференціях: «Захист прав та інтересів дітей і жінок в умовах воєнного стану» (м. Дніпро, 2022 р.), «Актуальні питання адміністративного права та процесу» (м. Маріуполь, 2021 р.), «Актуальні проблеми ювенальної деліктології» (м. Дніпро, 2021 р.), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти (м. Дніпро, 2022 р.), «Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції» (м. Запоріжжя, 2022 р.), «Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану (м. Львів, 2022 р.), «Актуальні питання

адміністративного права та процесу» (м. Кропивницький, 2022 р.), «Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення» (м. Київ, 2022 р.).

Публікації. Основні положення, сформульовані в дисертації, відображено у тринадцяти наукових публікаціях, п'ять з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також у восьми тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 278 сторінок, з яких 197 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 277 найменувань, додатки викладено на 48 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ

1.1. Витоки, сучасний стан та соціальна обумовленість правової охорони дитинства

Сучасне українське суспільство характеризується постійно збільшеною потребою у формуванні ефективного механізму забезпечення особистої безпеки людини через безперервне зростання якісних та кількісних показників її загроз. Особливо деструктивний вплив на себе зазнає найбільш уразлива категорія суспільства, якою є діти. Масові та грубі порушення прав дітей, втягнення дитячого населення до злочинної та асоціальної діяльності, сексуальна експлуатація, торгівля дітьми, рабство, булінг, кібербулінг, вербування терористичними структурами неповнолітніх, а також інші негативні факти свідчать про необхідність подальшого вдосконалення правової охорони дитинства. Навіть стрімке удосконалення інформаційних технологій та формування нового інформаційного простору в суспільстві, маючи ряд позитивних якостей, з іншого боку детермінує нові види протиправних діянь, раніше невідомих як вітчизняним правникам, так і світовій юридичній практиці, яким неможливо ефективно протидіяти через відсутність ретельно розробленого, узгодженого, продуманого, сучасного законодавства.

Права дітей та особливості їх реалізації в різні історичні періоди привертали увагу суспільства, державних діячів та громадськості.

Правовий статус дитини зазнав суттєвих змін у XVIII ст. з прийняттям у 1743 році відомих «Прав, за якими судиться малоросійський народ». У цьому документі вперше вживається категорія «неповнолітня людина» і визначаються особливості її правосуб'єктності. Вчинення злочину такою

особою визнавалось обставиною, що пом'якшує покарання. Надалі у «Зібрання малоросійських прав» 1807 року було запроваджено правову дефініцію «неповноліття». Так, неповнолітніми вважались хлопчики віком до 18 років і дівчатка – до 13 років. По досягненню повноліття особи мали право успадковувати майно, а дівчатка, крім того, могли виходити заміж. Вказаним правовим документом також було проголошено принцип рівності у спадкуванні народжених дітей і тих, що мали народитись і були зачаті за життя спадкодавця. Також необхідно прийняти до уваги факти рецесії положень тогочасного європейського права щодо прав дитини. До прикладу, «Загальне цивільне уложення Австрійської імперії» 1811 року, яке діяло на частині території сучасної України, передбачало особливий правовий статус дитини. Зокрема, малолітнім (до досягнення 7-річного віку) та неповнолітнім (від 7 до 14 років) та дітям до 24 років гарантувався правовий захист [250, с. 9; 88].

М. Драгоманов у 1884 році оприлюднив проект Конституції під назвою «Проектъ основаній устава украинскаго общества «Вольный Союзъ», у якому передбачалось запровадження безкоштовної початкової (для всіх дітей), середньої та вищої (для дітей обдарованих, незалежно від матеріального становища їхніх родин) освіти; утримання таких дітей за громадські кошти протягом періоду навчання. Крім того, у Конституції - М. Драгоманова був припис, яким заборонялась праця дітей віком до 14 років на фабриках. Пізніше, на початку ХХ ст. в окремому розділі проекту Конституції М. Грушевського пропонувалося унормувати «права громадян України», що заклало міцний фундамент для майбутнього визначення конституційних прав та свобод дитини в самостійній Україні [250, с. 104, 175-180; 88].

Рух за права дітей має не таку давню історію в порівнянні з дискусією щодо прав людини [24]. Проте деякі правові аспекти захисту прав та правового становища дитини потребують переосмислення. Положення національних законодавств країн, включаючи нормативно-правові акти, що визначають правовий статус дитини, наразі неузгоджені. Кожна держава має своє бачення

таких понять, як «дитина», «дитинство», «права дитини». У зв'язку з цим для створення ефективної системи захисту прав дитини необхідно вирішити всі протиріччя.

Під дитинством зазвичай у суспільній науці розуміють віковий етап індивідуального розвитку людини, що почався з народження, який дозволяє йому формуватися і функціонувати як повноцінний, дієздатний член суспільства. Дитинство як правова категорія визначає, насамперед, вікові межі формування та розвитку людини як особистості.

Фактично під дитинством в правовій науці слід розуміти закріплений у законодавстві віковий етап індивідуального розвитку людини, що почався з народження, що дозволяє йому формуватися і функціонувати як повноцінний член суспільства в умовах, створюваних суспільством, державою, сім'єю.

У чинному законодавстві визначення поняття «дитина» зустрічається у Законі України «Про громадянство України» (як «особа віком від 18 років») (ст. 1) [160], та Законах України «Про охорону дитинства» (ст. 1) [199] та Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (ст. 2) [161], які визначають «дитину» як «особу віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» [85].

Поняття «дитина» у правовій науці пов'язане, перш за все, з віковою межею, після досягнення якої суб'єкт набуває повного комплексу прав і свобод. При цьому слід враховувати, що ряд галузей права визначають інший віковий ліміт, з настанням якого суб'єкт стає власником всього комплексу даного виду прав.

Враховуючи наукові дефініції й інтерпретації досліджуваного поняття, деякі вчені пропонують трактувати поняття «дитинство» з позиції науки управління та розглядаючи його як об'єкт державної політики у сфері охорони дитинства наступним чином: «дитинство – це особливий період розвитку людини від народження до повноліття й водночас динамічне соціальне явище, що характеризується специфікою статусу дитини в соціальній структурі

суспільства та є об'єктом державної політики у сфері охорони дитинства» [85].

Таким чином, з урахуванням вищесказаного, з розумовою та фізичною незрілістю діти не можуть діяти нарівні з дорослими, а відтак потребують спеціальної охорони та захисту своїх прав, під якими прийнято розуміти сукупність законодавчих норм, вкладених у захист їх інтересів у всіх сферах життєдіяльності.

На сьогодні апріорі неможливо створити правову державу без поваги до прав дитини, тому країни повинні здійснювати спеціальну державну політику щодо дітей та сім'ї, що включає різні аспекти: юридичну, економічну, демографічну, соціальну, психолого-педагогічну та інші складові. Ця політика має комплексний характер, вона встановлює місце та роль органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій у реалізації прав та інтересів дітей.

Діти, на превеликий жаль, залишаються найменш захищеною категорією людства. Повідомлення про випадки жорстокого поводження з дітьмя, різні форми насильства щодо них фіксувалися вже давно. Насильство щодо дітей виражається в різних формах і характеризується цілою низкою факторів, від особистих особливостей потерпілих та виконавців до їх культурного та фізичного оточення. Дуже розповсюджені факти втягнення дитини в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства; примушування дітей до участі у створенні творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм або інших предметів порнографічного характеру; ситуації, за яких дитина стала свідком кримінального правопорушення, внаслідок чого існує загроза її життю або здоров'ю; статеві зносини та розпусні дії з дитиною з використанням: примусу, сили, погрози, довіри, авторитету чи впливу на дитину, особливо вразливої для дитини ситуації, зокрема з причини розумової чи фізичної неспроможності або залежного середовища, у тому числі в сім'ї; будь-які незаконні угоди щодо дитини, зокрема: вербування, переміщення,

переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [81, с. 100-107]. Водночас значна частина інформації про насильство щодо дітей залишається прихованою з багатьох причин, однією з основних слід вважати латентність таких порушень.

З дитинства до досягнення повноліття діти вразливі по відношенню до різних форм насильства в їхніх сім'ях. Як правило, фізичне насильство щодо дітей у сім'ях не має смертельного характеру і не тягне за собою нанесення постійних або серйозних видимих тілесних ушкоджень. При цьому в деяких випадках насильство щодо найменших дітей у сім'ї стає причиною незворотних дефектів і навіть загибелі, хоча виконавці могли і не ставити собі за мету заподіяння такої шкоди. Насильство щодо дітей у сім'ї може здійснюватися і під виглядом підтримання дисципліни та набуває форми фізичних, жорстких чи принижуючих гідність покарань. Фізичне насильство часто супроводжується психологічним насильством. Образи, лайка, ізоляція, відторгнення, загрози, емоційна байдужість та приниження є формами насильства, які можуть завдати шкоди психічному розвитку та добробуту дитини, особливо якщо вони походять від дорослих людей, якими є батьки. Останні повинні прагнути застосовувати лише ненасильницькі методи дисципліни, що також стосується і виховних закладів. Мова йде про проблеми булінгу, що останнім часом в усьому світі усе більше загострюються, щодня від нього потерпає все більше осіб, і, на жаль, Україна є одним із світових лідерів за показниками цькування серед дітей. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, Україна посідає четверте місце у світі за рівнем підліткової агресії, пропускаючи вперед лише рф, Албанію і Білорусь [244].

Згідно з даними, наведеними на міжнародному форумі з кібербезпеки Cyber Security Forum 2018 (CSF 2018), 48% підлітків у віці 14–17 років ставали жертвами шантажу, 46 % підлітків свідками агресивної онлайн-поведінки, 44 % – отримували агресивні повідомлення. В Україні, за різними даними, із булінгом у колі однолітків стикалися близько 67 % дітей. Близько 40 % із тих

дітей, хто зіткнулися з випадками булінгу, ніколи не розповідають про це своїм батькам. При цьому, 44 % із тих, хто спостерігав, як знущаються над їхніми однолітками, не реагували на такі факти через страх піддатися аналогічному знущанню [110, с. 18].

Окрім того, цю проблему визнали не просто складним соціально-педагогічним, психологічним явищем, але й прийняли той факт, що булінг – це по суті насильство, а не звичайний конфлікт. За рівнем суспільної небезпеки це правопорушення віднесли до адміністративних, передбачивши відповідний склад у Кодексі України про адміністративні правопорушення.

На сьогодні питання запобігання та протидії булінгу зазнали свого нормативного урегулювання, у зв'язку із чим у 2018 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [158], згідно якого внесено зміни до Закону України «Про освіту» та «булінг (цькування)» визначено як «діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, унаслідок чого могла бути чи була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [195].

Чинне законодавство крім визначення поняття булінгу (цькування) закріпило типові ознаки цього явища, серед яких: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є завдання психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого. Тобто, булінг фактично є формою насильства, унаслідок якого завдається чи існує загроза завдання фізичної або психічної шкоди будь-якому учаснику освітнього процесу, але найчастіше його жертвами є неповнолітні особи, тобто діти.

Характерними ознаками булінгу, беручи до уваги думки вчених різних галузевих наук [137; 265; 60; 109; 5], можна вважати: 1) наявність непрямого умислу, що полягає з одного боку в усвідомленні булером небезпечного характеру власних дій, а з іншого у нерозумінні їх наслідків; 2) повторюваність (систематичність) таких небезпечних дій навіть не розуміючи їх наслідків упродовж певного часу. Систематичність в переважній більшості випадків слугує ключовою відмінністю від конфлікту між учасниками освітнього процесу, прояву невихованості, недисциплінованості чи застосування неправомірних методів виховання; 3) агресивний характер дій кривдника по відношенню до жертви, при цьому переважання психічного насильства над фізичним; 4) обов'язкова наявність крім жертви булінгу спостерігачів; 5) уразливість жертви тощо.

Сьогодні, в процесі реформування системи освіти, проблеми цькування і насильства в шкільному середовищі дуже часто стають перешкодою для досягнення мети всебічного розвитку дитини. Допомога дорослих дуже потрібна дітям та молоді в будь-якому віці, особливо якщо дії кривдників можуть завдати серйозної шкоди фізичному та психічному здоров'ю. Заклад освіти відіграє важливу роль у створенні умов для здобуття учнями та ученицями знань в безпечному освітньому середовищі, формуванні ставлень та навичок, які потрібні, щоб уникнути та запобігти проявам насильства, безконфліктного спілкування, ненасильницької поведінки. Вирішальна роль у протидії насильству і булінгу належить педагогам. Проте впоратися з цією проблемою вони можуть тільки завдяки системному підходу та підтримки керівництва школи, батьків, представників місцевих органів влади та громадських організацій, а також із залученням та участі дітей та молоді [219, с. 4].

В цілому булінг як й інші форми агресії стають джерелом небезпеки для дитини, завдають і фізичних і моральних страждань та інших негативних наслідків.

Нехтування потребами дітей може стосуватися таких сфер: а) фізичної

(відсутність необхідної їжі, житла, одягу, належного догляду); б) медичної (відсутність медичного догляду); в) освітньої (відсутність навчання, турботи про задоволення потреби в освіті); г) емоційної (брак уваги до емоційних потреб дитини, відсутність психологічної підтримки, дозвіл вживати алкоголь, наркотики або бути у складі угруповань з делінквентною поведінкою) [277].

Економічне насильство над дитиною в сім'ї – умисне позбавлення дитини житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, що може призвести до її смерті, викликати порушення її фізичного й психічного здоров'я [28, с. 48]. «Фактично в Україні на сьогодні, – наголошують фахівці, – кожне четверте рішення суду, яке виконується у примусовому порядку, стосується захисту прав дитини, ... тому що 600 тисяч дітей, які фактично є жертвами економічного насильства, не мають належного догляду і батьківської опіки» [131].

Для дитини відчуття небезпеки має відмінне змістовне наповнення, ніж для дорослої людини. Протидіяти небезпеці або загрозам можуть: сама дитина з певного віку, батьки та держава, що має бути гарантом забезпечення безпеки кожної дитини. Від народження необхідно поступово вчити дитину розрізняти загрози своєму існуванню: шкідливі продукти харчування, ввічлені побутові прилади, небезпека відкритих вікон, агресія та насилля з боку членів сім'ї та сторонніх осіб, знущання однолітків, різні дискримінаційні прояви у суспільстві тощо. Однак головну відповідальність за забезпечення безпеки дитини мають нести органи державної влади, що підтверджується законодавчо, адже засадами внутрішньої політики у соціальній сфері, відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» є: «поліпшення соціального захисту дітей, утвердження духовно і фізичноздорової, матеріально забезпеченої та соціально благополучної сім'ї; створення ефективної системи забезпечення реалізації та захисту прав дитини; створення умов для повноцінного життя і розвитку дитини, її безпеки, благополуччя, зростання у безпечному сімейному оточенні; забезпечення доступним житлом громадян, насамперед малозабезпечених, з обмеженими

фізичними можливостями, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, молоді, працівників бюджетної сфери, а також багатодітних сімей, формування потужного державного замовлення на будівництво соціального житла, відродження доступного іпотечногокредитування; подолання бездомності громадян, безпритульності, бездоглядності, бродяжництва серед дітей; недопущення насильства стосовно дітей, залучення їх до найгірших форм дитячої праці, втягування у злочинну діяльність; запобігання соціальному сирітству та інституціоналізації дітей, зокрема, шляхом забезпечення підтримки батьків у виконанні ними батьківських обов'язків та розвитку системи соціальних послуг для сімей з дітьми; підтримки сімей, які усиновили дітей, взяли дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання у свої сім'ї» [170].

Більше того, «неефективність державної політики щодо підтримки сім'ї та забезпечення, дотримання і захисту прав дитини, і як наслідок, збільшення кількості сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які залишилися без батьківського піклування (у соціальній та гуманітарній сферах); зростання небезпеки для життя і здоров'я цивільного населення, насамперед дітей, внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів (у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України)» свого часу було визначено загрозами національним інтересам і національній безпеці України відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України», який хоча й скасований, проте був актуальним на часі та закріплював концептуальні засади охорони дитинства в Україні [196].

Тому саме держава повинна визначити чіткі механізми захисту безпеки дитини, а саме: обмеження негативного впливу на дитину з боку батьків та опікунів (насилля, шкідливі звички, байдужість і бездіяльність тощо), чітка регламентація діяльності установ та організацій, що відносяться до сфери забезпечення безпеки дитини (виховні, освітні, медичні заклади), розробка нового та удосконалення вже існуючого нормативно-правового законодавства,

що сприяє регулюванню сфери дитинства [240, с. 139-142]. Зумовлено таке становище низкою причин, які нівелюють процес захисту прав дитини, серед яких: 1) необізнаність в основному дітей та їх батьків із нормами міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері забезпечення реалізації прав неповнолітніх на безпечні умови життя, а також щодо визначеного на законодавчому рівні механізму захисту їх прав, свобод і законних інтересів в разі порушення чи недотримання; 2) обмеженість матеріально-технічних ресурсів на повноцінну реалізацію дитиною своїх прав; 3) наявність проблем інституційного характеру, що пов'язано із дублюванням повноважень суб'єктів захисту прав дитини, відсутністю належної між ними координації та взаємодії, відсутністю чіткого закріплення на законодавчому рівні розподілу повноважень; 4) надання значної частки функцій у сфері захисту прав дитини громадським організаціям; 5) невиконанням державою своїх міжнародно-правових зобов'язань у сфері захисту прав дитини; 6) відсутністю ефективного механізму реагування на порушення прав дитини тощо [73].

З огляду на це, першочерговим завданням держави у цій сфері стає виявлення та оцінювання чинників, що загрожують безпеці дитини на кожному етапі її життя, та вжиття надалі охоронних заходів, як інструментів публічно-правового забезпечення реалізації кожною дитиною права на безпечні умови життя шляхом: 1) імплементації в національне законодавство міжнародно-правових норм; 2) постійного моніторингу ефективності чинних правових норм, що регулюють суспільні відносини у цій сфері; 3) удосконалення чинного законодавства у сфері захисту прав та інтересів дитини [89].

Вказані обставини підкреслюють необхідність правової охорони дитинства, соціальна обумовленість якої пов'язана із тими ризиками, що завдають чи можуть завдати шкоди дитині, обмежити повноцінну реалізацію її конституційних прав, свобод і законних інтересів. Серед таких найбільш виразно виділяються дві групи характерних ризиків розвитку дитинства та забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, зокрема

перша пов'язана з особливостями суспільного розвитку та безпосереднім впливом на життєзабезпечення дитинства, зокрема:

- *соціально-економічні* (низькі доходи сімей, безробіття, інфляція, затримки виплати заробітної плати, економічна експлуатація, недостатнє фінансування соціальних програм);
- *соціально-екологічні* (погіршення стану довкілля, якості харчування);
- *соціально-побутові* (житлові умови, згорання соціальної інфраструктури дитинства та соціальних програм);
- *медико-соціальні* (якість та доступність медичного обслуговування, спадкові захворювання, стан профілактичної роботи з поширення девіацій);
- *соціально-правові* (низький рівень правової захищеності дитинства, декларативний характер правових норм).

Іншу групу ризиків складають ті чинники, що пов'язані із ускладненням самореалізації дитинства, серед яких:

- *духовно-моральні* (руйнування традиційних духовних підвалин, розширення джерел травмуючої дитячу психіку інформації, розширення сфер морально-небезпечного дозвілля; криміналізація суспільства, нехтування дитинством як цінністю);
- *виховно-педагогічні* (звуження можливості дітей здобувати повноцінну освіту, зниження контролю з боку батьків, школи, дитячих установ за вихованням дітей, руйнування системи професійної підготовки, споживче ставлення дорослих до дітей, дефекти виховання);
- *соціально-психологічні* (насильство щодо дітей, конфліктні відносини в сім'ї, напружені відносини з однолітками та вчителями, девіації в сім'ї, криза інституту батьківства тощо).

Як свідчать дані проведеного нами соціологічного дослідження, більшість респондентів стверджує, що ситуація в українському суспільстві з точки зору забезпечення прав дитини катастрофічна і неконтрольована – 58,7%. Приблизно третина учасників опитування – 31,5% говорить, що у цій сфері багато проблем, але ситуація майже контрольована. 32,3% зазначають,

що протягом трьох років ситуація погіршувалася, хоча друга кількісна група – 20,8% наголошує, що динаміки майже не відбувалося, тобто нічого не змінилося. За останній рік, на думку опитаних, ця ситуація зазнала суттєвих змін у бік погіршення, що не є дивним, адже це пов'язано із війною на території України. На цей факт звертають увагу 82,4% учасників опитування, з яких 60,5% обрали маркер «безумовно погіршилась», а 21,9% – «скоріше погіршилась». При цьому, серед проблем, які є найбільш актуальними щодо прав дитини, респонденти відмічають:

- невиконання батьками та особами, які їх замінюють, своїх обов'язків – ця альтернатива отримала найбільшу кількість відповідей – 87,1%;
- легковажне або байдуже ставлення батьків (законних представників) до поведінки дітей – 71,9%;
- наявний булінг в закладах освіти – 66,1%;
- вплив маргінального оточення – 50,4%;
- насильство у сім'ї – 33,9%;
- вплив антигромадського способу життя найближчого сімейного оточення – 25,1%;
- залишення неповнолітніх без нагляду або з малознайомими людьми – 23,4%;
- відсутність належного контролю з боку батьків (законних представників) – 16,8%.

З огляду на таке становище більше половини респондентів (62,2%) дали стверджувальну відповідь на те, що захист прав дитини має бути пріоритетним напрямом державної політики.

Права та свободи неповнолітнього мають специфічний набір засобів та методів захисту. Деякі автори до їх числа відносять: міжнародно-правовий механізм захисту; конституційно-судовий механізм (конституційний суд); судовий захист (суди загальної та арбітражної юрисдикції); адміністративні дії органів виконавчої влади; самозахисту людиною своїх прав. Захист прав та

законних інтересів здійснюється також за допомогою соціальних механізмів, тобто. форм, методів, способів та видів комплексного впливу на недосконалолітніх з боку держави та суспільства, спрямованих на гармонійне фізичне та духовно-моральний розвиток дітей, створення гідних умов життя та найповнішу реалізацію їх потенціалу у всіх сферах життя. Це все система державної підтримки, забезпечення дітей, що визначається рівнем соціально-економічного розвитку країни та розвиненістю соціальної сфери.

Принагідно зауважимо те, що в основі будь-якої охорони (захисту) лежить збереження та підтримання належного стану об'єкта, убезпечення його від посягань та небезпеки, що в цілому передбачає створення умов безпеки. Останній термін цілком і повністю ототожнюється із терміном «захищеність», що означає забезпеченість життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави. Відповідно такий захищений, безпечний стан потребує спільних дій державних та громадських інституцій, вимірного застосування правових, політичних, організаційних, економічних та інших засобів впливу на міжнародному та національному рівнях. Теж саме стосується захисту дитинства, що передбачає створення ефективної державної системи, спрямованої на реалізацію різних її напрямів в частині: захисту від посягань третіх осіб, протидії булінгу (цькуванню), запобіганню втягнення в антисоціальне середовище, недопущенню знущань, принижень та проявів агресії до малолітньої особистості тощо.

Державна система такої охорони повинна розумітися максимально широко, включати в себе реалізацію прав і свободи дитини, усунення обмежень, відшкодування збитків, а також охорону від втягнення неповнолітнього до злочинної чи іншої антисуспільної діяльності. Наразі усе більшого поширення набуває позиція про те, що діти повинні мати можливість захищати свої права так само ефективно, як це може робити доросла людина.

У юридичній літературі існує безліч підходів до визначення понять «охорона прав» та «захист прав». Ці поняття досі не отримали чіткого визначення. Ототожнення правоохоронних, правозахисних та, в цілому,

правозабезпечувальних відносин призводить до змішування таких понять, як «охорона прав», «захист прав», «забезпечення прав», «реалізація прав», що в результаті знижує ефективність, наукову та практичну значущість досліджень правознавців і зрештою веде до неправильної оцінки даних термінів. Неоднозначність та відсутність розмежування основних понять, таких як «охорона» та «захист» дитинства, зажадало проведення аналізу даних понять, що використовуються в юридичній науці, та встановлення специфіки їх розуміння у межах нормативно-творчої діяльності.

Дефініція «захист» у правовій науці немає однозначного тлумачення, у зв'язку з чим необхідним є встановлення змісту цього поняття, досліджуваного різними галузевими науками. Як правило, поняття будь-якого виду захисту розкривається відповідно до того виду суб'єкта, який уповноважений здійснювати захист.

Відповідно «правовий захист дитини передбачає собою універсальну, нерозривну єдність правового регулювання та діяльності інституційного апарату, які спрямовані на забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини, їх відновлення у разі порушення та недопущення таких порушень у майбутньому» [74, с. 26].

В науці адміністративного права під «адміністративно-правовим захистом прав, свобод і законних інтересів людини» прийнято розуміти сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій (процедур) щодо припинення незаконного посягання на права, свободи та інтереси громадян; ліквідацію будь-яких перешкод, що виникають під час їх здійснення; визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків із притягненням винної особи до відповідальності [3, с. 378].

Погоджуючись з такою позицією, відтак під захистом прав дитини слід

розуміти комплексну систему заходів, що застосовуються для забезпечення вільної та належної реалізації її суб'єктивних прав, що включає крім судового захисту, ще й законодавчі, економічні, організаційно-технічні та інші засоби та заходи, а також самозахист цивільних прав.

Водночас, слушно кажуть вчені про те, що адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні являє собою «урегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів державної влади щодо забезпечення та реалізації прав, свобод і законних інтересів дитини в рамках і межах, визначених компетенцією цих суб'єктів» [74, с. 26-29].

Наявність у юридичній літературі безлічі підходів до розуміння сутності та змісту таких понять як «охорона прав» та захист прав» на жаль не дає однозначної відповіді на їх розмежування, виокремлення шляхом уточнення характерних відмінних елементів. Пов'язано це із вкладанням у сутність цих понять майже однакових складових, що розкривають призначення і охорони, і захисту певного явища. Проте дитина та її навколишній світ, саме в контексті забезпечення реалізації нею своїх конституційних прав, свобод і законних інтересів, є складним правовим явищем в силу особливого правового статусу дитини, що не дає можливості ототожнювати «охорону» та «захист». Останній передбачає застосування відповідних правових засобів (наприклад, позбавлення батьківських прав, притягнення до юридичної відповідальності та ін.) шляхом охоплення всіх сфер життєдіяльності неповнолітнього: виховання, освіта, медичне обслуговування, трудова зайнятість, соціальне забезпечення, дозволя тощо. Під правовим захистом неповнолітніх слід розуміти сукупність нормативних правових актів, що встановлюють правовий статус неповнолітніх як учасників суспільних відносин та закріплюють основи організації діяльності системи органів роботи з неповнолітніми. Водночас, охорона прав дітей та взагалі дитинства, як окремого правового явища, здається більш широким поняттям, адже передбачає встановлення особливого правового режиму реалізації нею своїх конституційних прав, свобод і законних інтересів за допомогою прийняття нормативно-правових актів та їх відповідної

реалізації, а захист дитинства – це конкретна діяльність публічної адміністрації, окремих правоохоронних органів, інституцій громадянського суспільства щодо забезпечення відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів дітей. В узагальненому виді і охорона, і захист (як невід’ємна її складова) дитинства спрямовані на розв’язання єдиної важливої мети – підтримання безпеки дитини як стратегічного загальнонаціонального пріоритету, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки країни, та реалізується за рахунок розширення соціально-правових гарантій дітей, підтримання фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів захисту прав та законних інтересів дитини в Україні.

Правова охорона дитинства є складним динамічним явищем, що являє собою систему різноманітних інструментів у вигляді способів, засобів, заходів, механізмів, закріплених у законодавстві та здійснюваних компетентними суб’єктами загальної та спеціальної юрисдикції, спрямованих на: створення умов, що забезпечують фізичний та психічний розвиток дитини з метою підготовки її до суспільно корисної діяльності; усунення перешкод у реалізації нею прав і обов’язків, боротьбу з невиконанням обов’язків та зловживанням правами, профілактику та попередження правопорушень проти дитини.

1.2. Безпека дитини як об’єкт адміністративно-правового забезпечення

Визначаючи охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення її національної безпеки, чинне законодавство у купі із розгалуженою системою суб’єктів публічного адміністрування покликано сприяти розширенню соціально-правових гарантій дітей, забезпеченню фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створенню соціально-економічних

і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні.

Попри значні зусилля держави у забезпеченні повноцінного розвитку дітей, охороні їх прав та законних інтересів, які реалізовані у тому числі у значному масиві різноманітних цільових програмах дій та підтримки, соціальних стратегіях, законодавчих ініціативах, спрямованих на захист прав дитини за місцем її проживання, підтримку сімей з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, постраждалих внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів та ін., реалії сьогодення засвідчують негативну динаміку поширення як адміністративних проступків у цій сфері, так і злочинних проявів. Так, у 2021 році поліцією було зареєстровано понад 3 тис. злочинів, скоєних стосовно дітей [13]. Спроби держави знизити адміністративну деліктність у сфері забезпечення повноцінного розвитку дитини не дають відчутних результатів. За статистикою понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами домашнього насильства або є їхніми вимушеними учасниками.

Отже, неврегульованість механізму реалізації правових актів, взаємовідносин між органами державної влади, місцевого самоврядування та окремими інституціями громадянського суспільства, недостатнє та нерегулярне фінансування соціальних програм, неефективна система профілактики адміністративної деліктності та інші фактори, як і раніше, загрожуватимуть безпеці дитини, а відтак стають реальною загрозою національній безпеці української держави та вимагають вжиття кардинальних заходів адміністративно-правового спрямування.

Власне безпека дитини є узагальненим явищем, що в умовах підвищення необхідності захисту людини від загроз та викликів сучасного світу, має розглядатися як важливий для будь-якої країни імператив, покликаний створити такі умови, через які неповнолітня особа відчувала би захищеність, стабільність, убезпеченість та спокій у певних життєвих обставинах.

Термін «безпека» в його узагальненому, незалежно від галузі застосування вигляді, дотепер має складний, широкий і диференційований зміст (адже його характерними ознаками є нормативно-правові, технічні правила захищеності, дотримання певного стану безпеки конкретної діяльності, інформаційна безпека, правова безпека, особиста, суспільна, державна) [148, с. 16].

Визначення феномену безпеки з одного боку повинно імпліцирувати етимологічні та історичні витoki розуміння цього явища, а з іншого – бути вільним від додання ознак, що характеризують зовнішні похідні чинники.

Безліч визначень безпеки, представлених вченими різних наукових шкіл і напрямків, можна об'єднати в групи, в межах яких безпека розглядається: як «динамічно стійкий стан щодо несприятливих впливів, який гарантує можливість стабільного, всебічного прогресу людини, суспільства і держави [80], або як «показник здатності суспільства й держави, що захищають національні інтереси самостійно чи разом з іншими дружніми країнами (народами, націями), стримувати або усувати внутрішні й зовнішні загрози національному суверенітету, територіальній цілісності, соціальному ладу, економічному розвитку, іншим важливим елементам духовної й матеріальної цілісності; ступінь захищеності інтересів особистості, суспільства й держави від зовнішніх та внутрішніх загроз» [45, с. 26], або як «здатність предмета, явища або процесу зберігати свої основні характеристики, параметри, сутність, при негативних руйнівних діях з боку інших предметів, явищ або процесів» [91, с. 250], або як «стан формування збалансованої державної політики та ефективного проведення комплексу узгоджених заходів щодо захисту національних інтересів у всіх сферах соціального життя» [132], або як «сукупність заходів, система гарантій, що забезпечує захист об'єкта від потенційно можливих і реально наявних внутрішніх і зовнішніх небезпек, що можуть завдати шкоди його життєво важливим інтересам» [11, с. 10], або як «захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а

також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності» [247].

Поняття «безпека» традиційно виводиться від латинського «*securitas*» (без турботи, страху) і фактично завжди стосується певного стану суб'єкта, при якому той не відчуває для себе загрози чи може ефективно їй протидіяти [257].

У визначенні безпеки дитини слід виходити із загального розуміння безпеки особистості (людини), під якою, зокрема, розуміється: 1) гарантоване конституційними, законодавчими та практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз; 2) стан захищеності людини, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, заснованої на діяльності людей, суспільства, держави, світового співтовариства з вивчення, виявлення, ідентифікації й аутентифікації, попередження та усунення небезпек і загроз, мінімізації впливу негативних наслідків, здатних поставити в небезпеку фундаментальні цінності антропосоціокультурного середовища, пошкодити сталому розвитку системи безпеки; 3) стан управління небезпеками й погрозами, коли останні можуть відігравати конструктивну роль (синергетичний підхід); 4) органічна система організації державної влади щодо реалізації потреб та інтересів людини, фундаментальна основа існування будь-якої системи; 5) явище, тотожне гомеостазу системи, під яким розуміють тип динамічної рівноваги, що характерно для складних саморегулюючих систем; полягає в підтримці істотно важливих для збереження системи параметрів у припустимих межах; б) як стан захищеності особистості, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, заснованої на діяльності людей, суспільства й держави, світового співтовариства народів із виявлення (вивчення), попередження, ослаблення, усунення (ліквідації) та відображення небезпеки й загрози, здатних погубити їх, позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, завдати неприйнятну шкоду, виключити шлях для виживання й розвитку [111, с. 41–42; 44].

Отже, науково-правова категорія «безпека» може позначати явище, властивість, стан, правовідносини, норму, функцію, принцип, закономірність, теорію, а також засоби, заходи, діяльність щодо її забезпечення, – протистояння та протидії (попередження, нейтралізації, усунення) реалізованим та потенційним небезпекам, загрозам, їх об'єктивно-суб'єктивним факторам різним категоріям суб'єктів, у тому числі й дитини, як невід'ємної частини будь-якого суспільства.

Визнаючи дитину самостійним суб'єктом права та розглядаючи її як особистість зі своїми законними інтересами, які держава та суспільство, а також світ дорослих повинні підтримувати та реалізовувати у пріоритетному порядку, сучасна правнича наука виділила особливий соціально-правовий статус цього індивіда, що передбачає його реалізацію через поетапне послідовне вирішення найважливіших завдань життєзабезпечення, захисту прав і законних інтересів дітей, вдосконалення механізмів їх забезпечення, вироблення та реалізації єдиних пріоритетів соціальної політики на користь дітей на всіх рівнях влади.

Тому важливе значення має розгляд юридичної безпеки неповнолітніх як стану їхньої захищеності насамперед адміністративно-правовими засобами, від яких багато в чому залежить стан безпеки суспільства в цілому. Не випадково різні аспекти захисту прав дитини останнім часом є предметом досить частих досліджень в юридичній літературі [10; 47; 107; 119; 220; 225; 126; 129; 136; 221; 6; 7; 223].

Відтак саме право дитини на безпеку найбільш виразно виділяється з поміж інших невід'ємних прав і свобод людини, зокрема право на безпеку дітей тісно пов'язане із правом на життя, на охорону здоров'я, на сприятливе довкілля, на соціальне забезпечення та розвиток в цілому. Навіть Конвенцією про права дитини [77] окремо виділяються «права безпеки» дитини, а саме: «захист від шкоди: захист прав (стаття 4), захист від викрадення (стаття 11), захист від будь-яких проявів насильства (стаття 19), захист дитини, яка

позбавлена сімейного оточення (стаття 20), усиновлення (стаття 21), захист дітей-біженців (стаття 22) і дитяча праця (стаття 32)» [270].

В нинішніх умовах означений вище зв'язок особливо актуалізує право дитини на безпеку та на безпечне дитинство в цілому, оскільки людство зіштовхнулося з гострими протиріччями між зростаючими потребами та нездатністю забезпечити їх, із збройною агресією російської федерації проти української держави, де найбільш вразливими як раз стали діти.

В Україні внаслідок повномасштабної війни, початої росією, постраждали більше ніж 643 дитини. Станом на ранок 12 травня 2022 року офіційне число дітей-жертв не змінилося - 226. Не зазнали змін і дані щодо поранених - 417. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області - 139, Київській - 116, Харківській - 99, Чернігівській - 68, Херсонській - 46, Луганській - 45, Миколаївській - 44, Запорізькій - 28, Сумській - 17, у м.Києві - 16, Житомирській - 15 [14].

Проблема повноцінного захисту дитини залишається досить складною, відтак і право дітей на безпеку слід розглядати як гарантію для реалізації засобів та умов, покликаних забезпечити безпосередній захист людського життя, різні форми соціального забезпечення, медичну допомогу, сприятливе навколишнє середовище, заборону тортур, насильства, жорстокого поводження тощо.

У суб'єктивно-правовому розумінні право на безпеку є складним комплексним поняттям, що властиве як окремому індивіду, так і колективу, або певній соціальній групі. Це право диференціюється також стосовно окремих категорій осіб, серед яких найбільш виразно виділяються діти, що потребують особливого захисту з боку держави.

Зумовлено це декількома чинниками, зокрема:

по-перше, найбільшою вразливістю дітей від зовнішніх факторів негативного впливу;

по-друге, тими соціально значущими наслідками, що виникають під час заподіяння шкоди віковій категорії, до якої належать діти;

по-третє, особливим правовим статусом дитини як учасника провадження у справах про адміністративні правопорушення;

по-четверте, неповною правосуб'єктністю неповнолітніх, що породжує особливий характер їх взаємодії із суб'єктами владних повноважень та особливий процесуальний порядок правового регулювання їх статусу;

по-п'яте, обмеженою можливістю самостійно забезпечувати захист своїх прав та законних інтересів, що передбачає наявність державних гарантій та правового забезпечення цієї функції;

по-шосте, їх участю як спеціальних суб'єктів у значній кількості міжгалузевих суспільних відносин, що зумовлює необхідність більш чіткого правового регулювання їх статусу;

по-сьоме, наявністю на відміну від дорослої людини особливої адміністративної деліктоздатності дитини, яка поряд із адміністративною правоздатністю та адміністративною дієздатністю є обов'язковим елементом адміністративної правосуб'єктності та передбачає здатність дитини усвідомлювати протиправний характер здійснюваних нею дій та здатність вчинити адміністративне правопорушення, за скоєння якого понести адміністративну відповідальність.

Визнання дитини самостійним суб'єктом права вимагає вироблення деяких гарантій для забезпечення та захисту його як носія даного права, оскільки дитина через її фізичну та розумову незрілість потребує того, щоб обстановка, в якій вона розвивається як до, так і після народження була безпечною.

У загальному розумінні право дітей на безпеку можна визначити як право дітей на захист від загроз, які можуть завдати їм шкоди. До таких у міжнародному праві передбачено необхідність захисту прав дитини від наступних форм загроз та посягань:

а) довільне або незаконне втручання у здійснення його права на особисте життя, або зазіхання на честь і гідність;

б) усі форми фізичного або психічного насильства, образи чи зловживання, відсутності турботи чи недбалого поводження, грубого поводження або експлуатації;

в) економічна експлуатація та виконання будь-якої роботи, яка може представляти небезпека для його здоров'я або бути перешкодою в отриманні ним освіти, або завдавати шкоди його здоров'ю та фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку;

г) незаконне споживання наркотичних засобів та психотропних речовин;

д) усі форми сексуальної експлуатації та сексуального розбещення;

е) нелюдські або принижуючі гідність види звернення чи покарання;

ж) всі інші форми експлуатації, що завдають шкода будь-якому аспекту добробуту дитини (ст. 16, 19, 32, 34, 37 Конвенції про права дитини).

Право дітей на безпеку є гарантією для реалізації засобів та умов, покликаних забезпечити безпосередній захист людського життя, різні форми соціального забезпечення, медичну допомогу, сприятливе навколишнє середовище, заборону тортур, насильства, жорстокого поводження тощо.

Право дітей на безпеку є складним за своїм змістом правом, адже його носієм виступає окремо взята дитина, необхідність забезпечення якого виникає під час створення системного режиму їхнього державно-правового захисту, тобто забезпечення спеціальних норм та інститутів: зокрема, встановлення особливих стандартів харчування, медикаментозного лікування, одягу, відпочинку; встановлення інституту ювенальної юстиції, формування особливих заходів захисту дітей від правопорушень та ін. Турбота про безпеку дітей передбачає створення для них безпечного та повноцінного життя не лише з боку батьків, а також з боку держави.

Право дітей на безпеку є складним за своїм змістом правом. По-перше, носієм даного права виступають як окремо взята дитина, так і група дітей. Крім того, у сучасному праві носієм права на безпеку у певних випадках розглядаються «діти» загалом як соціально-правова категорія. Така необхідність виникає при постановці завдання створення системного режиму

їхнього державно-правового захисту, тобто забезпечення спеціальних норм та інститутів: зокрема, встановлення особливих стандартів харчування, медикаментозного лікування, одягу, відпочинку; установа інституту ювенальної юстиції, формування особливих заходів захисту дітей від правопорушників та злочинців тощо.

По-друге, безпека дітей нероздільна від безпеки сім'ї. Основою будь-якої сучасної держави, осередком суспільства є сім'я. Головною цінністю сімейного життя є діти. Тому право дітей на безпеку безпосередньо збігається із законними інтересами сім'ї та батьків на цю безпеку.

По-третє, турбота про безпеку дітей передбачає створення не тільки з сторони батьків, а також з боку держави безпечних умов для них безпечного та повноцінного життя. Держава шляхом належної підтримки ззовні проводить особливу соціальну політику захисту сім'ї та дитинства. Забезпечення безпеки дітей тісно пов'язане з вирішенням проблеми відродження та державної підтримки сім'ї, виходом із кризової демографічної ситуації та створення умов для ефективного захисту прав та законних інтересів дітей.

По-четверте, розгляд питань, які забезпечують можливість дітям безпечно жити та розвиватися, є особливо перспективним у функціонуванні механізму захисту всього комплексу прав і свобод в контексті розуміння того, що йдеться не лише про нинішні, а й майбутні покоління.

Безпека дитини як конституційна цінність – це заснована на принципах, нормах Конституції України система умов та гарантій, що виключають або мінімізують посягання на життя, здоров'я, права та свободи дитини. Саме їхні цивільні, професійні, особисті якості та благополуччя визначатимуть перспективи суспільного та державного розвитку. У такому контексті безпека дитини може розумітися як основна детермінанта безпеки нації, і зокрема національної безпеки. Пріоритетне забезпечення безпеки дитини зумовлене реальними процесами, що відбуваються у суспільстві, а сучасні загрози полягають у сукупності факторів та умов соціального середовища, в якому вона виховується, що створюють небезпеку для життєдіяльності та

повноцінного розвитку дитини, у тому числі ризиків, пов'язаних із порушеннями її психічного та фізичного здоров'я.

З урахуванням викладеного слід констатувати багатогранність правового змісту категорії «безпека дитини», оскільки загрози життю, здоров'ю, свободі та особистій недоторканності дитини загалом сьогодні кореняться у багатьох сферах життєдіяльності суспільства. Безпека дітей може сприйматися як і екологічна безпека (як стан захищеності від шкідливого впливу таких небезпечних для життя і здоров'я джерел небезпеки, як радіація, різного роду випромінювання, шуми, вібрація, отруйні речовини тощо), і медичної безпеки (загрози особистій безпеці в медичній сфері можуть полягати, наприклад у некомпетентному та незаконному приміщенні у психіатричні лікарні для примусового лікування, у небезпечних для життя та здоров'я вірусних зараженнях, розголошенні лікарської таємниці тощо), й інформаційної безпеки (загрози від інформації, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю, моральному та духовному розвитку дитини, у тому числі від національної, класової, соціальної нетерпимості, від реклами алкогольної продукції та тютюнових виробів, від пропаганди соціального, расової, національної та релігійної нерівності, а також від поширення друкованої продукції, аудіо- та відеопродукції, що пропагує насильство та жорстокість, порнографію, наркоманію, токсикоманію, антигромадську поведінку), і юридичної безпеки (йдеться про посягання на життя, здоров'я, особисту недоторканність дитини з боку співробітників правоохоронних органів та їх посадових осіб, неефективність правового захисту прав і свобод, що утворюють ціннісний зміст особистої безпеки (неповнолітніх), а також безпеки інтимного простору дитини, пов'язаної з втручанням у приватне життя дитини).

Йдеться про систему взаємодіючих соціальних та правових засобів, що застосовуються для забезпечення реалізації прав дитини та їх захисту, що ми розуміємо під механізмом захисту прав дитини.

Серед основних напрямів забезпечення прав дитини – «адміністративного піклування неповнолітніх» – виділяються:

- 1) законодавчі гарантії;
- 2) сприяння дитині у реалізації та захисту її прав та законних інтересів;
- 3) встановлення державних мінімальних соціальних стандартів основних показників якості життя дітей;
- 4) заходи щодо захисту прав дитини при здійсненні діяльності в галузі її освіти та виховання;
- 5) забезпечення прав дітей на охорону здоров'я;
- 6) захист прав та законних інтересів дітей у сфері професійної орієнтації, професійної підготовки та зайнятості;
- 7) захист прав дітей на відпочинок та оздоровлення;
- 8) захист прав та законних інтересів дитини при формуванні соціальної інфраструктури для дітей;
- 9) захист дитини від інформації, пропаганди та агітації, що завдають шкоди її здоров'ю, моральному та духовному розвитку;
- 10) захист прав дітей, що у важкій життєвої ситуації.

Безумовно, безпека дитини є конституційною цінністю, вбудованою у загальну систему безпеки особистості, суспільства, держави, що демонструє взаємозумовлений характер організаційних та правових засад національної безпеки України. Саме національна безпека є джерелом всіх інших видів безпеки, що стосуються конституційно-правових відносин, та мають життєво важливе значення для особи, суспільства та держави.

Уперше про безпеку дитини, як узагальнений принцип її комфортного існування у суспільстві, наголошено у Декларації прав дитини [33], що включала 10 основних принципів та серед яких інтерес представляють принцип 9 («дитина має бути захищена від усіх форм недбалого ставлення, жорстокості та експлуатації. Вона не повинна бути об'єктом торгівлі в будь-якій формі») та принцип 2 («дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, що дадуть їй змогу розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності»).

Конституцією України гарантовано такі права дітей: рівність прав дітей (ст. 24, 52), охорона дитинства (ст. 51), заборона насильства над дитиною та її експлуатації (ст. 52), право на життя (ст. 27), захист і допомога держави дитині, позбавленій сімейного оточення (ст. 52), право на освіту (ст. 53) [79]. За винятком цих норм законодавство України, яке забезпечує додержання прав дитини, має більш декларативний характер. Крім того, відсутній національний механізм забезпечення реалізації та контролю за додержанням норм законодавства про права дитини [249, с. 74]. Внаслідок цього переважна більшість норм про права дитини не реалізується.

Однак за наявності досить великої та розвиненої нормативної бази з питань охорони дитинства фактична реалізація закріплених норм зазнає серйозних труднощів. Крім цього, відсутність законодавчого визначення терміна «забезпечення безпеки дітей» викликає неузгодженість деяких законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, а також може ускладнити у подальшому визначення механізму функціонування інституту безпеки неповнолітніх.

Тому саме через недосконалість і недостатню ефективність законодавства стосовно прав дітей забезпечення їх безпеки в цілому ускладнено. Незважаючи на численні закони, Укази Президента України, інші нормативно-правові акти, проекти та програми з дитячої проблематики, прийняті за минулі роки, кардинальних позитивних змін у бік поліпшення становища дітей в Україні не відбулося. На жаль, доводиться констатувати, що ситуація із реальним забезпеченням безпеки дітей, охороною та захистом їх прав як і раніше викликає обґрунтоване занепокоєння, більше того, загрожує національній безпеці української держави. Більше це право на сьогодні в Україні не зафіксоване юридично. Тобто в окремих випадках деякі трактування можна розуміти як такі, що мають на увазі певні аспекти забезпечення безпеки дитини, однак ніде нормативно не визначається сутність права на безпеку, які загрози можуть виникати безпеці дитини, які відповідно

можуть бути механізми реагування на дані загрози або шляхи упередження негативної дії від них тощо.

Отже, безпека дитини є узагальненим показником її захищеності від різного роду загроз, що включає:

- *соціальну* (інтегральними показниками (індикаторами) соціального благополуччя (неблагополуччя) можуть бути виділені демографія, здоров'я, харчування, освіта та дозвілля, матеріальне становище тощо);

- *інформаційну* (наявність інформації агресивного чи соціально небезпечного змісту, онлайн-насилля у формах кібербулінгу, секстингу, кібергрумінгу та сексторшену; інтернет-шахрайство; інтернет-порнографія; отримання особистої інформації з метою злочинного використання; комп'ютерна залежність);

- *фізичну* (включає захищеність від усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин; залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо);

- *екологічну* (стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та виникнення небезпеки для здоров'я дитини);

- *психологічну* (стан, коли забезпечується успішний психічний розвиток дитини й усуваються внутрішні й зовнішні загрози її психічному здоров'ю; захист дитини від загроз, психологічного насилля та приниження, примусу, емоційного нехтування, покинутості та недобррозичливого ставлення. Порухення психологічної безпеки у дітей переживається ними як певний, недосяжний для усвідомлення, психічний стан чи емоційний комплекс, що пов'язаний із несприятливою обстановкою в сім'ї та неправильним ставленням

батьків, внаслідок чого не задовольняються базові потреби дитини. Психологічна безпека в сім'ї – це захист дитини від загроз, психологічного насилля та приниження, примусу, емоційного нехтування, покинутості та недоброзичливого ставлення) безпеку дитини.

Таким чином, сформований на сьогодні правовий механізм додержання конституційних прав і свобод дитини та реалізації нею права на безпечне для життя і здоров'я середовище має на сьогодні складну, інтегровану майже в усі правничі галузі (міжгалузеву) структуру з притаманними їй характеристиками та ознаками, покликану виконувати функції регулювання суспільних відносин щодо забезпечення мінімальних стандартів благополуччя та безпеки дитини.

Відсутність наразі ефективних правових та інституційно-організаційних гарантій, неможливість реалізації дитиною своїх окремих конституційних прав не дозволяє забезпечувати в результаті комплексне за своєю природою право на безпеку, що прямо загрожує національній безпеці української держави та вказує на пріоритетність застосування адміністративно-правових заходів його забезпечення.

Будучи одночасно як індивідуальним, так і колективним правом, право дітей на безпеку не може розглядатися у відриві від розвитку суспільства та держави. Лише гармонійне поєднання безпеки особистості, сім'ї, держави і суспільства дозволить зрештою забезпечити безпеку дітей, сприятиме чому може лише комплексне застосування адміністративно-правових заходів, серед яких:

- необхідність визнання безпеки дитини складовою національної безпеки та одним з головних пріоритетів державної соціально-гуманітарної політики, а також законодавчого визначення у зв'язку із цим у переліку загроз національним інтересам деструктивних чинників, пов'язаних із реалізацією дитиною права на безпечні умови життя;

- забезпечення становлення сучасних форм взаємодії всіх суб'єктів державної політики щодо захисту прав дітей, демократизації процесів

прийняття рішень у цій сфері з урахуванням досвіду розв'язання проблем як у процедурній, так і в комунікативній площинах.

– чітке лексично-змістове формулювання термінів «безпека дитини», «безпечне дитинство», «забезпечення безпеки дитини», «міжвідомча взаємодія в інтересах дітей», «взаємодія в інтересах дітей», «взаємодія державних органів в інтересах дітей», «правові основи безпеки дітей», «дитинствозбереження», «інформаційна безпека дітей», «безпечне освітнє середовище», «безпека дітей в дорожньому русі», «дитячий дорожньо-транспортний травматизм», «безпека дітей у громадських місцях», «безпека дитячого відпочинку», «середовище, безпечне для дітей», адже відсутність їх законодавчого визначення викликає неузгодженість окремих законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що також може ускладнити у подальшому визначення механізму функціонування інституту безпеки неповнолітніх в Україні;

– забезпечення повномірної реалізації кожною дитиною своїх прав та законних інтересів, передбачених Конституцією України, недопущення дискримінації та зміцнення основних гарантій таких прав і свобод, у тому числі відновлення у випадку порушень;

– сприяння фізичному, інтелектуальному, психічному, духовному та моральному розвитку дітей, вихованню в них патріотизму та громадянськості, а також реалізації особистості дитини на користь суспільства;

– забезпечення захисту дітей від факторів, що негативно впливатимуть на їхній фізичний, інтелектуальний, психічний, духовний та моральний розвиток.

Підсумовуючи викладене, слід підкреслити необхідність визнання безпеки дитини в якості пріоритетного об'єкта адміністративно-правового забезпечення, що здійснюється спеціальною системою органів державної влади, місцевого самоврядування та окремих інституцій громадянського суспільства, та спрямоване за рахунок завдань, принципів, основних напрямів та механізмів на створення соціально-політичних, правових, організаційно-

управлінських, інноваційно-технологічних; кадрових; фінансово-економічних умов та гарантій фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення і захисту їх прав та законних інтересів.

1.3. Поняття, мета та завдання адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя

Безпосереднім гарантом реалізації дитиною права на безпечні умови життя є держава, яка гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом.

Беручи на себе обов'язок щодо забезпечення реалізації права кожної дитини на безпеку та відповідне безпечне середовище, держава, насамперед, керується принципом 10 Декларації прав дитини, який встановлює, що «Дитина має бути захищена від практики, яка може заохочувати расову, релігійну чи будь-яку іншу форму дискримінації. Вона має виховуватися в дусі взаєморозуміння, толерантності, дружби між народами, миру і загального братерства, а також у повному усвідомленні, що її енергія та здібності мають бути присвячені служінню на користь інших людей» [271], принципом 8, який формулює загальний підхід, згідно з яким «Дитина за будь-яких обставин має бути серед тих, які першими одержують захист і допомогу» [271], а також принципом 9, який визначає, що «Дитина має бути захищена від усіх форм недбалого ставлення, жорстокості та експлуатації» [271].

Національна система гарантування безпечного дитинства будується, у першу чергу, на нормах Конституції України, стаття 51 якої наголошує, що «Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою» [79], а стаття 52 приписує, що «Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом» [79].

Реалізація положень національних та міжнародних норм та приписів убезпечення дитини від різного роду фізичних та моральних ризиків забезпечується державною системою охорони дитинства, що включає:

визначення основних правових, економічних, організаційних, культурних та соціальних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері;

забезпечення належних умов для гарантування безпеки, охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності;

проведення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, підтримки виробництва дитячого харчування, у тому числі первинного виробництва, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства;

встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди;

створення умов для забезпечення наявності на ринку в достатній кількості дитячого харчування, що відповідає вимогам законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів, у тому числі шляхом запровадження пільгового кредитування та/або оподаткування операторів ринку харчових продуктів, митного та/або тарифного регулювання [199].

Надаючи публічній адміністрації повноваження щодо встановлення норм і стандартів у сфері убезпечення дитини від різного роду загроз та небезпек, держава тим самим бере на себе відповідальність за розв'язання завдань охорони дитинства, забезпечення повноцінного розвитку

неповнолітніх. Втім публічна адміністрація виступає сполучною ланкою в механізмі адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, необхідність якого не викликає сумнівів, адже «публічна адміністрація здійснює певний цілеспрямований вплив її суб'єктів на ті сфери життєдіяльності суспільства, які потребують такого впливу, з метою узгодження та задоволення як інтересів держави, так і інтересів суспільства» [82].

Водночас, термін «забезпечення» прав неповнолітніх на відміну від «охорони» значно ширший за змістом. Закріплюючи правовий статус неповнолітнього незалежно від його галузевої належності, саме законодавство, гарантує забезпечення і надалі охорону цих прав. З того моменту як права неповнолітнього порушуються, саме тоді реалізуються механізми його правової охорони.

У своїй правотворчій діяльності слово «забезпечення» органи державної влади досить активно застосовують. Однак при цьому в жодному з таких правових актів не міститься його визначення, що ускладнює правильне його сприйняття та розуміння. Тому, на думку деяких дослідників, виникає ситуація, за якої відсутність визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення» погіршується відсутністю достатньо розробленою юридичною наукою на рівні дефініції його ключового, фундаментального елемента, яким є «забезпечення» [61, с. 37-38].

Відтак, визначення поняття адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя повинно спиратися на усталені в правовій науці підходи до змісту первинної категорії правового забезпечення.

На сьогодні можна зустріти багато визначень правового забезпечення, зводячи суть до одного й того ж, а саме розуміючи його як: 1) «сприяння реалізації прав і свобод людини та громадянина, їх охороні та захисту» [35, с. 9]; 2) «повага, дотримання, визнання та гарантія прав і свобод людини» [23, с. 5]; 3) «діяльність органів держави і місцевого самоврядування, громадських

об'єднань і громадян із створення умов (гарантій) для правомірної та неухильної їх реалізації і захисту» [116, с. 22]; 5) «здійснюване державою, за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів, упорядкування суспільних відносин щодо їхюридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту і відновлення» [92].

Розуміючи важливість наукового внеску вчених у розуміння такої категорії як «правове забезпечення», суттєвим недоліком багатьох визначень є те, що їх автори не пов'язують можливість такого забезпечення з діяльністю органів державної влади.

У зв'язку із цим цілком слушно проблему правового забезпечення В.В. Галуцько характеризує такими рисами:

- має цілеспрямований характер, оскільки постає певним регулятором суспільних відносин, упорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства;
- має організаційний та упорядковуючий характер, тобто здійснюється за допомогою певних засобів;
- спрямовано на досягнення певних цілей, а тому має регулятивний характер;
- має певний предмет і сферу правового впливу, які усвідомлюються людьми і суспільством та мають для них певне значення;
- здійснюється певними методами, які координують діяльність суб'єктів права або реалізуються за допомогою їх субординаційної підлеглості у процесі виконання або використання норм права;
- має визначені стадії, які передбачають правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [25, с. 116–118].

Відтак, цілком логічним категорію «правове забезпечення» слід розглядати не лише як діяльність державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян щодо здійснення своїх функцій, компетенцій, обов'язків із метою створення оптимальних умов для суворої, неухильної

реалізації правових приписів та правомірного здійснення прав і свобод, а й як підсумок, результат цієї діяльності, що виражається в реалізації правових приписів, прав і свобод громадян.

З урахуванням галузевої належності адміністративно-правове забезпечення (як складова правового забезпечення) виступає одним з основних різновидів державного впливу на відповідні суспільні відносини, забезпечуючи певними організаційно-правовими засобами їх упорядкування, закріплення, охорону й розвиток [12].

Аналіз наведеного дає можливість говорити про адміністративно-правове забезпечення як про діяльність держави, яка за допомогою правових засобів не тільки унормовує відповідні суспільні відносини, але й сприяє реалізації нормативних приписів через створення необхідних для цього умов. І хоча така характеристика змісту є узагальнюючою, вона в повній мірі відображає сутність адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, уособлюючи в ньому саме організаційно-правову складову діяльності держави в цьому напрямі.

Сприяючи відвідно до статті 6 Закону України «Про охорону дитинства» створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини саме держава покликана вживати заходів щодо: «зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності; забезпечення надання необхідної медичної допомоги всім дітям; боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі шляхом надання дітям доступу до достатньої кількості якісних харчових продуктів та чистої питної води; створення безпечних і здорових умов праці; надання матерям належних послуг з охорони здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди; забезпечення всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, інформацією щодо охорони здоров'я і здорового харчування дітей, переваг грудного вигодовування, гігієни, санітарних умов проживання дітей та запобігання нещасним випадкам; розвитку просвітницької роботи, послуг у галузі планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я;

пільгового забезпечення дітей ліками та харчуванням у порядку, встановленому законодавством» [199].

Відсутність активного втручання в ці процеси публічної адміністрації, яка здійснює практичний, організуючий і регулюючий вплив на суспільну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження чи перетворення, спираючись на владну силу, яку обмежує лише дієвий суспільний контроль як основний чинник панування в суспільстві верховенства права, унеможливує досягнення визначених Законом України «Про охорону дитинства» цілей та пріоритетів [106, с. 58]. Лише через належне адміністративно-правове забезпечення процесів упорядкування суспільних відносин у сфері створення безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини досягатиметься бажаний результат.

Одні вчені визначають адміністративно-правове забезпечення як практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження чи перетворення, спираючись на владну силу, яку обмежує лише дієвий суспільний контроль як основний чинник панування в суспільстві верховенства права [106, с. 58]. Інші – розглядають це явище через призму дотримання прав і свобод громадян України виключно як систему їх гарантування з боку органів державної влади, яка функціонує у правовому режимі і до якої входять такі елементи, як компетенція, охорона, захист, а також створення необхідних умов для реальної реалізації людиною та громадянином своїх прав і свобод за допомогою адміністративних засобів [231, с. 173-174].

У свою чергу Колесніков Є.Є. надає узагальнююче розуміння поняття «адміністративно-правове забезпечення, як здійснюваного державою за допомогою спеціального механізму упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація і розвиток [71, с. 432-438].

Ключовим в цьому аспекті є: по-перше, встановлення і забезпечення державою загальних правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин [9, с. 116];

по-друге, регулювання суспільних відносин за допомогою норм адміністративного права;

по-третє, вплив на них за допомогою передбачених законодавством елементів [62, с. 83];

по-четверте, корегування правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин залежно від певних умов;

по-п'яте, всебічний контроль виконання вимог, що містяться в нормах права, які регулюють ті чи інші суспільні відносини;

по-шосте, координація і встановлення загального напрямку діяльності учасників відповідних відносин;

по-сьоме, всебічний захист законних інтересів і прав суб'єктів суспільних відносин;

по-восьме, визначення і нормативне закріплення пріоритетів у державній політиці, що проводиться в певній сфері, тощо [9, с. 116].

Сутність адміністративно-правового забезпечення певної сфери суспільних відносин полягає у встановленні і забезпеченні державою загальних правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин і корегуванні їх залежно від умов, у всебічному контролі виконання вимог, що містяться в нормах права, які регулюють ті чи інші суспільні відносини; у координації і встановленні загального напрямку діяльності учасників відповідних відносин; у всебічному захисті їхніх законних інтересів і прав; у визначенні і нормативному закріпленні пріоритетів у державній політиці, що проводиться в певній сфері тощо. Під його впливом управлінські процеси відбуваються у заданому напрямі та відповідно до встановленої програми [9, с. 116].

Не викликає сумнівів в тому, що адміністративно-правове забезпечення слід розглядати як динамічну діяльність, що пояснюється, насамперед, тим, що

слово «забезпечення» означає дію за значенням забезпечити, тобто створити надійні умови для здійснення чого-небудь, захистити кого-небудь, що-небудь від небезпеки [18, с. 375].

Серед різних способів забезпечення прав і свобод людини і громадянина, в тому числі й дитини, інструменти адміністративно-правової дії є одними з визначальних, адже складають систему гарантування прав і свобод громадян з боку органів державної влади, яка функціонує у правовому режимі і до якої входять такі елементи, як компетенція, охорона, захист, а також створення необхідних умов для реальної реалізації людиною та громадянином своїх прав і свобод за допомогою адміністративних засобів [231, с. 173-174].

Тобто адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя є сукупністю адміністративно-правових гарантій і діяльних засобів підтримання стану захищеності життєво важливих інтересів дитини, за якого гарантується право кожної на здорове та безпечне середовище та існують необхідні умови для захисту.

З урахуванням викладеного адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя характеризується певними ознаками, до яких можна віднести: 1) цілепрямований вплив держави на суспільні відносини щодо розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні; 2) широкий профіль регулюючого впливу з огляду на особливий правовий статус дитини; 3) реалізація конституційно закріплених положень щодо захисту прав дітей адміністративно-правовими засобами; 4) об'єктом регулювання виступає діяльність спеціально уповноваженої публічної адміністрації, у тому числі правоохоронного характеру, щодо створення безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини; 5) врахування при здійсненні регулятивної та охоронної діяльності великої кількості міжнародних стандартів, правил і вимог, що у свою чергу передбачає їх імплементацію у правове поле України;

б) суб'єктами, що здійснюють забезпечення безпеки дитинства, є органи державної влади й місцевого самоврядування; 7) здійснюється за допомогою широкого набору адміністративно-правових засобів, які переважають над іншими засобами галузевого спрямування; 8) наявність особливого організаційно-правового механізму гарантування безпеки дітей та сприяння створенню безпечних умов для їх життя і здорового розвитку; 9) передбачає обов'язкове застосування контрольних-наглядових заходів, як умови перевірки дотримання вимог реалізації дитиною своїх прав та законних інтересів; 10) має наслідком застосування заходів адміністративного примусу, у тому числі й адміністративної відповідальності, за порушення прав та інтересів дитини.

Разом з ознаками зрозуміти сутність адміністративно-правового забезпечення, у тому числі й щодо реалізації дитиною права на безпечні умови життя, дозволяє його мета та завдання. При цьому мета є лише передумовою будь-якої діяльності, необхідною для її здійснення. Для досягнення мети має бути розв'язано низку завдань. Саме мета виступає ціннісним орієнтиром, певною бажаною моделлю поведінки підпорядкованих суб'єктів, рушійною силою, яка спонукає до діяльності. Іншими словами, «мета – це те, до чого хтось прагне, хоче досягти» [16, с. 520]. З філософської точки зору, категорія «мета» визначається як усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення [248, с. 371], або як «бажаний результат, недосяжний за певний проміжок часу, але доступний для досягнення в майбутньому» [104].

Будучи ідеальною моделлю результату, мета є продуктом волі суб'єкта (індивіда) і формується на стадії прийняття рішення; при цьому визначаються засоби, необхідні і достатні для досягнення мети. Засоби – це прийоми, способи дії для досягнення чого-небудь, інструменти для здійснення будь-якої діяльності.

З іншого боку завдання – приватна проблема, що вимагає розв'язання на шляху досягнення поставленого загального результату, який ймовірно виникне в майбутньому, тобто мети із встановленими обмеженнями. Її формулюють як

питання: «Що треба зробити для досягнення поставленої мети?». Відповідно, цілі і завдання адміністративно-правового забезпечення – не тотожні поняття. Виходячи із семантичного значення і визначень даних понять, існуючих в філософії і психології, завдання, на відміну від мети як бажаного результату, є вимогою, проблемою, що вимагає розв'язання. Завдання завжди конкретне. У числі інших елементів воно містить невідоме.

Мета і завдання адміністративно-правового забезпечення між собою тісно пов'язані, упорядковуючи діяльність суб'єктів владних повноважень у певній сфері публічного адміністрування. Саме мета детермінує зміст владно-організуючого впливу суб'єктів на об'єкти у будь-якій державній сфері аби забезпечити «практичну організацію нормального життя суспільства і забезпечення особистої безпеки громадян, створення умов для їх матеріального, культурного та духовного розвитку» [121, с. 6]. Цілком слушно з цього приводу В. Цветков в якості головної мети державного регулювання визначає забезпечення поступового розвитку суспільства [252, с. 31].

Водночас, на жаль, наразі чинне законодавство, у тому числі ювенального блоку, не має такого нормативно-правового акту, де б мета та завдання відповідно були визначені повною мірою.

Серед програмних документів, спрямованих на розв'язання проблем забезпечення безпечного дитинства, можна назвати Національну програму «Діти України», затверджену Указом Президента України від 18 січня 1996 р. № 63/96 [118], головною метою якої є «забезпечення права кожної дитини народитися здоровою, вижити і мати умови для всебічного розвитку, бути надійно соціально і психологічно захищеною», а одним із основних завдань в розвиток цієї мети є «створення сприятливих умов для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дітей, забезпечення їх правового та соціального захисту» [118]. Інші програмно-цільові документи та підзаконні нормативно-правові акти не дають відповіді щодо мети адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яка, на нашу думку, полягає у формуванні єдиної комплексної державної

системи забезпечення прав дитини в Україні засобами адміністративного права, спрямованими на розроблення та затвердження мінімальних стандартів благополуччя та безпеки дитини, забезпечення захисту дітей від насильства, створення системи ефективної профілактики та протидії домашньому насильству над дітьми, створення безпечного інформаційного простору для дітей.

Конкретизація окресленої мети відбувається у завданнях, про які йде мова й в Законі України «Про охорону дитинства», де у статті 2 зазначено, що завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні [199]. Назвати ці положення завданнями складно, більше схоже на мету правового забезпечення, адже мета певної діяльності, процесу, явища завжди конкретизується у їх завданнях. Іншими словами, мета і завдання мають між собою органічний зв'язок, проте перша слугує певним орієнтиром, а відтак другі конкретизують її задля більш чіткого визначення, планування обсягу роботи, справи і т. ін. [16, с. 284]. Саме мета й завдання разом із об'єктивною визначеністю функціонально-структурної побудови управлінських органів, сучасними формами й методами діяльності, демократизмом, технічною оснащеністю і такими особистісними характеристиками службовців апарату управління, як почуття обов'язку, компетентність, діловитість, творчість, дотримання законності, дисциплінованість, принциповість тощо, забезпечує якість адміністративно-правового забезпечення відповідними процесами [252, с. 54].

Аналіз спеціальної літератури та сучасної практики реалізації законодавчих норм дозволяє стверджувати те, що сутність та зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя виявляються через мету та сукупність відповідних завдань, які полягають у:

- вивченні та моніторингу становища дітей, створенні умов та гарантій для забезпечення їх благополуччя та безпечного середовища;
- формуванні політики громадської нетерпимості до всіх форм насильства над дітьми в суспільстві;
- створенні системи ефективної профілактики та протидії домашньому насильству над дітьми;
- здійсненні заходів щодо протидії найгіршим формам дитячої праці, проституції та порнографії; захисту дітей від експлуатації, сексуального насильства і торгівлі людьми;
- забезпеченні захисту персональних даних дитини та іншої конфіденційної інформації про неї, забезпеченні безпеки дітей в інформаційному просторі;
- вжитті заходів щодо запобігання проявам радикалізму, расизму, ксенофобії та іншим формам екстремізму дітей;
- оптимізації інформаційно-просвітницької роботи із запобігання усіх форм насильства над дітьми;
- збереженні здоров'я кожної дитини протягом усього періоду дитинства, забезпеченні доступу до високоякісних медичних послуг, формуванні здорового способу життя дітей;
- забезпеченні соціально-правового захисту дітей різних категорій (дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей біженців, дітей з девіантною поведінкою тощо);
- наданні їм високоякісних психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, юридичних, інформаційних послуг, створенні умов та гарантій для їх розвитку, соціалізації та безпеки;
- здійсненні заходів щодо профілактики негативних явищ серед дітей, протидії торгівлі дітьми, сексуальної експлуатації дітей, насильству та жорстокому поводженню з дітьми тощо.

Адміністративно-правове забезпечення базується на основних положеннях – принципах, які у перекладі з латинської означають «основу,

початок», і тлумачиться як: «1) основні, вихідні положення теорії, основні правила діяльності»; «2) встановлені загальноприйняті, поширені правила господарських дій і властивостей економічних процесів» [264, с. 91-93].

Принцип (від латинського *principium* – початок, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане. У повсякденному житті принципами називають внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності. У науці принципами називають загальні положення, яким повинні задовольняти наукові припущення, гіпотези або теорії, наприклад, принцип причинності, принцип еквівалентності, принцип відповідності, принцип невизначеності тощо [22].

У довідковій та юридичній літературі існує декілька тлумачень поняття принципів. Однак, термінологічні відмінності у визначенні принципів (основне вихідне положення, особливість, керівна ідея, правило поведінки, наукове начало, основа системи) не містять у собі суперечностей і, по суті, відображають єдину за своєю природою категорію принципів [29, с. 65–66].

Принципи соціального управління – це основні положення, які відображають пізнані та засвоєні людиною об'єктивні закони та закономірності, якими органи управління керуються у процесі створення і функціонування соціальних систем управління. Принципи суб'єктивні за природою, оскільки формулюються суб'єктами (людьми) на основі пізнання закономірностей та досвіду практичної діяльності [34, 65, с. 20–21].

Слід віддати належне законодавцю, адже у статті 3 Закону України «Про охорону дитинства» вказується про основні принципи охорони дитинства. Зокрема зазначено, що «всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим законом та іншими нормативно-правовими актами». Крім цього, відповідно до ч. 2 статті

З цього ж закону «держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги» [199].

Назвати викладені вище та закріплені у чинному законодавстві положення важко назвати повноцінними принципами. Це скоріше концептуальні орієнтири охорони дитинства державою без відповідної конкретизації. З іншого боку в основі Конвенції про права дитини [270] лежать чотири керівних принципи, або загальні вимоги до виконання всіх прав, що закріплені у цій Конвенції: 1) недопущення дискримінації (стаття 2); 2) врахування інтересів дитини (стаття 3); 3) право на життя, виживання і розвиток (стаття 6); 4) поваги до поглядів дитини (стаття 12) [267].

Десять принципів, що стосуються соціального та правового захисту і благополуччя дітей, сформульовано та закріплено у Декларації прав дитини, де, зокрема, Принцип 8 містить положення про те, що «дитина за будь-яких обставин має бути серед тих, які першими одержують захист і допомогу». Принцип 9 сформульовано таким чином: «Дитина має бути захищена від усіх форм недбалого ставлення, жорстокості та експлуатації. Вона не повинна бути об'єктом торгівлі в будь-якій формі. Дитина не може прийматися на роботу до досягнення належного вікового мінімуму; їй у жодному разі не повинні доручатися чи дозволятися роботи або заняття, які є шкідливими для її здоров'я або перешкоджають її освіті, фізичному, розумовому чи моральному розвитку» [33].

Окремо «принципи здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю» визначені у ст. 5 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», серед них: – додержання і захист прав людини; – адресність та індивідуальний підхід; – доступність і відкритість; – добровільність вибору в отриманні чи відмові від отримання соціальних послуг; – гуманність; – комплексність; – максимальна ефективність використання бюджетних і позабюджетних коштів суб'єктами соціальної

роботи з сім'ями, дітьми та молоддю; – законність; – соціальна справедливість; – забезпечення конфіденційності суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, дотримання ними стандартів якості, відповідальності за дотримання етичних і правових норм [210].

Більш вдалим є визначення принципів, сформульованих у Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р, де вказано, що стратегія базується на наступних принципах: а) безпека і благополуччя дитини є пріоритетом державної політики; б) сім'я є найкращим середовищем для виховання та розвитку дитини; в) збереження сім'ї для дитини є головною умовою забезпечення найкращих інтересів дитини та її благополуччя; г) державою заохочується та підтримується відповідальне батьківство; д) реформування системи інституційного догляду та виховання дітей проводиться з урахуванням потреб, думки та інтересів кожної дитини; е) залучення дітей до прийняття рішень, що стосуються їх життя та майбутнього [189]. При цьому, як бачимо, безпеку і благополуччя дитини визначено в якості основного принципу реалізації стратегії та базового пріоритету державної політики охорони дитинства та створення безпечного дня дітей навколишнього середовища.

З огляду на це, здається, що визначення базових правових засад є важливою передумовою формування комплексного механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації прав і свобод дитини, у тому числі права на безпеку в широкому його тлумаченні.

Таким чином, адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя має бути побудоване на принципах:

– *запобігання і ліквідації негативних наслідків життєдіяльності дитини*, що супроводжується надзвичайними ситуаціями різного характеру і рівня. Тому необхідні спеціальні державні та громадські інституції як структурні елементи механізму адміністративно-правового забезпечення життєдіяльності дитини в особливих (надзвичайних) ситуаціях;

– *безпекового «дитиноцентризму»*, що ставить у центр головних пріоритетів розвитку дитини в суспільстві, державі та сім'ї створення сприятливого для дітей безпекового середовища, в якому гідний розвиток і захист їх прав забезпечуються з дотриманням принципів демократії, рівності, миру, соціальної справедливості з урахуванням моральних засад і традиційних цінностей українського суспільства на засадах дитиноцентризму;

– *системності*, який орієнтує на врахування всіх елементів механізму адміністративно-правового забезпечення безпечного для дитини середовища, на повний облік обставин і чинників для досягнення результату, регулярного вжиття заходів щодо убезпечення дітей від різного роду загроз та небезпечених чинників; захист кожної дитини доцільно будувати на системному підході з визначеними законодавством заходами, способами та засобами. Така системність означає єдність та сумісність усіх складових елементів механізму адміністративно-правового забезпечення безпечного для дитини середовища;

– *комплексності вжиття адміністративно-правового інструментарію у виявленні та врахуванні загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, які впливають на безпеку дитини*. Названий принцип передбачає комбінований підхід до внутрішньоструктурних процесів формування системи управління безпековим середовищем дитини та відповідає за злагодженість, взаємодоповнюваність, а у випадку необхідності – взаємозамінність її елементів. Принцип комплексності передбачає максимально широке використання різноманітних правових інструментів з метою надійного та повного захисту кожної дитини від різного роду загроз та небезпек;

– *цілеспрямованості застосування адміністративно-правових заходів убезпечення дітей від чинників негативного характеру*, зміст якого полягає у дотриманні визначеного вектору безпекового розвитку дитини, створення безпечних умов відповідно до цілей розвитку кожної дитини та особливостей навколишнього її середовища;

– *пріоритету*, що полягає у дотриманні та врахуванні в державній політиці у сфері охорони дитинства в Україні, визначених стратегічних пріоритетів (пріоритет прав дітей, пріоритет інтересів дітей, пріоритет участі дітей, пріоритет ефективного фінансування сфери охорони дитинства). Водночас, згідно із цим принципом мають здійснюватися та підтримуватися насамперед ті програми, проекти й ініціативи, які сприяють вирішенню нагальних за часом і ситуацією проблем дітей;

– *повноти*, що передбачає виявлення та детальне вивчення усіх фактів, що містять ознаки або прояви небезпек чи загроз безпеці дитини. З іншого боку, система адміністративно-правового забезпечення безпечного для дитини середовища має бути за сукупністю заходів достатньою та гарантувати нормальний розвиток кожної дитини;

– *взаємодії суб'єктів організаційно-правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя*, відповідно до якого усі його елементи повинні взаємодіяти, а зусилля суб'єктів безпеки (відповідальних осіб, служб, підрозділів, держави) мають бути скоординованими;

– *безперервності застосування адміністративно-правових заходів убезпечення дітей*, що передбачає постійний моніторинг внутрішнього і зовнішнього середовища з метою виявлення можливих загроз або небезпек для дитини і, як результат, створення можливості вибору відповідного у певний час підходу до організації безпечного для дитини середовища;

– *оптимальності*, що полягає у виборі найефективнішого управлінського рішення, яке б забезпечило підвищення якості в процесі управління заходами створення безпечного для дитини середовища;

– *оперативності*, тобто швидкого реагування на прояви загроз і ризиків, своєчасного доведення до відома керівництва наявних даних для прийняття зважених управлінських рішень;

– *міжгалузевості*, що передбачає використання під час формування безпечних для дитини умов життя всіх гілок державної влади, органів

місцевого самоврядування, окремих інституцій громадянського суспільства, дієвих координаційних структур. Такий процес передбачає координацію зусиль, дослідження і аналіз результатів, їх постійне оцінювання і відкрите обговорення, узагальнення найкращих надбань, обмін досвідом, забезпечення міжгалузевого багаторівневого співробітництва, пристосованого до реалій впровадження політики охорони та розвитку дитинства [260, с. 119]

– забезпечення єдності методологічних засад у сфері убезпечення дітей від різного роду загроз та небезпечених чинників шляхом стандартизації термінології; розробки методики убезпечення дітей, організації їх захисту тощо.

Отже, адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя складається з певних елементів, до яких слід віднести: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення (суспільні відносини в сфері гарантування безпеки дітей та сприяння створенню безпечних умов для їх життя і здорового розвитку); 2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення (державні органи, органи місцевого самоврядування, спеціально уповноважені правоохоронні структури та інституції громадянського суспільства, наділені делегованими повноваженнями); 3) норми права (насамперед, норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) форми та методи, гарантії, заходи та засоби адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Підсумовуючи викладене, адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя можна визначити як здійснюваний державою та заснований на нормах адміністративного права виконавчо-розпорядчий процес упорядкування суспільних відносин, що передбачає концентрацію зусиль органів державної влади і громадянського суспільства, спрямованих на створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз її безпеці, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації

шляхом застосування комплексу адміністративно-правових, політико-організаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних та інших заходів.

Висновки до Розділу 1

Узагальнюючи загальнотеоретичні основи правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, можна зробити такі висновки:

1. Обґрунтовано доцільність визнання безпеки дитини в якості пріоритетного об'єкта адміністративно-правового забезпечення, що здійснюється спеціальною системою органів державної влади, місцевого самоврядування та окремих інституцій громадянського суспільства, та спрямоване за рахунок завдань, принципів, основних напрямів та механізмів на створення соціально-політичних, правових, організаційно-управлінських, інноваційно-технологічних; кадрових; фінансово-економічних умов та гарантій фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення і захисту їх прав та законних інтересів.

2. Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя складається з певних елементів, до яких віднесено: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення (суспільні відносини в сфері гарантування безпеки дітей та сприяння створенню безпечних умов для їх життя і здорового розвитку); 2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення (державні органи, органи місцевого самоврядування, спеціально уповноважені правоохоронні структури та інституції громадянського суспільства, наділені делегованими повноваженнями); 3) норми права (насамперед, норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) форми та методи, гарантії, заходи та засоби адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

3. Сформульовано поняття адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя як здійснюваного державою та заснованого на нормах адміністративного права виконавчо-розпорядчого процесу упорядкування суспільних відносин, що передбачає концентрацію зусиль органів державної влади і громадянського суспільства, спрямованих на створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз її безпеці, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації шляхом застосування комплексу адміністративно-правових, політико-організаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних та інших заходів.

4. Доведено, що правова охорона дитинства є складним динамічним явищем, яка являє собою систему різноманітних інструментів у вигляді способів, засобів, заходів, механізмів, закріплених у законодавстві та здійснюваних компетентними суб'єктами загальної та спеціальної юрисдикції, спрямованих на: створення умов, що забезпечують фізичний та психічний розвиток дитини з метою підготовки її до суспільно корисної діяльності; усунення перешкод у реалізації нею прав і обов'язків, боротьбу з невиконанням обов'язків та зловживанням правами, профілактику та попередження правопорушень проти дитини.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ

2.1. Становлення та сучасний стан нормативного забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя

Всі юридичні принципи правової держави взаємопов'язані між собою та передбачають, у першу чергу, панування закону, тобто високий авторитет в суспільстві, загальна повага до нього, що досягається як суворою відповідністю йому всіх підзаконних нормативно-правових актів (що виключає їх дублювання та суперечливість), так і виваженою державною політикою правового виховання суб'єктів, серед яких чи не найважливіше місце посідають діти.

Забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя передбачає взаємо обумовлену відповідальність держави та людини, зокрема подвійну спрямованість на захист прав і свобод особи, надійну охорону громадського (публічного) порядку, реалізацію превентивної політики держави в рамках загальної та приватної превенцій, встановлення акцентів у діяльності відповідних державних органів, що діють у сфері профілактики деліктності щодо неповнолітніх на духовно-превентивному та законослухняному вихованні останніх.

Формування та реалізація діяльності щодо забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя здійснюється за допомогою правових механізмів, під якими в основному розуміють сукупність способів та засобів реалізації цілей, перетворення планів у дії; визначення порядку конкретного виду діяльності.

Провідним елементом організаційно-правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя є нормативна (правова)

складова.

Правовою основою сучасної державної політики у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя є систематизоване законодавство, яке має цілу систему правових засобів впливу на суспільні відносини, що складаються у сфері формування безпечного середовища для здорового та повноцінного розвитку дитини. Причому ці правові засоби регулятивного характеру вимагають динамічності і повинні відповідати швидко змінюваним потребам суспільства.

Законодавство у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя включає в себе рамкові нормативно-правові акти, які спрямовані на комплексне забезпечення безпеки неповнолітніх, а також закони та підзаконні нормативні документи, що регулюють питання безпеки в окремих сферах взаємодії особистості з джерелом небезпеки, де є окремі норми, присвячені особливому забезпеченню безпеки неповнолітніх.

Отже, на загальнодержавному рівні існує базова нормативна основа для виділення комплексної правової галузі законодавства, яке може сформулювати ювенальне право, що має свій предмет правового регулювання у вигляді комплексу суспільних відносин, що забезпечують нормальний моральний та фізичний розвиток дитини, зі своєю системою джерел та специфічними суб'єктами публічного адміністрування (у тому числі й правоохоронної спрямованості), а також механізмом притягнення до юридичної відповідальності за порушення відповідних суспільних відносин, які містяться в адміністративно-деліктному та кримінальному законодавстві.

Зрозуміло, що така позиція має і дискусійний характер та не може розглядатися безапеляційно, адже є ризики, пов'язані із реалізацією деяких норм законодавства у сфері охорони інтересів дітей. Разом з цим, у вітчизняній правничій системі формується така комплексна галузь, система джерел якої містить широке коло підзаконних нормативно-правових актів, з обсягу яких неможливо умістити їх докладний огляд у межах цього дослідження.

За призначенням норми права, що регулюють інститут забезпечення та

захисту прав та свобод дитини, поділяють на:

а) загальні норми, що проголошують основні права та свободи людини, що поширюють свою дію і на дитину, яка є повноправним членом товариства, та містяться в Конституції України та низці галузевих законодавчих актів;

б) норми, спеціально створені для забезпечення та захисту прав та свобод дитини.

Правові механізми реалізації заходів щодо формування безпечного для дитини середовища мають бути розроблені відповідно до загальновизнаних принципів та норм міжнародного права, докладному аналізу яких присвячено підрозділ 3.1 дисертаційного дослідження.

Таким чином, загальновизнані норми міжнародного права, національне законодавство та окремі елементи локального регулювання цього питання виходять з головного принципу про те, що в основі правового становища дитини в сім'ї та суспільстві є інтереси неповнолітнього.

Інститут захисту дитинства і сім'ї, що сформувався в системі українського права, є дуже складною, інтегрованою в багато галузей права структурою з властивими їй характеристиками і виконує вкрай важливі функції нормативно-правового регулювання у сфері реалізації вказаних правовідносин. Їх правове регулювання, на наш погляд, має постійно вдосконалюватись на основі міжнародного досвіду та з урахуванням потреб українського суспільства.

Навіть поверховий аналіз чинного законодавства свідчить про міжгалузевий характер досліджуваної сфери та специфіку джерел її правового регулювання. Право дитини на безпеку регулюється крім адміністративного також кримінальним, цивільним, сімейним та іншими галузями національного права. При цьому, на наше переконання, галузевий компонент в регламентації пов'язаних із правом дитини на безпечні умови життя відносин є доволі теоретичним, внаслідок чого всі джерела правового регулювання в цій сфері можна побудувати за юридичною силою нормативно-правових актів незалежно від предмета їх регламентації. Тому частіше в юридичних

дослідженнях галузевої спрямованості простежується загальна характеристика низки нормативних документів, очолюваних Конституцією України, кодифікованими актами, іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами тощо.

В першу чергу в Конституції України зазначено, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом, держава забезпечує гарантії державного утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування (ст. 52). Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як: право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47); права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст. 55); право знати свої права та обов'язки (ст. 57) [79].

Крім Конституції України правова база формування безпечного для дитини середовища складається з відповідних кодексів, законів, указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, а також відомчих галузевих нормативно-правових актів, державних програм тощо.

Попри певне приділення уваги законодавця питанням захисту прав дітей в Україні, реальна робота щодо нормативного врегулювання сфери забезпечення безпеки людини та дитини зокрема розпочалася з 2015 року затвердженням Указом Президента України № 501/2015 Національної стратегії у сфері прав людини [179], одним із стратегічних напрямів якої стало забезпечення прав дитини. Однак конкретно окреслених шляхів убезпечення дітей від різного роду загроз та небезпек стратегія не містить, чого не скажеш про оновлену Національну стратегію у сфері прав людини, затверджену

Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, де окремий стратегічний напрям (§ 18) присвячено забезпеченню прав дитини. При цьому вперше національному законодавчому рівні окреслено стратегічну ціль – «права дітей в Україні забезпечуються та захищаються відповідно до загально визнаних міжнародних, у тому числі європейських, стандартів; враховуються найкращі інтереси та думки дитини під час прийняття рішень, які її стосуються» [179].

З огляду на юридичну силу та міжгалузевий характер нормативних джерел адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя все ж таки провідне місце в їх системі, після Конституції України й окремих кодексів (наприклад, Сімейного кодексу України, Цивільного кодексу України та ін.) посідає закон – нормативно-правовий акт, що регулює найбільш важливі суспільні відносини з метою забезпечення прав і свобод особи, прийнятий в особливому порядку вищим представницьким органом держави або безпосереднім волевиявленням народу й наділений вищою юридичною силою [229, с. 498].

Законодавчі вимоги щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту, розв'язання системних проблем у зазначеній сфері отримують розвиток у підзаконних нормативно-правових актах. Безумовно, важливу роль у врегулюванні питань створення безпечного для дитини середовища відіграють правові акти Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, накази галузевих міністерств і відомств, серед яких зокрема: Закони України «Про охорону дитинства» [199], «Про захист суспільної моралі» [186], указ Президента України від 12 січня 2018 року № 5/2018 «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа» [200], постанови Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» [133], від 20 серпня 2021 р. № 893 «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги

патронату над дитиною» [40], від 15 листопада 2017 року № 877 «Про затвердження Порядку та умов надання у 2020 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа» [183], від 30 травня 2018 року № 453 «Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року» [172], наказ Міністерства соціальної політики України від 14 червня 2018 року № 890 «Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей» [163] тощо.

Важливу роль має також і Указ Президента від 07 грудня 2019 р. № 894/2019 «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей», спрямований на забезпечення додержання конституційних гарантій з охорони дитинства, реалізації права дітей на безпечне для життя і здоров'я середовище, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління» [193]. Він став передумовою схвалення Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [190]. Означена стратегія спрямована на формування безпечного та здорового освітнього середовища задля сприяння кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також позитивного впливу на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в цілому в Україні.

За роки незалежності української держави реалізувалася й ціла низка інших державних цільових програм, серед яких зокрема: Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року [168]; Державна цільова соціальна програма розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року [174]; Державна цільова соціальна програма розвитку виробництва продуктів дитячого харчування на

2012–2016 роки [175]; Загальнодержавна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2014 роки [176]; Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на період до 2017 року [173]; Державна цільова соціальна програма подолання та запобігання бідності на період до 2015 року тощо [86, с. 4]; Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р [189]. До речі, саме останній документ найбільше відповідає цілям врегулювання безпеки дитини, адже в ній зокрема, зазначено, що Стратегія базується на таких принципах: безпека і благополуччя дитини є пріоритетом державної політики; сім'я є найкращим середовищем для виховання та розвитку дитини; збереження сім'ї для дитини є головною умовою забезпечення найкращих інтересів дитини та її благополуччя; державою заохочується та підтримується відповідальне батьківство; реформування системи інституційного догляду та виховання дітей проводиться з урахуванням потреб, думки та інтересів кожної дитини; залучення дітей до прийняття рішень, що стосуються їх життя та майбутнього [189].

Знаковою подією в розвитку нормативно-правового забезпечення реалізації прав дітей на безпечні умови життя стало прийняття у 2016 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [157], яким внесено зміни до: – Сімейного кодексу України що стосується створення системи патронатного виховання дитини; – Закону України «Про охорону дитинства» щодо розуміння таких понять як «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» та «дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах», та у 2017 році Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій безпеки дітей» [156],

яким внесено зміни до Закону України «Про охорону дитинства», зокрема вперше у законодавстві окреслення положень щодо гарантування безпеки дитини (абзац третій статті 4).

Відтак, джерела адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя утворюють цілісну, узгоджену та збалансовану систему правових актів різної юридичної сили, яку на сьогодні складають: 1) нормативні документи міжнародного права (конвенції, хартії, договори, декларації та ін.); 2) національні законодавчі акти (в тому числі кодифіковані джерела); 3) підзаконні нормативно-правові акти.

Окрім міжнародних документів нормативне забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя наразі складає значна кількість національних нормативно-правових актів, що визначають:

1) *загальні засади забезпечення безпеки і благополуччя дитини*, що є одним із головних пріоритетів державної політики охорони дитинства в Україні (Сімейний кодекс України [228]; Цивільний кодекс України [253]; Закони України «Про охорону дитинства» [199]; «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [211], «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [161], «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [162], «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» [197], «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [165] тощо);

2) *правовий статус суб'єктів забезпечення безпеки дитини* (Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [194]; Закон України від 02 липня 2015 р. «Про Національну поліцію» [188]; постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. № 1068 «Про затвердження Типового положення про службу у справах дітей районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації» [235]; наказ Міністерства внутрішніх справ від 19 грудня 2017 р. № 1044 «Про

затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» [63]; Указ Президента України від 11 серпня 2011 р. № 811 «Про затвердження Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини» [146]; постанова Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2000 р. № 1200 «Про утворення Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства» [216]; постанова Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2013 р. № 573 «Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» [56]; постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1421 «Про затвердження Типового положення про центр захисту дітей «Наші діти» [236];

3) *організаційно-правовий механізм забезпечення дітей медичною допомогою* (Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [128], наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 листопада 2002 р. № 434 «Про удосконалення амбулаторно-поліклінічної допомоги дітям в Україні» [213], наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23 серпня 2000 р. № 33 «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я» [217], наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02 червня 2009 р. № 382 «Тимчасові стандарти, критерії та індикатори надання медичної допомоги підліткам та молоді в центрах (відділеннях, кабінетах) медичної допомоги підліткам та молоді» [234]; наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення організації медичної допомоги дітям підліткового віку» [214]; наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08 червня 2001 р. № 222 «Про затвердження примірного положення про роботу обласної дитячої лікарні» у п. 2.1 якого серед основних завдань лікарні виділяє: «Забезпечення безкоштовною, в повному обсязі, висококваліфікованою стаціонарною і поліклінічною (консультативною) медичною допомогою дитячого населення області віком від 0 до 14 років» [184]. Цей наказ фактично є інструментом правового регулювання організації стаціонарної медичної допомоги дітям в Україні, порушує права дитини віком від 15 до 18 років на доступ до найбільш досконалих послуг у системі охорони

здоров'я в умовах спеціалізованих дитячих стаціонарних закладів;

4) *організаційно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки дитини* (Порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення: затв. Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України 19.08.2014 р. № 564/836/945/577 [152]; Положення про Міжвідомчу координаційну раду з питань правосуддя щодо неповнолітніх: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 357 [140]; постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 895 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах» [150]; наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України від 01.06.2012 р. № 329/409/652/502 «Про затвердження Порядку взаємодії місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу» [149]);

5) *правові засади запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей* (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [169]);

6) *стратегічно-планувальні заходи щодо захисту прав та інтересів дітей і підлітків* (Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 р. № 453 [38]; Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р.

№ 526-р [189]; План заходів з виконання у 2016 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 590-р. [180]; План заходів з виконання у 2016 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року [135]; Концепція реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р [212]; Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, схвалена Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 [190]);

7) *фінансово-економічні засади реалізації заходів щодо забезпечення прав та законних інтересів дітей* (постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 615 «Деякі питання забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа житлом та підтримки малих групових будинків» [39]);

8) *окремі напрями охорони дитинства та реалізації дітьми права на безпечні умови життя* (Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [165]; Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» [197]; Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [210]; Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 [151]; Закон України від 15.04.2014 р. «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [167]; Закон України від 20.10.2014 р. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [166]);

9) *особливості застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення прав та законних інтересів дітей* (Кодекс України про

адміністративні правопорушення [70]; постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» [171]).

Незважаючи на наявну кількість нормативно-правових та законодавчих документів з аналізованого питання, вважаємо важливим відзначити недосконалість нормативно-правової бази у сфері забезпечення прав та законних інтересів дітей, що є несприятливим фактором, який за певних умов може сприяти створенню загрози національній безпеці загалом.

Характеристика деяких нормативних актів, що мають безпосередній вплив на захист прав дітей, з точки зору їхньої ефективності, на думку опитаних нами респондентів, є доволі низькою. Тут, насамперед, йшлося про Національну Стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, яку більшість опитаних оцінює як неефективну – 67,3% проти 32,7%, які вказану стратегію оцінюють як ефективну. Ще гірша ситуація із Законом України «Про охорону дитинства» – 75,4% вважають його неефективним; 24,5% опитаних мають протилежну точку зору (сума індикаторів «цілком ефективний» – 7,9% та «скоріше ефективний» – 16,6%).

Взагалі-то, Закон України «Про охорону дитинства», з точки зору половини опитаних, – 50,6%, є застарілим, неактуальним та таким, що не відповідає сучасним реаліям. Майже третина учасників опитування – 30,1% називають його застарілим та таким, що потребує корегування, хоча деякі його положення залишаються актуальними і можуть ефективно працювати у сучасних умовах. І лише 16,8% опитаних стверджують, що закон є цілком актуальним, дієвим, не потребує змін, доповнень та / або корегування.

Зважаючи на таку ситуацію із законодавством у сфері, що досліджується, постає питання про необхідність внесення кардинальних змін до законодавства у сфері реалізації прав дитини на безпечні умови життя. Отже, 71,0 % говорять, що така необхідність існує. Не згодні з необхідністю

внесення змін до будь-яких законодавчих актів вказаної спрямованості 26,7%.

Що стосується можливих позитивних наслідків змін на законодавчому рівні щодо реалізації прав дитини на безпечні умови життя, то більше половини опитаних – 55,2% вважають, що цей процес реформування є необхідним, насамперед, для захисту прав та інтересів дітей; наступний сегмент опитаних – 23,1% звертає увагу на те, що цей процес призведе до відповідності вітчизняного законодавства у цій сфері європейським стандартам; 17,9% говорять, що це виявляється потрібним для підвищення якості і ефективності роботи різних державних структур – 17,9%.

Відтак, потрібна подальша розробка правових засад забезпечення безпеки неповнолітніх. Ця проблема має вкрай важливе і неминуще значення як для теорії сімейного права, так і для практичної діяльності органів державної влади різного рівня та органів місцевого самоврядування з різних напрямків захисту прав дітей.

Для покращення координації заходів у сфері захисту прав та законних інтересів неповнолітніх дітей доцільним є розгляд питання про впорядкування та оптимізацію існуючої і на загальнодержавному, і на регіональному рівнях системи державних органів та громадських організацій, діяльність яких пов'язана із турботою про дітей, їх безпеку та благополуччя.

Отже, характерним для України підходом щодо захисту дітей залишається виявлення зовнішніх, очевидних аспектів правових явищ без проникнення у внутрішні сутнісні сторони та зв'язки, через що залишається недієвою практика застосування положень законодавства [83].

Звісно ж, що з урахуванням досвіду функціонування соціальних інститутів із захисту сім'ї та дитинства, які раніше існували в Україні, до вирішення цього питання слід підійти, спочатку приділивши увагу вдосконаленню діяльності вже наявних структур та інститутів. З метою реалізації вимог Конвенції про права дитини потребують додаткового опрацювання та розгляду державними органами та громадськими організаціями наступні пропозиції щодо:

1) введення до сімейного законодавства спеціальної норми, яка б регулювала порядок здійснення самозахисту дитини, оскільки її відсутність може призвести до обмеження реалізації дитиною в повному обсязі свого права на самозахист, включаючи вибір її можливих форм;

2) розробки комплексу законопроектів у сфері захисту прав дитини за різними напрямками, а саме:

а) охорони здоров'я дитини;

б) забезпечення екологічної безпеки дитини;

в) удосконалення правових засад діяльності публічної адміністрації щодо захисту неповнолітніх;

г) охорони прав дітей з особливими потребами;

д) посилення контролю за обігом продукції сексуального характеру;

3) імплементації закордонного досвіду щодо проведення комплексних профілактичних заходів, спрямованих на запобігання насильству щодо дітей, а також застосування адміністративно та кримінально-правових заходів за подібними фактами;

4) покращення якості законопроектів шляхом виключення положень декларативного характеру та більшої конкретизації питань відповідальності за невиконання норм законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Широта проблем адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя свідчить про важливість уніфікації принципів та норм, що визначають змістовність права дітей на безпеку. На сьогодні в українському законодавчому масиві немає єдиного кодифікованого нормативно-правового акту, що поєднує у собі питання дитинства. Відповідно свою законодавчу регламентацію ці питання знаходять у нормативно-правових актах різних галузей законодавства. Наприклад, нормами Цивільного кодексу України визначаються питання дієздатності дітей, Сімейний кодекс України визначає становище дитини у сімейно-правових відносинах, питання опіки та піклування, права та обов'язки дітей та батьків тощо. В результаті норми, що регламентують ті чи інші сторони забезпечення прав і свобод дитини, порядок

забезпечення, правові гарантії та інші питання, містяться в низці нормативно-правових актів різного рівня. Відтак, питання забезпечення безпечного для дитини середовища адміністративно-правовими засобами мають комплексний та міжгалузевий характер, хоча пропозицій до розробки та прийняття єдиного кодифікованого акту лунає вже багато років. Ідею прийняття окремого кодифікованого нормативного акту, в якому буде відображено норми процесуального та матеріального права, що стосуються дітей («Ювенального кодексу»), поділяють Максименко О.В. [98, с. 9], Опацький Р.М. (пропонує прийняття Ювенального кодексу або Кодексу законів захисту прав дітей) [125, с. 200] та інші вчені.

З одного боку, з урахуванням переважної регламентації питань створення безпечного для дитини середовища та охорони й захисту прав кожної дитини підзаконною нормотворчістю, такі пропозиції щодо уніфікації «ювенального» законодавства були б своєчасними. Водночас, поширення відомчої нормотворчості у згаданій сфері на сьогодні залишається однією із проблем регламентації різних питань убезпечення дітей від різного роду загроз, яка характеризується низькою якістю та юридичною технікою прийнятих нормативних актів. Часто можна спостерігати ситуацію, коли положення підзаконних актів не відповідають нормам чинного законодавства, що не в останній мірі спричинене застарілістю його правових норм, а останні в свою чергу нерідко суперечать положенням міжнародних договорів та стандартів. За таких умов має підвищуватися роль закону, який має стати не лише політико-юридичним засобом, що використовується державою для вирішення різноманітних завдань, а й метою, реалізація якої створює можливості більш упорядкованого, безпечного та гідного суспільного життя [226, с. 6-13]. Підвищення ролі закону має стати надійною основою впорядкування суспільних відносин, закон має бути гарантом прав і свобод громадян, фундаментом взаємодії всіх гілок влади: законодавчої, виконавчої і судової [50, с. 4-10].

Прийняття, на наше переконання, єдиного кодифікованого акту (з умовною назвою як пропонують вчені «Ювенальний кодекс») здається не

просто завчасним, але й в цілому безперспективним, адже збільшення правового регулювання в цій сфері діяльності може призвести до зниження ефективності правової регламентації різноманітних суспільних відносин, які виникають під час забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Безперечно, упорядкування значної маси нормативного матеріалу у сфері охорони дитинства є нагальною проблемою сьогодення, адже розмаїття нормативно-правових актів зумовлене міжгалузевим характером досліджуваної сфери, яка поєднує в собі одночасно і владно-організаційні, і приватно-правові відносини, що регулюються принципово різними галузями права.

Уніфікація таких норм вбачається у принциповому оновленні законодавства у сфері додержання конституційних прав та свобод дитини, реалізації її права на безпечне для життя і здоров'я середовище шляхом прийняття Закону України «Про безпеку дитини», адже наявний Закон України «Про охорону дитинства» не повною мірою відповідає реаліям сьогодення, не враховує сучасні тенденції розвитку молодого покоління, не визначає особливостей забезпечення усіх складових дитячої безпеки (інформаційної, психологічної, соціальної, фізичної, екологічної та інших видів безпеки), не містить дієвих механізмів забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя. Прийняття окресленого закону здається доцільним в умовах глобалізації загроз та викликів дитинству. Його природа полягатиме у мобілізаційному, інструментальному характері, націленості на адекватне відображення потреб, посиленні механізмів захисту законних прав та інтересів дітей як однієї з найбільш уразливих категорій людей.

До основних питань, що підлягатимуть регулюванню цим законом, на наш погляд, належать: поняття та основні види безпеки дитинства, основні загрози та виклики безпеки дитинству, право дітей на безпеку в Україні, системний взаємозв'язок права дітей на безпеку з іншими правами та обов'язками, принципи безпеки дитинства, заборони на вчинення дій

(бездіяльності), що становлять виклики та загрозу безпеці дитинства; основні завдання та повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також інституцій громадянського суспільства щодо забезпечення та зміцнення безпеки дитинства.

Суть цього закону полягатиме у встановленні ключових норм адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, підкресленні значення публічно-правового механізму підтримання безпеки дитинства, шляхом забезпечення визначеності ключових понять, виділення основних загроз та викликів дитинству, формування ефективної системи гарантій, що дозволятимуть запобігти найбільш істотним загрозам та викликам інститутам сім'ї та дитинства.

Наразі постало питання щодо необхідності формування принципово нової парадигми безпечного дитинства, що передбачатиме ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам безпеці дитини, вироблення мінімальних стандартів такої безпеки, систематизацію інформації про види загроз, джерела їх виникнення та поширення, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері охорони дитинства на засадах партнерства та взаємної підтримки, формулювання теоретико-концептуальних принципів і положень, стратегічних заходів та програмно-цільових орієнтирів публічно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб у Національній доктрині безпеки дитини в Україні. Структура та зміст останньої диктується основними проблемами у сфері дитинства, зокрема: недостатньою ефективністю наявних публічно-правових механізмів забезпечення та захисту прав та інтересів дітей, невиконанням міжнародних стандартів у галузі прав дитини; високим ризиком бідності, особливо у багатодітних та неповних сім'ях; поширеністю сімейного неблагополуччя; низькою ефективністю профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями та дітьми, поширеністю практики позбавлення батьківських прав та соціального сирітства; дублюванням повноважень між

суб'єктами публічного адміністрування щодо обсягу та якості доступних послуг для дітей та їх сімей тощо. Даний документ реалізуватиметься за такими напрямками: сімейна політика дитинства; доступність якісного навчання та виховання, культурний розвиток та інформаційна безпека дітей; охорона здоров'я та здоровий спосіб життя; рівні можливості для дітей, які потребують особливої турботи держави; створення системи захисту та забезпечення прав та інтересів дітей та дружнього до дитини правосуддя.

Отже, одним із головних компонентів організаційно-правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя є нормативно-правова його складова, що містить у собі правові явища, які виражаються в інструментах та діяннях, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення соціально корисних цілей (норми та принципи права, правозастосовні акти, договори, юридичні факти, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, заборони, пільги, заходи заохочення та покарання, акти реалізації прав та обов'язків).

Підсумовуючи усі нерозв'язані питання, які мають місце у сучасному українському суспільстві з охороною прав дітей, стає очевидною наявність безлічі проблем гарантування безпечного для дитини оточуючого середовища, серед яких:

- відсутність концептуального уявлення про зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, його механізм та особливості здійснення – на першому місці – 93,4%;
- друге місце за кількісним показником – у альтернативи «відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність» – 91,6%;
- на третьому місці – неактуальне застаріле законодавство – 83,4%;
- про не з'ясованість цілей, завдань, принципів та пріоритетів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, не встановлені критерії його ефективності говорять 79,0% опитаних;
- на досить поверхневе дослідження сутність явищ і процесів, які

позначаються поняттями «безпека дитини», «інтереси дитини», «форми та методи забезпечення безпеки дитини» вказали 72,1% респондентів;

- 67,3% згадують дублювання функцій органів державної влади у напрямку реалізації прав дитини;

- 59,0% акцент зробили на відсутності загальноприйнятої системи критеріїв щодо оцінки безпеки дитини та вичерпний перелік загроз безпеці дитини для різних вікових груп;

- третина опитаних – 33,9% вказала на відсутність законодавчих норм і правозастосовної практики щодо захисту і реабілітації жертв, що посилюється правовою неписьменністю і недовірою населення до правоохоронних органів, низькими матеріальними статками, що не дозволяють звертатися за кваліфікованою юридичною допомогою;

- 29,9% учасників опитування серед багатьох варіантів обрали маркер «несформованість у педагогічних, поліцейських, соціальних, медичних працівників навичок спілкування з дітьми, що веде до приховування або замовчування фактів порушень їх прав та законних інтересів».

Таким чином, процес формування правової безпеки дитячого населення країни має під собою цілком конкретні законодавчі основи, що включають Конституцію України, ратифіковані міжнародні правові акти, закони та інші підзаконні акти різного рівня, що зачіпають питання дитинства. Цей нормативно-правовий масив виступає законодавчою основою формування та розвитку правової безпеки дитини в Україні, вдосконалення якого наразі вбачається у:

- принциповому оновленні законодавства у сфері додержання конституційних прав та свобод дитини, реалізації її права на безпечне для життя і здоров'я середовище шляхом прийняття Закону України «Про безпеку дитини» (таку думку підтримують 21,6% опитаних респондентів), адже наявний Закон України «Про охорону дитинства» не повною мірою відповідає реаліям сьогодення, не враховує сучасні тенденції розвитку молодого покоління, не визначає особливостей забезпечення усіх складових дитячої

безпеки (інформаційної, психологічної, соціальної, фізичної, екологічної та інших видів безпеки), не містить дієвих механізмів забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя;

- законодавчому закріпленні механізму гарантування основних прав дитини на зразок прийнятого у Республіці Узбекистан Закону «Про гарантії прав дитини» (таку думку підтримують 17,2% опитаних респондентів);

- введенні до чинного українського законодавства спеціальної норми, яка регулювала б порядок реалізації дитиною у повному обсязі свого права на самозахист, включаючи вибір її можливих форм;

- створенні комплексного законодавчого забезпечення захисту прав дитини та реалізації нею права на безпечні умови праці за різними напрямками, зокрема: охорони здоров'я; екологічної безпеки; організації роботи суб'єктів публічного адміністрування в згаданій сфері; охорони прав дітей-інвалідів; контролю за обігом продукції сексуального характеру та ін.;

- нормативному врегулюванні порядку здійснення дитиною самозахисту, відсутність якого може привести до обмеження реалізації дитиною у повному обсязі такого права (таку думку підтримують 13,1 % опитаних респондентів);

- вдосконаленні законопроектної роботи в цьому напрямі шляхом виключення положень декларативного характеру та більшої конкретизації заходів юридичної відповідальності за невиконання приписів правових норм, спрямованих на убезпечення дитини від різного роду загроз.

2.2. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, їх координація та взаємодія

Найважливішим етапом у житті кожної людини є дитинство, безпечний стан якого виступає одним із пріоритетних завдань кожної держави. Більше того, забезпечення дотримання прав дитини, визнання за нею всієї повноти

соціально-економічних, політичних, особистих прав, свобод і законних інтересів, закріплених Конституцією України, документами міжнародного права, законами та підзаконними нормативно-правовими актами, є одним з пріоритетних напрямів державної соціальної політики. Реалізація останньої забезпечується сучасною системою суб'єктів публічного адміністрування різного рівня, діючих за принципами пріоритетності підготовки дітей до життя в сучасному суспільстві, розвитку у них активності, виховання в них високих моральних якостей і патріотизму. Виступаючи гарантом прав і свобод дитини, саме держава є первісним суб'єктом адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя.

Завдяки державі формується система суб'єктів захисту прав дитини. Виходячи з важливості принципу пріоритету прав дитини, держава визначає політику системи захисту прав дитини, взаємодію її суб'єктів, законодавче забезпечення цієї системи та її гармонізацію із прийнятими зобов'язаннями, прописаними у міжнародному праві.

В нинішніх умовах захист прав дитини забезпечується не лише на національному, але й міжнародному рівні та являє собою систему взаємоузгоджених дій держави та неурядових міжнародних організацій, спрямованих на розробку і забезпечення прав дитини з метою формування повноцінної і гармонійно розвиненої особистості, сприяння їх закріпленню в національному законодавстві та надання міжнародної допомоги дітям слаборозвинених держав [21, с. 101].

На жаль, в даний час в Україні фіксується неухильне зростання порушень законодавства про права та законні інтереси дітей, збільшується кількість проблемних сімей, і, як наслідок, діти, які виховуються в них, стають жертвами злочинів (правопорушень).

Чинне законодавство щодо захисту прав та законних інтересів дітей, його практичне застосування не дозволяють у повному обсязі забезпечити вирішення проблем безпеки життя та здоров'я цієї категорії учасників правовідносин, попередження правопорушень у підлітковому середовищі.

Саме діти з неблагополучних сімей є незахищеним прошарком населення, тому їм потрібна допомога держави. Сьогодні необхідна не тільки система захисту дитинства, а також координація дій усіх державних структур, структур виконавчої влади, правоохоронних органів, громадських організацій, спрямованих на профілактику, соціальну реабілітацію та адаптацію дітей, що опинилися у важкій життєвій ситуації.

Законодавство, що регламентує діяльність органів та установ системи протидії деліктності стосовно дітей вимагає кардинального вдосконалення. Сьогодні немає чіткого механізму, що регламентує взаємодію соціальних служб (органів системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх) із судом. В Україні захист прав неповнолітніх, як галузь соціальної політики та соціального права, розвинена вкрай слабо. Недостатньо врегульовано на загальнодержавному рівні статус основних суб'єктів забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя. Саме суб'єкти є тим містком, який з'єднує усі елементи механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, впроваджує керівні принципи державної політики щодо охорони дитинства. Суб'єкт в даному сенсі є носієм (власником) прав та обов'язків у сфері публічного управління, звертаючи увагу на можливість такого індивіду реалізовувати відповідні права та виконувати певні обов'язки публічно-правового змісту [90, с. 73]. З іншого боку Т.О. Коломоець визначає їх як юридичних або фізичних осіб, що є носіями прав і обов'язків у сфері державного управління [2, с. 78].

Від інших елементів системи адміністративного права суб'єкт відрізняється тим, що є носієм взаємопов'язаних якостей, а саме зовнішньої відокремленості; персоніфікації; волі, детермінованої в адміністративну правосуб'єктність; адміністративно-правової регламентації [108, с. 110]. «Наявність таких характеристик у конкретного суб'єкта, – наголошує Т.О. Мацелик, – дає можливість говорити про те, що цей суб'єкт є суб'єктом

адміністративного права, що функціонує в системі адміністративного права як її елемент і носій» [108, с. 110].

До безпосереднього вступу в реальні адміністративно-правові відносини будь-який суб'єкт, у тому числі й у сфері охорони дитинства, є звичайним носієм відповідних суб'єктивних прав і обов'язків [31, с. 56]. На відміну від суб'єкта адміністративних правовідносин, суб'єкт адміністративного права має лише потенційну здатність вступати у правовідносини. При цьому суб'єкт адміністративних правовідносин, на думку В. Б. Авер'янова, це фактичний носій правових зв'язків, тобто він обов'язково в них бере реальну участь, а суб'єкт адміністративного права є, так би мовити, претендентом на цю участь [1, с. 95].

Слушною з цього приводу є позиція В.К. Шкарупи та Ю.А. Ведернікова щодо розмежування суб'єкта адміністративного права та суб'єкта адміністративних відносин, враховуючи такі умови, як: наявність адміністративно-правових норм, що передбачають права й обов'язки суб'єкта, адміністративна правоздатність і дієздатність суб'єкта, підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин [15, с. 40–41].

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» «основні засади охорони дитинства та державну політику у цій сфері визначає Верховна Рада України шляхом затвердження відповідних загальнодержавних програм, про зміст яких було наголошено у попередньому підрозділі дисертаційного дослідження [199].

Серед органів виконавчої влади головне місце у забезпеченні безпеки дитини, охорони її прав та законних інтересів займає Кабінет Міністрів України. Конституція України у ст. 113 визначає, що Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади [79]. Наведені положення Основного Закону дістають подальшої конкретизації у нормах Закону України від 07.10.2010 р. за № 2591-VI «Про Кабінет Міністрів України», котрий визначає організацію, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України [187]. Про загальний характер компетенції цього

органу дозволяє твердити зміст основних завдань Кабінету Міністрів України, визначених у ст. 2 чинного Закону «Про Кабінет Міністрів України», а на колегіальність як один із принципів діяльності Кабінету Міністрів України прямо вказується у ст. 3 [187].

Як вбачається з нормативно-правових актів, які визначають повноваження державних органів законодавцем при визначенні компетенції органу окреслюються повноваження зі вказівкою на конкретні сфери діяльності [237, с. 195]. Зокрема, у Розділі IV «Компетенція Кабінету Міністрів України» Закону України «Про Кабінет Міністрів України» основні повноваження цього органу визначені у таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, наука, культура, охорона навколишнього природного середовища, правова політика, законність, забезпечення прав і свобод людини та громадянина тощо.

Відповідно до законодавства Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики щодо охорони дитинства, розробку і здійснення цільових загальнодержавних програм соціального захисту та поліпшення становища дітей, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері. Щорічно Кабінет Міністрів України звітує Верховній Раді України про стан демографічної ситуації в Україні, становище дітей та тенденції його змін у ході впроваджених соціально-економічних перетворень» [199].

Питання стосовно соціального захисту дітей та забезпечення їх безпеки знаходяться у віданні окремих державних органів, зокрема: Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, Міністерства молоді та спорту України (до реорганізації Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства освіти та науки України), Міністерства соціальної політики України (до реорганізації Міністерства праці та соціальної політики України), Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України тощо.

Провідним центральним органом виконавчої влади у сфері

адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя є Міністерство соціальної політики України, основними завданнями якого є участь у формуванні і забезпеченні реалізації державної політики у сфері захисту дітей-сиріт та забезпечення через систему підпорядкованих йому органів реалізації права громадян на соціальний захист шляхом своєчасного та адресного надання соціальної підтримки.

Міністерство соціальної політики України діє відповідно до Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР [194] та Положення про Міністерство соціальної політики України, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423, згідно якого воно є головним центральним органом виконавчої влади України, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання насильству в сім'ї, протидії торгівлі людьми [143].

Питання забезпечення безпеки дитини у сфері охорони здоров'я, медичної допомоги та оздоровлення є функцією Міністерства охорони здоров'я [142]. Проте, функціональні обов'язки цього міністерства в Україні, як правило, обмежуються лише дітьми, що потребують медичної допомоги.

Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [141].

Проголошене статтею 53 Закону України «Про освіту» [195] право здобувачів освіти на безпечні та нешкідливі умови навчання, утримання і

праці, захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, забезпечується згідно статті 54 Закону України «Про освіту» [195] педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками та є прямим обов'язком засновників та керівників закладів освіти. Особливо актуальним це питання стало із набуттям чинності Закону України від 18 грудня 2019 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» [158, 195].

Безпечне і здорове освітнє середовище є сукупністю умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди. У зв'язку із цим Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 було схвалено Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, що обумовлене необхідністю побудови безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг. Метою Національної стратегії є формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки [190].

Міністерство юстиції України згідно з Положенням, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 [144] і відповідно до покладених на нього завдань забезпечує здійснення представництва інтересів осіб, які не мають в Україні постійного місця проживання, під час розгляду справ судами України у межах виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 р. [78], а також в інших випадках, передбачених міжнародними договорами України чи іншими актами законодавства [202]. Міністерство

юстиції України визначено як компетентний центральний орган для виконання міжнародно-правових зобов'язань України за Конвенцією про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 р. [202], Європейською конвенцією про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20 травня 1980 р. (ETS No. 105) [207], Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 р. [203], Конвенцією про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19 жовтня 1996 р. [204] і Конвенцією про контакт з дітьми від 15 травня 2003 р. (ETS No. 192) [208].

Серед органів виконавчої влади у напрямі забезпечення безпеки дитини, охорони її прав та законних інтересів особливо виділяється Міністерство внутрішніх справ України, що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади та забезпечує формування державної політики у різних сферах, насамперед щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг [181].

У сфері охорони дитинства МВС України вживає відповідних заходів як самостійно, так і через підрозділи Національної поліції, які наділені широким колом повноважень [188], про які докладно піде мова у наступному підрозділі.

Отже, законодавча влада, вищі та центральні органи виконавчої влади створюють правову базу, умови та механізми соціально-правового захисту дітей, у тому числі без батьківської опіки, функціонування форм сімейного виховання, визначають основні напрямки державної політики у цій сфері.

На регіональному та місцевому рівнях не можна не відзначити роль органів місцевого самоврядування, які сприяють створенню необхідних умов для виховання дітей, забезпеченню їх безпеки та благополуччя, виявленню та підтримки вразливих сімей з дітьми з метою збереження сім'ї для дитини та запобігання вилученню дитини у батьків. Відповідно до найкращого світового досвіду органи місцевого самоврядування забезпечують розвиток соціальних,

медичних, освітніх, реабілітаційних послуг для дітей та сімей з дітьми, можуть виділяти необхідні для цього фінансові та кадрові ресурси.

Попри значні та важливі повноваження у сфері охорони дитинства, наразі, як слушно наголошує Трестер Ю.О., «існують достатньо складні вертикальні та горизонтальні владно-функціональні мережі, що в тій чи іншій мірі виконують функції щодо забезпечення безпеки дитини. На прикладі міста Києва показано, що різні заступники Голови КМДА та департаменти займаються різними питаннями щодо захисту дитинства. Зокрема, питання освіти контролює Департамент освіти і науки, молоді та спорту, охорони здоров'я – Департамент охорони здоров'я, соціальні виплати – Департамент соціальної політики. Також функціонують Служба у справах дітей та сім'ї, Київський міський центр сім'ї «Родинний дім», Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Київський молодіжний центр, Центр правової допомоги киянам, які опинились у складних життєвих обставинах» [66]. Більше того, аналогічну ситуацію маємо на рівні районних державних адміністрацій у місті Києві, в кожній з яких створені самостійні структурні підрозділи – Служба у справах дітей, яка підпорядковується Голові Районної Державної Адміністрації, що призначається Президентом України [239, 241].

Подібна ситуація щодо неконкретизованої компетенції місцевого самоврядування у сфері соціального й правового захисту дитини, реалізації відповідних її прав, розмежування повноважень і визначення відповідальності, обсягу контролю та сфери моніторингу спостерігається і в нормах більш ранніх законодавчих актів. Зокрема, відповідно до Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року органи місцевого самоврядування беруть участь у межах своєї компетенції в здійсненні соціального захисту та профілактики правопорушень серед дітей (ч. 2 ст. 1). Під соціальним захистом дітей розуміється комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру, здійснення яких покладається на суб'єктів, зазначених у частинах першій та другій цієї

статті, щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки [194]. Проте, виходячи з логіки визначення кола суб'єктів, на які покладається здійснення соціального захисту дітей і профілактики серед них правопорушень у межах визначеної компетенції, до органів місцевого самоврядування належать лише структурні підрозділи Київської та Севастопольської міських адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад. Проте згідно зі ст. 16 органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції здійснюють контроль за діяльністю органів і служб у справах дітей, спеціальних установ і закладів соціального захисту для дітей [194; 155].

На сьогодні цілком очевидною є необхідність посилення ролі місцевих органів влади у напрямі забезпечення безпеки дитини, охорони її прав та законних інтересів, що може бути забезпечено у тому числі шляхом конкретизації в Законі України «Про місцеві державні адміністрації» функцій здійснення місцевими державними адміністраціями контролю за дотриманням виконавчими органами сільських, селищних та міських рад законодавства у сфері захисту дітей; запровадження системи наставництва та шефства з боку депутатів місцевих рад та членів громади над сім'ями та дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах; запровадження інституту регіональних представників Уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації; поширення практики проведення громадських слухань з питань забезпечення безпеки дитини, охорони її прав та законних інтересів тощо.

Законом України «Про охорону дитинства» згадано й про інші органи виконавчої влади як суб'єктів забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя, зокрема зазначено, що вони в межах своїх повноважень:

подають Кабінету Міністрів України пропозиції щодо вдосконалення положень законодавства, які стосуються забезпечення захисту прав дітей;

подають висновки до проектів законодавчих актів із зазначених питань;

надають засобам масової інформації, громадськості та особам чи

органам, які займаються вирішенням питань захисту дітей, загальну інформацію про забезпечення захисту прав дітей [199].

Сприяти розв'язанню багатьох проблем забезпечення безпеки дитини, охорони її прав та законних інтересів може система ювенальної юстиції, як особливої форми діяльності органів виконавчої та судової влади, вираженої у здійсненні правосуддя та профілактиці правопорушень щодо неповнолітніх, що характеризується специфічними принципами їх здійснення, організацією системи спеціалізованих органів та служб, спрямованої на забезпечення благополуччя підлітків, захист їх прав та законних інтересів.

Створення спеціалізованої судової системи у справах неповнолітніх є реалізацією зобов'язань нашої країни щодо застосування загальновизнаних принципів та норм міжнародного права, насамперед, Конвенції ООН про права дитини, Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, Керівних принципів ООН для запобігання злочинності серед неповнолітніх тощо.

Водночас, у науковій літературі досі немає єдиного підходу до визначення поняття «ювенальна юстиція», а багато практичних працівників не мають досить повного уявлення про цей інститут. Останній прийнято розглядати як «систему державних, муніципальних і громадських судових, правоохоронних і правозахисних органів, установ та організацій, що на основі права та за допомогою медико-соціальних, психолого-педагогічних методик здійснює правосуддя щодо дітей, профілактику та попередження правопорушень проти дітей та за участю дітей, захист прав, свобод та інтересів, а також ресоціалізацію дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації» [84]. Хоча, на наше переконання, ювенальну юстицію утворюють не лише судові органи, які здійснюють правосуддя щодо неповнолітніх та осіб, відповідальних за їх виховання, але й організації, що забезпечують правовий захист неповнолітніх, профілактику бездоглядності та злочинності, органи, які розробляють законодавство, спрямоване на захист прав та законних інтересів неповнолітніх, органів та осіб, відповідальних за їх виховання.

Тому цілком логічно слід погодитись із визначенням ювенальної юстиції, запропонованим І.В. Ольшанецьким, як «комплексної системи судових, правоохоронних, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, функціонування якої спрямоване на забезпечення і захист прав, свобод та інтересів дитини, попередження та профілактику правопорушень щодо неї або за її участі, а також ресоціалізацію дітей, які потрапили у конфлікт із законом або перебувають, чи можуть опинитися у складних життєвих обставинах» [124, с. 46-47].

На сьогодні склалося хибне розуміння того, що ювенальна юстиція є виключно юнацьким правосуддям. Однак у широкому значенні ювенальна юстиція являє собою комплексну систему судових, правоохоронних, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, функціонування якої спрямоване на забезпечення і захист прав, свобод та інтересів дитини, попередження та профілактику правопорушень щодо неї, а також ресоціалізацію дітей, які потрапили у конфлікт із законом або перебувають, чи можуть опинитися у складних життєвих обставинах [246, с. 275].

Власне ювенальну юстицію слід розглядати не лише як сукупність державних інституцій та правових механізмів, а й соціально-психологічні, соціалізовані інструменти та програми, що застосовуються як державними установами, так і недержавними громадськими інституціями. Самі поняття ювенальної юстиції і в юридичній літературі варіюються залежно від спрямованості досліджень: або виключно як систему спеціалізованих судів, або вкладаючи більш широкий зміст у цей термін.

Деякі вчені з цього приводу пропонують розробити та прийняти закон «Про ювенальну юстицію», який має включати систему суб'єктів ювенальної юстиції, їх завдання, права та обов'язки; засади для здійснення правосуддя щодо дитини, а також за участю дитини (потерпілого, свідка); вимоги та адміністративно-правовий механізм ювенальної спеціалізації провадження за участю дітей, соціалізації кримінального провадження; формування

інформаційних та статистичних ресурсів у цій сфері; положення щодо організації та проведення профілактичної (превентивної) роботи з дітьми та їх найближчим оточенням; реабілітації дітей, які потрапили у конфлікт із законом; систему превентивних заходів з догляду (патронажу) за дітьми з поведінковими проблемами та надання комплексної допомоги їх законним представникам [20, с. 80].

З урахуванням викладеного ювенальна юстиція є особливою формою діяльності органів виконавчої та судової влади, вираженої у здійсненні правосуддя та профілактиці правопорушень щодо неповнолітніх, що характеризується специфічними принципами їх здійснення, організацією системи спеціалізованих органів та служб, і безпосередньо спрямованої на забезпечення благополуччя підлітків, захист їх прав та законних інтересів.

Загалом метою системи ювенальної юстиції в інших країнах є не покарання молодих людей, а насамперед проведення з ними індивідуалізованого виховання. Цей підхід оснований на двох ідеях: по-перше, підлітки за розвитком ще нездатні повною мірою усвідомлювати свої вчинки; по-друге, вони піддаються впливу, їх ще можливо перевиховати, щоб у майбутньому в них не було бажання вчиняти будь-які правопорушення [114].

Таким чином, реформування системи профілактики правопорушень неповнолітніх, створення нових ювенальних технологій, впровадження системи відновного правосуддя та шкільних служб примирення, удосконалення правосуддя щодо неповнолітніх, діяльності служб дитячих омбудсменів, комісій у справах неповнолітніх та захисту їх прав, спеціалізованих підрозділів у справах неповнолітніх органів прокуратури та поліції, а також інші реалізовані заходи, на наше тверде переконання, повинні дати позитивні результати у державній політиці забезпечення безпеки дитинства.

Певні суттєві кроки у цьому напрямі зроблені. Зокрема, в першу чергу, Кабінет Міністрів України своєю постановою від 19 січня 2022 р. № 23 прийняв рішення про утворення Державної служби України у справах дітей як

центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей [215]. Однак попри важливість створення цієї установи та прийняття відповідної постанови, цей документ, на жаль, так і не набрав законної сили. «Розгалужена система органів державної влади, що опікуються питаннями захисту прав дітей (6 міністерств, органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади), відсутність єдиного центрального органу виконавчої влади, який мав би опікуватися питаннями захисту прав дітей, призводить до бюрократичного хаосу та перешкоджає своєчасному та повному вирішенню питань в цій надчутливій сфері», – йшлося свого часу у проекті постанови Верховної Ради України «Про звернення Верховної Ради України до Кабінету Міністрів України щодо створення центрального органу виконавчої влади в сфері захисту прав дітей – Державної служби України у справах дітей» № 6135 [123]. Отже, Державна служба України у справах дітей й досі не запрацювала, а відтак 28 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла в цілому проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей (№ 7087). Законопроектом передбачається вдосконалення регулювання діяльності Державної служби України у справах дітей і посилення ролі виконкомів територіальних громад як органів опіки та піклування, забезпечення розподілу повноважень у сфері захисту прав дітей, пов'язаного із децентралізацією влади, та посилення участі органів прокуратури у забезпеченні прав та інтересів дитини [19].

В Україні захист прав неповнолітніх як сфера соціальної політики та соціального права розвинена вкрай слабо. Розгалужена наразі система органів держави з питань захисту прав дітей начебто подана достатньою кількістю суб'єктів публічного адміністрування, а саме окремими комітетами Верховної

Ради України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством соціальної політики (координуюча роль), Міністерством внутрішніх справ, Міністерством освіти і науки, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством молоді та спорту, Міністерством юстиції України та іншими центральними органами виконавчої влади. Крім того, в даній системі слід виділити інститут Уповноваженого Президента України з питань захисту прав дитини та сім'ї, дитячої реабілітації, який здійснює президентський контроль [8, с. 7] та Уповноваженого з питань дотримання прав дитини та сім'ї, що здійснює парламентський контроль.

Недостатньо врегульовано на державному рівні і статус основного координуючого органу системи профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх. Насамперед мова йде про інститут Уповноваженого з прав дитини (омбудсмана). До речі, такого суб'єкта адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя було створено Указом Президента України від 11 серпня 2011 р. № 811 «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини» «забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері» та затверджено відповідне положення [134]. Указом Президента України від 1 вересня 2015 р. було затверджено його нову редакцію, що стало свого часу значним досягненням для України в напрямі охорони дитинства. Однак вже 27 вересня 2021 року Указом Президента України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» зазначений вище Указ від 1 вересня 2015 року № 528 «Про внесення змін до Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини» було скасовано. Треба наголосити на тому, що створений він був Указом Президента України, а не Верховною Радою України як Парламентом країни. Попри важливість такої установи та наявності її у світовій практиці, вона все ж таки не відповідає вимогам як Комітету ООН з прав дитини, так і вимогам вступу до Європейської мережі

омбудсманів з прав дитини і відповідно Паризьким принципам щодо статусу національних установ 1991 року [224]. Створення омбудсмана з прав дитини при державно-владній структурі, від якої Уповноважений має захищати дітей, суттєво обмежує можливості виконання ним функцій і, відповідно, ця структура ніяк не може бути незалежною та незаангажованою, що є головним принципом створення інституту омбудсмана з прав дитини.

Нещодавно Кабінетом Міністрів України впроваджено ще одну інституцію – освітнього омбудсмана (згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491 «Деякі питання освітнього омбудсмана») [227]. «Освітній омбудсмен є посадовою особою, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань із захисту прав у сфері освіти» [42] – зазначається у п. 1 цієї Постанови. І хоча повноваження освітнього омбудсмана виходять за межі дотримання прав дитини, можна стверджувати, що саме права дітей у сфері освіти є важливою частиною цих повноважень. Особливо зважаючи на той факт, що повна загальна середня освіта відповідно до ч. 2 ст. 53 Конституції України є обов’язковою [52, с. 29].

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» «у порядку, встановленому законодавством, трудові колективи, благодійні та інші громадські організації, фізичні особи можуть брати участь у забезпеченні реалізації заходів з охорони дитинства, поліпшення становища дітей, створення розвиненої системи сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та патронату над дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, розвитку послуг з підтримки батьків або осіб, які їх замінюють, заходів, спрямованих на забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, всебічного гармонійного культурного і фізичного розвитку дитини» [199].

Законом названим вище підкреслено значення держави, яка має «сприяти трудовим колективам, громадським та благодійним організаціям, іншим об’єднанням громадян та фізичним особам у їх діяльності, спрямованій на поліпшення становища дітей, охорону їх прав та інтересів, заохочує

розвиток усіх форм благодійності, патронату і спонсорства щодо дітей шляхом надання податкових, інвестиційних, митних, кредитних та тарифних пільг у порядку, встановленому законами України» [199].

На перший погляд може здатися, що громадськість не варто включати в систему адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, оскільки жодних управлінських функцій щодо уповноважених осіб вона не здійснює. Але ст. 36 Конституції України зазначає, що громадяни України мають право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для спільного здійснення або захисту своїх прав та свобод і задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, установлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я, населення або захисту прав і свобод інших людей [79]. Тобто якщо громадськість виявляє бажання об'єднатися для спільного захисту прав дітей, то це є адміністративне правовідношення, оскільки, по-перше, таке об'єднання необхідно в обов'язковому порядку зареєструвати; по-друге, взаємовідносини держави та об'єднань громадян мають виключно правовий характер. Це виявляється в законодавчому закріпленні адміністративно-правового статусу об'єднань громадян низкою нормативно-правових актів. При всьому цьому держава не втручається в діяльність об'єднань громадян, надаючи їм широку автономію. Проте це не виключає здійснення з боку держави контролю за діяльністю об'єднань громадян. Наприклад, органи, що проводять легалізацію об'єднань громадян, здійснюють контроль за додержанням ними положень статуту, зокрема, законодавством закріплено право представників цих органів бути присутніми на заходах, які проводять об'єднання громадян, вимагати потрібні документи й одержувати за потреби пояснення [4].

Громадські організації мають неабияке значення для розвитку та забезпечення прав дитини. Залежно від мети утворення вони здійснюють постійну роз'яснювальну роботу серед населення; надають методичну, організаційну та матеріальну допомогу; здійснюють постійний моніторинг за

дотриманням прав дитини; займаються волонтерською діяльністю; в установленому законом порядку звертаються до органів державної влади та суду з метою захисту прав, свобод і законних інтересів дитини; розробляють програми, концепції, основні напрями захисту прав дитини; у випадках, визначених законом, здійснюють представницькі функції в органах державної влади щодо захисту прав дітей; взаємодіють із правоохоронними органами у сфері захисту прав дітей тощо [74].

Інститут неурядових правозахисних організацій покликаний, по-перше, доповнити існуючий державний механізм захисту прав громадян, по-друге, здійснювати контроль за діяльністю держави, яка несе головну відповідальність за дотримання прав людини, і, по-третє, сприяти комплексному рішенню даної проблеми. Умовно неурядові правозахисні організації можна поділити на 2 групи: організації загальної компетенції та організації спеціальної компетенції.

Важливим у створенні безпечного для дитини середовища відіграє національні наукові інституції, які створюють інформаційно-аналітичне підґрунтя процесу формування та реалізації ефективної ювенальної політики держави, серед них зокрема: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка, Інститут проблем виховання НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України, Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України, Інститут педіатрії, акушерства та гінекології НАМН України тощо. Не менш важливою є і роль медіа-простору, що сприяє використанню ЗМІ, Інтернет-ресурсів у процесі як інформаційних засобів убезпечення дитини від негативної та небезпечної інформації; систематичному інформуванню громадськості (національних та міжнародних організацій, установ, які діють в інтересах дітей, дитячих громадських організацій та самоврядних інституцій, а також самих дітей) з метою

створення умов реалізації безпечного для дитини середовища тощо [87].

Використання можливостей громадськості у формуванні безпечного для дитини середовища є не менш важливим, а ніж діяльність спеціально уповноважених для цього суб'єктів публічного адміністрування та органів правоохоронної спрямованості, що підкріплюється, зокрема, постановами Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» № 996 від 03.11.2010 р. та «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» № 976 від 05.11.2008 р. Не останню роль тут відіграють і засоби масової інформації, що є однією з форм взаємодії громадянського суспільства з державою, виконують функції формування громадської думки, досягнення соціального консенсусу. Поєднуючи між собою віддалені та різноманітні за характером ланки суспільства через єдиний інформаційний простір, вони сприяють ідентифікації людини з референтними групами, формуючи структуру громадянського суспільства. Вони сприяють здійсненню громадського контролю за дотриманням вимог та норм безпеки дитини, їх захисту від різного роду загроз та негативних чинників оточуючого середовища [32].

Попри досить розгалужену систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, в Україні не має єдиного органу центральної влади, що займався би питаннями реалізації державної політики у сфері охорони дитинства, вирішення окремих питань розпорошено між різними міністерствами, службами, органами. Следствием розпорошеності функцій є неефективність міжвідомчої взаємодії та координації, що, у свою чергу, призводить до порушення норм забезпечення дитячого благополуччя. Не дає належної ефективності й затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», відповідного інформаційного обміну та спільного реагування на загрози безпеці дитини на

жаль не має.

Утворена у 2000 році Міжвідомча комісія з питань охорони дитинства мала би стати тим координуючим органом у системі адміністративно-правового забезпечення реалізації права дитини на безпеку та охорону, однак по суті вона є консультативним, дорадчим органом, утвореним Кабінетом Міністрів України з метою підготовки пропозицій щодо реалізації державної політики з питань захисту прав та інтересів дітей [216].

Згідно з пунктом 4 Положення про Міжвідомчу комісію з питань охорони дитинства, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2000 р. № 1200 [216], Комісія відповідно до покладених на неї завдань покликана проводити аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної політики у сфері охорони дитинства; вивчати результати діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до її повноважень; проводити моніторинг стану виконання органами виконавчої влади покладених на них завдань з реалізації державної політики у сфері охорони дитинства; брати участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення виконання пріоритетних завдань державної політики у сфері охорони дитинства; подавати Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи пропозиції та рекомендації; схвалювати та подавати в установленому порядку на розгляд Президента України щорічну державну доповідь про становище дітей в Україні та стан реалізації державної політики у сфері охорони дитинства [216].

Загалом ефективною діяльністю Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства наразі вважають лише 39,3% респондентів (сума відповідей за індикаторами «звичайно так» – 15,1% та «скоріше так» – 24,2%). На неефективність комісії вказують 57,4%, що суттєво більше половини усіх учасників проведеного нами соціологічного дослідження.

Істотні недоліки діяльності багатьох інституцій, покликаних захищати

права дитини, насамперед полягають у роботі виключно на показники та власний піар – 87,6%, зайвій бюрократизації процесу – 73,9% та відсутності незалежного контролю над їхньою діяльністю – 58,7% – це головна трійка недоліків. Наступні за кількістю згадувань показники мали відношення до відсутності ефективних гарантій їхньої діяльності – 52,4%; відсутності прозорості у їхній діяльності – 29,5%; порушенні демократичних стандартів – 13,5%.

Доречно також сказати, що усі без виключення згадані державні інституції опитані нами респонденти вважають скоріше ефективними, але ступінь їхньої ефективності є різним і його можна ранжувати за допомогою сумарних показників індикаторів шкал «так» та «скоріше так». Отже, на першому місці за ступенем ефективності – радник – уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації – 75,8%, друге місце у правоохоронних органів – 74,2%; третє – у громадських організацій – 74,0%; на четвертому місці – координаційна рада з питань захисту та безпеки дітей – 73,7%; п'яте місце у органів прокуратури – 71,3%; шосте місце отримали судові органи – 70,7%. Наступні альтернативи мають трохи нижчі показники: науково-дослідні інститути – 69,6%; Міністерство освіти і науки України – 66,5%; Міністерство соціальної політики України – 65,2%; Міністерство охорони здоров'я України – 64,3%.

Отже, проведений аналіз дозволяє констатувати наявність в Україні досить розгалуженої системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яка представлена органами різної компетенції та функціонального спрямування. Їх можна поділити на суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя: загальної (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування), міжгалузевої (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, освітній омбудсмен, Міжвідомча комісія з питань охорони дитинства, Координаційна рада з питань

захисту та безпеки дітей, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з прав дітей, сім'ї, молоді та спорту, Департамент захисту прав дітей та протидії насильству Офісу Генерального прокурора, судові органи), галузевої (Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство юстиції України, Міністерство соціальної політики України, Департамент захисту прав громадян, постраждалих від збройної агресії, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України), спеціальної правоохоронної (Міністерство внутрішніх справ України (Національна поліція України), органи прокуратури, суду) та громадсько-самоврядної компетенції (наприклад, громадські організації «Всеукраїнська асоціація «Інформаційна безпека та інформаційні технології», Українська Мережа за Права Дитини, Всеукраїнська фундація «Захист прав дітей» та ін.).

Таким чином, перманентні зміни функцій, повноважень і підпорядкування органів державної влади, відповідальних за захист прав, безпеку і благополуччя дітей, не сприяють підвищенню ефективності державної політики у цій сфері. Наразі саме в умовах децентралізації влади цілком логічним виглядає вироблення цілісної методики визначення оптимальної кількості служб у справах дітей, соціальних служб з надання соціальних послуг сім'ям з дітьми на місцевому рівні, чисельності працюючих у цих інституціях посадових осіб тощо.

2.3. Правоохоронні органи як спеціальні суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя

Одним із першочергових завдань правоохоронної системи кожної держави є захист прав, свобод та законних інтересів дітей. Ретельна увага до покращення становища дітей, їх убезпечення, створення безпечного дня них та

комфортного суспільного середовища вимагає вжиття заходів, у тому числі й правоохоронного напрямку, спрямованих на: збереження базових гарантій забезпечення життєдіяльності та розвитку дітей, мінімізації життєвих втрат; створення єдиних стандартів прав і свободи дитини, обов'язкових до їх дотримання; забезпечення безперешкодного доступу дітей до систем освіти та охорони здоров'я; надання матеріальної підтримки сім'ям із дітьми; забезпечення пріоритетної уваги до проблем дітей, які перебувають у особливо важких умовах; допомогу дітям-сиротам та дітям-інвалідам на основі поваги до прав дитини, розробки комплексних соціальних програм для надання допомоги нужденним сім'ям та дітям; розробку механізмів профілактики та соціальної реабілітації дітей в умовах виникнення нових ризиків – безпритульності, зростання наркоманії та ін.; забезпечення на законодавчому рівні прав дітей, створення різних адміністративних, організаційних, фінансових механізмів забезпечення прав дітей; розвитку мережі уповноважених з прав дитини, що виконує функції моніторингу діяльності уповноважених суб'єктів із забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя. Однак, попри вжитті зусилля, змін у роботі правоохоронних органів у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя протягом останнього року, то 38,2% опитаних впевнені, що робота у цьому напрямку не стала ні кращою, ні гіршою, тобто взагалі не змінилася. 33,8% наголошують на позитивних змінах, тобто робота у цьому напрямку покращилася. 24,7%, навпаки, налаштовані негативно і стверджують, що робота у цьому напрямку погіршилася.

Досягнення такої важливої для країни та всього українського суспільства мети є завданнями суспільно-політичної значущості, розв'язання якого покладається на систему органів держави, одним із яких є Національна поліція України, підрозділи якої наділені відповідною компетенцією, адже діяльність цих органів спрямована на те, щоб зменшувати рівень зростання потенційних майбутніх злочинців, притягувати до відповідальності винних за скоєння правопорушень, виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну

діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей тощо [145].

Серед основних повноважень Національної поліції України є «здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у дитячому середовищі, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; та вжиття заходів із запобігання та протидії насильству в сім'ї [145].

Діяльність уповноважених підрозділів та органів Національної поліції щодо забезпечення прав дітей, створення безпечного для них середовища умовно поділяється на відповідні повноваження підрозділів кримінальної поліції, органів досудового розслідування та підрозділів превентивної діяльності [130, с. 14]. Своєю чергою, на підрозділи превентивної діяльності (ювенальна превенція, дільничні офіцери поліції / поліцейські офіцери громад [139; 205], патрульні поліцейські) відносяться зобов'язання:

- виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей;
- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей;
- повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше восьми годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинуто, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади;

- викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом - піддавати їх приводу;
- відвідувати правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками);
- отримувати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у її провадженні;
- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, - на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин;
- виявляти, вести облік осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність та ін. [194].

На сучасному етапі у структурі поліції основним виконавцем завдань із захисту прав і законних інтересів дітей та профілактики правопорушень є підрозділи ювенальної превенції [64], діяльність яких регулюється Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, що затверджена наказом МВС № 1044 від 12 грудня 2017 року [178].

Серед підрозділів поліції на підрозділи ювенальної превенції покладено обов'язок планування і реалізації профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей та вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь. До елементів профілактичної діяльності підрозділів поліції серед дітей та їх соціального оточення відносяться:

- профілактика адміністративних та кримінальних правопорушень (загальна та індивідуальна);
- запобігання адміністративних та кримінальних правопорушень

(виключає можливість реалізації злочинних намірів);

- припинення адміністративних та кримінальних правопорушень (припиняє антигромадську та злочинну діяльність) [130, с. 31].

Підрозділи поліції уповноважені виявляти і притягувати до адміністративної відповідальності дорослих осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення, які відображаються у негативному впливі на виховання, навчання та розвиток як малолітніх так і неповнолітніх дітей. Профілактична діяльність визначених нами суб'єктів направлена і на запобігання негативним явищам у сімейному вихованні дітей. У сферу соціальної та правоосвітньої роботи з сім'ями введено поняття «складні життєві обставини», яке закріплено в Законах України: «Про охорону дитинства» [199] та «Про соціальні послуги» [209], та означає, що це обставини, які «негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно» [209]. Працюючи з дітьми, які проживають у сім'ях зі складними життєвими обставинами, працівники поліції спільно зі службами у справах дітей, соціальними службами покликані направляти свої зусилля на профілактику складних життєвих обставин, їх подолання та мінімізацію негативних наслідків складних життєвих обставин, зокрема щодо недопущення втягнення дітей у протиправну діяльність.

Складною в країні залишається ситуація із запобіганням та протидією домашньому насильству стосовно дітей. Зокрема, за даними Міністерства соціальної політики України, у 2019 р. суб'єктами взаємодії, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зафіксовано 130 514 звернень з приводу домашнього насильства, що на 15% більше ніж у 2018 р. (110 687 звернень), з них від дітей надійшло 1 055 звернень. Загалом у 2019 р. службами у справах дітей поставлено на облік 2 122 дітей, які постраждали від жорстокого поводження з ними, зокрема: 813 – від фізичного насильства; 98 – сексуального; 1162 – психологічного; 19 – економічного; 21 – від залучення до порнографії; 7 – від торгівлі людьми та 2 дітей стали свідками насильства в сім'ї [59, с. 69].

Крім цього було виявлено 32 510 адміністративних правопорушень – за невиконання батьками або особами, що їх замінюють обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184 КУпАП); 2 773 – за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (ст. 173-2 КУпАП). Батьки чи особи, які їх замінюють, які жорстоко поводитися з дітьми, ухилялися від виконання обов'язків щодо їх виховання, були притягнуті до відповідальності, зокрема: - подано позови про відібрання 33 дітей без позбавлення батьків батьківських прав; - подано позови відносно батьків 79 дітей про позбавлення їх батьківських прав; - ухвалено судові рішення про позбавлення батьківських прав батьків 13 дітей; - притягнуто до адміністративної відповідальності 552 особи; - притягнуто до дисциплінарної відповідальності 1 особу; - притягнуто до кримінальної відповідальності 56 осіб [59, с. 69-70].

Характерним на сьогодні є відсутність єдиної форми державної або відомчої звітності щодо жорстокого поводження з дітьми, зокрема в сім'ї, внаслідок чого офіційні дані, отримані з різних джерел, не дають змоги оцінити реальний рівень проблеми. Інформація, яка надається різними відповідальними органами та службами, збирається на підставі різних методологій та ґрунтується на різних засадах. Як наслідок, загальна картина щодо кількісних показників проблематики жорстокого поводження з дітьми, зокрема в родині, є щонайменше неповною, суперечливою та такою, що не дає змоги провести ґрунтовний і достовірний аналіз ситуації. Лівова частка звернень з питань насильства у сім'ї надходить до органів поліції, працівники якої – такий висновок можна зробити, спираючись на дані державних соціальних служб – майже не передають до спеціально уповноваженого органу з питань попередження насильства й жорстокого поводження інформацію щодо таких випадків (незважаючи на вимоги чинного законодавства) [69, с. 59].

Крім підрозділів НПУ та приймальниць-розподільників для дітей органів

Національної поліції до спеціальних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя можна також віднести: школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) [194]. Зрозуміло, що більшість з названих установ попри спеціальне призначення щодо забезпечення створення безпечного та комфортного для дитини середовища не наділені правоохоронними функціями у цьому напрямі. Названі спеціальні установи на відміну від поліцейських підрозділів покликані соціально захищати дітей через комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру, здійснення яких визначено Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіти, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки. Визначені нами суб'єкти направляють зусилля і на ранню профілактику правопорушень серед дітей та стосовно них. Їх правовий статус регулюється Типовим положенням про служби у справах дітей, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. [185], Порядком ведення Єдиного електронного банку даних дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах» [164], наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18 листопада 2008 р. № 4591 «Про затвердження Порядку ведення особової справи дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, та форми індивідуального плану соціального захисту дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування» [182], а також наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 29 липня 2009 р. № 2669, яким затверджено Порядок ведення службами у справах дітей обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах» [201; 95].

Зрозуміло, що одні лише підрозділи ювенальної превенції не здатні вирішити всі питання стосовно забезпечення прав і свобод дитини, а також запобігання деліктної поведінки серед неповнолітніх. Навіть, попри призначення служби ювенальної превенції для здійснення щодо дитини та у її середовищі поліцейської діяльності у формі профілактики та поліцейського піклування, спрямованої на попередження правопорушень, ефективність такої діяльності залежить також у взаємодії з іншими суб'єктами та у інших формах забезпечення захисту прав і свобод дитини [49].

Наразі механізм взаємодії служб у справах неповнолітніх, органів Національної поліції, органів і закладів освіти, охорони здоров'я, у справах сім'ї та молоді у попередженні жорстокого поводження та насильства по відношенню до дитини, наданні невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від насильства наразі законодавчо не визначено. Наявний раніше спільний наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 року № 564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення» втратив чинність, а на зміну йому нового дотепер не прийнято.

Для усунення вказаних прогалин, в тому числі і покращення співпраці в цій сфері, 21 вересня 2020 року Президентом України було підписано Указ № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [192]. Одним із головних напрямів, на яких зосереджено увагу, в указі визначено удосконалення координації та взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, удосконалення порядку прийому і розгляду заяв та повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, виявлення дітей, які постраждали від домашнього насильства, а також організації надання їм допомоги та захисту. Водночас, відсутність законодавчої підтримки

досягнення узгодження дій та спільної діяльності суб'єктів протидії домашньому насильству щодо дітей свідчить про необхідність прийняття *Положення про організацію взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей*, в якій визначити основні принципи, напрями, форми, методи взаємодії та координації зацікавлених суб'єктів у розв'язанні завдань створення безпечного для дитини середовища та реалізації нею права на безпечні умови життя.

На сьогодні розбудова ефективної системи захисту прав та інтересів дитини на рівні територіальної громади в умовах децентралізації влади, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016–2021 рр.) визначені основними завданнями Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, схваленої Кабінетом Міністрів України у 2018 р. Пов'язано це із ресурсною неспроможністю і неналежним кадровим потенціалом органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав дітей, адже близько 20% спроможних територіальних громад, яким надавалася технічна підтримка для організації соціального захисту і забезпечення прав дітей, не забезпечені фахівцями з питань соціального захисту, 40% – фахівцями із соціальної роботи, у 60% територіальних громад не створено служб у справах дітей [212].

З метою забезпечення безперервності реалізації державної політики з питань охорони дитинства та соціального захисту населення відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р схвалено Концепцію реалізації державної політики соціального захисту населення та захисту прав дітей [212], мета якої полягає у впровадженні нової захисту прав дітей в Україні та передбачає перетворення Державної соціальної служби у Національну соціальну сервісну службу України – центральний орган виконавчої влади, який реалізуватиме державну політику у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей.

Нацсоцслужба буде забезпечувати управління системою надання соціальних послуг та соціального захисту дітей, сприяти їх розвитку (організаційно, кадрово, методично) передусім на рівні територіальних громад, де існує гостра потреба в організації соціальної роботи. Вона виконуватиме визначені для неї завдання безпосередньо та через відповідні територіальні органи (на регіональному та місцевому рівнях), що будуть створені в установленому порядку з урахуванням територіальної організації виконавчої влади. У Концепції визначено, що запровадження ефективної децентралізованої системи соціального захисту населення та захисту прав дітей передбачає розподіл повноважень та урегулювання взаємодії між усіма суб'єктами соціальної роботи на державному та місцевому рівнях, а саме:

- шляхи взаємодії Нацсоцслужби, її територіальних органів із місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей;

- розподіл повноважень між Нацсоцслужбою та її територіальними органами щодо здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей;

- визначення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з урахуванням принципів сервісного підходу та максимальної доступності послуг у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей [212].

Принциповим цієї концепції є те, що саме до нової моделі реалізації політики у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей органи місцевого самоврядування у сфері захисту прав дітей будуть виконувати такі функції:

- прийом громадян з питань захисту прав дітей, оформлення опіки/піклування;

- безпека дітей;

- здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому

насильство за ознакою статі, протидії торгівлі людьми та жорстокому поводженню з дітьми тощо [212].

Крім цього, передбачатиметься й те, що відповідно до Положення про Нацсоцслужбу, яке визначає основні завдання та напрями її діяльності на національному та регіональному рівнях, з питань захисту прав дітей діяльність Нацсоцслужби здійснюватиметься за кількома напрямками, одним з основних є контроль та координація реалізації державної політики щодо захисту прав дітей, дотримання національного та міжнародного законодавства, зокрема:

- збір, узагальнення статистичної звітності щодо дотримання прав дітей;
- аналіз стану дотримання прав дітей, у тому числі дітей соціально незахищених категорій;
- узагальнення проблемних питань в системі охорони дитинства;
- координація реалізації положень Конвенції ООН про права дитини, інших міжнародних документів, ратифікованих Україною;
- інформаційно-роз'яснювальна робота та консультації з питань застосування законодавства у сфері захисту прав дітей;
- контроль за дотриманням прав дітей у закладах інституційного догляду і виховання дітей, у спеціальних установах для дітей, закладах соціального захисту дітей, у сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, сім'ях патронатних вихователів [41; 59].

До спеціальних суб'єктів забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя правоохоронного напрямку доречно й віднести органи прокуратури та суду. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про прокуратуру», органи прокуратури здійснюють нагляд за додержанням законів про недоторканність особи, соціально-економічні, політичні, особисті права і свободи громадян, захист їх честі та гідності. Завданням відділів захисту прав і свобод неповнолітніх у Генеральній та обласних прокуратурах є забезпечення такого нагляду за додержанням прав дітей [206]. До речі, у центральному апараті Генеральної прокуратури України

свого часу було створено управління ювенальної юстиції, до повноважень якого віднесено процесуальне керівництво в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, забезпечення нагляду за додержанням їх прав при виконанні кримінальних покарань та застосуванні заходів примусу, захист прав дітей в суді, нагляд за додержанням і застосуванням органами влади законів з питань охорони дитинства. Основними завданнями управління є: 1) захист особистих і соціально-економічних прав дітей, гарантованих Конституцією та законами України, Конвенцією ООН про права дитини, іншими міжнародноправовими актами, а також інтересів держави у сфері охорони дитинства; 2) забезпечення додержання прав і свобод неповнолітніх при проведенні щодо них кримінального провадження та запобігання їх незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, а також вимог кримінального процесуального закону в інших кримінальних провадженнях, визначених організаційно-розпорядчими документами Генеральної прокуратури України; 3) забезпечення виконання вимог закону при прийнятті, реєстрації та розгляді заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми та за їх участю, а також про інші кримінальні правопорушення, визначені організаційно-розпорядчими документами Генеральної прокуратури України; 4) захист прав дітей при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням їх особистої свободи, затриманні та притягненні до адміністративної відповідальності; 5) вжиття заходів щодо координації дій правоохоронних органів з питань протидії злочинності у сфері охорони дитинства. Відповідні самостійні підрозділи діють у прокуратурах регіонів [147].

Особливо місце в системі спеціальних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя займають суди, про що зокрема зазначено в ст. 3 Конвенції: в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями

соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Право громадян на судовий захист закріплене в ст. 10 Загальної декларації прав людини, відповідно до якої воно відображено у ст. 55 Конституції України. Відповідно до цієї статті кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Судовий захист - необхідна і ефективна гарантія реальності прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

Суди здійснюють захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють.

Таким чином, систему спеціальних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя складають органи та установи: а) соціального захисту неповнолітніх; б) правоохоронно-ювенального спрямування, серед яких – уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; уповноважені органи з питань пробації; органи прокуратури; суди (судді). Адміністративна діяльність обох груп спеціальних суб'єктів правового забезпечення реалізації дитиною свого невід'ємного права на безпечні умови життя спрямована на: захист від негативних явищ, що можуть спричинити зміну ціннісних орієнтацій, світогляду та соціального самопочуття молоді; розробку новітньої державної молодіжної політики для вдосконалення системи виховання та освіти молоді, методів реалізації соціальних, економічних та духовних потреб; розробку заходів, спрямованих на організацію дозвілля: відновлення і будівництво культурних, спортивних і розважальних об'єктів дозвілля; розробку заходів та прийомів, спрямованих на формування здорового способу життя дітей та молоді, посилення контролю за

дотриманням адміністративного та кримінального законодавства з боку органів Національної поліції; посилення всіх видів юридичної відповідальності за порушення основоположних прав дитини.

2.4. Адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя

Захист прав дітей у світі є найважливішим завданням як всього світового співтовариства, а й кожної окремої держави. У правовій науці захист прав здається об'ємною та складною самостійною правовою категорією, яка визначається як особливий вид правомірної діяльності щодо застосування способів (правових засобів, що застосовуються за порушення права) захисту прав.

Незважаючи на загальну тенденцію неухильного розвитку правових норм, спрямованих на регулювання та захист прав дітей, законодавство, на жаль, повільно встигає за потребами нейтралізації загроз та викликів дитячої безпеки. Багато ключових питань забезпечення реалізації дитиною повноцінного права на безпечні умови життя, як і раніше, потребують нормативно-правового врегулювання адекватного реаліям сьогодення. При цьому йдеться не лише про вдосконалення галузевого законодавства, а саме про формування ефективної системи гарантій реалізації конституційного права дітей на безпеку. Саме ці гарантії повинні запобігти найбільш істотним загрозам та викликам інститутів сім'ї та дитинства, підтвердженням тому є думки опитаних нами респондентів соціологічного дослідження, згідно яких сучасне законодавство України, у якому прописано гарантії захисту прав дитини, є сьогодні суто декларативним – 62,5% учасників опитування роблять акцент саме на цьому фактові. Трохи більше третини респондентів, а саме, – 34,1% називають його реально працюючим. 3,3% не дали свою оцінку цьому питанню.

Адміністративно-правове гарантування забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя полягає у створенні стабільної основи підтримання стану захищеності життєво важливих інтересів дитини, через систему нормативного адміністративно-правового забезпечення, організаційно-правових та процедурних гарантій дитячої безпеки в Україні.

Гарантії виступають різновидом терміну «забезпечення» як додаткові заходи, засоби і способи, або необхідні умови існування та функціонування відповідного об'єкта. Такі гарантії є законодавчо закріпленими зобов'язаннями держави з забезпечення прав фізичних та юридичних осіб (закріплення стабільних умов діяльності для певних суб'єктів господарювання чи суб'єктів інвестиційної діяльності, соціальних зобов'язань держави стосовно забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації, щодо протидії виникненню і поширенню певних захворювань, ядерної безпеки, стосовно надання безоплатної правової допомоги тощо) [120, с. 96]. Водночас це не лише способи, у першу чергу гарантії слід розглядати як засоби, які не лише забезпечують користування правами і свободами, але й забезпечують їх безпосередню реалізацію.

В перекладі з французького «garantie» слово «гарантія» визначається як «порука в чомусь, забезпечення чого-небудь»; «явище, яке забезпечує досягнення певного результату (певних можливостей, закріплених у загальних і спеціальних нормативно-правових актах)» [16, с. 173].

Слід погодитися з тими вченими, які розглядають гарантії як «засоби забезпечення реального здійснення суб'єктивних прав то, визначаючи гарантії в юридичному змісті, важливо віддзеркалити їхню правову специфіку, що полягає не тільки в проголошенні тих або інших засобів, як гарантозабезпечуючих у нормах права, але й у реальній дії засобів за допомогою апарата примусу» [105]. Іншими словами, виходить, що гарантії є певною системою, яка включає в себе передумови, засоби і способи, що надають можливість будь-якому суб'єктові реалізовувати права та обов'язки.

Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на

безпечні умови життя наділене низкою важливих ознак. Зокрема, гарантуючи правомірну і неухильну реалізацію повноважень суб'єктів забезпечення безпеки дитини, воно одночасно визначає адміністративно-нормативну основу його функціонування, задекларовану в адміністративно-правових актах систему практичного втілення функціональних обов'язків суб'єктів забезпечення дитячої безпеки на основі конкретних організаційно-правових та адміністративно-процедурних гарантій.

Реалізація адміністративно-правового забезпечення дитиною права на безпечні умови життя здійснюється через адміністративний механізм, основною метою якого є упорядкування суспільних відносин, пов'язаних із збереженням здоров'я та життєдіяльності кожної дитини, запобіганням погіршенню її емоційного, соціального, психологічного стану та здоров'я, юридичним закріпленням та охороною довкілля навколо дитини.

Об'єктом адміністративно-правового забезпечення та гарантування виступають суспільні відносини, пов'язані із збереженням здоров'я та життєдіяльності дитини, запобіганням скоєння відносно них адміністративних правопорушень тощо.

Гарантії являють собою фактори, що впливають на процес здійснення прав дитини, гальмуючи чи, навпаки, прискорюючи його, створюючи сприйнятливі умови для їх забезпечення. їх об'єднує єдине призначення, яке полягає в забезпеченні чіткої реалізації прав дитини [115].

Вчені по різному підходять до визначення та класифікації гарантій створення безпечного для дитини середовища. Так, наприклад, Губаль Ю.В. гарантії конституційних прав та свобод дитини поділяє на дві основні групи:

– нормативно-правові гарантії як сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечуються реалізація, порядок охорони та захисту прав та свобод особистості. До нормативно-правових гарантій відносить норми-принципи, юридичну відповідальність та юридичні обов'язки, передбачені конституцією;

– організаційно-правові гарантії, які утворюють механізм держави,

органи місцевого самоврядування, посадові особи, політичні партії та громадські організації, засоби масової інформації, міжнародні правозахисні організації та їх діяльність у сфері правотворчості та правозастосування, спрямована на створення сприятливих умов для реального користування своїми правами й свободами. Головною організаційно-правовою гарантією в демократичній державі є суд, незалежний від будь-якого державного або партійного органу. Ефективність організаційно-правових гарантій залежить від якості конституції та інших законів і підзаконних актів, тобто від нормативно-правових гарантій, адже вони взаємопов'язані та взаємообумовлені [30].

Іншої думки Навроцький О.О., який поділяє відповідні гарантії на дві великі групи: внутрішньодержавні та міжнародно-правові. До перших він відносить способи забезпечення реалізації прав, їх захисту, що надаються певною державою (діляться на судові й позасудові). Другу групу гарантій охоплюють сукупність правових норм, що забезпечують належну реалізацію прав людини, мають юридичне закріплення передусім у Конституції України, а також в інших нормативно-правових актах. «Міжнародно-правові, – наголошує Навроцький О.О., – це такі гарантії, що закріплені в системі глобальних (універсальних) і регіональних міжнародних конвенцій і рекомендацій, які являють собою певні стандарти у сфері визначеної групи прав або визначеної групи суб'єктів і забезпечуються функціонуванням міждержавних об'єднань гуманітарного профілю» [115].

Чинне законодавство спеціально не виділяє адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні, виключенням є Модельний закон «Про основні гарантії прав дитини на державі» № 14-9, прийнятий постановою на чотирнадцятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць СНД від 16 жовтня 1999 р., стаття 15 якого встановлює основні гарантії захисту дитини від інформації, пропаганди та агітації, що завдають шкоди її здоров'ю, моральному та духовному розвитку. Закон зобов'язує органи державної влади вживати заходів щодо захисту дитини від інформації, пропаганди та агітації, що завдають шкоди її здоров'ю, моральному та

духовного розвитку, у тому числі від національної, класової, соціальної нетерпимості, від реклами алкогольної продукції та тютюнових виробів, від пропаганди соціальної, расової, національної та релігійної нерівності, а також від поширення друкованої продукції, аудіо- та відеопродукції, що пропагує насильство і жорстокість, порнографію, наркоманію, токсикоманію, антигромадську поведінку [113].

Отже, адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя являють собою певну систему взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів. Їх доцільно поділяти наступним чином.

1. *Нормативні гарантії забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя*, що фактично є складовою національних гарантій прав дитини в цілому та юридичними засобами, які закріпленні в юридичних нормах і спрямовані на реалізацію, охорону та захист прав дитини в Україні. Останні в Україні гарантуються Конституцією України, Сімейним Кодексом України, Цивільним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства» та іншими нормативно-правовими актами.

Нормативно-правові гарантії прав і свобод дитини в Україні – це сукупність правових норм, що закріплюють систему засобів та способів, за допомогою яких відбувається реалізація, охорона й захист прав і свобод неповнолітньої особи [67].

Особливістю нормативно-правових гарантій прав і свобод дитини є те, що вони не проголошують або констатують наявність прав і свобод дитини, а вказують саме на заборону насильства над дитиною та її експлуатації, захист і допомогу держави дитині, позбавленій сімейного оточення.

2. *Організаційні (інституційні) гарантії забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя*, сутність яких полягає у гарантуванні прав і свобод дитини на національному рівні через задіяння можливостей органів публічної влади, у тому числі й правоохоронного спрямування.

Організаційні (інституційні) гарантії забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя прямо пов'язані із загальним інституційним механізмом, під яким зазвичай розуміється сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, а також організаціями, які сприяють реалізації принципів демократичного (якісного, належного) врядування, забезпечують узгодження та коригування інтересів різних суспільних груп, координацію сумісної діяльності на шляху досягнення задекларованих цілей розвитку держави [154, с. 4].

Одні автори відносять до інституційних гарантій «органи-гаранти» [53, с. 96], інші – «цілісну систему органів державної влади» [256, с. 25] тощо. Однак, слід зауважити, що наведені точки зору суперечать загальному уявленню про сутність і зміст юридичних гарантій, яке склалось на сьогодні в доктрині адміністративного права і було викладене нами вище. Як справедливо з даного приводу зауважують деякі науковці, подібні підходи призводять до «поєднання під назвою юридичних гарантій передбачену та визначену нормами права діяльність різних суб'єктів, зокрема державних органів і посадових осіб, що послуговує реалізації та захисту прав, і самих цих суб'єктів» [258, с. 37].

Вони, тобто організаційні (інституційні) гарантії забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя, реалізуються через застосування чотирирівневої системи суб'єктів захисту прав дітей, а саме: міжнародний (Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Спеціальний доповідач ООН з питань торгівлі дітьми, дитячої проституції та порнографії, Офіс Спеціального представника з питань участі дітей у збройних конфліктах, Спеціальний представник з питань насильства щодо дітей), національний (поданий різними міністерствами та відомствами), регіональний (відповідні підрозділи обласних державних адміністрацій (служба у справах дітей, управління соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, молоді та спорту, культури тощо), підрозділи органів поліції, Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Центри безоплатної правової допомоги) та місцевий (підрозділи районних

державних адміністрацій, виконавчих комітетів рад (служба у справах дітей; управління/відділи соціального захисту, освіти, охорони здоров'я), органи державної реєстрації актів цивільного стану, Центри безоплатної правової допомоги, підрозділи органів поліції, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, навчальні заклади тощо).

3. *Інноваційно-інформаційні гарантії забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя* спрямовані на подолання деструктивних чинників, що негативно впливають на формування безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій. Система інноваційно-інформаційних гарантій забезпечення реалізації права дитини на безпечні умови життя передбачає розробку й впровадження інноваційних підходів за різними напрямками убезпечення дітей від зовнішніх та внутрішніх загроз; впровадження ефективних технологій публічно-правового забезпечення прав дітей; упровадження інформаційних технологій; удосконалення технологій соціальної роботи з дітьми різних категорій; переорієнтацію на надання державно-управлінських послуг тощо.

4. *Адміністративно-запобіжні (профілактичні) гарантії*, спрямовані на попередження правопорушень, що вчиняються стосовно неповнолітніх. Саме найважливіші питання досліджуваної проблеми пов'язані зі зміцненням правозахисних функцій і вдосконаленням профілактичної роботи та забезпеченням відповідними органами профілактики бездоглядності та правопорушень як серед підлітків, так і стосовно них. Іншими словами, це фактично урегульована ювенальним та іншим національним та міжнародним законодавством система суб'єктів, форм та заходів соціальної, кримінологічної та віктимологічної профілактичної діяльності державних органів, громадських організацій та громадян. Мова, насамперед, йде про заходи адміністративно-правового характеру, які мають бути спрямовані на:

захист прав та створення умов для соціального і культурного розвитку та законослухняної поведінки дітей, які перебувають у соціально неблагополучній життєвій ситуації, які вчинили правопорушення, входять до

груп кримінального ризику або є жертвами правопорушень;

виявлення, нейтралізацію та усунення соціальних та особистісних факторів, причин та умов, що детермінують протиправну поведінку та віктимізацію неповнолітніх;

зниження рівня ризику скоєння адміністративних правопорушень та потенційних негативних соціальних наслідків;

запобігання та припинення адміністративних правопорушень;

профілактичний облік та контроль поведінки неповнолітніх правопорушників;

соціальну, культурно-моральну та правову корекцію дитячої особистості, способу життя та їх найближчого соціального оточення з метою оптимальної морально-правової соціалізації та інтеграції неповнолітніх правопорушників у суспільство, зниження рівня, зміни структури та мінімізації негативних наслідків правопорушень неповнолітніх, забезпечення особистої та суспільної безпеки, зміцнення правопорядку.

Ювенальна профілактика на сьогодні характеризується:

– за термінами профілактичного впливу виділяються перманентна (постійна здійснювана), тимчасова, ситуативна (одноразова профілактична дія) профілактика;

– виходячи із сфер надання профілактичного впливу, необхідно говорити про криміногенну профілактику, що здійснюється під час діяльності правоохоронних органів, органів правосуддя, слідчих органів та органів дізнання, органів виконання покарання та інших правоохоронних органів та некриміногенному попередженні правопорушень з боку державних та недержавних інститутів, не пов'язаному безпосередньо з криміногенною діяльністю (поведінкою) неповнолітніх;

– з об'єктів профілактичного впливу: профілактика правопорушень неповнолітніх; профілактика посягань на права, свободи та законні інтереси неповнолітніх у різних сферах життя; профілактика девіантних (делінквентних) ситуацій соціального характеру тощо. При характеристиці

цього виду доречно пам'ятати, що об'єкти профілактичного впливу самі може бути диференційовані за різними критеріями. Так, можна говорити про об'єкти (адресати), які об'єктивно потребують профілактичного впливу, та об'єкти, профілактичний вплив на яких носить значною мірою суб'єктивний характер.

Таким чином, ювенальна профілактика за своїми основними формами поділяється на загальну та спеціальну, а за основними видами – на соціальну, групову та індивідуальну.

Профілактика антигромадської поведінки повинна здійснюватися за низкою відносно самостійних напрямів, спрямованих на формування в особистості неприйняття та категоричної відмови від асоціальних стандартів поведінки та негативних звичок. До форм зазначеної профілактики належать: рольові та ділові ігри; педагогічна психотерапія; аутотренінги; мозкові атаки; організація госпрозрахункової трудової діяльності; діяльність консультаційних клубів та клубів спілкування підлітків «групи ризику»; фітотерапія; переконання; авансування довір'ям; систематична об'єктивна оцінка діяльності учня; вправлення (привчання); заохочення (схвалення); покарання; педагогічний «вибух»; проведення тематичних дискотек; методи саморегуляції; проведення занять у формі тренінгів; моделювання на заняттях ситуацій, наближених до реальних; використання активних та інтерактивних методів навчання; проведення тижнів та годин здоров'я, виставок малюнків із заохочувальними призами; організація спортивних змагань, поїздок на природу; арттерапія ; метод створення ситуацій успіху; метод перспективних ліній; метод імітації (наприклад, проведення практичного завдання «Аукціон цінностей»); метод проблемних завдань; метод прогнозування; метод аналогій; метод прикладу; організація теле- і радіопередач, усні журнали; відеолекторії ; тематичні акції; зустрічі з працівниками органів охорони здоров'я, правоохоронних органів, громадських організацій; соціальна реклама; індивідуальні та групові юридичні, психологічні, медичні консультації; фестивалі; конкурси; вуличні ігротеки; концерти; шоу-програми; тренінги комунікативності , особистісного росту, успішності; ігри-випробування «

Екстрім » та деякі інші; практичні заняття з проблем профілактики негативних явищ [233].

Значущість застосування адміністративно-профілактичних заходів визначається не тільки виявленням правопорушень, а і встановленням й усуненням причин і умов, що їм сприяють, допомозі утримати особу від їхнього вчинення [68, с. 98]. Профілактика адміністративних правопорушень орієнтована на формування законослухняної поведінки громадян і посадових осіб, зменшення заподіяної правопорушеннями шкоди, усунення причин і умов їх вчинення, поширення соціально прийнятних моделей поведінки через правове виховання та правову пропаганду, соціальну адаптацію громадян, які належать до «групи ризику» [76].

Таким чином, вжиття певних заходів щодо стану адміністративної деліктності та основних напрямів профілактики правопорушень стосовно неповнолітніх поліцією є дуже актуальним, оскільки неповнолітні дуже швидко реагують на зміни в суспільстві, що, у свою чергу, впливає на стан та структуру правопорушень, відображених у статистиці. Надійний захист прав дитини, її безпека мають стати головними критеріями ефективності профілактичної роботи всіх органів та установ системи профілактики правопорушень відносно неповнолітніх, що ґрунтується на виконання вимог закону посадовими особами кожного рівня.

Отже, адміністративно-правова профілактика деліктності стосовно неповнолітніх розуміється як діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості, спрямована на виявлення, вивчення, усунення та нейтралізацію причин та умов, що сприяють скоєнню протиправних діянь, забезпечення сприятливих умов життя та індивідуального виховання кожної дитини, в діях якої може бути антигромадська спрямованість, активізацію чинників, що стимулюють законослухняну поведінку неповнолітніх, розробку та здійснення системи правових, соціально-економічних, організаційних, виховних, спеціальних та інших заходів щодо попередження скоєння ними протиправних діянь.

5. *Адміністративно-деліктні гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя* знаходять своє місце, перш за все, у КУпАП, забезпечуючи належне, законне та неупереджене здійснення провадження у справах про адміністративні проступки: принципи провадження у справах про адміністративні проступки; стадійність такого провадження; зміст і порядок складання протоколу; порядок збирання доказів та їх видів, джерел і процедури оцінювання; порядок оскарження та опротестування постанов і рішень по справі; строки провадження; реалізація майнових прав особи; адміністративно-процесуальна реституція; загальний нагляд органами прокуратури за дотриманням законності при здійсненні зазначеного провадження; порядок реалізації постанови про накладення адміністративного стягнення чи іншого виду адміністративного стягнення; заходи забезпечення провадження у справі про адміністративні проступки. Всі зазначені гарантії покликані забезпечити реалізацію суб'єктами провадження у справах про адміністративні проступки своїх процесуальних функцій. Проте, гарантовані Конституцією України правові можливості, в адміністративно-деліктному законодавстві не знайшли розвитку, зокрема мова йде про адміністративне гарантування захисту прав і свобод громадян, в тому числі судового захисту; права на оскарження дій і рішень органів державної влади та місцевого самоврядування; звернення до міжнародних установ, якщо вичерпані всі можливості внутрідержавного захисту; виключення зворотної сили закону, що встановлює або обтяжує відповідальність; виключення можливості нести відповідальність за діяння, яке в момент його вчинення не визнавалось правопорушенням, тощо.

Адміністративне законодавство України (на відміну від кримінального) містить спеціальну норму, що закріплює адміністративну відповідальність за насильство в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми. Названі дії кваліфікуються за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП), що була внесена до Глави 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський

порядок та громадську безпеку» та діє в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї» від 25 вересня 2008 р.

Окрім правопорушення за ст. 173-2 КУпАП, адміністративна відповідальність за дії, які становлять насильство в сім'ї щодо дитини, може також наставати у випадках вчинення і таких адміністративних правопорушень, як: 1) доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами охоплюється ст. 180 КУпАП; 2) ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей тягне адміністративну відповідальність за ст. 184 КУпАП. З приводу останнього складу правопорушення аналіз судової практики свідчить про неоднозначне правозастосування даної норми, а також наявність законодавчих недоліків та прогалин у сфері, що регулює зазначені суспільні відносини. Термінологічна конструкція диспозиції частини першої статті 184 КУпАП є не досить вдалою, адже в законодавстві взагалі відсутнє визначення поняття «неповнолітні діти». Натомість в Законі України «Про охорону дитинства» є визначення поняття дитини – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [199]. За приписами статті 6 Сімейного кодексу України малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [228].

Відтак порушується логіка застосування приписів частини 1 статті 184 КУпАП в частині притягнення до адміністративної відповідальності батьків лише за ухилення від виконання своїх обов'язків щодо виховання тільки неповнолітніх дітей, тобто віком від 14 до 18 років. Якщо ж дитині менше 14 років, за визначенням законодавства вона є малолітньою і відповідно це не вважається правопорушенням в розумінні частини 1 статті 184 КУпАП.

Суди часто саме так тлумачать зазначену норму та закривають

провадження за відсутністю складу адміністративного правопорушення, якщо дитині відносно якої батьки ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей менше 14 років. Як приклад можна привести постанову у справі про адміністративне правопорушення Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі № 192/1043/20: з протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що ОСОБА_1 притягується до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст.184 КУпАП за ухилення від виконання батьківських обов'язків відносно своїх дітей: ОСОБА_2, ІНФОР-МАЦІЯ_2, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, які у відповідність до ст. 6 СК України є малолітніми. За таких підстав, суд немає можливості прийти до висновку про наявність в діях ОСОБА_1 складу адміністративного правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 184 КУпАП враховуючи, що необхідний склад адміністративного правопорушення в її діях відсутній, у зв'язку з чим провадження в справі згідно ст. 247 КУпАП підлягає закриттю 153].

Неоднозначним є і питання про те, від виконання яких обов'язків щодо своїх неповнолітніх дітей повинні ухилятися батьки для того, аби їх можна було кваліфікувати за ч. 1 ст. 184 КУпАП. І, якщо аналізувати зміст вказаної норми, то ухиленням від виконання батьківських обов'язків не повинна вважатися будь-яка дія, а вважатиметься саме невиконання обов'язків, чітко передбачених законодавством і лише тих, які стосуються забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання дітей [27].

Найбільш правильним здається використання у диспозиції статей КУпАП єдиного терміну «дитина» без поділу на малолітні чи неповнолітні. Підтвердженням тому можна вважати статтю 180-1 КУпАП, в якій мова йде саме про дітей, а саме «Порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування».

Також зазначимо, що відповідно до абзацу 45 частини 1 статті 255

КУпАП право на складення протоколу про адміністративне правопорушення за частиною 4 статті 184 КУпАП, яка передбачає відповідальність має тільки слідчий. Проте на практиці протоколи за цією нормою складають працівники поліції, які не є слідчими або ж не надали суду відповідних доказів про це, внаслідок чого суд закриває справу.

Такі колізії та законодавчі прогалини переконують в необхідності удосконалення диспозиції статті 184 КУпАП шляхом внесення змін до її частини 1 та викладення її в такій редакції:

«Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання дітей».

Також вважаємо, що на законодавчому рівні потрібно уповноважити на складення протоколу за частиною 4 статті 184 КУпАП інших працівників поліції, окрім слідчих. Для цього необхідно внести зміни до пункту 1 частини 1 статті 255 КУпАП, а саме: слова *«частини перша - третя, сьома статті 184»*, замінити словами *«частини перша - четверта, сьома статті 184»*.

Так само мова йде й про диспозицію статті 180 *«Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння»*, згідно якої відповідальність несуть дорослі особи (тобто з 18 років), що довели неповнолітнього до стану сп'яніння. Водночас із положень статті 180 КУпАП виходить, що доведення до стану сп'яніння малолітньої дитини віком до 14 років, формально не підпадає під дію наведеної норми. Тому доречно внести зміни до статті 180 КУпАП та викласти її у такій редакції:

«Стаття 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння

Доведення дитини до стану сп'яніння батьками дитини, особами, які їх замінюють, або іншими особами».

Ефективна реалізація адміністративно-деліктних гарантій забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя передбачає постійне вдосконалення чинного адміністративно-деліктного законодавства, повноважень суб'єктів адміністративної юрисдикції, процесуальних механізмів захисту прав дітей, що, на нашу думку, може бути забезпечено

шляхом:

1) визначення підвідомчості правопорушень, адміністративна відповідальність за які передбачена статтею 180 КУпАП, у разі вчинення цих правопорушень батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють;

2) закріплення обов'язкової участі під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, законного представника або педагога;

3) нормативного визначення в якості заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вивчення умов проживання та виховання дітей, у тому числі й позбавлених батьківського піклування, у сім'ї опікуна та дітей, батьки яких неналежним чином виконують свої обов'язки;

4) посилення адміністративних стягнень за правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, у вигляді громадських або виправних робіт до батьків або осіб, що їх замінюють, через неефективність попередження та адміністративного штрафу як заходів впливу на зазначених суб'єктів, які не виконують обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей;

5) визначення процедури оскарження учасником освітнього процесу рішення комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) в разі незгоди заявника з висновками, встановленими обставинами та/або рекомендаціями за результатом проведеної перевірки, адже Порядок реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом Міністерства освіти України від 28.12.2019 р. № 1646, що застосовується в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти, не встановлює такої процедури;

6) виділення в якості окремого складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2, за вчинення домашнього насильства стосовно дитини.

Таким чином, *адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя можна визначити як урегульовану*

нормами адміністративного права та забезпечувану державою через уповноважених органів та посадових осіб систему адміністративно-правових засобів (елементів), сукупність прийомів і способів правового впливу на суспільні відносини щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності дитини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій.

Адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя реалізуються через їх нормативну, організаційну (інституційну), іноваційно-інформаційну, адміністративно-профілактичну та адміністративно-деліктну складові, кожна з яких у невід'ємному взаємозв'язку комплексно створює усі необхідні умови та можливості для ефективних механізмів забезпечення та захисту прав дитини, подолання ризиків безпеки дитини у цифровому середовищі, створення ефективної системи запобігання та протидії порушенням прав дітей, зокрема насильству щодо них.

Висновки до Розділу 2

Вивчення особливостей організаційно-правового механізму забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя дозволило дійти таких висновків:

1. Нормативне забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя наразі складає значна кількість національних нормативно-правових актів, що визначають: 1) загальні засади забезпечення безпеки і благополуччя дитини; 2) правовий статус суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 3) організаційно-правовий механізм забезпечення дітей медичною допомогою; 4) організаційно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 5) правові засади запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей; 6) стратегічно-планувальні заходи щодо захисту прав та інтересів дітей і підлітків; 7) фінансово-економічні засади реалізації заходів

щодо забезпечення прав та законних інтересів дітей; 8) окремі напрями охорони дитинства та реалізації дітьми права на безпечні умови життя; 9) особливості застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення прав та законних інтересів дітей.

2. Визначено систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яка представлена органами різної компетенції та функціонального спрямування. Їх поділено на суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя: загальної, міжгалузевої, галузевої, спеціальної правоохоронної та громадсько-самоврядної компетенції.

3. Адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя визначено як урегульовану нормами адміністративного права та забезпечувану державою через уповноважених органів та посадових осіб систему адміністративно-правових засобів (елементів), сукупність прийомів і способів правового впливу на суспільні відносини щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності дитини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій.

4. Обрунтовано необхідність удосконалення адміністративно-деліктного законодавства у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, в їх числі щодо: а) визначення підвідомчості правопорушень, адміністративна відповідальність за які передбачена статтею 180 КУпАП, у разі вчинення цих правопорушень батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють; б) закріплення обов'язкової участі під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, законного представника або педагога; в) нормативного визначення в якості заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вивчення умов проживання та виховання дітей, у тому числі й позбавлених батьківського піклування, у сім'ї опікуна та дітей, батьки яких неналежним чином виконують свої обов'язки тощо.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ

3.1. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя з урахуванням норм міжнародного права та позитивного зарубіжного досвіду

Оптимальним для сучасного стану громадянського суспільства та врахування демократичних засад світового розвитку видається побудова такої держави, яка спроможна забезпечити повноцінну реалізацію дитиною права на безпечні умови життя, що включає протидію таким основним загрозам як сексуальна експлуатація та насильство на дітьми, домагання в сексуальних цілях (кібергрумінг/розбещення), заклики до насильства та нанесення собі ушкоджень, зокрема, самогубств; булінг (цькування), використання контенту, що принижує людську гідність, містить мову ворожнечі та заклики до дискримінації; порнографічний контент або непридатний для дитини рекламний контент; кібербулінг та кіберсталкінг (залякування, переслідування та інші форми утисків і погроз), розповсюдження приватних та інтимних зображень дитини, шантаж; використання персональної інформації дитини в комерційних цілях, таких як прямий маркетинг, профілювання та орієнтована на поведінку реклама тощо. Тому, розробляючи способи впровадження ефективної системи протидії таким загрозам, які здатні негативно вплинути на фізичне, емоційне та психологічне благополуччя дитини, а також можуть призводити до порушення її прав, потрібно не лише враховувати надбання вітчизняної практики, а й передусім вивчати світовий досвід та міжнародні стандарти дотримання права дитини.

Зовнішнім проявом неоднорідного, комплексного характеру

регулювання суспільних відносин у сфері реалізації дитиною права на безпечні умови життя є наявність різних джерел, що його формують. Джерело регулювання виступає як зовнішня форма вираження та закріплення норм і правил, нормативної субстанції.

В нинішніх умовах формування основ правової держави роль і значення правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення безпеки дитини набуває особливої актуальності. Адже головною ознакою моделі держави, що характеризується як правова, виступає саме ознака високої правової урегульованості суспільних відносин. Регулюючий вплив позитивного права на суспільні відносини полягає у тому, що воно у своїх нормах, насамперед нормах права, конструює модель різних суб'єктів цих відносин [55, с. 117-118].

Від регулювання інших сфер правове регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя відрізняється за суб'єктами та набором своєрідних правових регуляторів. На рівні міжнародного права дана сфера представлена значною кількістю нормативно-правових актів.

Коли мова йде про національну систему нормативно-правових актів, які є джерелами адміністративного права у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, у першу чергу слід акцентувати увагу на актах міжнародного права, адже саме вони складають фундаментальну основу побудови національного законодавства в згаданій сфері.

Особливістю нормативно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя є те, що державна політика не може ґрунтуватися без урахування основоположних засад, вироблених світовим співтовариством у сфері дотримання прав людини, та відповідних усталених міжнародних стандартів. При цьому посилення на них під час розробки та прийняття відповідних нормативно-правових актів у згаданій сфері в Україні є обов'язковим.

Проблема захисту прав дітей та реалізації ними права на безпечне

середовище завжди була і є актуальною.

Помилково вважати початком активного формування міжнародних норм, правил і стандартів захисту дітей прийняття Конвенції про права дитини, оскільки ще у 1902 році на 3-й сесії Гаазької Конференції з міжнародного права було підготовлено Конвенцію, що регулювала опіку над неповнолітніми, від 12 червня 1902 р. [268]. Зазначена Конвенція втратила чинність майже через 100 років – на підставі статті 51 Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19 жовтня 1996 р. (набрала чинності 1 січня 2002 р.) [269].

Першим із документів у зазначеній сфері фактично стала Женевська декларація прав дитини, ухвалена Генеральною Асамблеєю Ліги Націй у 1924 р. [262], у якій наголошувалося на необхідності забезпечення фізичного та психологічного благополуччя неповнолітніх осіб, не зважаючи на місце проживання, расу, мову, релігію тощо. Її історичне значення полягає у тому, що вона стала першим міжнародно-правовим актом з охорони прав та інтересів дітей. Хартія наголошувала, що турбота про дітей та їх захист більше не є винятковим обов'язком сім'ї та навіть окремої держави. Все людство має дбати про захист дитинства. Саме Хартією вперше було сформульовано чотири принципи, покладених в основу міжнародно-правового захисту дітей:

1) дитині має надаватися можливість нормального розвитку (матеріального та духовного). Голодна дитина повинна бути нагодована, хворій дитині має бути надано догляд, порочні діти повинні бути виправлені, сиротам та безпритульним дітям має бути надано укриття та все необхідне для їх існування;

2) дитина повинна бути першою, хто отримає допомогу у разі лиха;

3) дитині має бути надана можливість заробляти кошти на існування, але він має бути захищений від усіх форм експлуатації;

4) дитина повинна виховуватися зі усвідомленням того, що його найкращі якості будуть використані на благо наступного покоління [255].

У 1934 р. Генеральна Асамблея Ліги Націй повторно затвердила Декларацію 1924 р., а країни – члени Ліги Націй пообіцяли інкорпорувати норми Декларації у своє національне законодавство, однак без прийняття юридичних зобов'язань зробити це напевно [272].

Однак це був не остаточний варіант цього важливого міжнародного документу, адже 20 листопада 1959 р. Генеральною Асамблеєю ООН у формі резолюції 1386 (XIV) було одногосно ухвалено Декларацію прав дитини [271]. Згідно з преамбулою, Декларація прав дитини 1959 р. проголошена з метою забезпечити дітям щасливе дитинство та користування передбаченими нею правами і свободами для їхнього особистого блага та блага суспільства [271]. Вона є більш досконалим і більш широким за обсягом документом, адже торкається не лише життєвих потреб дитини, але й потреби дитини у любові та розумінні; наголошує на необхідності зберігати єдність родини, до- та післяпологової допомоги матері і дитині, проголошує право на ім'я і національність дитини. Крім того, Декларація 1959 р. передбачає обов'язкову і безкоштовну початкову освіту, заборону дитячої праці до певного віку, право дитини на гру і творчість [93].

Здається, що саме Декларація прав дитини 1959 р. стала повноцінним міжнародно-правовим актом, в якому особливу увагу звернено на базові принципи реалізації дитиною права на безпечні умови життя. Зокрема, наголошено, що «дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримує захист і допомогу; дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації. Дитину не можна наймати на роботу до досягнення нею мінімального віку, з якого дозволено працювати; дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона повинна бути вихована у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами, миру і загального братерства» [271].

Після ухвалення Загальної декларації прав людини в 1948 р. [54] та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права в 1966 р. [112], де в ст. 24 вказано, що кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси,

кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі, з боку її сім'ї, суспільства та держави, міжнародна правова охорона дитинства набуває конкретних обрисів у системі загальнолюдських прав і свобод.

Одне з провідних місць у міжнародному механізмі забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя займає Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р., у межах якої держави-учасниці ООН зобов'язалися також забезпечити неповнолітній особі такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки батьків чи інших осіб, які відповідають за дитину за законом, й із цією метою вживають усіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів. Особлива увага зосереджена на обов'язку національних публічних адміністрацій вживати комплексу заходів щодо забезпечення визнання принципу однакової відповідальності обох батьків за виховання та розвиток дитини.

Не можна не відзначити й те, що Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 р. було прийнято Мінімальні стандартні правила, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), які визначають особливий порядок правосуддя щодо неповнолітніх і містять такі принципи:

- правосуддя щодо неповнолітніх має бути складовою процесу національного розвитку кожної країни в рамках всебічного забезпечення соціальної справедливості;

- система правосуддя щодо неповнолітніх має бути спрямована насамперед на забезпечення благополуччя неповнолітнього та дотримання того, щоб будь-які заходи впливу на неповнолітніх правопорушників були завжди співмірні як з особливостями його особистості, так і з обставинами правопорушення;

- на всіх етапах слід поважати право неповнолітнього на конфіденційність, щоб уникнути заподіяння шкоди через непотрібну гласність;

– судовий розгляд має відповідати інтересам неповнолітнього та здійснюватися в атмосфері розуміння, що дозволить неповнолітньому брати участь у ньому та вільно викладати свою точку зору;

– у всіх випадках, за винятком дрібних правопорушень, до винесення компетентним органом влади остаточного рішення необхідно ретельно вивчити оточення та умови, в яких живе неповнолітній, обставина, за яких було скоєно правопорушення, для того, щоб сприяти винесення компетентним органом влади розумного судового рішення у справі [259].

Поряд із універсальними міжнародними договорами слід також відзначити значення документів регіонального характеру.

Серед таких актів можна назвати Європейську соціальну хартію 1996 року, у якій проголошено право матерів та дітей на соціальний та економічний захист. Особлива увага приділяється дітям, які народилися поза шлюбом, де головною турботою є рівні права для всіх дітей незалежно від їх статусу та статусу батьків. Питання, що стосуються статусу дитини, торкаються трьох аспектів: встановлення батьківства; права дітей, що народилися поза шлюбом; захист сиріт та безпритульних дітей [51].

Отже, саме міжнародні стандарти є базовими орієнтирами формування демократичних цінностей будь-якого суспільства. На основі них вживаються необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні заходи з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування, жорстокого поводження, експлуатації з боку батьків чи іншої особи, яка згідно із законом турбується про дитину. Такі заходи включають ефективні процедури для розроблення соціальних програм із метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також у разі необхідності для порушення початку судового розгляду [48].

У міжнародному праві передбачено необхідність захисту прав дитини

від наступних форм загроз та посягань:

а) довільне або незаконне втручання у здійснення його права на особисте життя, або зазіхання на честь і гідність;

б) усі форми фізичного або психічного насильства, образи чи зловживання, відсутності турботи чи недбалого поводження, грубого поводження або експлуатації;

в) економічна експлуатація та виконання будь-якої роботи, яка може представляти небезпека для його здоров'я або бути перешкодою в отриманні ним освіти, або завдавати шкоди його здоров'ю та фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку;

г) незаконне споживання наркотичних засобів та психотропних речовин;

д) усі форми сексуальної експлуатації та сексуального розбещення;

е) нелюдські або принижуючі гідність види звернення чи покарання;

ж) всі інші форми експлуатації, що завдають шкода будь-якому аспекту добробуту дитини (ст. 16, 19, 32, 34, 37 Конвенції про права дитини).

Головні положення, які пронизують майже всі міжнародні правові акти – це абсолютні заборони на жорстоке поводження з особою, перш за все з дітьми. Цей принцип не має порушуватись в жодній з ситуацій, без виключення. Але, на жаль, він порушується досить часто, різними способами і в різних країнах. Міжнародний принцип заборони усіх видів жорстокого поводження з людиною став одним з основних принципів національного законодавства України. Ратифікувавши основні міжнародні документи з прав дитини, Україна взяла на себе зобов'язання відповідно до ч. 1 ст. 19 Конвенції про права дитини вжити всіх заходів (законодавчих, адміністративних і просвітницьких) щодо захисту дітей від насильства у всіх його проявах, недбалого піклування, чи депривації. Україна вперше в Конституції зазначила, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом, держава забезпечує гарантії державного утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування (ст. 52) [122, с. 50].

Отже, приєднавшись до низки міжнародно-правових угод, котрі конкретизують правові засади та визначають практичні заходи щодо забезпечення дітей та повноцінної реалізації ними права на безпечні умови життя, Україна взяла на себе правові зобов'язання, а самі договори, які після набрання ними чинності, стали частиною вітчизняного національного законодавства. До таких документів слід віднести:

1) універсальні міжнародно-правові договори про захист прав дітей та підлітків, що включають: – міжнародні договори ООН про захист прав людини; – конвенції Міжнародної організації праці; – конвенції Гаазької конференції з міжнародного приватного права;

2) міжнародно-правові договори Ради Європи про захист прав дітей та підлітків;

3) міжнародно-правові акти рекомендаційного характеру, що не мають статусу міжнародних договорів, – декларацій і резолюцій міжнародних організацій, підсумкових документів, спільних заяв-платформ тощо, яких не слід недооцінювати, оскільки в них висловлена певна позиція значної кількості держав, що засвідчує їх ставлення до відповідних ювенальних проблем. Відсутність правового (юридично обов'язкового) характеру у таких документах надає можливість широкого їх використання з метою висвітлення та підтримки позитивного досвіду забезпечення дитини, її захисту у складних життєвих обставинах, для формування певного стандарту реалізації дитиною права на безпечні умови життя, що може призвести до змін у суспільстві, а також для пропонування певних моделей змін у законодавстві.

В цілому, усі джерела, що регламентують міжнародно-правовий інститут захисту прав дитини та забезпечення реалізації нею права на безпечні умови життя, можна поділити наступним чином, зокрема:

1) загальні міжнародно-правові акти, якими проголошуються базові принципи реалізації дитиною права на безпечні умови життя;

2) універсальні та регіональні міжнародно-правові договори, які гарантують захист прав дитини;

3) міжнародно-правові акти, що визначають особливості спеціального захисту прав дитини;

4) міжнародно-правові акти рекомендаційного характеру;

5) правові акти, що визначають галузеві засади міжнародно-правового захисту прав дитини.

Разом з тим, аналіз міжнародних документів у сфері забезпечення дітей та повноцінної реалізації ними права на безпечні умови життя говорить про те, що міжнародно-правовий захист прав дитини потребує вдосконалення, насамперед шляхом розробки нових програм, застосування вже наявних норм, нормативного визначення поняття «дитина» як суб'єкта міжнародного права.

Захист прав дітей є обов'язковою складовою забезпечення прав і свобод людини та реалізується перш за все через міжнародну систему правових засобів, форм та процедур захисту, кожна з яких має свою специфіку. Основна проблема полягає в тому, що вони мають рекомендаційний характер більшості прийнятих рішень та діяльність багатьох органів віддалена від реального життя та реальних прав дітей.

Таким чином, очевидним є те, що виконання державою прийнятих міжнародно-правових зобов'язань неможливе без створення постійно діючих незалежних механізмів захисту прав, свобод і законних інтересів дитини. Водночас, недосконалість чинного законодавства у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя переконує в необхідності приведення його відповідно до вимог міжнародних норм, правил і стандартів, насамперед в частині:

– забезпечення виконання вимог Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа послуги в частині реалізації обов'язку платформ спільного доступу до відео захищати дітей від шкідливої для їх фізичного, ментального та морального розвитку аудіовізуальної інформації, реклами та користувацького контенту;

– упровадження кращих міжнародних методик та практик роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, а також дітьми, які потерпіли внаслідок протиправних діянь, у тому числі реалізація спільних проєктів щодо

профілактики правопорушень серед дітей;

- створення дієвого правового механізму гарантування процесуального статусу дитини, як самостійного учасника провадження у справах про адміністративні правопорушення

- врахування загально визнаних міжнародних стандартів гарантування поваги прав дитини та їх ефективного забезпечення з урахуванням принципів та елементів дружнього до дитини правосуддя (системи ювенальної юстиції), ету якої у вигляді реабілітації та соціальної реінтеграції дитини задекларовано в усіх відповідних міжнародних положеннях щодо її захисту;

- доцільності приєднання до Третього Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини, який надасть право дітям на подання скарг в індивідуальному порядку до Комітету ООН з прав дитини;

- усунення термінологічної невизначеності у чинному «ювенальному» законодавстві та приведення його відповідно до вимог міжнародних норм і стандартів тощо.

Попри наявність значної міжнародної нормотворчої підтримки питань створення безпечного для дитини середовища, в сучасних умовах надзвичайно важливим є врахування також позитивного зарубіжного досвіду формування та реалізації заходів охорони та захисту неповнолітніх від різного роду загроз. На необхідність імплементації європейських стандартів захисту прав дитини в законодавство України вказує найбільша кількісна група опитаних нами респондентів – 70,1%.

Курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовуються на підтримку сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї або середовищі, максимально наближеному до сімейного. Саме на це вказують 78,0% опитаних учасників дослідження.

Дійсно, механічно переносити навіть позитивний досвід будь-якої країни

у вітчизняні умови створення інституту захисту прав дитини та забезпечення реалізації нею права на безпечні умови життя ні як не можна, навіть використовуючи весь інструментарій публічно-правового забезпечення безпечного дитинства. Наразі мінімізація виникнення ризиків негативних наслідків необґрунтованого перенесення зарубіжного досвіду забезпечення повноцінної реалізації права дитини на безпечні умови життя в нашу практику переконує в доцільності дотримання певних умов його вивчення, оцінки та використання, що полягає у виконанні аналітичного спостереження ювенальних систем захисту дітей у провідних країнах світу, досвід яких передбачається застосувати; здійсненні ретроспективного аналізу правових основ діяльності публічної адміністрації України у згаданій сфері і тих країн, досвід яких вивчається з метою подальшого використання; проведенні аксіологічного аналізу наявного досвіду шляхом визначення, наскільки він актуальний в конкретній ситуації, чи відповідає загальній концепції розвитку системи публічно-правового забезпечення створення безпечного для дитини середовища; прогнозуванні тенденцій застосування адміністративно-правових засобів охорони дитинства в нинішніх умовах.

Безперечно повністю перенести навіть і позитивну зарубіжну практику захисту прав дитини та забезпечення реалізації нею права на безпечні умови життя складно і неможливо, проте наразі в світі існують багато якісних прикладів організації такого процесу. Наприклад, Фінляндія однією з перших країн приєдналася до Конвенції ООН про права дитини. Як наслідок, з 1991 року захисту дитинства у цій країні приділяється досить значна увага, що знайшло продовження в реалізації інституту ювенальної юстиції, а також закріпленні основних прав дитини та механізму їх дотримання у Законах «Про охорону дитинства» і «Про опіку та доступ до дітей». Безпосередній захист прав дітей в Фінляндії здійснюється муніципалітетами, яким делеговані відповідні повноваження із захисту прав дитини федеральною владою. Завдання щодо захисту прав дітей у Фінляндії покладено безпосередньо на соціальних працівників (муніципальне соціальне бюро), а також на вчителів,

вихователів, керівників дитячих гуртків. Якщо дитині загрожує небезпека і їй потрібна термінова допомога, застосовується екстрене переміщення на заміщувальне піклування. Уповноважений орган приймає всі заходи повернення дитини в сім'ю. Якщо воно неможливе, то ведеться підготовка до звичайного вилучення дитини з сім'ї. У разі досягнення дитиною 12-річного віку або наявності заперечень батьків рішення про вилучення приймає спеціальний адміністративний суд. Ця процедура отримала назву примусового вилучення дитини. Рішення адміністративного суду може бути оскаржене. За діяльністю органів захисту прав дітей Міністерство соціальних справ та охорони здоров'я Фінляндії здійснює контроль та у випадках порушення законодавства може вжити заходів владного характеру [72, с. 277-278].

У Фінляндії також засновано інститут дитячого омбудсмена, тобто уповноваженого з прав дитини, основними функціями якого є:

- 1) моніторинг законодавства, що регулює права неповнолітніх;
- 2) надання інформації дітям, батькам та організаціям щодо прав та інтересів дитини;
- 3) висування ініціатив та пропозицій з метою вирішення державних проблем у сфері дитинства;
- 4) розробка нових форм співробітництва з іншими державними органами та недержавними організаціями тощо [273].

У сфері захисту прав дитини досить показовим є досвід ще однієї скандинавської країни. Мова йде про Норвегію, основними нормативно-правовими актами, що охороняють права дитини, в якій є закони про охорону дитинства (The Child Welfare Act), дітей та батьків (The Children Act), про усиновлення (Act Relating to adoption) та ін. Ключовою складовою системи охорони дитинства Норвегії є Норвезька служба охорони дитинства, що становить собою систему безпеки для дітей та сімей, які наражаються на ризик. У кожній комуні створено управління охорони дитинства, завдання якого полягає у забезпеченні неухильного дотримання закону про охорону дитинства. Служба охорони дитинства постійно надає підтримку та

консультації батькам, які мають труднощі під час виховання своїх дітей, маючи також право безпосередньо втручатися в екстрених ситуаціях. Закон про охорону дитинства в Норвегії прямо передбачає, що можливість патронатного виховання може розглядатися тільки у випадках, коли дитина зазнає насильства або щодо нього існує серйозне невиконання батьківських обов'язків. Розміщенням дитини у прийомну сім'ю займаються спеціальні агенції, що діють на підставі ліцензії, виданої Міністерством у справах дітей, рівноправності та соціальної інтеграції Норвегії. Норвегія фактично стала першою країною, в якій було створено посаду комісара чи омбудсмена, уповноваженого законом захисту дітей та їх прав. Загалом, Норвезький омбудсмен надає консультаційні та правозахисні послуги для дітей з усіх галузей права, за винятком справ, де йдеться про конфлікти в сім'ї або які вже перебувають у стані судового розгляду. Він має право доступу до всіх документів з усіх справ, що стосуються дітей і розглядаються органами державної влади, а також право доступу до державних установ. За роки свого існування інститут омбудсмена розвинув тісні контакти з політичними партіями, місцевими органами влади, засобами масової інформації та НУО, що дає можливість більш ефективно та конструктивно здійснювати захист дітей [58, с. 349].

Швеція в напрямі захисту прав дітей є однією із прогресивних країн, адже ще на початку ХХ століття шведський уряд прийняв перший закон у цій сфері. Закон про захист дітей, ухвалений у 1924 році, прийшов на зміну минулому законодавству від 1902 року, відповідно до якого обов'язкова опіка поширювалася і на дітей, які зазнавали домашнього насильства. Розширився ряд повноважень муніципальних соціальних служб, вони стали зобов'язані за певною процедурою втручатися у справи сімей, де спостерігалось насильство над дітьми. У 1962 році було скасовано фізичне покарання дітей у навчальних закладах, а в 1979 році Швеція стала першою країною у світі, що повністю заборонила будь-яке фізичне покарання дітей. З 1982 року почав діяти закон «Про соціальну службу» (Socialtjänstlag), який орієнтує соціальних

працівників на допомогу та надання послуг за принципом добровільності [138; 94].

Варто звернути увагу ще й на закон «Про примусову опіку над підлітками», який регулює процедуру застосування примусової опіки до двох різних категорій неповнолітніх [261].

У шведському законодавстві питання захисту прав дитини наразі також регулюються законами «Про соціальне забезпечення» (Social Services Act), «Про дітей та батьків» (Act on the Children and Parents Code) [266], Стратегією зміцнення прав дитини [275], відповідно з якої було прийнято План боротьби з сексуальною експлуатацією дітей.

Відповідно до закону «Про соціальне забезпечення» [274] здійснення діяльності із захисту дітей федеральною владою Швеції передано комітетам із соціального забезпечення, які функціонують у кожному муніципалітеті. Останні гарантують підтримку дітям, які перебувають у важкій життєвій ситуації. При цьому кожній дитині надається право самостійного звернення до комітету із проханням надання допомоги.

Важливим напрямом заходів, що здійснюються, в Казахстані є посилення ефективності використання несудових форм захисту прав дітей, як це прийнято в інших країнах. Законом «Про права дитини в Республіці Казахстан» (ст. 15) встановлено обов'язок посадових осіб при регулюванні позасудових процедур, пов'язаних із участю дітей, діяти відповідно до загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права, у тому числі в частині гуманного поводження з неповнолітніми, надання їм кваліфікованої юридичної допомоги. Якщо дитина, за участю якої здійснюється правозастосовна процедура, потребує педагогічної, психологічної, медичної, юридичної допомоги, соціальної реабілітації, посадова особа, яка здійснює цю процедуру, незалежно від предмету розгляду зобов'язана повідомити компетентний орган про необхідність вжиття відповідних заходів. Йдеться насамперед про посадових осіб органів опіки та піклування, які сьогодні потребують серйозної реорганізації та оновлення, оскільки їхня діяльність

щодо вирішення сімейних спорів, пов'язаних із захистом прав неповнолітніх, не приносить відчутних результатів та не повною мірою відповідає сучасним цілям сімейного законодавства [57].

Також не можна не згадати рекомендації Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) з питань правового виховання дітей, спрямовані на те, щоб: а) права дітей широко заохочувалися та дотримувалися; б) закони, політика і заходи щодо дітей завжди вживалися з урахуванням найкращого забезпечення інтересів; в) діти повністю реалізовували свій потенціал у розвитку та вели здоровий та активний спосіб життя за наявності широких можливостей для навчання та участі у прийнятті рішень, від яких залежить їхнє благополуччя; г) політика та програми для дітей розроблялися з урахуванням моральних критеріїв неупередженості, щоб переважала солідарність із тими, хто перебуває у найменш сприятливому становищі і є найбільш нужденним, за умови скорочення економічної та соціальної нерівності та підтримання принципу недискримінації; д) сім'ям надавалася допомога у виконанні їх обов'язків щодо виховання дітей для забезпечення того, щоб вони жили в атмосфері турботи, розуміння, опіки та підтримки при постійному розвитку здібностей та розширенні можливостей, щоб діти могли стати основними дійовими особами у виконанні своїх прав [232].

Слід зазначити, що у Нідерландах існує спеціалізований дитячий департамент суду Гааги, який розглядає справи про призначення опіки, поміщення дітей у спеціалізовані установи, кримінальні та адміністративні справи, шлюбнорозлучні процеси та ін. Серйозним заходом впливу є тимчасове поміщення дитини в спеціалізований інтернат, витрати на утримання в якому несуть батьки дитини. У процесі розгляду справи про адміністративне правопорушення суддя має право вирішити і питання про заходи перевиховання підлітка, контроль за ним, а також питання опіки, призначення супервайзера (спостерігача), який здійснюватиме допомогу сім'ї у подоланні внутрішніх конфліктів та побудові стратегії взаємовідносин з дитиною тощо [276].

У більшості азійських країн основна увага приділяється застосуванню широких пропагандистських заходів виховання неповнолітніх осіб та підвищенню авторитету стосовно дорослого населення (як приклад, досвід Китайської Народної Республіки) [242].

На відміну від України у Великій Британії, наприклад, існує таке поняття як «Фостерний вихователь», а статтею 23 Закону про дітей надано визначення поняття «Фостерний батько», яким і керуються органи місцевого управління: людина, яка не є батьком дитини, але несе за неї батьківську відповідальність. Мова йде про ту особу, яка дбає про дитину, поміщену в сім'ю рішенням органів місцевої влади, і виховує її. У Великій Британії значно розширено можливості місцевої влади щодо забезпечення повноцінної реалізації дітьми права на безпечні умови життя, зокрема в частині надання послуг дітям, які потребують допомоги, консультування громадських організацій, а також координації роботи місцевих департаментів та служб захисту дітей. До речі, у Великій Британії створено величезну кількість благодійних фондів та трастів із захисту неповнолітніх. Такими є: CCS Adoption, Children 1st - Scotland's National Children's Charity («Головне – діти», «Шотландський Національний Дитячий Фонд»), Save the Children («Врятуємо Дітей»), Child accident prevention trust («Траст із запобігання нещасним випадкам з дітьми»), Daisy's Dream («Мрія Дейзі»), Childhope UK («Дитяча надія») – і т.д. Всього на території Великої Британії офіційно зареєстровано понад 400 благодійних організацій. У Великій Британії існує також організація, що спеціалізується виключно на питаннях безпеки дітей – Національне співтовариство із запобігання жорстокого поводження з дітьми (NSPCC).

Зрозуміло, що, в цілому, забезпечення повноцінної реалізації дітьми права на безпечні умови життя здійснюється на основі керівних міжнародно-правових стандартів, вироблених світовою спільнотою та спрямованих на дотримання принципів публічно-правового забезпечення безпеки дитинства. Проте, з урахуванням демографічних, соціальних, міграційних, економічних та інших об'єктивних умов, світовою соціальною практикою вироблено декілька

моделей захисту прав дитини. Від того, наскільки велика роль держави в цій системі, залежить стійкість її організаційно-правової структури, якість публічного адміністрування вказаною сферою, ефективність вжиття правоохоронних заходів тощо. На сьогодні світова практика вказує на поширеність застосування таких моделей організаційно-правового забезпечення безпеки дитини та реалізації нею повноцінного права на безпечні умови життя, як:

модель невідвортної відповідальності та карального впливу;

модель справедливої та гуманної відповідальності і покарання (домінують цілі виправлення особи, яка вчинила правопорушення та відновлення соціальної справедливості);

запобіжно-каральна модель (пріоритетна увага приділяється діяльності щодо попередження правопорушень та покарання порушників);

модель примирливого та відновлювального ювенального правосуддя (акцент на широке використання інституту позасудового посередництва, ювенальних судів та практики відновлювального правосуддя);

модель соціальної допомоги та захисту прав і законних інтересів дітей (пріоритетна увага приділяється захисту прав та інтересів дітей, наданню їм соціальної, психологічної, медичної та іншої допомоги);

виправно-реабілітаційна модель (орієнтація на соціально-позитивну корекцію особистості, законослухняну поведінку, соціальну реабілітацію та реінтеграцію неповнолітніх правопорушників);

профілактична модель (комплексна профілактично-відновлювальна політика, що інтегрує такі напрямки діяльності: а) створення сприятливих соціальних умов для соціокультурного розвитку та законослухняної поведінки неповнолітніх; б) соціальна, спеціальна та індивідуальна профілактика; в) ефективне відновлювальне ювенальне правосуддя; г) робота з ресоціалізації та реінтеграції неповнолітніх правопорушників.

Доволі ефективною є практика адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя деяких європейських країн,

у зв'язку із чим фактично склалося дві характерні моделі: французька та шведська. Для першої примітним є закріплення за ювенальними судами соціально-правового статусу та функцій головної структури системи адміністративно-правової профілактики та запобігання правопорушенням неповнолітніх, а також домінування теоретико-прикладної орієнтації на індивідуалізацію ювенального правосуддя та профілактичної роботи. Особливістю французької моделі правового захисту дітей є не лише наявність ювенальних судів, але й функціонування разом із ними різних державних та громадських соціальних та психологічних служб, які сприяють здійсненню правосуддя у справах неповнолітніх, превентивному контролю та соціальній реабілітації молодих правопорушників.

Для Швеції характерним є відсутність спеціалізованих судів у справах неповнолітніх, наявність широкої участі громадськості у адміністративно-правовій профілактиці правопорушень серед дітей.

В Австрії прийнятий у 1989 р. Закон про захист інтересів молоді передбачає створення системи представництв Омбудсменів на місцях для консультивання молоді до 18 років і надання допомоги у випадку конфліктів з органами соціального забезпечення і освіти [254].

У Німеччині з 1 січня 2002 року діє закон про захист від насильства в сім'ї, який встановлює, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, повинна залишити дім. У разі вчинення насильства в сім'ї жертва повинна терміново проінформувати поліцію (по телефону чи іншим чином). Коли наряд поліції прибуде, жертва насильства в сім'ї повинна розказати про те, що сталося, вказати на тілесні ушкодження, які було завдано кривдником. Поліція в даному випадку зобов'язана скласти протокол із викладенням подій, поясненнями обох сторін та описом тілесних ушкоджень, які мають місце [117].

Цікавим є досвід запобігання насильству в сім'ї в Канаді, де сьогодні проблема насильства в сім'ї інтегрована в поточні програми багатьох урядових департаментів, таких як Міністерство охорони здоров'я, Міністерство

нерухомості та будівництва, Королівська Канадська кінна поліція (RCMP), Міністерство юстиції, Міністерство спадку, Міністерство у справах жінок, Відомство статистики Канади, а також низку проектів та програм розвивають Міністерство національної оборони, Міністерство у справах індіанців та народів півночі, Міністерство у справах громадянства та імміграції, Міністерство іноземних справ і зовнішньої торгівлі та ін. Особлива увага приділяється питанням медичної допомоги потерпілим від насильства в сім'ї. Міністерством охорони здоров'я Канади у співробітництві з медичними навчальними закладами, асоціаціями лікарів та медичних сестер організовані курси, навчальні семінари для медичного персоналу, який має справу з особами, що зазнали насильства в сім'ї. За вказівкою даного Міністерства були також розроблені правила поведінки для лікарів та видано посібник для медичних сестер, які надають допомогу жертвам насильства в сім'ї [261].

Підбиваючи підсумок аналізу зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, варто акцентувати увагу на можливих шляхах його запозичення для України, зокрема в частині:

- відображення в конституційному законодавстві України норм про пріоритетний захист інтересів сім'ї та дитинства, зміцнення сімейних цінностей, правових орієнтирів на забезпечення реалізації кожною дитиною конституційного права на безпечне середовище (Конституції Азербайджану, Туркменістану, Молдови, Словенії, Румунії, Грузії, Японії, Південно-Африканської Республіки, Ірландії, Австрії, Польщі та ін. країн);

- впровадження закордонного досвіду щодо проведення комплексних профілактичних заходів, спрямованих на запобігання насильству щодо дітей, а також застосування адміністративно-правових заходів щодо подібних фактів;

- консолідації державних зусиль з недержавними громадськими організаціями шляхом залучення широкого загалу та засобів масової інформації для реалізації стратегічних заходів державної політики у галузі сім'ї та дитинства;

- підвищення рівня поінформованості суспільства та сім'ї щодо проблем здорового способу життя, життєстійкості та безпеки життєдіяльності;
- реорганізації публічного адміністрування системою охорони здоров'я, соціального захисту населення та надання освітніх послуг на засадах відкритості, взаємозв'язку та ефективності надання їх дітям;
- розробки та впровадження у вітчизняну практику перспективної зарубіжної моделі естафетного супроводу дитини, у тому числі з використанням заходів публічно-правового, психолого-педагогічного та медико-соціального характеру, від народження до повноліття;
- запровадження механізмів формування адресного підходу при наданні комплексної (правової, соціальної, медичної, психолого-педагогічної) допомоги та підтримки дітям, які перебувають у скрутній життєвій ситуації або у небезпечному становищі;
- створення незалежного (виключно при Верховній Раді України) інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні, унормування його статусу законом та забезпечення його входження до Європейської мережі дитячих омбудсменів (ENOC);
- визначення єдиного національного безкоштовного мобільного (телефонного) номеру надання дитині, що знаходиться в небезпеці, правової та психологічної допомоги.

3.2. Підвищення ефективності забезпечення безпечного для дитини середовища адміністративно-правовими засобами

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, основу якого складають інформаційно-комунікаційні технології, з одного боку має позитивний вплив на розвиток людини, забезпечуючи вільний доступ до інформації, особливо такої, що сприяє освітньому і культурному її розвитку, а з іншого – ставить перед державою та суспільством безліч завдань, пов'язаних із реальним

гарантуванням безпеки дитини в інформаційному просторі. Загально відомо, що інформаційні ресурси можуть мати і негативний вплив на фізичний і психічний розвиток дітей, формувати комп'ютерну залежність, поширювати радикалізм.

Одночасно з безумовними перевагами онлайн-соціалізація дитини актуалізує низку серйозних небезпек та специфічних загроз (віртуальний булінг, сексуальний та соціальний шантаж, експлуатація та ін.), до опору яким багато підлітків просто не готові, що відповідно свідчить про необхідність втручання держави у процеси забезпечення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій. Проблема захисту дітей від шкідливого контенту є наразі однією з провідних у правотворчості у царині прав людини протягом останніх десятиріч. Цим питанням, зокрема, присвячена й низка статей Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги, включно з її оновленою редакцією від 2018 року, що передбачає обов'язок платформ спільного доступу до відео захищати дітей від шкідливої для їх фізичного, ментального та морального розвитку аудіовізуальної інформації, реклами та користувацького контенту.

Попри численні зусилля зі створення ефективної системи забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, діяльність суб'єктів адміністративно-правової охорони прав та законних інтересів дитини, в тому числі уповноважених правоохоронних органів, стикається з багатьма перешкодами у створенні безпечного інформаційного середовища та вимагає продовження досліджень, спрямованих на вироблення ефективних адміністративно-правових заходів досягнення зазначеної мети.

В останнє десятиліття забезпечення безпечного та захищеного дитинства стало одним із основних національних пріоритетів української держави. Не випадково, створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини шляхом розроблення та затвердження мінімальних стандартів благополуччя та безпеки дитини, забезпечення її захисту від насильства, створення безпечного інформаційного простору для дітей визначено одним із головних пріоритетів

забезпечення послідовної імплементації положень Конвенції ООН про права дитини, закріплених у Державній соціальній програмі «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 453.

Поширеність на сьогодні сімейного неблагополуччя, жорстокого поводження з дітьми та всіх форм насильства щодо дітей; наростання нових ризиків, пов'язаних з поширенням інформації, що становить небезпеку для дітей, можна вважати викликами сучасного українського суспільства, а відтак вимагає створення ефективної системи захисту дітей та реалізації ними права на безпечні умови життя, у тому числі у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій. Тенденція останніх двох десятиліть, що характеризується втратою моральних орієнтирів, прагненням до швидкого збагачення, поширенням культу грубої сили та жорстокості, сприяє виникненню девіантної поведінки неповнолітніх, формуванню найнебезпечніших її проявів.

Наразі деструктивними чинниками, що негативно впливають на формування безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, можна назвати:

- 1) несформованість системи попередження ризиків і захисту прав дітей в інформаційному просторі;
- 2) нескоординованість і безсистемність діяльності публічної адміністрації та уповноважених правоохоронних органів щодо убезпечення дитини в інформаційній сфері;
- 3) безсистемність підвищення кваліфікації працівників освіти щодо формування інформаційно-комунікаційної компетенції учнів та педагогів;
- 4) неефективність наявних засобів оцінки впливу на дитину ЗМІ та комунікаційних технологій залежно від віку та рівня розвитку;
- 5) безсистемність реалізації публічно-правових заходів охорони й захисту дітей від інформаційної продукції, що завдає загрозу їх здоров'ю та

розвитку;

б) відсутність належного міжнародного співробітництва у сфері протидії незаконному поширенню інформації, забороненої для обігу, а також боротьби із транснаціональними злочинами проти дітей, що здійснюються з використанням інформаційних технологій;

7) неефективність застосування заходів державного примусу, у тому числі адміністративної відповідальності, за порушення реалізації права дитини на безпечне інформаційне середовище тощо.

У широкому сенсі термін «безпека дитини» визначається в науковій літературі, як «захищеність життєво важливих інтересів дитини, за якої забезпечується її всебічний розвиток та самореалізація» [238]. Таку думку поділяє й О.Г. Радзівська, вважаючи, що «убезпечення дитини в інформаційному просторі та забезпечення її інформаційної безпеки можна розглядати як сукупність умов, факторів та явищ, під дією яких можливе порушення стану інформаційної безпеки дитини, її психофізичного стану, або створення небезпеки її життєво важливим інтересам» [222].

Іншими словами інформаційна безпека дітей є станом їх захищеності, при якому гарантується реалізація їх конституційних прав на пошук, отримання, зберігання, виробництво, розповсюдження інформації, на недоторканність інформації про приватне життя, та відсутність ризику, пов'язаного із заподіянням інформацією шкоди їх здоров'ю та (або) фізичного, психічного, духовного, морального, інтелектуального розвитку.

Забезпечення безпечного інформаційного середовища дитини передбачає:

по-перше, належний рівень теоретичної та практичної підготовки особистості, при якому досягається захищеність і реалізація її життєво важливих інтересів та гармонійний розвиток, незалежно від наявності інформаційних загроз;

по-друге, здатність держави створити умови для гармонійного розвитку й задоволення потреб дитини в інформації, незалежно від наявності

інформаційних загроз;

по-третє, гарантування, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах дитини;

по-четверте, захищеність дитини від різного роду інформаційних небезпек [46].

Характерними тенденціями забезпечення в інших країнах безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій є:

по-перше, встановлення жорсткої (насамперед, кримінальної) відповідальності за виробництво і розповсюдження дитячої порнографії в комерційних цілях;

по-друге, формування законодавства та правоохоронної практики захисту дітей в Інтернеті на основі наявних «офлайн» законів та правозастосовних механізмів, які найчастіше забезпечують технічну ясність щодо процедур і підходів до розслідування і переслідування протиправних дій скоєних в Інтернеті;

по-третє, врегулювання питань дитячої безпеки в інтернеті на основі наявних традицій врегулювання інформаційного простору в цілому. При цьому мають місце дві моделі такого регулювання. Перша (мова йде про такі країни як США, Велика Британія, Франція, ПАР, Бразилія, Німеччина та ін.) передбачає не жорсткі механізми регулювання інформаційного простору, надання йому певної свободи, а відтак окремі категорії контенту залишаються в цілому неврегульованими. Друга модель навпаки має значне державне втручання та цензуру до інформаційного простору (наприклад, Китай, Індонезія, Туреччина тощо) та характеризується наявністю широкого спектру способів створення та врегулювання безпекового середовища дитини в інформаційній сфері;

по-четверте, широке використання можливостей громадських (неурядових) організацій у тісній співпраці із підрозділами поліції щодо моніторингу нелегального Інтернет-контенту, видалення онлайн-зображень

сексуального насильства над дітьми та ін. Наприклад, у Великій Британії регулюючими органами є Фонд спостереження за Інтернетом, Технічна Консультативна рада, Британська рада з питань безпеки дітей в Інтернеті, Офіс з комунікацій. Перший фонд є неурядовою саморегулюючою організацією, створеною у Великій Британії фактично «гарячою лінією» з моніторингу нелегального Інтернет-контенту, яка приймає повідомлення про протизаконний контент і формує «чорний список», направляє його Інтернет-провайдерам, які, своєю чергою, інформують спеціальні підрозділи поліції, зокрема Національне агентство по боротьбі зі злочинністю. Фонд працює у тісному контакті з поліцією, урядом, суспільством, Інтернет-провайдерами, іншими гарячими лініями. Список URL IWF – це перелік веб-сторінок, на яких було знайдено зображення чи відеоролики сексуального насильства над дітьми. Всі члени IWF можуть користуватися цим списком, доки фонд працює над його видаленням з Інтернету. Будь-який постачальник Інтернет-послуг, який хоче надавати послуги урядовим відомствам Великобританії або акредитований як «Friendly Wifi», повинен використовувати зазначений вище список URL-адрес, щоб блокувати доступ до веб-сторінок, де міститься сексуальне насильство над дітьми [96].

Важливим документом, спрямованим на перегляд пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, стала Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р [189]. Стратегія має за мету зміну існуючої системи інституційного догляду та виховання дітей, яка не відповідає реальним потребам дітей та сімей з дітьми, і створення умов для повноцінного виховання та розвитку дитини в сім'ї. Водночас, окремі її положення мають декларативний характер та не враховують усіх аспектів захисту та виховання дітей. Проголошений принцип безпеки і благополуччя дитини як пріоритет державної політики не знайшов відображення через реалізацію завдань

стратегії, насамперед щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Так само розроблений Міністерством цифрової трансформації України проєкт Національної стратегії із захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 року [218] не знайшов своєї реалізації, хоча є доволі прогресивним та необхідним в нинішніх реаліях, адже має стратегічний характер з огляду на достатньо обмежений інструментарій для боротьби зі шкідливим контентом в Інтернеті, що містить на сьогодні українське законодавство.

Важлива роль у забезпеченні безпечного інформаційного середовища дитини має відігравати соціологічні дослідження, практика яких значно поширена в інших країнах. Зокрема, у США щороку проводяться національні репрезентативні опитування щодо використання дітьми медіа, впливу Інтернету та гаджетів на навчання. В країнах ЄС так само проводиться опитування дітей та батьків, що спрямовано на поглиблення знань про інтернет-можливості дітей, ризики та безпеку в інтернеті «EU Kids Online», що фінансується програмою ЄС «Кращий інтернет для дітей». Наприклад, в шести європейських країнах (зокрема, Бельгії, Чехії, Фінляндії, Німеччині, Італії та Великій Британії) було проведено пілотне дослідження «Young Children (0-8) and Digital Technology» з метою вивчення використання дітьми віком до 8 років цифрових технологій. Водночас в Україні комплексних глибинних досліджень щодо використання дітьми інформаційно-комунікативних технологій та їх впливу на розвиток дитини фактично не проводилось.

Таким чином, формування правової, демократичної держави передбачає соціальну захищеність дітей, надання їм такої допомоги, яка б забезпечила благополуччя кожній дитині. Будь-які декларації про права та свободи дитини, навіть прописані в Конституції та інших численних законодавчих актах України, є збитковими, якщо не забезпечені реальними гарантіями з боку держави та суспільства. Необхідність адміністративно-правового забезпечення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій пов'язана із наявними деструктивними чинниками,

що мають місце в інформаційній сфері, подолання яких вбачається шляхом:

- включення до ст. 3 Закону України «Про інформацію» додаткового напрямку державної інформаційної політики – «забезпечення безпечних умов використання дітьми інформаційно-комунікативних технологій» (таку думку підтримують 45,8 % опитаних респондентів);

- прийняття Закону України «Про безпеку дитини в інформаційно-комунікаційному просторі», що передбачатиме комплекс правових, організаційних, інституційних, психолого-інформативних та мовно-комунікаційних заходів, спрямованих на: дотримання основних принципів, викладених у базових міжнародних та спеціалізованих документах з прав дитини; регулювання обігу інформаційної продукції, що забезпечує повноцінний розвиток і соціалізацію дітей; сприяння виробництву та популяризації вітчизняної інформаційної продукції щодо безпеки дитини в інформаційно-комунікаційному просторі; дотримання конфіденційності інформації обмеженого доступу стосовно дітей; реалізацію права неповнолітнього на своєчасний доступ до повної та достовірної інформації, у тому числі до відомостей, що становлять зміст загальної освіти; захист дітей від негативного інформаційного впливу (таку думку підтримують 68,5% опитаних респондентів);

- розширити обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини в частині обмеження доступу дітей до інформації, яка не відповідає віку дитини, з метою забезпечення їх інформаційної безпеки, у зв'язку з чим доповнити ч. 1 статті 150 Сімейного кодексу України;

- взаємодію органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості щодо протидії негативним явищам в дитячому інформаційному середовищі (таку думку підтримують 79,3 % опитаних респондентів);

- забезпечення виконання вимог Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа послуги в частині реалізації обов'язку платформ спільного доступу до відео захищати дітей від шкідливої для їх фізичного, ментального та морального розвитку аудіовізуальної інформації, реклами та користувацького контенту;

– органічного поєднання усіх компонентів державної системи охорони та захисту прав дитини, у тому числі широкого залучення інституцій громадянського суспільства до формування безпечного інформаційного середовища дитини (таку думку підтримують 72,3 % опитаних респондентів);

– удосконалення механізму взаємодії суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпекового інформаційного середовища дитини та перерозподіл їх повноважень задля ліквідації дисбалансу засобів та способів профілактики й припинення правопорушень у цій сфері, у тому числі за допомогою укладання угод між зацікавленими органами влади та інституціями громадянського суспільства;

– коригування правового регулювання з урахуванням сучасних потреб через запровадження додаткових обмежень доступу до інформаційних мереж дітьми, законодавче визнання за дитиною статусу користувача та визначення правових особливостей, які дозволять батькам реалізовувати свої права та приймати рішення про розпорядження відомостями про дитину, а власникам ресурсів – вживати додаткових заходів для забезпечення безпеки особистої інформації про неповнолітніх користувачів та нести відповідальність за їх недостатність чи неефективність;

– вироблення механізмів заохочення представників інтернет-індустрії до розробки стандартів соціальної відповідальності щодо захисту дітей у цифровому середовищі, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини, та негайного інформування правоохоронних органів при виявленні шкідливого контенту;

– забезпечення становлення сучасних форм взаємодії всіх суб'єктів державної політики щодо захисту прав дітей, демократизації процесів прийняття рішень у цій сфері з урахуванням досвіду розв'язання проблем як у процедурній, так і в комунікативній площинах (таку думку підтримують 19,9 % опитаних респондентів);

– поширення практики ефективного втручання батьків в процеси

використання дітьми цифрових мереж та підвищення їх інформаційної та комп'ютерної грамотності (на це зокрема спрямована поширена в країнах ЄС програма «Освіта: як забезпечити свою безпеку онлайн», що передбачає підготовку як батьків, так і дітей). Таку думку підтримують 21,6% опитаних респондентів;

– використання кращих зарубіжних практик інформаційно-молодіжного консультування та проведення соціологічних досліджень медійної грамотності на основі кластерної системи розподілу дітей на групи (кращі європейські проекти – «EUth», «MOVE-Mapping Mobility», «DOYIT – розвиток системи підготовки он-лайн молодіжної інформації», «Працівники інформаційних молодіжних служб – для молоді», «Попередження молодіжного жорсткого екстремізму», «Yoth on the Move - InfoMobility», «JIMMY – медіатор молодіжної інформації», «Безпека та якість онлайн-інформації для молоді (SQOYI)», «Краща молодіжна інформація за нових часів» та ін.) (таку думку підтримують 26,4% опитаних респондентів) тощо.

Нарешті, слід нагадати й про збройний конфлікт, що має безпосереднє відношення до захисту прав дітей у реаліях сьогодення. Так, переважна кількість учасників опитування зазначають, що збройний конфлікт, у який втягнуто Україну суттєво вплинув на погіршення становища із захистом прав дітей.

У контексті вищезазначеної проблеми актуальним стає питання щодо необхідності розроблення та реалізації заходів щодо захисту прав дітей в умовах ведення на частині території України військових дій. 84,9% опитаних згодні з цією пропозицією. Результати проведеного соціологічного дослідження показали, що українське суспільство сьогодні не досягло позитивних змін у питаннях прав дитини на безпечні умови життя – більше половини опитаних вказали на цей негативний факт – 58,7%. Динаміка, що спостерігається у змінах прав дитини на безпечні умови життя протягом трьох років, з огляду на відповіді респондентів, є ілюстративно негативною і особливо це є помітним на підставі змін за останній рік. На цю ситуацію із

погіршенням становища із захистом прав дітей звичайно вплинув збройний конфлікт, у який втягнуто Україну – 87,2%. А, отже, виникає необхідність у розробленні та реалізації заходів щодо захисту прав дітей в умовах ведення на частині території України військових дій – 84,9%.

Підсумовуючи усі нерозв'язані питання, які мають місце у сучасному українському суспільстві з охороною прав дітей, стає очевидним, що існує безліч проблем у адміністративно-правовій охороні прав та законних інтересів дітей, які виявляються сьогодні найактуальнішими. Усі згадані учасниками проведеного нами опитування проблеми, можна представити у вигляді рейтингу, саме:

- відсутність концептуального уявлення про зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, його механізм та особливості здійснення – на першому місці – 93,4%;
- друге місце за кількісним показником – у альтернативи «відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність» – 91,6%;
- на третьому місці – неактуальне застаріле законодавство – 83,4%;
- про не з'ясованість цілей, завдань, принципів та пріоритетів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, не встановлені критерії його ефективності говорять 79,0% опитаних;
- на досить поверхневе дослідження сутність явищ і процесів, які позначаються поняттями «безпека дитини», «інтереси дитини», «форми та методи забезпечення безпеки дитини» вказали 72,1% респондентів;
- 67,3% згадують дублювання функцій органів державної влади у напрямку реалізації прав дитини;
- 59,0% акцент зробили на відсутності загальноприйнятої системи критеріїв щодо оцінки безпеки дитини та вичерпний перелік загроз безпеці дитини для різних вікових груп.

Крім цього, окрему увагу слід зосередити також на особливостях адміністративно-правового регулювання реалізації дитиною права на

психіатричну допомогу в Україні.

Так, в нинішніх соціально-економічних умовах більшість вітчизняних методичних рекомендацій щодо надання психіатричної допомоги дітям та підліткам потребує узгодження із світовою медичною практикою через втрату актуальності.

У сучасному світі кількість осіб, що страждає від психічних розладів постійно збільшується через підвищення темпу життя й частоти стресових ситуацій. В Україні за даними МОЗ діти та підлітки займають 22% серед осіб, що страждають на психічні розлади [37]. Проте, значна кількість психіатричних розладів (депресій, розладів, пов'язаних із харчуванням, посттравматичних стресових розладів) не враховується статистикою, оскільки батьки таких дітей уникають послуг неефективної психіатричної допомоги дітям. Організація психіатричної допомоги є застарілою та недосконалою.

В Україні майже не проводиться освітня робота щодо забезпечення та дотримання прав пацієнтів психіатричних закладів, в результаті, це призводить до значної кількості порушень прав пацієнтів, особливо страждають в цьому випадку вразливі категорії населення, серед яких діти та підлітки. Водночас стандартом акредитації психіатричних закладів визначено наявність правової освіти серед лікарів та персоналу. Основними проблемними напрямками, на думку Опольської Н.М., у сфері дитячої та підліткової психіатрії відповідно до Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року є: недосконала система формування та підтримки професійних компетентностей серед фахівців у сфері психічного здоров'я дітей та підлітків, пріоритетність профілактики психіатричної допомоги, відсутність належного доступу до освіти дітей з психічними та інтелектуальними порушеннями, відсутність ефективного адміністрування та моніторингу у сфері психічного здоров'я дітей та підлітків, знижена доступність психіатричної допомоги через недостатнє заохочення приватної діяльності психіатрів та відсутність її фінансування [127, с. 191-193]. Особливий порядок надання психіатричної допомоги обов'язково передбачає включення інформації про психічний розлад

до історії хвороби. Батьки дітей, які мають психіатричні розлади побоюються, що така інформація в майбутньому стане перешкодою для отримання роботи, спеціальних прав або зашкодить репутації.

За словами Уповноваженої Президента з прав дитини та дитячої реабілітації Герасимчук Д.М., за цих умов такі діти сприяють девіантній поведінці серед пацієнтів, які не перебувають у конфлікті з законом, або ці діти регулярно стають об'єктами принижень і фізичних знущань [177]. Це створює небезпеку для життя і здоров'я пацієнтів під час перебування в таких умовах. На думку Коляденко Н.В., така практика суперечить основним завданням адміністративно-правового забезпечення прав дітей та підлітків із психічними захворюваннями завданням адміністративно-правового забезпечення прав дітей та підлітків [75, с. 25]. До основних завдань адміністративно-правового забезпечення прав дітей та підлітків входить: гарантування якості лікування та реабілітації правовими методами та засобами, пріоритетність профілактики психіатричної допомоги, усвідомленість мети такої допомоги. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав дітей та підлітків повинно сприяти попередженню вчиненню правопорушень через заохочення до правомірної поведінки, роз'яснення норм правової поведінки та способів її дотримання.

Крім цього, адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на психіатричну допомогу повинно стосуватися більш чіткого визначення відповідності між видом кримінального правопорушення, його покаранням та видом примусових заходів медичного характеру, а також ефективністю лікування пацієнта незалежно від вчинення правопорушення. Це можливо зробити завдяки зміні критеріїв вибору виду примусових заходів у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві, разом із деталізацією на підзаконному рівні порядку лікування й взаємодії між правоохоронними органами й психіатричними закладами [26, с. 78].

Таким чином, механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на психіатричну допомогу ще потребує наукового

обґрунтування. Адміністративно-правове забезпечення у сфері психіатричної допомоги не обмежується лише розподілом повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо функціонування системи якісної психіатричної допомоги, а й гарантує збереження важливих для соціальної адаптації прав, таких як право на працю, освіту, створення сім'ї, отримання соціальної допомоги психіатричної допомоги. Дитяча психіатрія повинна сприяти адаптації дитини у соціумі та мінімізації негативних наслідків у вигляді обмеження природних прав у майбутньому. Окремої уваги потребує дослідження порубіжних станів психіки в адміністративному провадженні, оскільки має значення для призначення міри відповідальності і впливає на обсяг правомочностей неповнолітнього. Україною зроблені лише перші кроки щодо відповідності дитячої психіатричної допомоги міжнародним стандартам. Багато правових аспектів у галузі дитячої психіатрії потребують подальшого наукового обґрунтування і детального дослідження.

Не менш складною залишається ситуація із безпекою дітей під час збройної агресії російської федерації, що настала 24 лютого 2022 року. До найпоширеніших злочинів російських загарбників проти українських дітей належать їхня незаконна депортація до росії та незаконне усиновлення там [263].

Резолюцією Ради Безпеки ООН 1261 визначено шість серйозних порушень проти дітей під час збройних конфліктів: 1) вербування і використання дітей; 2) вбивства та каліцтва дітей; 3) зґвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей; 4) напади на школи, лікарні та захищених осіб, які пов'язані з ними; 5) викрадення дітей; 6) відмова в доступі гуманітарної допомоги [263].

За даними ЮНІСЕФ, уже 4,8 млн дітей покинули своє місце проживання через війну. З них близько 2 млн дітей переїхали за кордон, 2,8 млн є внутрішніми переселенцями. Понад 232 тисячі дітей вивезено на територію Росії [263]. У зв'язку із цим постала навіть необхідність у створенні спеціального органу, який би координував державну політику у сфері

забезпечення та захисту прав та інтересів дітей в Україні в умовах воєнного стану, а також в умовах перебування тимчасово переміщених дітей. Таким органом відповідно до Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» було створено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, а Офіс Президента України спільно з ЮНІСЕФ та Міністерством соціальної політики України створили Telegram-бот «Дитина не сама» (https://t.me/dytyna_ne_sama_bot). для допомоги дітям, які опинилися у воєнний час у складних ситуаціях [245].

27 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 385, якою було затверджено Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування [43]. Вирішення невідкладних питань, пов'язаних з усиновленням та тимчасовим влаштуванням дітей в таких умовах взяли на себе Міністерство соціальної політики України та Національна соціальна сервісна служба, а задля недопущення порушень прав і інтересів дітей процедура усиновлення у нашій державі продовжує відбуватися за тим самим порядком, як і раніше, визначеним законодавством, а саме Порядком провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України [230].

Отже, військова агресія РФ поставила під загрозу дитяче середовище, призвела до численних порушень прав та інтересів дітей. Підтвердженням тому є перманентні загрози безпеці дітей, наслідком чого є те, що станом на 1 листопада 2022 року більше ніж 1226 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 422 дитини загинуло та понад 804 отримали поранення різного ступеню тяжкості [243].

В умовах воєнних дій права дітей мають залишатися домінантою

загальноновизнаних цінностей та основою гуманітарного співробітництва держав, закріпленими на міжнародно-правовому та національному рівні. На сьогоднішній день порушення прав дітей у збройних конфліктах залишається доволі серйозною проблемою, для розв'язання якої міжнародному співтовариству необхідно вдосконалювати існуючі правові механізми захисту прав дітей. У зв'язку з цим пропонується розвиток міжнародних норм, спрямованих на запобігання конфліктам, можливість «довоєнного» врегулювання сутичок інтересів держа, шляхом створення міжнародних механізмів медіації, а в разі неможливості такого запобігання - абсолютне, тією мірою, якою це можливо, виключення осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, із зони збройних конфліктів. Відтак, міжнародні механізми захисту прав дітей в умовах війни потребують вдосконалення тією мірою, якою вони не дозволяють мінімізувати негативний вплив на дітей під час збройних конфліктів. З огляду на це, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» пп. 25-27 такого змісту:

«25) створювати санітарні та безпечні зони та місцевості, організовані в спосіб, який дає змогу оберігати від наслідків війни дітей та жінок, які мають дітей віком до семи років;

26) з початком та протягом бойових дій укладати угоди з воюючою стороною про взаємне визнання створених санітарних та безпечних для дітей зон та місцевостей;

27) з початком та протягом бойових дій укладати угоди про звільнення, репатріацію, повернення до місць проживання або притулку дітей, матерів з немовлятами та маленькими дітьми».

Також, слід закріпити на законодавчому рівні гарантії прав дітей, доповнивши наведений вище закон статтею 20-1 «Гарантії прав дітей в умовах воєнного стану» та викласти її в такій редакції: *«В умовах воєнного стану діти користуються особливою повагою, їм забезпечується захист від будь-якого роду посягань».*

Висновки до Розділу 3

Вивчення пріоритетних напрямів оптимізації адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя дозволило дійти таких висновків:

1. Охарактеризовано джерела, що регламентують міжнародно-правовий інститут захисту прав дитини та забезпечення реалізації нею права на безпечні умови життя, які поділено на: 1) загальні міжнародно-правові акти, якими проголошуються базові принципи реалізації дитиною права на безпечні умови життя; 2) універсальні та регіональні міжнародно-правові договори, які гарантують захист прав дитини; 3) міжнародно-правові акти, що визначають особливості спеціального захисту прав дитини; 4) міжнародно-правові акти рекомендаційного характеру; 5) правові акти, що визначають галузеві засади міжнародно-правового захисту прав дитини.

2. Визначено типові світові моделі організаційно-правового забезпечення безпеки дитини та реалізації нею повноцінного права на безпечні умови життя, серед яких: модель невідвортної відповідальності та карального впливу; модель справедливої та гуманної відповідальності і покарання; запобіжно-каральна модель; модель примирливого та відновлювального ювенального правосуддя; модель соціальної допомоги та захисту прав і законних інтересів дітей; виправно-реабілітаційна модель; профілактична модель.

3. Визначено характерні тенденції забезпечення в інших країнах безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, серед яких:

по-перше, встановлення жорсткої (насамперед, кримінальної) відповідальності за виробництво і розповсюдження дитячої порнографії в комерційних цілях;

по-друге, формування законодавства та правоохоронної практики захисту дітей в Інтернеті на основі наявних «офлайн» законів та

правозастосовних механізмів, які найчастіше забезпечують технічну ясність щодо процедур і підходів до розслідування і переслідування протиправних дій скоєних в Інтернеті;

по-третє, врегулювання питань дитячої безпеки в інтернеті на основі наявних традицій врегулювання інформаційного простору в цілому;

по-четверте, широке використання можливостей громадських (неурядових) організацій у тісній співпраці із підрозділами поліції щодо моніторингу нелегального Інтернет-контенту, видалення онлайн-зображень сексуального насильства над дітьми та ін.

4. Обґрунтовано доцільність закріплення на законодавчому рівні гарантій прав дітей, доповнивши Закон України «Про правовий режим воєнного стану» статтею 20-1 «Гарантії прав дітей в умовах воєнного стану» та виклавши її в такій редакції: *«В умовах воєнного стану діти користуються особливою повагою, їм забезпечується захист від будь-якого роду посягань».*

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання щодо визначення теоретичних засад, способів, механізмів та особливостей адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. З'ясовано обставини, що підкреслюють необхідність правової охорони дитинства, соціальна обумовленість якої пов'язана із тими ризиками, що завдають чи можуть завдати шкоди дитині, обмежити повноцінну реалізацію її конституційних прав, свобод і законних інтересів. Серед таких найбільш виразно виділяються дві групи характерних ризиків розвитку дитинства та забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, зокрема: а) перша пов'язана з особливостями суспільного розвитку та безпосереднім впливом на життєзабезпечення дитинства, зокрема: – *соціально-економічні* (низькі доходи сімей, безробіття, інфляція, затримки виплати заробітної плати, економічна експлуатація, недостатнє фінансування соціальних програм); – *соціально-екологічні* (погіршення стану довкілля, якості харчування); – *соціально-побутові* (житлові умови, згортання соціальної інфраструктури дитинства та соціальних програм); – *медико-соціальні* (якість та доступність медичного обслуговування, спадкові захворювання, стан профілактичної роботи з поширення девіацій); – *соціально-правові* (низький рівень правової захищеності дитинства, декларативний характер правових норм); б) другу групу ризиків складають ті чинники, що пов'язані із ускладненням самореалізації дитинства, серед яких: – *духовно-моральні* (руйнування традиційних духовних підвалин, розширення джерел травмуючої дитячу психіку інформації, розширення сфер морально-небезпечного дозвілля; криміналізація суспільства, нехтування дитинством як цінністю); – *виховно-педагогічні* (звуження можливості дітей здобувати повноцінну освіту, зниження контролю з боку батьків, школи, дитячих установ за вихованням

дітей, руйнування системи професійної підготовки, споживче ставлення дорослих до дітей, дефекти виховання); – *соціально-психологічні* (насильство щодо дітей, конфліктні відносини в сім'ї, напружені відносини з однолітками та вчителями, девіації в сім'ї, криза інституту батьківства тощо).

2. Обґрунтовано доцільність визнання безпеки дитини в якості пріоритетного об'єкта адміністративно-правового забезпечення, що здійснюється спеціальною системою органів державної влади, місцевого самоврядування та окремих інституцій громадянського суспільства, та спрямоване за рахунок завдань, принципів, основних напрямів та механізмів на створення соціально-політичних, правових, організаційно-управлінських, інноваційно-технологічних; кадрових; фінансово-економічних умов та гарантій фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення і захисту їх прав та законних інтересів.

Наголошено на необхідності формування принципово нової парадигми безпечного дитинства, що передбачатиме ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам безпеці дитини, вироблення мінімальних стандартів такої безпеки, систематизацію інформації про види загроз, джерела їх виникнення та поширення, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері охорони дитинства на засадах партнерства та взаємної підтримки, формулювання теоретико-концептуальних принципів і положень, стратегічних заходів та програмно-цільових орієнтирів публічно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб у Національній доктрині безпеки дитини в Україні.

3. Аналіз спеціальної літератури та сучасної практики реалізації законодавчих норм дозволив стверджувати те, що сутність та зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя виявляються через мету та сукупність відповідних завдань, які полягають у: вивченні та моніторингу становища дітей, створенні умов та гарантій для забезпечення їх благополуччя та безпечного середовища;

формуванні політики громадської нетерпимості до всіх форм насильства над дітьми в суспільстві; створенні системи ефективної профілактики та протидії домашньому насильству над дітьми; здійсненні заходів щодо протидії найгіршим формам дитячої праці, проституції та порнографії; захисту дітей від експлуатації, сексуального насильства і торгівлі людьми; забезпеченні захисту персональних даних дитини та іншої конфіденційної інформації про неї, забезпеченні безпеки дітей в інформаційному просторі; вжитті заходів щодо запобігання проявам радикалізму, расизму, ксенофобії та іншим формам екстремізму дітей; оптимізації інформаційно-просвітницької роботи із запобігання усіх форм насильства над дітьми; збереженні здоров'я кожної дитини протягом усього періоду дитинства, забезпеченні доступу до високоякісних медичних послуг, формуванні здорового способу життя дітей; забезпеченні соціально-правового захисту дітей різних категорій (дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей біженців, дітей з девіантною поведінкою тощо); наданні їм високоякісних психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, юридичних, інформаційних послуг, створенні умов та гарантій для їх розвитку, соціалізації та безпеки; здійсненні заходів щодо профілактики негативних явищ серед дітей, протидії торгівлі дітьми, сексуальної експлуатації дітей, насильству та жорстокому поводженню з дітьми тощо.

4. Нормативне забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя наразі складає значна кількість національних нормативно-правових актів, що визначають: 1) загальні засади забезпечення безпеки і благополуччя дитини; 2) правовий статус суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 3) організаційно-правовий механізм забезпечення дітей медичною допомогою; 4) організаційно-правовий механізм взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки дитини; 5) правові засади запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей; 6) стратегічно-планувальні заходи щодо захисту прав та інтересів дітей і підлітків; 7) фінансово-економічні засади реалізації заходів щодо забезпечення прав та законних інтересів дітей; 8) окремі напрями

охорони дитинства та реалізації дітьми права на безпечні умови життя;
9) особливості застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення прав та законних інтересів дітей.

5. Проведений аналіз дозволив констатувати наявність в Україні досить розгалуженої системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, яка представлена органами різної компетенції та функціонального спрямування. Їх поділено на суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя: загальної, міжгалузевої, галузевої, спеціальної правоохоронної (Міністерство внутрішніх справ України (Національна поліція України), органи прокуратури, суду) та громадсько-самоврядної компетенції.

6. Адміністративно-правові гарантії забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя визначено як урегульовану нормами адміністративного права та забезпечувану державою через уповноважених органів та посадових осіб систему адміністративно-правових засобів (елементів), сукупність прийомів і способів правового впливу на суспільні відносини щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності дитини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій.

7. На підставі аналізу зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, акцентовано увагу на можливих шляхах його запозичення для України, зокрема в частині: – відображення в конституційному законодавстві України норм про пріоритетний захист інтересів сім'ї та дитинства, зміцнення сімейних цінностей, правових орієнтирів на забезпечення реалізації кожною дитиною конституційного права на безпечне середовище (Конституції Азербайджану, Туркменістану, Молдови, Словенії, Румунії, Грузії, Японії, Південно-Африканської Республіки, Ірландії, Австрії, Польщі та ін. країн); – впровадження закордонного досвіду щодо проведення комплексних профілактичних заходів, спрямованих на запобігання насильству щодо дітей, а

також застосування адміністративно-правових заходів щодо подібних фактів;

- консолідації державних зусиль з недержавними громадськими організаціями шляхом залучення широкого загалу та засобів масової інформації для реалізації стратегічних заходів державної політики у галузі сім'ї та дитинства;
- підвищення рівня поінформованості суспільства та сім'ї щодо проблем здорового способу життя, життєстійкості та безпеки життєдіяльності;
- реорганізації публічного адміністрування системою охорони здоров'я, соціального захисту населення та надання освітніх послуг на засадах відкритості, взаємозв'язку та ефективності надання їх дітям;
- розробки та впровадження у вітчизняну практику перспективної зарубіжної моделі естафетного супроводу дитини, у тому числі з використанням заходів публічно-правового, психолого-педагогічного та медико-соціального характеру, від народження до повноліття;
- запровадження механізмів формування адресного підходу при наданні комплексної (правової, соціальної, медичної, психолого-педагогічної) допомоги та підтримки дітям, які перебувають у скрутній життєвій ситуації або у небезпечному становищі;
- створення незалежного (виключно при Верховній Раді України) інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні, унормування його статусу законом та забезпечення його входження до Європейської мережі дитячих омбудсменів (ENOC);
- визначення єдиного національного безкоштовного мобільного (телефонного) номеру надання дитині, що знаходиться в небезпеці, правової та психологічної допомоги.

8. Зауважено, що процес вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя слід здійснювати за напрямками:

1) удосконалення нормативно-правового забезпечення галузі, зокрема шляхом:

- а) прийняття Закону України «Про безпеку дитини»;
- б) законодавчого закріплення механізму гарантування основних прав дитини на зразок прийнятого у Республіці Узбекистан Закону «Про гарантії прав дитини»;
- в) введення до чинного українського законодавства спеціальної норми, яка

регулювала б порядок реалізації дитиною у повному обсязі свого права на самозахист, включаючи вибір її можливих форм; г) створення комплексного законодавчого забезпечення захисту прав дитини та реалізації нею права на безпечні умови праці за різними напрямками, зокрема: охорони здоров'я; екологічної безпеки; організації роботи суб'єктів публічного адміністрування в згаданій сфері; охорони прав дітей-інвалідів; контролю за обігом продукції сексуального характеру та ін.;

2) удосконалення правових основ створення безпечного середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, зокрема шляхом: – включення до ст. 3 Закону України «Про інформацію» додаткового напрямку державної інформаційної політики – «забезпечення безпечних умов використання дітьми інформаційно-комунікативних технологій»; – прийняття Закону України «Про безпеку дитини в інформаційно-комунікаційному просторі», що передбачатиме комплекс правових, організаційних, інституційних, психолого-інформативних та мовно-комунікаційних заходів, спрямованих на: дотримання основних принципів, викладених у базових міжнародних та спеціалізованих документах з прав дитини; регулювання обігу інформаційної продукції, що забезпечує повноцінний розвиток і соціалізацію дітей; сприяння виробництву та популяризації вітчизняної інформаційної продукції щодо безпеки дитини в інформаційно-комунікаційному просторі; дотримання конфіденційності інформації обмеженого доступу стосовно дітей; реалізацію права неповнолітнього на своєчасний доступ до повної та достовірної інформації, у тому числі до відомостей, що становлять зміст загальної освіти; захист дітей від негативного інформаційного впливу; – розширення обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини в частині обмеження доступу дітей до інформації, яка не відповідає віку дитини, з метою забезпечення їх інформаційної безпеки, у зв'язку з чим доповнити ч. 1 статті 150 Сімейного кодексу України; – взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості щодо протидії негативним явищам в

дитячому інформаційному середовищі; – забезпечення виконання вимог Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа послуги в частині реалізації обов'язку платформ спільного доступу до відео захищати дітей від шкідливої для їх фізичного, ментального та морального розвитку аудіовізуальної інформації, реклами та користувацького контенту; – органічного поєднання усіх компонентів державної системи охорони та захисту прав дитини, у тому числі широкого залучення інституцій громадянського суспільства до формування безпечного інформаційного середовища дитини; – удосконалення механізму взаємодії суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпекового інформаційного середовища дитини та перерозподіл їх повноважень задля ліквідації дисбалансу засобів та способів профілактики й припинення правопорушень у цій сфері, у тому числі за допомогою укладання угод між зацікавленими органами влади та інституціями громадянського суспільства; – коригування правового регулювання з урахуванням сучасних потреб через запровадження додаткових обмежень доступу до інформаційних мереж дітьми, законодавче визнання за дитиною статусу користувача та визначення правових особливостей, які дозволять батькам реалізовувати свої права та приймати рішення про розпорядження відомостями про дитину, а власникам ресурсів – вживати додаткових заходів для забезпечення безпеки особистої інформації про неповнолітніх користувачів та нести відповідальність за їх недостатність чи неефективність; – вироблення механізмів заохочення представників інтернет-індустрії до розробки стандартів соціальної відповідальності щодо захисту дітей у цифровому середовищі, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини, та негайного інформування правоохоронних органів при виявленні шкідливого контенту; – забезпечення становлення сучасних форм взаємодії всіх суб'єктів державної політики щодо захисту прав дітей, демократизації процесів прийняття рішень у цій сфері з урахуванням досвіду розв'язання проблем як у процедурній, так і в комунікативній площинах; – поширення практики ефективного втручання батьків в процеси використання

дітьми цифрових мереж та підвищення їх інформаційної та комп'ютерної грамотності (на це зокрема спрямована поширена в країнах ЄС програма «Освіта: як забезпечити свою безпеку онлайн», що передбачає підготовку як батьків, так і дітей); – використання кращих зарубіжних практик інформаційно-молодіжного консультування та проведення соціологічних досліджень медійної грамотності на основі кластерної системи розподілу дітей на групи (кращі європейські проекти – «EUth», «MOVE-Mapping Mobility», «DOYIT – розвиток системи підготовки он-лайн молодіжної інформації», «Працівники інформаційних молодіжних служб – для молоді», «Попередження молодіжного жорсткого екстремізму», «Youth on the Move - InfoMobility», «JIMMY – медіатор молодіжної інформації», «Безпека та якість онлайн-інформації для молоді (SQOYI)», «Краща молодіжна інформація за нових часів» та ін.) тощо;

3) *удосконалення адміністративно-деліктного законодавства у сфері забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, в їх числі щодо:*

- а) визначення підвідомчості правопорушень, адміністративна відповідальність за які передбачена статтею 180 КУпАП, у разі вчинення цих правопорушень батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють;
- б) закріплення обов'язкової участі під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, законного представника або педагога;
- в) нормативного визначення в якості заходу забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення вивчення умов проживання та виховання дітей, у тому числі й позбавлених батьківського піклування, у сім'ї опікуна та дітей, батьки яких неналежним чином виконують свої обов'язки;
- г) посилення адміністративних стягнень за правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП, у вигляді громадських або виправних робіт до батьків або осіб, що їх замінюють, через неефективність попередження та адміністративного штрафу як заходів впливу на зазначених суб'єктів, які не виконують обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей;
- д) визначення процедури оскарження учасником освітнього

процесу рішення комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) в разі незгоди заявника з висновками, встановленими обставинами та/або рекомендаціями за результатом проведеної перевірки, адже Порядок реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом Міністерства освіти України від 28.12.2019 р. № 1646, що застосовується в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти, не встановлює такої процедури; е) виділення в якості окремого складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП, протиправних дій, пов'язаних із вчиненням домашнього насильства стосовно дитини, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : в двох томах. Том 1. Загальна частина [підручник] / [ред. колегія : Авер'янов В. Б. (голова) та ін]. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 592 с.
2. Адміністративне право України : [Підручник] / За заг. ред. д.ю.н., проф. Коломоець Т. О. Київ : «Істина», 2008. 500 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / Ред. кол.: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Вид-во «Юридична думка», 2004. 584 с.
4. Адміністративне право України. База даних «Studies.in.ua». URL: <http://studies.in.ua/admin-pravo-shpora/2090-obyednannya-gromadyan-yak-subyekti-admnstrativnogo-prava.html>
5. Алексеєнко Т. Явища мобінгу і булінгу у взаєминах особистості та колективу / Т. Алексеєнко. *Управління освітою*. 2019. № 4 (412). С. 46–53.
6. Бандурка А. М. Безопасность детей (книга для родителей, воспитателей и педагогов). Харьков: Золотая миля, 2008. 372 с.
7. Бандурка І.О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади: монографія. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
8. Бистрова Є. О. Організаційно-правові аспекти державної політики із соціального захисту прав дітей в Україні / Є.О. Бистрова. *Вісник Приазовського державного технічного університету: зб. наук. праць*. Маріуполь. 2020. Вип. 6. С. 6-10.
9. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підруч. для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Х.: Право, 2000. 520 с.
10. Блажівська Н. Вплив інтернет-контенту на права дитини. Чи можливе досягнення компромісу? / Н. Блажівська, Т. Береза. *Юридичний вісник України*. 2002. № 48. С. 10-11.

11. Бліхар В., Бліхар М., Копитко М., Омельчук О., Башук В., Живко З., Вінічук М., Стадник М. Національна безпека держави: філософсько-правовий і соціально-економічний аналіз: монографія. Хмельницький: Вид-во ХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.

12. Борко А. Л. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України / А. Л. Борко. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 71-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_2_10.

13. В Україні цьогоріч зареєстровано понад 3 тисячі злочинів щодо дітей – заступниця голови МВС URL: <https://suspilne.media/187374-v-ukraini-cogoric-zareestrovano-ponad-3-tisaci-zlociniv-sodo-ditej-zastupnica-golovi-mvs/>

14. В Україні через збройну агресію росії постраждало 643 дитини. URL: <https://medicine.rayon.in.ua/news/498198-v-rosiysko-ukrainskiy-viyni-zaginulo-shchonaymenshe-108-ditey>

15. Ведерніков Ю. А. Адміністративне право України : [Навчальний посібник] / Ведерніков Ю. А., Шкарупа В. К. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.

16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голова ред. В.Т.Бусел]. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред В.Т. Бусел. К.: Ірпінь Перун, 2002. 1428 с.

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і головн. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

19. Верховна Рада розмежувала функції державних і місцевих органів у справах дітей URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15280>

20. Веселов М.Ю. Адміністративно-правове регулювання функціонування ювенальної юстиції у сфері забезпечення прав дітей / М.Ю. Веселов. *Правові горизонти*. 2020. Вип. 20 (33). С. 77-81.

21. Вечерова Є.М. Міжнародно-правовий статус неповнолітнього: перспективи подальшого розвитку в контексті взаємодії міжнародної та

національних правових систем / Є.М. Вечерова. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 11 (2). С. 101-104.

22. Вовок О. О. Теоретико-правовий погляд на принципи забезпечення національної безпеки / О. О. Вовок. *Наше право*. 2013. № 9. С. 13-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_4

23. Волинка К.Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2000. 16 с.

24. Волкова І.І. Адміністративно-правовий механізм захисту прав дітей : дис. ... канд. юрид. наук / спец. 12.00.07. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021. 186 с.

25. Галуцько В. В. Теорія держави та права: конспект лекцій/ В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа; за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.

26. Гвоздик С.П. Теоретичні проблеми адміністративно-правового регулювання забезпечення прав пацієнта психіатричного закладу та шляхи їх вирішення / С.П. Гвоздик. *Соціальне право*. 2020. № 2. С. 76-84.

27. Глотов М. Ухилення від виконання батьківських обов'язків. Адміністративна відповідальність: проблемні питання правозастосування. URL: <https://glotov.wordpress.com/2015/03/31/ухилення-від-виконання-батьківських/>

28. Гончарова Т. В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення / Т. В. Гончарова. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 4. С. 47-53.

29. Грохольський В. Л. Принципи державного управління у сфері боротьби з організованою злочинністю / В. Л. Грохольський. *Право і безпека*. 2003. № 3. С. 65–69.

30. Губаль Ю. В. Поняття та види гарантій захисту прав і свобод дитини відповідно до законодавства України та Угорщини / Ю. В. Губаль. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 34(1). С. 66-68. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_34(1)_17)

31. Гуржій Т. О. Адміністративне право України : навч. посіб. К. : КНТ, Х. : Бурун і К, 2011. 680 с.
32. Дакал А. В. Державна політика щодо захисту прав дітей: вплив громадськості / А. В. Дакал // *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_10_18.
33. Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
34. Деменко О. Є. Принципи адміністрування податків / О. Є. Деменко. *Європейські перспективи*. 2013. № 1. С. 55-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2013_1_13;
35. Демиденко В.О. Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини й громадянина в діяльності міліції: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2002. 16 с.
36. Демиденко Д. С., Наливайко Л. Р. Гендерне онлайн-насильство як проблема сьогодення / Л. Р. Наливайко, Д. С. Демиденко. The 6 th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (December 15-17, 2021) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2021. С. 935-939.
37. Державна служба статистики України. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2017 році. URL: <https://cutt.ly/Gg81H9g>
38. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 453. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-п>
39. Деякі питання забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа житлом та підтримки малих групових будинків : постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2021-%D0%BF#n333>

40. Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною: постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#n259>

41. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: постанова Кабінету Міністрів від 26 серпня 2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>

42. Деякі питання освітнього омбудсмена : постанова Кабінету Міністрів України від 06 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF>

43. Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 385 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2022-%D0%BF#Text>

44. Джагупов Г. В. Питання безпеки особистості під час забезпечення громадської безпеки / Г. В. Джагупов. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2015. Вип. 35(2.2). С. 109-112. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35\(2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35(2)

45. Дзьобань О. П. Національна безпека України: концептуальні засади та світоглядний сенс : монографія / О. П. Дзьобань. Х.: Майдан, 2007. 284 с.

46. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль: Стереарт, 2014. 802 с.

47. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі: посібник для батьків / І. Литовченко, С. Максименко, С Болтівець [та ін.]. Київ: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 с.

48. Дрозд О. Ю. Міжнародні стандарти забезпечення прав і законних інтересів дитини та їх імплементація в законодавство України / О. Ю. Дрозд, Т. В. Хуторянська. *Актуальні проблеми держави і права.* 2015. Вип. 75. С. 255-261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2015_75_39

49. Дручек О.М. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб'єкта забезпечення прав і свобод дитини: дис. ... канд.. юрид. наук. 12.00.07. Одеса. 2018. 254 с.

50. Дурдинець В. В. Створити гармонійну національну правову систему / В. В. Дурдинець. *Правова держава*. 1994. Вип. 5. С. 4-10.

51. Європейська соціальна хартія (переглянута). Страсбург, 3 травня 1996 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

52. Завгородня Ю.С. Зобов'язання держави у сфері забезпечення прав дитини / Ю.С. Завгородня. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 27-32.

53. Заворотченко Т.М. Поняття конституційно-правових гарантій прав і свобод людини та громадянина / Т.М. Заворотченко. *Держава і право: зб. наук. статей*. 2001. Вип.13. С. 94–98.

54. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Урядовий кур'єр. 2008. № 232.

55. Загальна теорія держави та права / За ред. В.В. Копейчикова. К., 1997. 320 с.

56. Загальне положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 573. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-п>

57. Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 года № 345-III «О правах ребенка в Республике Казахстан» URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1032460

58. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід / В. Закриницька. *Вісник академії правових наук*. 2012. № 4 (71). С. 346-356.

59. Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні. Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року / ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». Київ, 2020. 160 с.

60. Іваній О. Соціальна та кримінально-правова характеристика булінгу / О. Іваній. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 107–110.

61. Ігонін Р.В. Проблеми доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення» / Р.В. Ігонін. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 37-38.

62. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ірина Олександрівна Ієрусалімова. Київ, 2006. 205 с.

63. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: затв. Наказом Міністерства внутрішніх справ від 19.12.2017 р. № 1044 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>

64. Іщенко І. В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України / І. В. Іщенко. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3. С. 94-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2018_3_16

65. Касьяненко М. М. Організація роботи та управління органами державної податкової служби України : навч. посіб./ М. М. Касьяненко, М. В. Гринюк, П. В. Цимбал. Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. 229 с.

66. Київська міська державна адміністрація // Офіційний інтернет-портал URL: http://kievcity.gov.ua/content/26_struktura.html

67. Китайка О. В. Гарантії прав і свобод дитини в Україні: поняття та зміст / О. В. Китайка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 13(1). С. 50-52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13(1)_13).

68. Ключев О. Розмежування запобіжної і профілактичної діяльності органів внутрішніх справ / О. Ключев. *Право України*. 2005. № 3. С. 98-105.

69. Ковалів М.В. Захист прав дітей від насильства й жорстокого поводження. Захист дитини від насильства та жорстокого поводження: сучасні виклики [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 3 черв. 2021 р.) /

[редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 58-60.

70. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

71. Колесников Є. Є. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 432–438.

72. Коломоєць Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 352 с.

73. Коломоєць Н. В. Права дитини як об'єкт правової охорони держави / Н. В. Коломоєць, П. В. Коломоєць. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 4. С. 29-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_4_7

74. Коломоєць Н.В. Зміст і сутність системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні / Н.В. Коломоєць. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018 № 34. С. 26-29.

75. Коляденко Н.В. Обґрунтування та розробка системи медико-соціальної реабілітації дітей із порушенням психічного здоров'я / Н.В. Коляденко. *Соціальна медицина*. 2016. Вип. 5. С. 25-26.

76. Комарницька І. І. Адміністративно-правова характеристика профілактики правопорушень у сфері власності URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/35/567/1175-1?inline=1>

77. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року): ратифіковано Постановою Верховної Ради № 789-XII від 27.02.91 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

78. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text

79. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

80. Концепція національної безпеки: інтерпретація базових понять / І. М. Квеліашвілі // *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2009. № 1. С. 13-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2009_1_2

81. Корнієнко М.В. Особливості забезпечення і захисту прав дітей дільничним офіцером поліції / М.В. Корнієнко. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3. С. 100-107.

82. Кравцова Т. М. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації / Т. М. Кравцова, А. В. Солонар. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522-525. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

83. Кравченко М. В. Державна політика в сфері захисту прав та благополуччя дітей: ретроспективний аналіз / М. В. Кравченко, К.С. Міщенко. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_3_6.

84. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 468 с.

85. Кривачук Л. Дитинство як об'єкт державної політики у сфері охорони дитинства в Україні: полеміка стосовно сутності поняття / Л. Кривачук, Е. Костишин. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. Вип. 4. С. 12-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2014_4_5.

86. Кривачук Л. Ф. Державна політика у сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація / Л. Ф. Кривачук. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.

87. Кривачук Л. Ф. Особливості інформаційного та громадського механізмів формування та реалізації державної політики у сфері охорони дитинства в Україні / Л. Ф. Кривачук. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_13.

88. Кудрявцева О. М. Генезис і перспективи утвердження та захисту конституційних прав і свобод дитини в Україні / О. М. Кудрявцева // *Наше право*. 2015. № 2. С. 28-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2015_2_7

89. Кудрявцева О. М. Система захисту конституційних прав дитини в Україні / О. М. Кудрявцева. *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 4. С. 28-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2014_4_8

90. Курс адміністративного права України : Підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та інш.] / за ред. В.В. Коваленка. К. : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

91. Лаврик О. Г. Національна безпека України як соціально-політичний феномен / О. Г. Лаврик. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2001. Вип. 5. С. 249-256.

92. Лазур Я. В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні / Я. В. Лазур. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392-398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

93. Левченко Катерина. Двадцять років Конвенції ООН про права дитини. 23.11.2009. URL: <http://khpg.org/index.php?Id=1258983351>

94. Лесько Н. В. Загальна характеристика правового статусу Уповноваженого Президента України з прав дитини URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4821/lesko3.pdf>

95. Лесько Н. В. Служба у справах дітей як суб'єкт захисту дітей від насильства [Текст] / Н. В. Лесько. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право* / гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2017. Т. 2. Вип. 45. С. 26-29.

96. Лубенець І. Г. Правове забезпечення інформаційної безпеки дитини: аналіз зарубіжного досвіду / І. Г. Лубенець, І. П. Багаденко. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С. 173-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2018_4_23

97. Лубінець: Найпоширеніші злочини рф проти українських дітей - незаконна депортація та всиновлення URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3603333-lubinec-najposirenisi-zlocini-rf-proti-ukrainskih-ditej-nezakonna-deportacia-ta-vsinvlenna.html#:~:text=%D0%94%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%BF%D0%BE%D1%88%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2,%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B5%20%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%D0%BC>.

98. Максименко О.В. Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.07. К., 2011. 18 с.

99. Максимова М.К. Адміністративно-правове забезпечення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій / М.К. Максимова. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1 (116). С. 103-109. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10113>

100. Максимова М.К. Безпека дитини як складова національної безпеки країни та об'єкт адміністративно-правового забезпечення / М.К. Максимова. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 89-94. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2022/15.pdf

101. Максимова М.К. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М.К. Максимова. *Актуальні проблеми*

вітчизняної юриспруденції. 2022. № 6. С. 158-163. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/24.pdf

102. Максимова М.К. Норми міжнародного права як джерела адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М.К. Максимова. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 131-136. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10174>

103. Максимова М.К. Особливості адміністративно-правового регулювання реалізації дитиною права на психіатричну допомогу в Україні / М.К. Максимова. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 397-399. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/92.pdf

104. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посіб. для студ. пед. спец. та вчителів / І. В. Малафійк. К. : Кондор. 2009. 400 с.

105. Малихіна Я.А. Юридичних гарантії за трудовим законодавством України / Я.А. Малихіна. *Форум права*. 2007. № 2. С.133-138 URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07mjatzu.pdf>

106. Марчук М.П. Публічне адміністрування телебачення і радіомовлення: дис. ... канд. юрид. наук / спец. 12.00.07. К., 2014. 247 с.

107. Маршуба М. О. Захист дитячого інформаційного простору і проблеми кіберзлочинності / М. О. Маршуба // Міжнародні стандарти з кібербезпеки та їх застосування в Україні: матеріали круглого столу (м. Харків, 19 квіт. 2016 р.). Харків: Право, 2016. С. 52–54.

108. Мацелик Т.О. Суб'єкти адміністративного права: дис. ... докт. юрид. наук / спец. 12.00.07. Ірпінь, 2014. 533 с.

109. Мельничук О. Правові засоби протидії булінгу / О. Мельничук. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Вип. 55. Т. 2. С. 44–47.

110. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід / Т. Миськевич. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 1 (166). С. 18–22.

111. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1232 с.

112. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

113. Модельный закон «Об основных гарантиях прав ребенка в государстве» № 14-9 (принят постановлением на четырнадцатом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств - участников СНГ от 16 октября 1999 г.) // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ. 2000. № 23.

114. Мокрицька І.Я. Ювенальна юстиція: правовий захист дітей URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8049/Mokrytska_Yuvenalna_yustytsiia.pdf

115. Навроцький О. О. Види адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні / О. О. Навроцький // *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 1. С. 69-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2017_1_11

116. Наливайко О.І. Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії права / О.І. Наливайко. *Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 12. С. 18-24.

117. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Укладачі: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М. Київ, 2012. 246 с.

118. Національна програма «Діти України»: затв. Указом Президента України від 18.01.1996 р. № 63/96. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/63/96>

119. Недюха М. Зарубіжний досвід реалізації державної політики щодо захисту прав дітей в інформаційному просторі / М. Недюха. *Вісник Вищого Адміністративного суду України*. 2014. № 4. С. 73–79.

120. Нефьодов С. В. Категорія «державні гарантії» в юридичній науці / С. В. Нефьодов. *Jornalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 2. С. 96–99.
121. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : [навч. посіб.] / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. К. : УАДУ, 1998. 160 с.
122. Ніколайчук А.І. Нормативно-правова база захисту дитини від насильства / А.І. Ніколайчук. *Європейські перспективи*. 2014. № 4. С. 49-55.
123. Один центральний орган у сфері захисту прав дітей замість 6-ти міністерств URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/odyn-tsentralnyj-organ-u-sferi-zahystu-prav-ditej-zamist-6-ty-ministerstv/>
124. Ольшанецький І.В. Ювенальна юстиція: проблеми законодавчого врегулювання її органів в Україні (ювенальний суддя, прокурор, слідчий, адвокат) / І.В. Ольшанецький. *Правова держава*. 2020. № 37. С. 45-56.
125. Опацький Р.М. Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф. / Р.М. Опацький ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2020. 520 с.
126. Опольська Н. М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.
127. Опольська Н.М. Механізм забезпечення прав і свобод людини у динамічному вимірі / Н.М. Опольська. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 4. С. 191-193.
128. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
129. Панчук О. В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2008. 20 с.
130. Пекарський С.П. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції : навчально-науковий посібник / С. П. Пекарський. Київ: ВД «Дакор», 2021. 149 с.

131. Петренко розповів про «економічне насильство» над дітьми URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2425445-petrenko-rozpoviv-pro-ekonomichne-nasilstvo-nad-ditmi.html>

132. Петришин О. Законодавство України у сфері державної безпеки: загальнотеоретичні підходи до визначення / О. Петришин, Д. Лук'янов. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 13-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2009_2_2

133. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>

134. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11.08.2011 р. № 811. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811/2011>

135. План заходів з виконання у 2016 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року: затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 590-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/590-2016-p>

136. Плахотнюк Н. В. Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 219 с.

137. Плутицька К. Підходи до розуміння булінгу як форми шкільного насильства / К. Плутицька. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2017. № 2. Т. 2. С. 78–80.

138. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., допов. і переробл. К. : Генеза, 2004. 736 с.

139. Поліцейський офіцер громади. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/ya-tut.html?fbclid=IwAR2NZxUD5AHrhQQh-8sHJk8OTXwUHyG0ZZD1n-E0-lH9YrNMdDk-nVeW3N0>

140. Положення про Міжвідомчу координаційну раду з питань правосуддя щодо неповнолітніх: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 357. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2017-п>

141. Положення про Міністерство освіти і науки України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 630. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п>

142. Положення про Міністерство охорони здоров'я України: затв. Указом Президента України від 13.04.2011 р. № 467/2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/467/2011>

143. Положення про Міністерство соціальної політики України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п>

144. Положення про Міністерство юстиції України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 228. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п>

145. Положення про Національну поліцію: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п>

146. Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини: затв. Указом Президента України від 11 серпня 2011 р. № 811 (в редакції Указу Президента України від 1 вересня 2015 р. № 528/2015). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/528/2015>

147. Положення про управління ювенальної юстиції Генеральної прокуратури України : затв. наказом Ген. прокуратури України від 11 квітня 2016 року № 145 // Генеральна прокуратура України : офіц. веб-портал. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=170545

148. Пономарьов С.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України: дис. ... докт. юрид. наук / спец. 12.00.07.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Дніпро, 2018. 511 с.

149. Порядок взаємодії місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: затв. Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України від 01.06.2012 р. № 329/409/652/502 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 20.06.2012 р. за № 1007/21319). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1007-12>

150. Порядок взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 895 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2013-п>

151. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п>

152. Порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення: затв. Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України 19 серпня 2014 р. № 564/836/945/577 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 10 вересня 2014 р. за № 1105/25882). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14>

153. Постанова Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі про адміністративні правопорушення від 10.07.2020 № 192/1043/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90314578>

154. Приходченко Л. Л. Політичний та інституційний механізми державного управління: узгодження інтересів / Л. Л. Приходченко. *Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. Х.* : Вид-во Хар НАДУ Магістр, 2010. Вип. 4 (31). С. 3-13.

155. Приходько Х. В. Права дитини: проблеми реалізації та захист у системі місцевого самоврядування в Україні (соціетарно-правовий підхід) / Х. В. Приходько. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2014 № 11 том 1. С. 66-69.

156. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій безпеки дітей: Закон України від 07.11.2017 № 2180-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2180-19>

157. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від 26.01.2016 № 936-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/936-19>

158. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18 грудня 2018 р. № 2657–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>

159. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text>

160. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 13. Ст. 65.

161. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

162. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 16 листопада 2000 року. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 1. Ст. 2.

163. Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей : наказ Міністерства соціальної політики України від 14 червня 2018 року № 890 URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/912/91199/files/890.pdf>

164. Про єдину електронну систему обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, та осіб, які бажають взяти їх на виховання : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18 листопада 2008 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1200-08>.

165. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147.

166. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

167. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>

168. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Закон України від 5 березня 2009 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17#Text>

169. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

170. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.

171. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04>

172. Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року : постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 453 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF>

173. Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 1242 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1242-2007-%D0%BF#Text>

174. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року : постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 785 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/785-2010-%D0%BF#Text>

175. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку виробництва продуктів дитячого харчування на 2012-2016 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 870 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2011-%D0%BF#Text>

176. Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2014 роки: Закон України від 20 жовтня 2014 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1708-18#Text>

177. Про затвердження Інструкції з організації і здійснення перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон: наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 05.06.2012 р. № 407 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1083-12#Text>

178. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС № 1044 від 12 грудня 2017 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

179. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>

180. Про затвердження плану заходів з виконання у 2016 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 590-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/590-2016-p>

181. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248608057>

182. Про затвердження Порядку ведення особової справи дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, та форми індивідуального плану соціального захисту дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18 листопада 2008 р. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_32/pg_gnntsg.htm

183. Про затвердження Порядку та умов надання у 2020 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа: постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 877 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2017-%D0%BF/ed20200627>

184. Про затвердження примірного положення про роботу обласної дитячої лікарні. Наказ від 08 червня 2001 р. № 222 / МОЗ України URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=946>

185. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей : Постанова КМУ від 30 серпня 2007 р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1068-2007-%EF>

186. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>

187. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 07.10.2010 р. за № 2591-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011 р. № 9. Стор. 429. Ст. 58.

188. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

189. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу: розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text>

190. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі :Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

191. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>

192. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства. Указ Президента України від 21 вересня 2020 р. №398/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069>

193. Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей», спрямований на забезпечення додержання конституційних гарантій з охорони дитинства, реалізації права дітей на безпечне для життя і здоров'я середовище, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління: Указ Президента від 07 грудня 2019 р. № 894/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894/2019#Text>

194. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>

195. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

196. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 351.

197. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>

198. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

199. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

200. Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа : указ Президента України від 12 січня 2018 року № 5/2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2018#Text>

201. Про Порядок ведення службами у справах дітей обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 29 липня 2009 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0788-09>

202. Про приєднання України до Конвенції про стягнення аліментів за кордоном: Закон України від 20.07.2006 р. № 15-V. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-16>

203. Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: Закон України від 11.01.2006 р. № 3303-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3303-15>

204. Про приєднання України до Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей: Закон України від 14.09.2006 р. № 136-V. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/136-16>

205. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 року № 188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#Text>

206. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

207. Про ратифікацію Європейської конвенції про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми: Закон України від 06.03.2008 р. № 135-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/135-17>

208. Про ратифікацію Конвенції про контакт з дітьми: Закон України від 20.09.2006 р. № 166-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/166-16>

209. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

210. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.

211. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28 лютого 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст.200.

212. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 1057-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>

213. Про удосконалення амбулаторно-поліклінічної допомоги дітям в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 листопада 2002 р. № 434 URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ2253>

214. Про удосконалення організації медичної допомоги дітям підліткового віку: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12 грудня 2002 р. № 465. URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2111>

215. Про утворення Державної служби України у справах дітей : постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 23 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-2022-%D0%BF>

216. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.2000 р. № 1200. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1200-2000-п>

217. Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я. Наказ від 23 лютого 2000 року № 33/ МОЗ України URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2004_12_16/MOZ1350.html#

218. Проект Національної стратегії із захисту дітей в цифровому середовищі на період до 2025 року URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/normative_document/2020/7.pdf

219. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

220. Пугач С. Особливості правового регулювання права дитини на безпечний інформаційний простір / С. Пугач. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 95–98.

221. Пшенична А. В. Адміністративно-правове забезпечення прав дітей в умовах проведення антитерористичної операції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 21 с.

222. Радзієвська О.Г. Дитина у глобалізованому інформаційному просторі: реальні та потенційні загрози [Текст] / О. Г. Радзієвська // *Інформація і право : наук. журн.* 2016. № 4. С. 29-38. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/6_2.pdf

223. Радченко Б. Є., Дубровський І. Інститути громадянського суспільства у захисті прав дитини / заг. ред. В. С. Бондаренко; Ін-т соц. безпеки України. Харків: Вид. Коваленко В. Ф., 2012. 144 с.

224. Решетник Є.М. Інститут Уповноваженого з прав дитини: історія та сучасність / Є.М. Решетник. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 21. Ч. 2. Т. 1. С. 248–250 (Серія «Право»).

225. Рогінська Я. Ключові питання захисту дітей в інтернеті в Європі / Я. Рогінська. *Юридичний журнал*. 2014. № 6. С. 35–36.

226. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології) / В. Селіванов. *Право України*. 2001. № 12. С. 6-13.

227. Симоненко Т. Поняття й ознаки права дитини на захист від усіх форм насильства в Україні: теоретико-правовий аналіз / Т. Симоненко. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 188–193.

228. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

229. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : Учебник. Перевод с украинского / О.Ф. Скакун. Харьков : Эспада, 2007. 840 с.

230. Служба у справах дітей спростувала інформацію про спрощену процедуру усиновлення під час воєнного стану Львівська міська рада URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/290746-sluzhba-u-spravakh-ditei-sprostovala-informatsiiu-pro-sproshchenu-protseduru-usynovlennia-pid-chas-voiennoho-stanu>

231. Степаненко К.В. Деякі аспекти адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Удосконалення діяльності органів внутрішніх справ з попередження й розкриття злочинів та інших правопорушень”], (Запоріжжя, 2 листопада 2007 р.) / Юридичний ін-т МВС України. Запоріжжя. : Юридичний ін-т МВС України, 2007. Ч. 2. С. 172–175.

232. Стешенко В. М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір : навч. посіб. / В. М. Стешенко. 2-ге вид., змінене. Харків : Право, 2019. 392 с

233. Терещенко В.І. Система профілактики правопорушень серед дітей і підлітків засобами гуманізації сучасної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В.І. Терещенко. К.: 1997. 23 с.

234. Тимчасові стандарти, критерії та індикатори надання медичної допомоги підліткам та молоді в центрах (відділеннях, кабінетах) медичної допомоги підліткам та молоді: затв. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 02.06.2009 р. № 382. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MOZ9574.html

235. Типове положення про службу у справах дітей районної, районної у містах Києві та Севастополі державної адміністрації: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. № 1068. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-п>

236. Типове положення про центр захисту дітей «Наші діти»: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1421. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1421-2009-п>

237. Ткаченко А.О. Поняття компетенції державного органу / А.О. Ткаченко // *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 192-197.

238. Трестер Ю. Інтереси дитини як складова національної безпеки України URL: <http://eppd13.cz/wp-content/uploads/2015/2015-2-1/26.pdf74>

239. Трестер Ю. О. Державні механізми забезпечення безпеки дитини в Україні: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Київ, 2018. 205 с.

240. Трестер Ю. О. Філософські аспекти безпеки дитини / Ю. О. Трестер. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 10. С. 139-142.

241. Трестер Ю.О. Забезпечення безпеки дитини як пріоритет державної політики з питань національної безпеки / Ю. О. Трестер. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2017. № 1-2. С. 119-136.

242. У Китаї пропонують карати батьків за погану поведінку їхніх дітей URL: <https://vseosvita.ua/news/u-kytai-proponuiut-karaty-batkiv-za-pohanu-povedinku-ikhnikh-ditei-45706.html>

243. Україна внаслідок збройної агресії URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3589666-v-ukraini-vnaslidok-zbrojnoi-agresii-rosii-zaginuli-422-ditini.html>

244. Україна є одним зі світових лідерів за рівнем цькування серед підлітків. Інформаційне агентство УНІАН. 10 травня 2018. URL: <https://www.unian.ua/society/10111031-ukrajina-ye-odnim-zi-svitovih-lideriv-za-rivnem-ckuvannya-sered-pidlitkiv.html>

245. Уряд створив координаційний штаб для захисту прав дітей в умовах воєнного стану URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-stvoriv-koordinacijnij-shtab-dlya-zahistu-prav-ditej-v-umovah-voennogo-stanu>

246. Устрицька Н.І. Ювенальна юстиція: окремі аспекти щодо її розуміння / Н.І. Устрицька, З.Ф. Дільна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2021. Вип. 63. С. 274-278.

247. Фалович А. Дослідження сучасних напрямків визначення сутності економічної безпеки підприємства / А. Фалович. *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2013. Вип. 1 (8). С. 271–278. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13fasebp.pdf>

248. Філософський енциклопедичний словник. К. : Абрис, 2002. 744 с.

249. Фрідманський Р.М., Россоха С.В. Захист прав дитини: окремі питання теорії та практики / Р.М. Фрідманський, С.В. Россоха. *Право і суспільство.* 2015. № 6. С. 73-77.

250. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. У 2 т. Т. І. З найдавніших часів до початку ХХ ст. / за ред. В. Д. Гончаренка; уклад.: В. Д. Гончаренко, А. И. Рогожин, О. Д. Святоцький. Вид. 2-ге, переробл. і допов. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 472.

251. Хуторянська Т. Зарубіжний досвід запобігання правопорушенням, що посягають на нормальний розвиток дитини / Т. Хуторянська. *Evropský politický a právní diskurz.* 2015. Sv. 2, Vyd. 1. С. 67-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_1_10.

252. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) / Цветков В. В. Х. : Право, 1996. 164 с.

253. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

254. Чепульченко Т.О. Омбудсмен з питань захисту дітей: аналіз українського та зарубіжного досвіду / Т.О. Чепульченко. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 4 (20). 2013. С. 154-158.

255. Чому Декларація прав дитини з'явилася лише в середині 20-го століття? Чи мали діти окремі права до цього? URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/chomu-deklaratsiya-prav-dytyny-z-yavylasya-lyshe-v-seredyni-20-go-stolittya-chy-maly-dity-okremi-prava-do-tsogo/>

256. Чуб О.О. Інституційні гарантії політичних прав громадян України / О.О. Чуб. *Проблеми законності: Респ. межвід. наук. зб. Х.*, 2005. Вип. 76. С. 24-25.

257. Чумак В.В., Бернадський Б.В. Теоретико-правовий аналіз понять «національна безпека» і «державна безпека». URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/zhurnali/pravnychy-visnyk-universytetu-krok/authors-abstracts-pravnychy-visnyk-universytetu-krok-20/Chumak_Bernadsky_ukr.pdf

258. Шаповал Т. Про визначення конституційних гарантій суб'єктивних прав / Т. Шаповал. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2010. № 2. С. 35-40.

259. Широкова-Мурараш О.Г. Вдосконалення системи відправлення правосуддя по відношенню до неповнолітніх за мінімальними стандартними правилами ООН («Пекінські правила»). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2020. № 5. С. 117–131.

260. Шиян О. Державна освітня політика з питань забезпечення здорового способу життя молоді : монографія / Олена Шиян. Львів, 2010. 296 с.

261. Що робить Соціальна служба? URL: <https://www.informationsverige.se/uk/om-sverige/att-bilda-familj-och-leva-med-barn-i-sverige/vad-gor-socialtjansten.html>

262. Юшкевич О. Г. Женевська Декларація прав дитини 1924 року. Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики: матеріали Міжнародної конференції (в авторській редакції) (м. Маріуполь, 24 вересня 2021 року). Маріуполь, ДонДУВС. 2021. С. 71-73.

263. Як Росія руйнує українське дитинство: дослідники розповіли про воєнні злочини щодо дітей URL: <https://www.irf.ua/yak-rosiya-rujnuye-ukrayinske-dytynstvo-doslidnyku-rozpovily-pro-voeyenni-zlochyny-shhodo-ditej/>

264. Якубів В.М. Організаційно-методичні принципи управління та адміністрування в бізнесі / В.М. Якубів. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2015. Випуск XI. С. 91-93.

265. Янішевська К. Деякі проблеми протидії булінгу в Україні та шляхи їх вирішення / К. Янішевська, О. Тимошенко. *Правові новели*. 2018. № 4. С. 270–275.

266. Act on the Children and Parents Code (SFS 1949:381) URL: <http://www.government.se/content/1/c6/02/76/55/12308db5.pdf>

267. Children | Council of Europe. Компас: посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/children>

268. Convention du 12 Juin 1902 pour Régler la Tutelle des Mineurs. URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/the-old-conventions/1902-guardianship-convention/>

269. Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children. Done at The Hague, on the 19th day of October 1996. Entry into force: 1-I-2002. URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=70>

270. Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November

1989, entered into force on 2 September 1990, in accordance with article 49. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

271. Declaration of the rights of the child. Proclaimed by UN General Assembly Resolution 1386 (XIV) of 20 November 1959. URL: <https://www.unicef.org/malaysia/1959-Declaration-of-the-Rights-of-theChild.pdf>

272. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. About the Declaration. URL: <https://www.humanium.org/en/genevadeclaration/>

273. Laki lapsiasiavaltuutetusta 21.12.2004/1221. (Закон про Омбудсмена для дітей від 21.12.2004). URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041221>.

274. Social Services Act (SFS 2001:453) URL: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/

275. Strategy to strengthen the rights of the child in Sweden (Govt. Bill 2009/10:232) URL: <http://www.government.se/content/1/c6/17/85/39/7fef497a.pdf>

276. UNCRC in the Netherlands: a review of child rights implementation URL: <https://www.eurochild.org/news/uncrc-in-the-netherlands-a-review-of-child-rights-implementation/>

277. What is child neglect. URL: <http://www.eschooltoday.com/childabuse/neglect-child-abuse/what-is-child-neglect.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України

Тариса НАЛИВАЙКО

2023

АКТ _____

03.08.2023

м. Дніпро

Про впровадження в наукову діяльність
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Комісія у складі:

Голови:

Т.в.о. начальника відділу організації наукової роботи
кандидата історичних наук, доцента
Дениса ПРОШИНА

членів комісії:

Професора кафедри адміністративного права, процесу та
адміністративної діяльності ДДУВС
доктора юридичних наук, професора
Романа МИРОНЮКА

начальника відділу докторантури та аспірантури
кандидата юридичних наук
Катерини ГЛУХОВЕРІ

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Максимової Маргарити Костянтинівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя» проведеного для здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право були апробовані у науково-дослідну діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Теоретичні та практичні аспекти зазначеної проблематики висвітлені у наукових публікаціях у наукових виданнях України, а також у доповідях на

наукових конференціях, круглих столах, семінарах, інших наукових заходах, зокрема:

1. Максимова М.К. Адміністративно-правове забезпечення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій / М.К. Максимова // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1 (116). С. 103-109. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10113>

2. Максимова М.К. Норми міжнародного права як джерела адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / М.К. Максимова // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 131-136. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10174>

3. Максимова М.К. Особливості адміністративно-правового регулювання реалізації дитиною права на психіатричну допомогу в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 397-399. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/92.pdf

4. Максимова М.К. Безпека дитини як складова національної безпеки країни та об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 89-94. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2022/15.pdf

5. Максимова М.К. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 158-163. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/24.pdf

6. Максимова М.К. Адміністративна деліктність як загроза забезпечення повноцінного розвитку дитини / *Захист прав та інтересів дітей і жінок в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 29 квіт. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 39-40.

7. Максимова М.К. Адміністративно-правове регулювання реалізації дитиною права на психіатричну допомогу / *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції), (м. Маріуполь, 03 грудня 2021 року). Маріуполь, 2021. С. 23-27.

8. Максимова М.К. Значення системи ювенальної юстиції в механізмі захисту прав та законних інтересів дітей / *Актуальні проблеми ювенальної деліктології* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 5 листоп. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 132-135.

9. Максимова М. Безпека дитини як основна детермінанта безпеки нації та національної безпеки країни / М. Максимова // *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 128-129.

10. Максимова М.К. Досвід скандинавських країн в адміністративно-правовому забезпеченні реалізації дитиною права на безпечні умови життя /

Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції: матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу, м. Запоріжжя, 14-15 червня 2022 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2022.С. 112-114.

11. Максимова М.К. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану*: матеріали наукового семінару, м. Львів, 23 червня 2022 року. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 158-163.

12. Максимова М.К. Принципи адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя / *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Кропивницький, 02 грудня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 193-197.

13. Максимова М.К. Попередження та протидія булінгу в дитячому середовищі України засобами адміністративного права / *Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення*: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. К.: ДУІТ, 2022. С. 209-213.

Отримані нові науково обґрунтовані результати та сформовані на їх основі авторські рекомендації можуть бути використані при проведенні наукових досліджень у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Голова комісії:

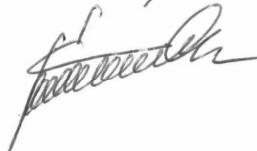

Денис ПРОШИН

Члени комісії:

Роман МИРОНЮК

Катерина ГЛУХОВЕРЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮНІН

2023 р.

АКТ N 1/08-202308.08.2023

м. Дніпро

**Про впровадження у навчальний процес
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ**

Комісія у складі:

Голови:

начальника навчально-методичного відділу
кандидата біологічних наук, доцента
Світлани КИРИЧЕНКО

членів комісії:

Професора кафедри адміністративного права, процесу та
адміністративної діяльності
доктора юридичних наук, професора
Романа МИРОНЮКА

начальника відділу докторантури та аспірантури
кандидата юридичних наук
Катерини ГЛУХОВЕРІ

склала цей акт про те, що основні результати дисертаційної роботи Максимової Маргарити Костянтинівни, викладені у її наукових роботах несуть у собі теоретичне і практичне значення, що полягає у можливості використання положень, рекомендацій і висновків у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Поліцейська діяльність», «Адміністративна діяльність Національної поліції», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції», «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції», а також під час розробки навчальних і методичних посібників, лекцій, методичних рекомендацій та при удосконаленні вже існуючих й розробці нових навчальних планів і програм до зазначених дисциплін.

Використання результатів дисертаційної роботи Максимової М.К. на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя» сприятиме активізації та підвищенню ефективності навчального процесу й рівня базових і спеціальних знань майбутніх юристів із вищевказаних дисциплін.

Члени комісії:

**Начальник навчально-методичного відділу
кандидат біологічних наук, доцент**

Світлана КИРИЧЕНКО

**Професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Роман МИРОНЮК

**Начальник відділу докторантури та
аспірантури
кандидат юридичних наук**

Катерина ГЛУХОВЕРЯ

АНКЕТА
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ

Шановні респонденти!

Уважно прочитайте запитання і запропоновані варіанти відповідей, оберіть той (ті) варіанти, які відповідають Вашій думці, або висловіть власну точку зору. Анкета є анонімною, результати опитування будуть використані тільки в узагальненому вигляді. Дякуємо за допомогу у дослідженні.

1. Стать:

1. Жінки
2. Чоловіки

2. Вік:

1. 18-25 років
2. 26-35 років
3. 36-45 років
4. 46-60 років
5. 61 рік і більше

3. Як би Ви оцінили станом на сьогодні українське суспільство з точки зору прав дитини на безпечні умови життя (одна відповідь)?

1. Ситуація цілком нормальна і контрольована
2. У цій сфері багато проблем, але ситуація майже контрольована
3. Ситуація у цій сфері катастрофічна і неконтрольована
4. Важко відповісти

4. Як Ви вважаєте наскільки за останній час змінилися права дитини на безпечні умови життя (одна відповідь у кожному рядку)?

	Безумовно покращилась	Скоріше покращилась	Не змінилася	Скоріше погіршилась	Безумовно погіршилась	Важко відповісти
За останні три роки						
За останній рік						

5. Які проблеми є найбільш актуальними щодо прав дитини (не більше 3-х варіантів):

1. Невиконання батьками та особами, які їх замінюють, своїх обов'язків
2. Легковажне або байдуже ставлення батьків (законних представників) до поведінки дітей
3. Відсутність належного контролю з боку батьків (законних представників)
4. Залишення неповнолітніх без нагляду або з малознайомими людьми
5. Антигромадський спосіб життя найближчого сімейного оточення
6. Насильство у сім'ї
7. Булінг в закладах освіти
8. Вплив маргінального оточення
9. Інше (напишіть) _____
10. Важко відповісти

6. Чи згодні Ви з тим, що захист прав дитини має бути пріоритетним напрямом державної політики?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

7. У чому полягає головна причина, з якої не забезпечується належний стан охорони прав дітей (не більше 3-х варіантів)?

1. Соціальні протиріччя українського суспільства
2. Економічна нестабільність
3. Проблеми соціального захисту дітей
4. Провальна система освіти
5. Малоефективна система контролю за дотриманням законодавства у цій сфері
6. Неактуальне законодавство
7. Воєнний стан на території України
8. Інше (напишіть) _____
9. Важко відповісти

8. Як Ви вважаєте, які з державних та суспільних інститутів сьогодні у більшій мірі повинні в ситуації, яка склалася з реалізації прав дитини на безпечні умови життя (не більше 3-х варіантів)?

1. Засоби масової інформації
2. Мережа Інтернет
3. Правоохоронні органи
4. Родина
5. Освітні установи
6. Державна влада
7. Культурні установи

8. Релігійні інститути
9. Неформальне оточення
10. Інше (напишіть) _____
11. Важко відповісти

9. Діяльність яких з перелічених державних інституцій, покликаних захищати права дитини, сьогодні можна назвати ефективною (одна відповідь у кожному рядку)?

	Так	Скоріше так	Скоріше ні	Ні
Радник - уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації				
Координаційна рада з питань захисту та безпеки дітей				
Міністерство соціальної політики				
Міністерство охорони здоров'я				
Міністерство освіти і науки				
Судові органи				
Правоохоронні органи прокуратура				
Науково-дослідні інститути				
Громадські організації				

10. На Вашу думку, чи можна вважати ефективною діяльність Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства?

1. Звичайно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

11. На Вашу думку, у чому сьогодні полягають істотні недоліки діяльності багатьох інституцій, покликаних захищати права дитини (не більше 3-х варіантів)?

1. Робота виключно на показники та власний піар
2. Зайва бюрократизація процесу
3. Відсутність ефективних гарантій їхньої діяльності
4. Відсутність незалежного контролю над їхньою діяльністю
5. Відсутність прозорості у їхній діяльності
6. Порухення демократичних стандартів

7. Інше (напишіть) _____

8. Важко відповісти

12. Як Ви вважаєте, оскільки існуюча в Україні система захисту прав дітей не в змозі повною мірою забезпечити реалізацію їхніх прав, чи зумовлює це необхідність поглибленого аналізу діяльності органів державної влади з цих питань у часовому вимірі та пошуку можливостей для створення нових, більш дієвих механізмів реалізації державної політики з питань правого захисту й соціальної підтримки дітей?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

13. Як Ви вважаєте, як можна охарактеризувати (одна відповідь у кожному рядку):

	Цілком ефективною	Скоріше ефективною	Скоріше не ефективною	Цілком не ефективною
Національну Стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки				
Закон України «Про охорону дитинства»				

14. Як Ви вважаєте, сучасне законодавство України, у якому прописано гарантії захисту прав дитини, є (одна відповідь):

1. Суто декларативним
2. Реально працюючим
3. Важко відповісти

15. Закон України «Про охорону дитинства» сьогодні (одна відповідь):

1. Є взагалі застарілим, неактуальним та таким, що не відповідає сучасним реаліям, вкрай необхідним є прийняття нового Закону, адекватному реаліям сьогодення
2. Закон застарів, потребує корегування, але деякі його положення залишаються актуальними і можуть ефективно працювати у сучасній умовах
3. Закон є цілком актуальним, дієвим, не потребує змін, доповнень та / або корегування

4. Важко відповісти

16. Чи є необхідність у внесенні кардинальних змін до законодавства у сфері реалізації прав дитини на безпечні умови життя (тільки одна відповідь)?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

17. Як Ви вважаєте, для чого, насамперед, мають привести зміни на законодавчому рівні щодо реалізації прав дитини на безпечні умови життя (одна відповідь)?

1. Для підвищення якості і ефективності роботи різних державних структур
2. Для захисту прав та інтересів дітей
3. Для відповідності європейським стандартам
4. Інший варіант відповіді (*напишіть*) _____
5. Важко відповісти

18. Як Ви вважаєте, чи змінилася протягом останнього року робота правоохоронних органів у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя (одна відповідь)?

1. Так, робота у цьому напрямку покращилася
2. Робота у цьому напрямку не стала ні кращою, ні гіршою, тобто взагалі не змінилася
3. Ні, робота у цьому напрямку погіршилася
4. Важко відповісти

19. Які з проблем адміністративно-правової охорони прав та законних інтересів дітей виявляються сьогодні найактуальнішими (не більше 4-х варіантів)?

1. Відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність
2. Суб'єктивізм у виборі недержавних організацій для співпраці
3. Відсутність єдиних методичних і системних підходів в організації профілактичної роботи
4. Ігнорування профілактичної спрямованості в роботі з дітьми і сім'єю
5. Відсутність законодавчих норм і правозастосовної практики щодо захисту і реабілітації жертв, що посилюється правовою неписемністю і недовірою населення до правоохоронних органів, низькими матеріальними статками, що не дозволяють звертатися за кваліфікованою юридичною допомогою
6. Несформованість у педагогічних, поліцейських, соціальних, медичних працівників навичок спілкування з дітьми, що веде до приховування або замовчування фактів порушень їх прав та законних інтересів
7. Відсутність ефективно діючої і доцільно організованої реабілітаційної

системи

8. Відсутність діяльності та підвищення підзвітності населенню структур, що відповідають за цей напрямок
9. Неактуальне застаріле законодавство
10. Відсутність концептуального уявлення про зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, його механізм та особливості здійснення
11. Не з'ясованість цілей, завдань, принципів та пріоритетів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, не встановлені критерії його ефективності
12. Досить поверхнєве дослідження сутності явищ і процесів, які позначаються поняттями «безпека дитини», «інтереси дитини», «форми та методи забезпечення безпеки дитини»
13. Відсутність загальноприйнятої системи критеріїв щодо оцінки безпеки дитини та вичерпний перелік загроз безпеці дитини для різних вікових груп
14. Дублювання функцій органів державної влади у напрямку реалізації прав дитини
15. Інший варіант відповіді (*напишіть*) _____
16. Важко відповісти

20. На Вашу думку, у чому має полягати пріоритетний напрямок удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо захисту прав дітей в Україні (*одна відповідь*)?

1. Прийняття Закону України «Про безпеку дитини»
2. Законодавче закріплення механізму гарантування основних прав дитини на зразок прийнятого у Республіці Узбекистан Закону «Про гарантії прав дитини»
3. Введення до чинного українського законодавства спеціальної норми, яка регулювала б порядок реалізації дитиною у повному обсязі свого права на самозахист, включаючи вибір її можливих форм
4. Створення комплексного законодавчого забезпечення захисту прав дитини та реалізації нею права на безпечні умови праці за різними напрямами, зокрема: охорони здоров'я; екологічної безпеки; організації роботи суб'єктів публічного адміністрування в цій сфері; охорони прав дітей-інвалідів; контролю за обігом продукції сексуального характеру та ін.
5. Нормативне врегулювання порядку здійснення дитиною самозахисту, відсутність якого може привести до обмеження реалізації дитиною у повному обсязі такого права
6. Удосконалення правових основ створення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій
7. Важко відповісти

21. Щодо удосконалення правових основ створення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, то, на Ваш погляд, якими мають бути заходи удосконалення (не більше 3-х варіантів)?

1. Включення до ст. 3 Закону України «Про інформацію» додаткового напряму державної інформаційної політики – «забезпечення безпечних умов використання дітьми інформаційно-комунікативних технологій»
2. Прийняття Закону України «Про безпеку дитини в інформаційно-комунікаційному просторі», що передбачатиме комплекс правових, організаційних, інституційних, психолого-інформативних та мовно-комунікаційних заходів, спрямованих на: дотримання основних принципів, викладених у базових міжнародних та спеціалізованих документах з прав дитини
3. Регулювання обігу інформаційної продукції, що забезпечує повноцінний розвиток і соціалізацію дітей;
4. Реалізація права неповнолітнього на своєчасний доступ до повної та достовірної інформації, у тому числі до відомостей, що становлять зміст загальної освіти
5. Захист дітей від негативного інформаційного впливу
6. Розширення обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини в частині обмеження доступу дітей до інформації, яка не відповідає віку дитини, з метою забезпечення їх інформаційної безпеки, у зв'язку з чим доповнити ч. 1 статті 150 Сімейного кодексу України
7. Взаємодія органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості щодо протидії негативним явищам в дитячому інформаційному середовищі
8. Забезпечення виконання вимог Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа послуги в частині реалізації обов'язку платформ спільного доступу до відео захищати дітей від шкідливої для їх фізичного, ментального та морального розвитку аудіовізуальної інформації, реклами та користувацького контенту
9. Органічне поєднання усіх компонентів державної системи охорони та захисту прав дитини, у тому числі широкого залучення інституцій громадянського суспільства до формування безпечного інформаційного середовища дитини
10. Удосконалення механізму взаємодії суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпекового інформаційного середовища дитини та перерозподіл їх повноважень задля ліквідації дисбалансу засобів та способів профілактики й припинення правопорушень у цій сфері, у тому числі за допомогою укладання угод між зацікавленими органами влади та інституціями громадянського суспільства
11. Коригування правового регулювання з урахуванням сучасних потреб через запровадження додаткових обмежень доступу до інформаційних мереж дітьми, законодавче визнання за дитиною статусу користувача та визначення правових особливостей, які дозволять батькам реалізовувати свої права та приймати рішення про розпорядження відомостями про дитину, а власникам ресурсів –

вживати додаткових заходів для забезпечення безпеки особистої інформації про неповнолітніх користувачів та нести відповідальність за їх недостатність чи неефективність

12. Вироблення механізмів заохочення представників інтернет-індустрії до розробки стандартів соціальної відповідальності щодо захисту дітей у цифровому середовищі, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини, та негайного інформування правоохоронних органів при виявленні шкідливого контенту

13. Забезпечення становлення сучасних форм взаємодії всіх суб'єктів державної політики щодо захисту прав дітей, демократизації процесів прийняття рішень у цій сфері з урахуванням досвіду розв'язання проблем як у процедурній, так і в комунікативній площинах

14. Поширення практики ефективного втручання батьків в процеси використання дітьми цифрових мереж та підвищення їх інформаційної та комп'ютерної грамотності (на це зокрема спрямована поширена в країнах ЄС програма «Освіта: як забезпечити свою безпеку онлайн», що передбачає підготовку як батьків, так і дітей)

15. Використання кращих зарубіжних практик інформаційно-молодіжного консультування та проведення соціологічних досліджень медійної грамотності на основі кластерної системи розподілу дітей на групи (кращі європейські проекти – «EUth», «MOVE-Mapping Mobility», «DOYIT – розвиток системи підготовки он-лайн молодіжної інформації», «Працівники інформаційних молодіжних служб – для молоді», «Попередження молодіжного жорсткого екстремізму», «Yoth on the Move - InfoMobility», «JIMMY – медіатор молодіжної інформації», «Безпека та якість онлайн-інформації для молоді (SQOYI)», «Краща молодіжна інформація за нових часів» тощо) тощо

16. Сприяння виробництву та популяризації вітчизняної інформаційної продукції щодо безпеки дитини в інформаційно-комунікаційному просторі

17. Дотримання конфіденційності інформації обмеженого доступу стосовно дітей

18. Інший варіант відповіді (*напишіть*) _____

19. Важко відповісти

22. Чи знайомі Ви з досвідом інших держав у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя (*одна відповідь*)?

1. Так, добре знайомий

2. Так, дещо знайомий

3. Ні, взагалі не знайомий

23. На Вашу думку, чи призведе імплементація європейських стандартів захисту прав дитини в законодавство України до покращення ситуації у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?

1. Безумовно так

2. Скоріше так

3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

24. Чи згодні Ви з думкою, що курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовуються на підтримку сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї або середовищі, максимально наближеному до сімейного?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

25. Як Ви вважаєте, чи стане орієнтиром для всіх органів влади на національному та місцевому рівні та допоможе реалізувати міжнародні зобов'язання України щодо захисту прав дітей розробка єдиної Національної стратегії у сфері забезпечення прав дітей від Міністерстві соціальної політики за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

26. Чи вплинув збройний конфлікт, у який втягнуто Україну, до погіршення становища із захистом прав дітей?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

27. Чи є сьогодні вкрай необхідним розроблення та реалізація заходів щодо захисту прав дітей в умовах ведення на частині території України військових дій?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Звичайно ні
5. Важко відповісти

ТАБЛИЦІ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ

Таблиця 1. Розподіл відповідей за критерієм «стать»:

	Кількість	%
Жінки	189	34,9
Чоловіки	353	65,1
Усього	542	100,0

Таблиця 2. Розподіл відповідей за критерієм «вік»:

	Кількість	%
18-25 років	108	19,9
26-35 років	124	22,9
36-45 років	214	39,5
46-60 років	59	10,9
61 рік і більше	37	6,8

Таблиця 3. Розподіл відповідей на запитання «Як би Ви оцінили станом на сьогодні українське суспільство з точки зору прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Ситуація цілком нормальна і контрольована	37	6,8
У цій сфері багато проблем, але ситуація майже контрольована	171	31,5
Ситуація у цій сфері катастрофічна і неконтрольована	318	58,7
Важко відповісти	16	2,9

Таблиця 4. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте наскільки за останній час змінилися права дитини на безпечні умови життя?»

	Безумовно покращилась		Скоріше покращилась		Не змінилася		Скоріше погіршилась		Безумовно погіршилась		Важко відповісти	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
За останні три роки	45	8,3	86	15,8	113	20,8	175	32,3	108	19,9	15	2,8
За останній рік	11	2,0	23	4,2	42	7,7	119	21,9	328	60,5	19	3,5

Таблиця 5. Розподіл відповідей на запитання «Які проблеми є найбільш актуальними щодо прав дитини:»

	Кількість	%
Невиконання батьками та особами, які їх замінюють, своїх обов'язків	472	87,1
Легковажне або байдуже ставлення батьків (законних представників) до поведінки дітей	390	71,9
Відсутність належного контролю з боку батьків (законних представників)	91	16,8
Залишення неповнолітніх без нагляду або з малознайомими людьми	127	23,4
Антигромадський спосіб життя найближчого сімейного оточення	136	25,1
Насильство у сім'ї	184	33,9
Булінг в закладах освіти	358	66,1
Вплив маргінального оточення	273	50,4
Інше	0	0
Важко відповісти	9	1,7

Таблиця 6. Розподіл відповідей на запитання «Чи згодні Ви з тим, що захист прав дитини має бути пріоритетним напрямом державної політики?»

	Кількість	%
Безумовно так	192	35,4
Скоріше так	145	26,8
Скоріше ні	117	21,6
Звичайно ні	82	15,1
Важко відповісти	6	1,1

Таблиця 7. Розподіл відповідей на запитання «У чому полягає головна причина, з якої не забезпечується належний стан охорони прав дітей?»

	Кількість	%
Соціальні протиріччя українського суспільства	108	19,9
Економічна нестабільність	285	52,6
Проблеми соціального захисту дітей	227	41,9
Провальна система освіти	351	64,8
Малоефективна система контролю за дотриманням законодавства у цій сфері	239	44,1
Неактуальне законодавство	464	85,6
Воєнний стан на території України	311	57,4
Інше	0	0
Важко відповісти	12	2,2

Таблиця 8. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, які з державних та суспільних інститутів сьогодні у більшій мірі повинні в ситуації, яка склалася з реалізації прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Засоби масової інформації	191	35,2
Мережа Інтернет	354	65,3
Правоохоронні органи	176	32,5
Родина	452	83,4
Освітні установи	397	73,2
Державна влада	265	48,9
Культурні установи	73	13,5
Релігійні інститути	92	16,9
Неформальне оточення	473	87,3
Інше	0	0
Важко відповісти	14	2,6

Таблиця 9. Розподіл відповідей на запитання «Діяльність яких з перелічених державних інституцій, покликаних захищати права дитини, сьогодні можна назвати ефективною?»

	Так		Скороше так		Скороше ні		Ні	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Радник - уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації	84	15,5	327	60,3	95	17,5	36	6,6
Координаційна рада з питань захисту та безпеки дітей	67	12,4	332	61,3	91	16,8	52	9,6
Міністерство соціальної політики	56	10,3	298	54,9	107	19,7	81	14,9
Міністерство охорони здоров'я	51	9,4	298	54,9	106	19,6	87	16,1
Міністерство освіти і науки	48	8,9	312	57,6	113	20,8	69	12,7
Судові органи	77	14,2	306	56,5	93	17,2	66	12,2
Правоохоронні органи	85	15,7	317	58,5	86	15,9	54	9,9
Прокуратура	67	12,4	319	58,9	88	16,2	68	12,5
Науково-дослідні інститути	72	13,3	305	56,3	108	19,9	57	10,5
Громадські організації	83	15,3	318	58,7	95	17,5	46	8,5

Таблиця 10. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, чи можна вважати ефективною діяльність Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства?»

	Кількість	%
Звичайно так	82	15,1
Скоріше так	131	24,2
Скоріше ні	238	43,9
Звичайно ні	73	13,5
Важко відповісти	18	3,3

Таблиця 11. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, у чому сьогодні полягають істотні недоліки діяльності багатьох інституцій, покликаних захищати права дитини?»

	Кількість	%
Робота виключно на показники та власний піар	475	87,6
Зайва бюрократизація процесу	401	73,9
Відсутність ефективних гарантій їхньої діяльності	284	52,4
Відсутність незалежного контролю над їхньою діяльністю	318	58,7
Відсутність прозорості у їхній діяльності	160	29,5
Порушення демократичних стандартів	73	13,5
Інше	0	0
Важко відповісти	14	2,6

Таблиця 12. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, оскільки існуюча в Україні система захисту прав дітей не в змозі повною мірою забезпечити реалізацію їхніх прав, чи зумовлює це необхідність поглибленого аналізу діяльності органів державної влади з цих питань у часовому вимірі та пошуку можливостей для створення нових, більш дієвих механізмів реалізації державної політики з питань правого захисту й соціальної підтримки дітей?»

	Кількість	%
Безумовно так	292	53,9
Скоріше так	129	23,8
Скоріше ні	75	13,8
Звичайно ні	32	5,9
Важко відповісти	14	2,6

Таблиця 13. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, як можна охарактеризувати:»

	Як цілком ефективну		Як скоріше ефективну		Як скоріше не ефективну		Як цілком не ефективну	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Національну Стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки	72	13,3	105	19,4	251	46,3	114	21,0
Закон України «Про охорону дитинства»	43	7,9	90	16,6	250	46,1	159	29,3

Таблиця 14. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, сучасне законодавство України, у якому прописано гарантії захисту прав дитини, є:»

	Кількість	%
Суто декларативним	339	62,5
Реально працюючим	185	34,1
Важко відповісти	18	3,3

Таблиця 15. Розподіл відповідей на запитання «Закон України «Про охорону дитинства»:»

	Кількість	%
Є взагалі застарілим, неактуальним та таким, що не відповідає сучасним реаліям, вкрай необхідним є прийняття нового Закону, адекватному реаліям сьогодення	274	50,6
Закон застарів, потребує корегування, але деякі його положення залишаються актуальними і можуть ефективно працювати у сучасній умовах	163	30,1
Закон є цілком актуальним, дієвим, не потребує змін, доповнень та / або корегування	91	16,8
Важко відповісти	14	2,6

Таблиця 16. Розподіл відповідей на запитання «Чи є необхідність у внесенні кардинальних змін до законодавства у сфері реалізації прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Безумовно так	224	41,3
Скоріше так	161	29,7
Скоріше ні	107	19,7
Звичайно ні	38	7,0
Важко відповісти	12	2,2

Таблиця 17. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, для чого, насамперед, мають привести зміни на законодавчому рівні щодо реалізації прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Для підвищення якості і ефективності роботи різних державних структур	97	17,9
Для захисту прав та інтересів дітей	299	55,2
Для відповідності європейським стандартам	125	23,1
Інший варіант відповіді	0	0
Важко відповісти	21	3,8

Таблиця 18. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи змінилася протягом останнього року робота правоохоронних органів у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Так, робота у цьому напрямку покращилася	183	33,8
Робота у цьому напрямку не стала ні кращою, ні гіршою, тобто взагалі не змінилася	207	38,2
Ні, робота у цьому напрямку погіршилася	134	24,7
Важко відповісти	18	3,3

Таблиця 19. Розподіл відповідей на запитання «Які з проблем адміністративно-правової охорони прав та законних інтересів дітей виявляються сьогодні найактуальнішими?»

	Кількість	%
Відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність	497	91,6
Суб'єктивізм у виборі недержавних організацій для співпраці	273	50,4
Відсутність єдиних методичних і системних підходів в організації профілактичної роботи	250	46,1
Ігнорування профілактичної спрямованості в роботі з дітьми і сім'єю	206	38,0
Відсутність законодавчих норм і правозастосовної практики щодо захисту і реабілітації жертв, що	184	33,9

посилюється правовою неписьменністю і недовірою населення до правоохоронних органів, низькими матеріальними статками, що не дозволяють звертатися за кваліфікованою юридичною допомогою		
Несформованість у педагогічних, поліцейських, соціальних, медичних працівників навичок спілкування з дітьми, що веде до приховування або замовчування фактів порушень їх прав та законних інтересів	162	29,9
Відсутність ефективно діючої і доцільно організованої реабілітаційної системи	118	21,8
Відсутність діяльності та підвищення підзвітності населенню структур, що відповідають за цей напрямок	284	52,4
Неактуальне застаріле законодавство	452	83,4
Відсутність концептуального уявлення про зміст адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, його механізм та особливості здійснення	506	93,4
Не з'ясованість цілей, завдань, принципів та пріоритетів адміністративно-правового забезпечення реалізації дитиною права на безпечні умови життя, не встановлені критерії його ефективності	428	79,0
Досить поверхневе дослідження сутність явищ і процесів, які позначаються поняттями «безпека дитини», «інтереси дитини», «форми та методи забезпечення безпеки дитини»	391	72,1
Відсутність загальноприйнятої системи критеріїв щодо оцінки безпеки дитини та вичерпний перелік загроз безпеці дитини для різних вікових груп	320	59,0
Дублювання функцій органів державної влади у напрямку реалізації прав дитини	365	67,3
Інший варіант відповіді	0	0
Важко відповісти	12	2,2

Таблиця 20. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, у чому має полягати пріоритетний напрямок удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо захисту прав дітей в Україні?»

	Кількість	%
Прийняття Закону України «Про безпеку дитини»	117	21,6
Законодавче закріплення механізму гарантування основних прав дитини на зразок прийнятого у Республіці Узбекистан Закону «Про гарантії прав дитини»	93	17,2
Введення до чинного українського законодавства спеціальної норми, яка регулювала б порядок реалізації	71	13,1

дитиною у повному обсязі свого права на самозахист, включаючи вибір її можливих форм		
Створення комплексного законодавчого забезпечення захисту прав дитини та реалізації нею права на безпечні умови праці за різними напрямками, зокрема: охорони здоров'я; екологічної безпеки; організації роботи суб'єктів публічного адміністрування в цій сфері; охорони прав дітей-інвалідів; контролю за обігом продукції сексуального характеру та ін.	102	18,8
Нормативне врегулювання порядку здійснення дитиною самозахисту, відсутність якого може привести до обмеження реалізації дитиною у повному обсязі такого права	62	11,4
Удосконалення правових основ створення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій	85	15,7
Важко відповісти	12	2,2

Таблиця 21. Розподіл відповідей на запитання «Щодо удосконалення правових основ створення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, то, на Ваш погляд, якими мають бути заходи удосконалення?»

	Кількість	%
Включення до ст. 3 Закону України «Про інформацію» додаткового напрямку державної інформаційної політики – «забезпечення безпечних умов використання дітьми інформаційно-комунікативних технологій»	248	45,8
Прийняття Закону України «Про безпеку дитини в інформаційно-комунікаційному просторі», що передбачатиме комплекс правових, організаційних, інституційних, психолого-інформативних та мовно-комунікаційних заходів, спрямованих на: дотримання основних принципів, викладених у базових міжнародних та спеціалізованих документах з прав дитини	371	68,5
Регулювання обігу інформаційної продукції, що забезпечує повноцінний розвиток і соціалізацію дітей	481	88,7
Реалізація права неповнолітнього на своєчасний доступ до повної та достовірної інформації, у тому числі до відомостей, що становлять зміст загальної освіти	266	49,1
Захист дітей від негативного інформаційного впливу	259	47,8
Розширення обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини в частині обмеження доступу дітей до інформації, яка не відповідає віку дитини, з метою	316	58,3

забезпечення їх інформаційної безпеки, у зв'язку з чим доповнити ч. 1 статті 150 Сімейного кодексу України		
Взаємодія органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості щодо протидії негативним явищам в дитячому інформаційному середовищі	430	79,3
Забезпечення виконання вимог Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа послуги в частині реалізації обов'язку платформ спільного доступу до відео захищати дітей від шкідливої для їх фізичного, ментального та морального розвитку аудіовізуальної інформації, реклами та користувацького контенту	276	50,9
Органічне поєднання усіх компонентів державної системи охорони та захисту прав дитини, у тому числі широкого залучення інституцій громадянського суспільства до формування безпечного інформаційного середовища дитини	392	72,3
Удосконалення механізму взаємодії суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпекового інформаційного середовища дитини та перерозподіл їх повноважень задля ліквідації дисбалансу засобів та способів профілактики й припинення правопорушень у цій сфері, у тому числі за допомогою укладання угод між зацікавленими органами влади та інституціями громадянського суспільства	233	42,9
Коригування правового регулювання з урахуванням сучасних потреб через запровадження додаткових обмежень доступу до інформаційних мереж дітьми, законодавче визнання за дитиною статусу користувача та визначення правових особливостей, які дозволять батькам реалізовувати свої права та приймати рішення про розпорядження відомостями про дитину, а власникам ресурсів – вживати додаткових заходів для забезпечення безпеки особистої інформації про неповнолітніх користувачів та нести відповідальність за їх недостатність чи неефективність	127	23,4
Вироблення механізмів заохочення представників інтернет-індустрії до розробки стандартів соціальної відповідальності щодо захисту дітей у цифровому середовищі, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини, та негайного інформування правоохоронних органів при виявленні шкідливого контенту	89	16,4

Забезпечення становлення сучасних форм взаємодії всіх суб'єктів державної політики щодо захисту прав дітей, демократизації процесів прийняття рішень у цій сфері з урахуванням досвіду розв'язання проблем як у процедурній, так і в комунікативній площинах	108	19,9
Поширення практики ефективного втручання батьків в процеси використання дітьми цифрових мереж та підвищення їх інформаційної та комп'ютерної грамотності (на це зокрема спрямована поширена в країнах ЄС програма «Освіта: як забезпечити свою безпеку онлайн», що передбачає підготовку як батьків, так і дітей)	194	35,8
Використання кращих зарубіжних практик інформаційно-молодіжного консультування та проведення соціологічних досліджень медійної грамотності на основі кластерної системи розподілу дітей на групи (кращі європейські проекти – «EUth», «MOVE-Mapping Mobility», «DOYIT – розвиток системи підготовки он-лайн молодіжної інформації», «Працівники інформаційних молодіжних служб – для молоді», «Попередження молодіжного жорсткого екстремізму», «Yoth on the Move - InfoMobility», «JIMMY – медіатор молодіжної інформації», «Безпека та якість онлайн-інформації для молоді (SQOYI)», «Краща молодіжна інформація за нових часів» тощо)	143	26,4
Сприяння виробництву та популяризації вітчизняної інформаційної продукції щодо безпеки дитини в інформаційно-комунікаційному просторі;	116	21,4
Дотримання конфіденційності інформації обмеженого доступу стосовно дітей	173	31,9
Інший варіант відповіді	0	0
Важко відповісти	14	2,6

Таблиця 22. Розподіл відповідей на запитання «Чи знайомі Ви з досвідом інших держав у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Так, добре знайомий	268	49,4
Так, дещо знайомий	198	36,5
Ні, взагалі не знайомий	76	14,0

Таблиця 23. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, чи призведе імплементація європейських стандартів захисту прав дитини в законодавство України до покращення ситуації у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?»

	Кількість	%
Безумовно так	219	40,4
Скоріше так	161	29,7
Скоріше ні	107	19,7
Звичайно ні	43	7,9
Важко відповісти	12	2,2

Таблиця 24. Розподіл відповідей на запитання «Чи згодні Ви з думкою, що курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовуються на підтримку сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї або середовищі, максимально наближеному до сімейного?»

	Кількість	%
Безумовно так	236	43,5
Скоріше так	187	34,5
Скоріше ні	76	14,0
Звичайно ні	29	5,4
Важко відповісти	14	2,6

Таблиця 25. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи стане орієнтиром для всіх органів влади на національному та місцевому рівні та допоможе реалізувати міжнародні зобов'язання України щодо захисту прав дітей розробка єдиної Національної стратегії у сфері забезпечення прав дітей від Міністерств соціальної політики за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)?»

	Кількість	%
Безумовно так	153	28,2
Скоріше так	201	37,1
Скоріше ні	112	20,7
Звичайно ні	58	10,7
Важко відповісти	18	3,3

Таблиця 26. Розподіл відповідей на запитання «Чи вплинув збройний конфлікт, у який втягнуто Україну, до погіршення становища із захистом прав дітей?»

	Кількість	%
Безумовно так	346	63,8
Скоріше так	127	23,4
Скоріше ні	43	7,9
Звичайно ні	18	3,3
Важко відповісти	8	1,5

Таблиця 27. Розподіл відповідей на запитання «Чи є сьогодні вкрай необхідним розроблення та реалізація заходів щодо захисту прав дітей в умовах ведення на частині території України військових дій?»

	Кількість	%
Безумовно так	329	60,7
Скоріше так	131	24,2
Скоріше ні	54	9,9
Звичайно ні	16	2,9
Важко відповісти	12	2,2

ДІАГРАМИ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДИТИНОЮ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ЖИТТЯ

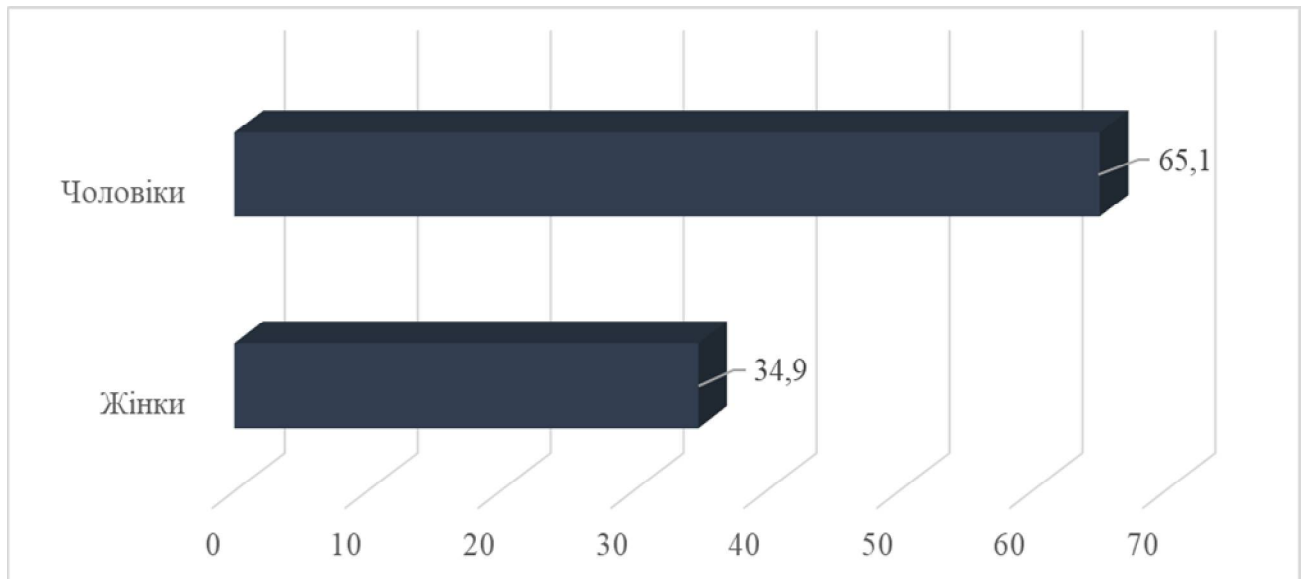

Рис. 1. Розподіл відповідей за критерієм «стать», %

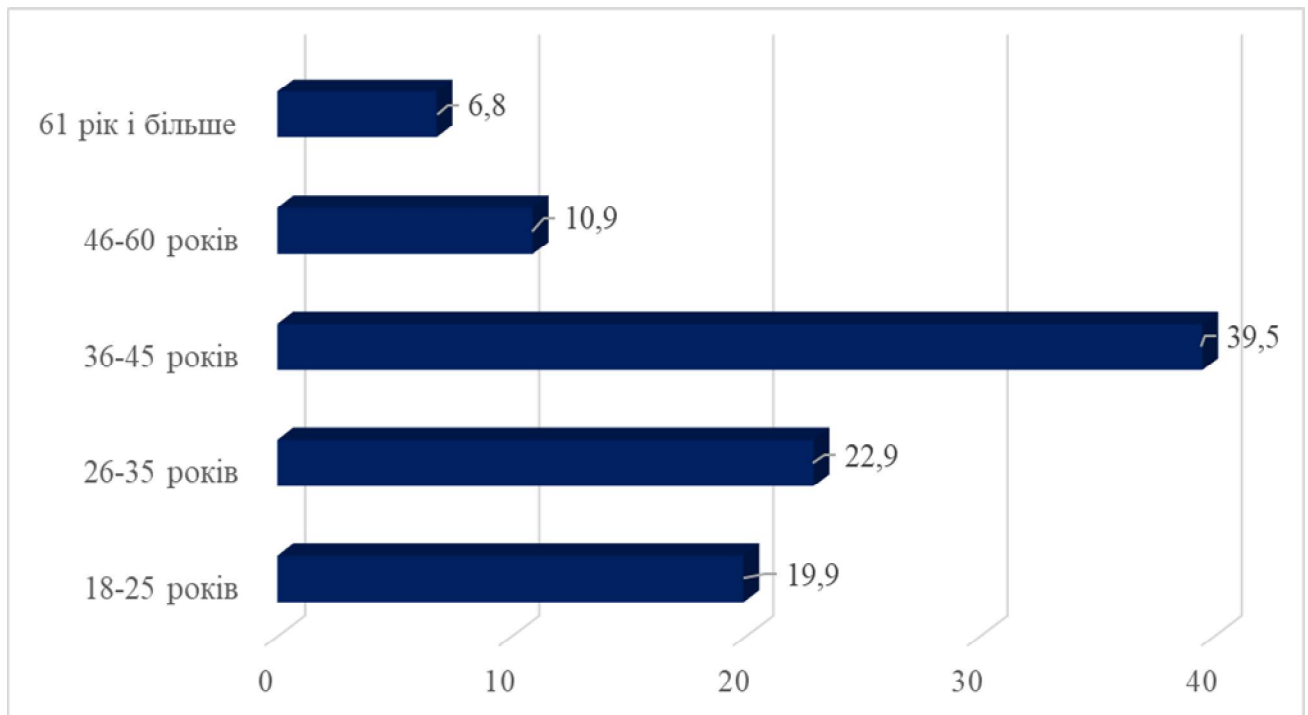

Рис. 2. Розподіл відповідей за критерієм «вік», %

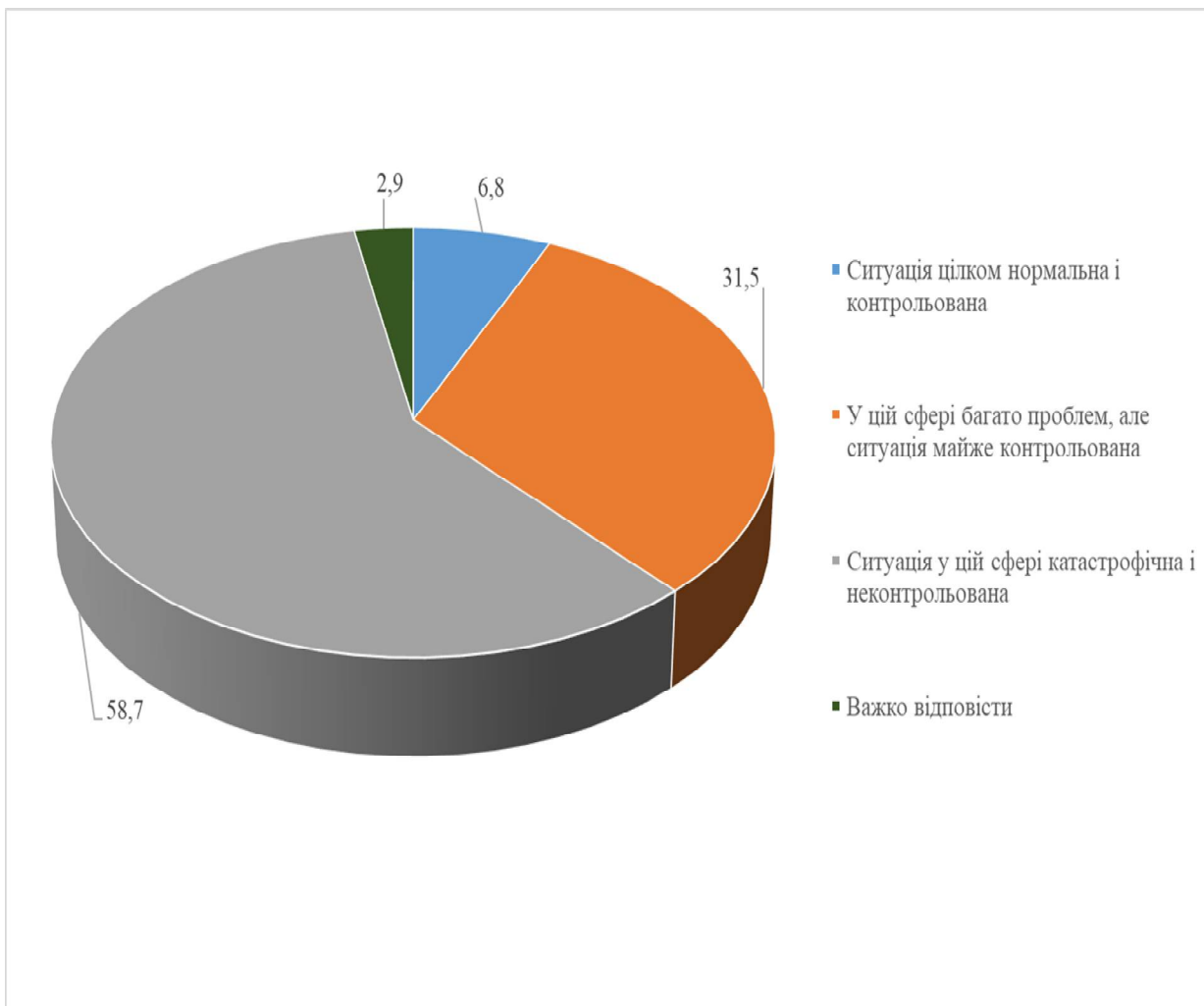

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Як би Ви оцінили станом на сьогодні українське суспільство з точки зору прав дитини на безпечні умови життя?», %

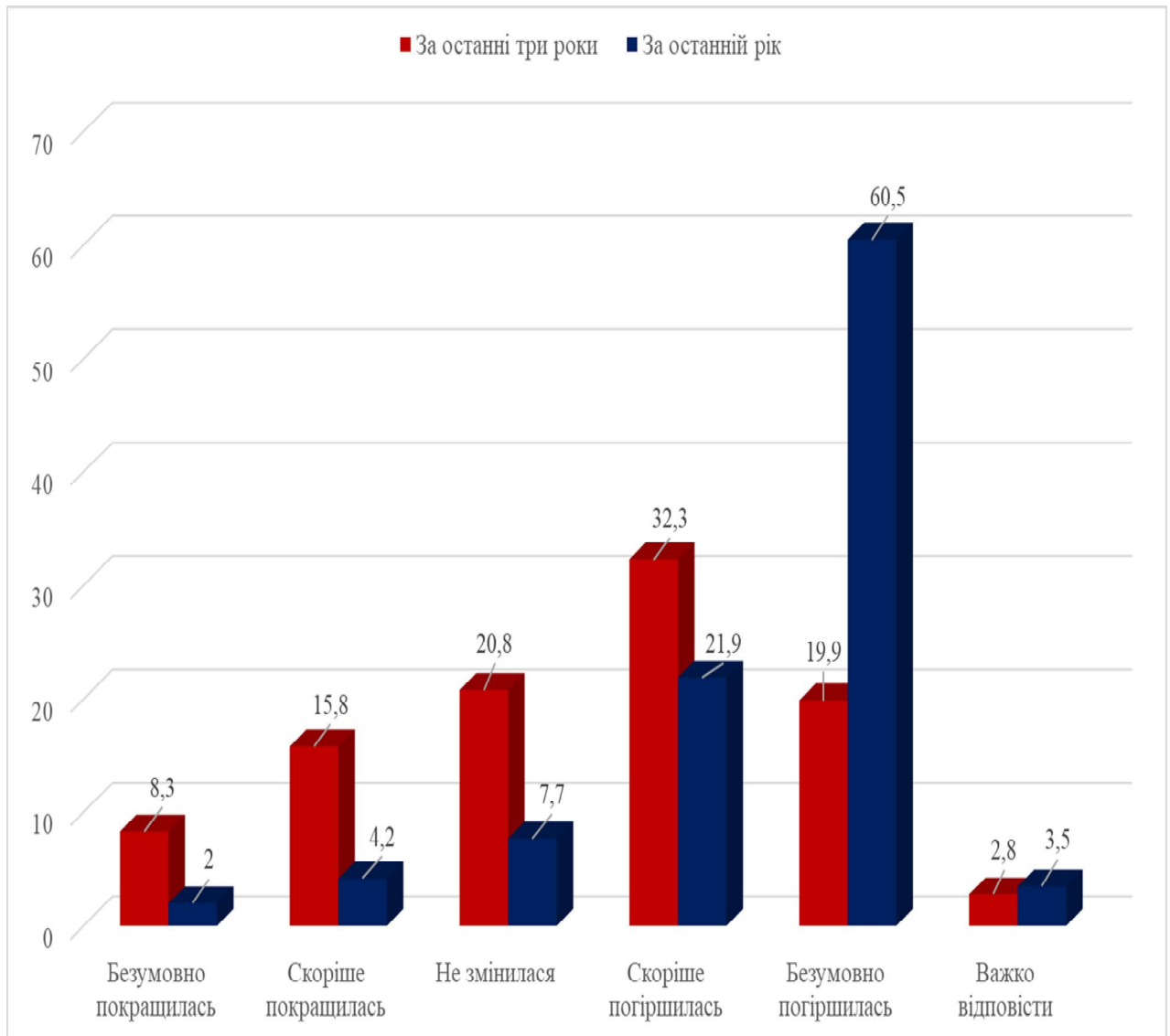

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте наскільки за останній час змінилися права дитини на безпечні умови життя?», %

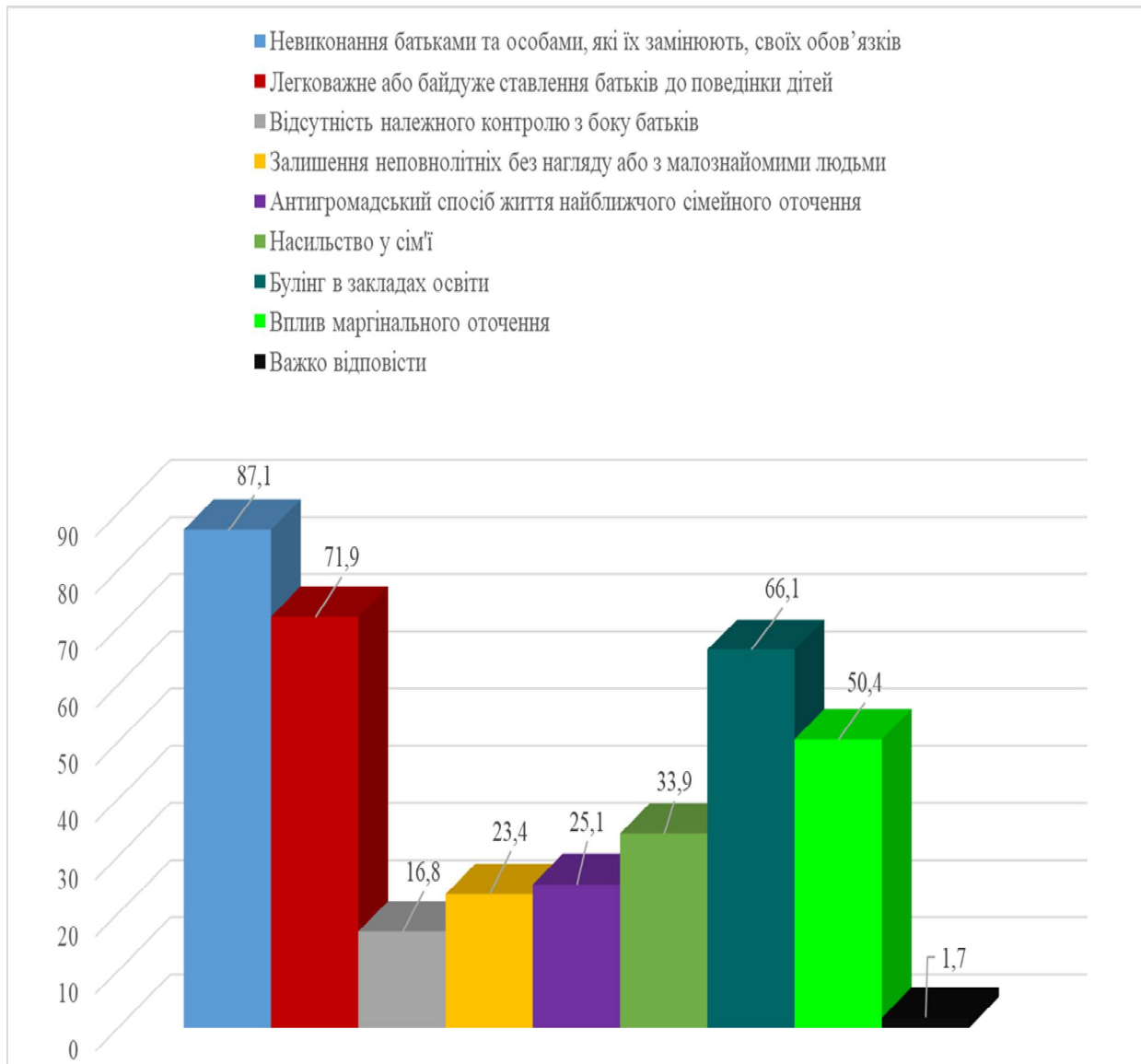

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Які проблеми є найбільш актуальними щодо прав дитини:», %

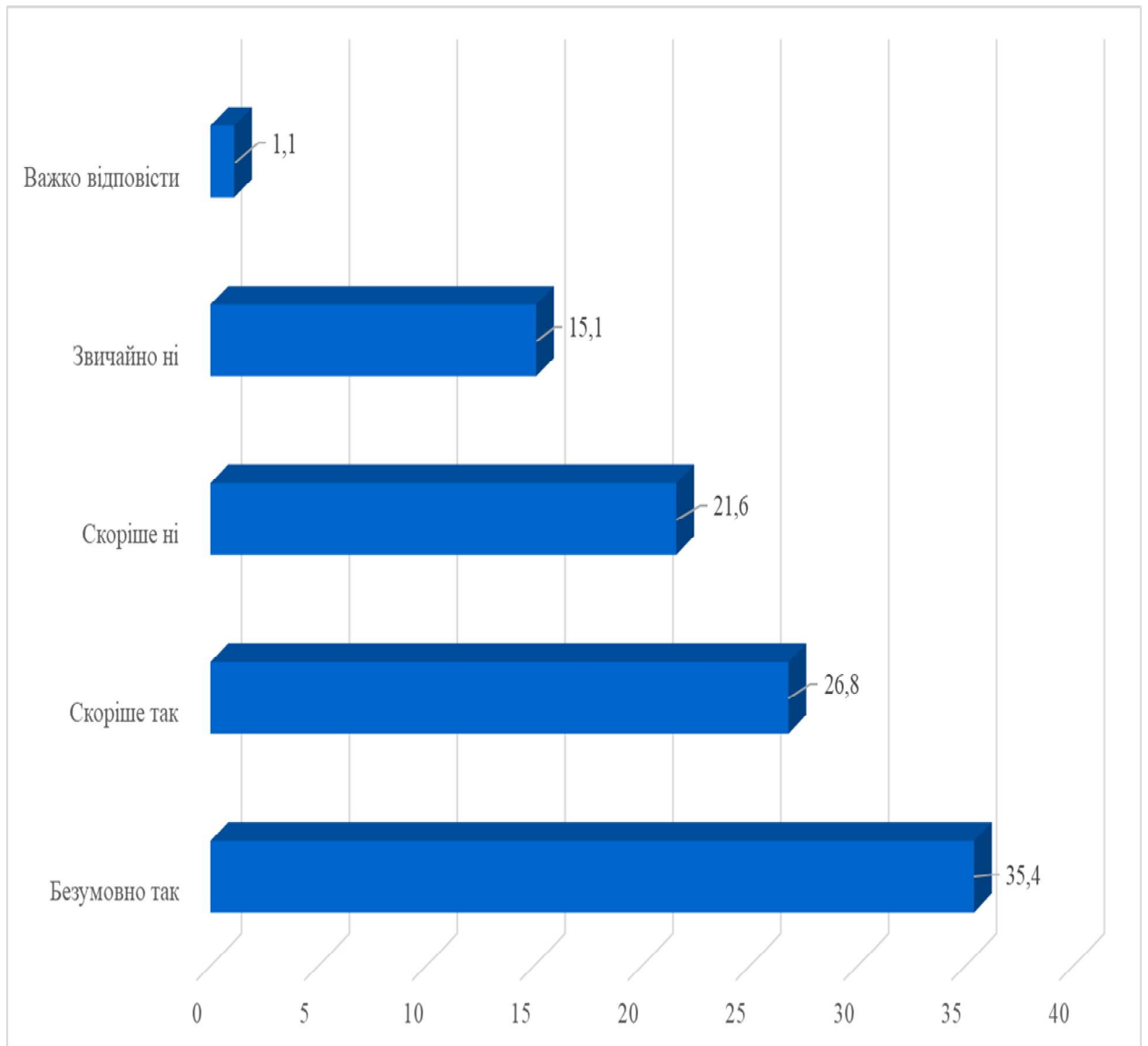

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання «Чи згодні Ви з тим, що захист прав дитини має бути пріоритетним напрямом державної політики?», %

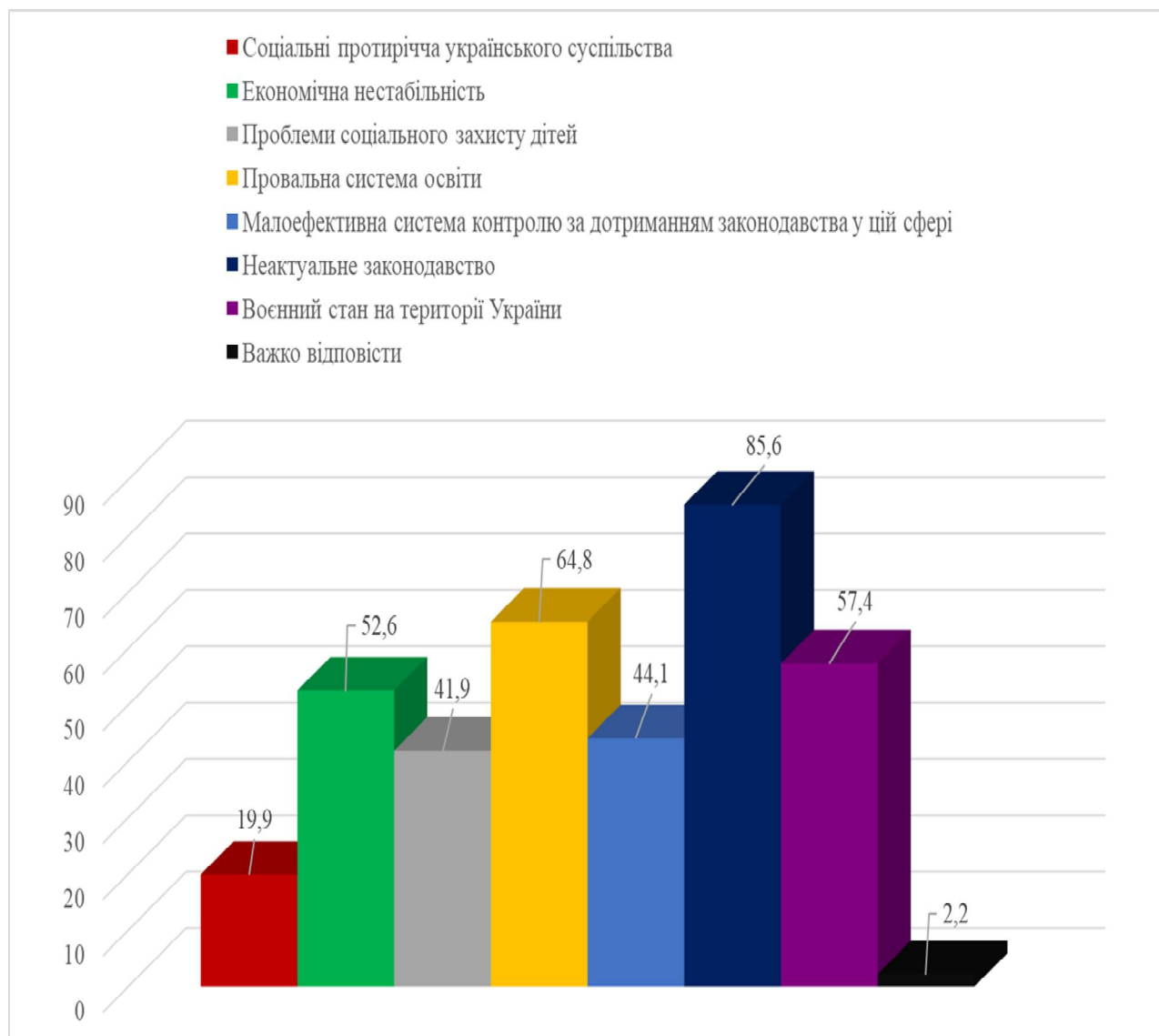

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання «У чому полягає головна причина, з якої не забезпечується належний стан охорони прав дітей?», %

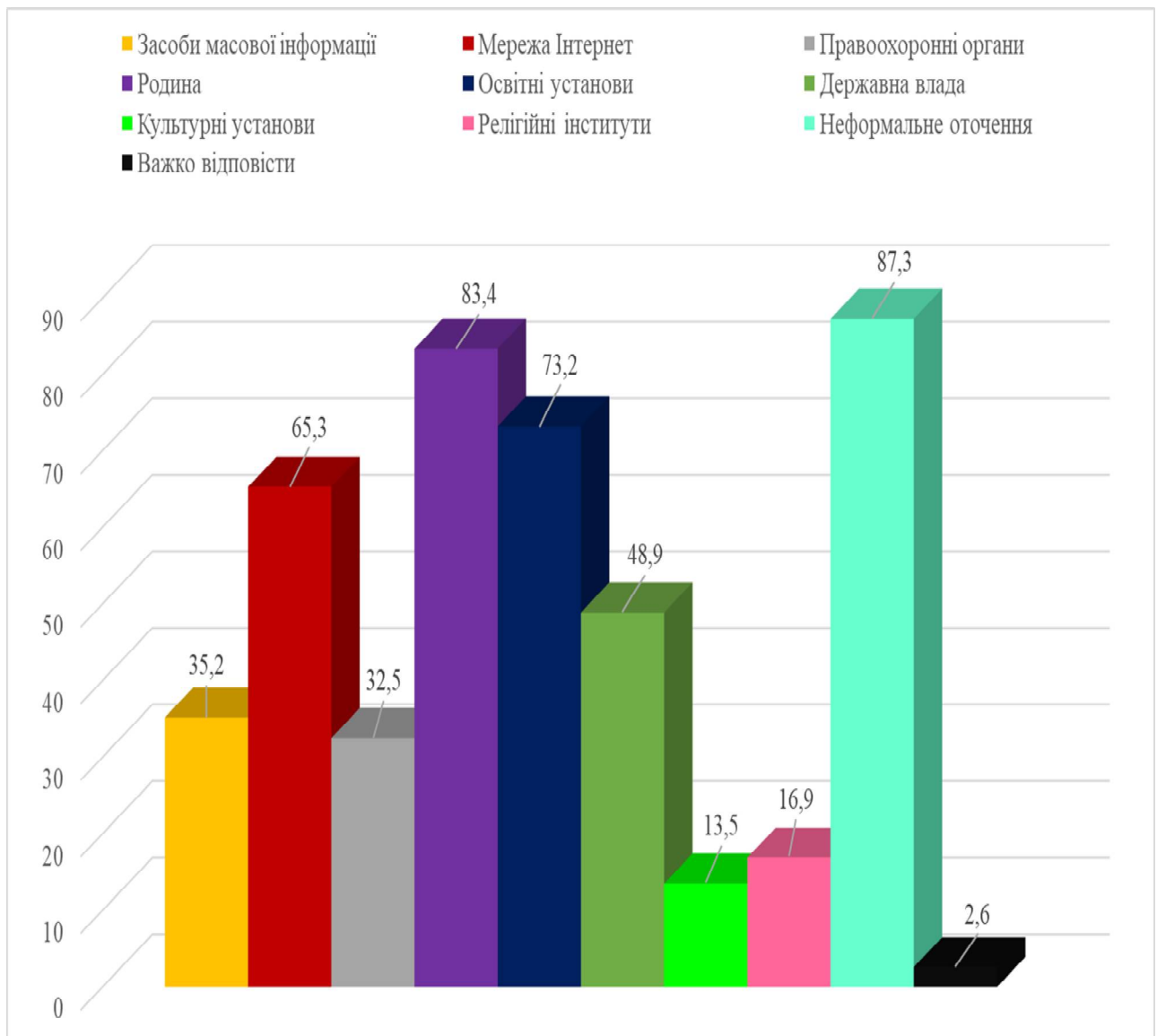

Рис. 8. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, які з державних та суспільних інститутів сьогодні у більшій мірі повинні в ситуації, яка склалася з реалізації прав дитини на безпечні умови життя?», %

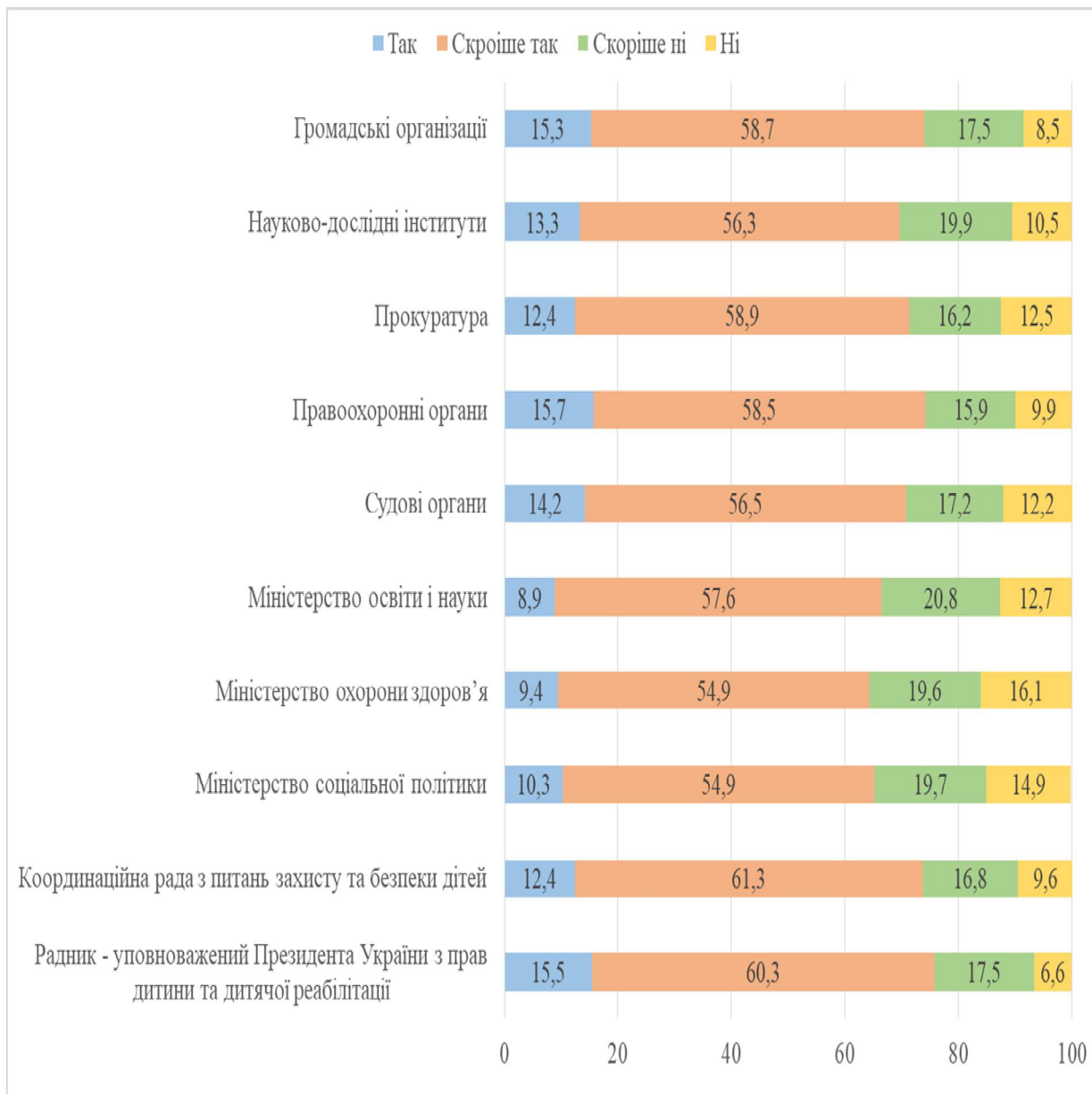

Рис. 9. Розподіл відповідей на запитання «Діяльність яких з перелічених державних інституцій, покликаних захищати права дитини, сьогодні можна назвати ефективною?», %

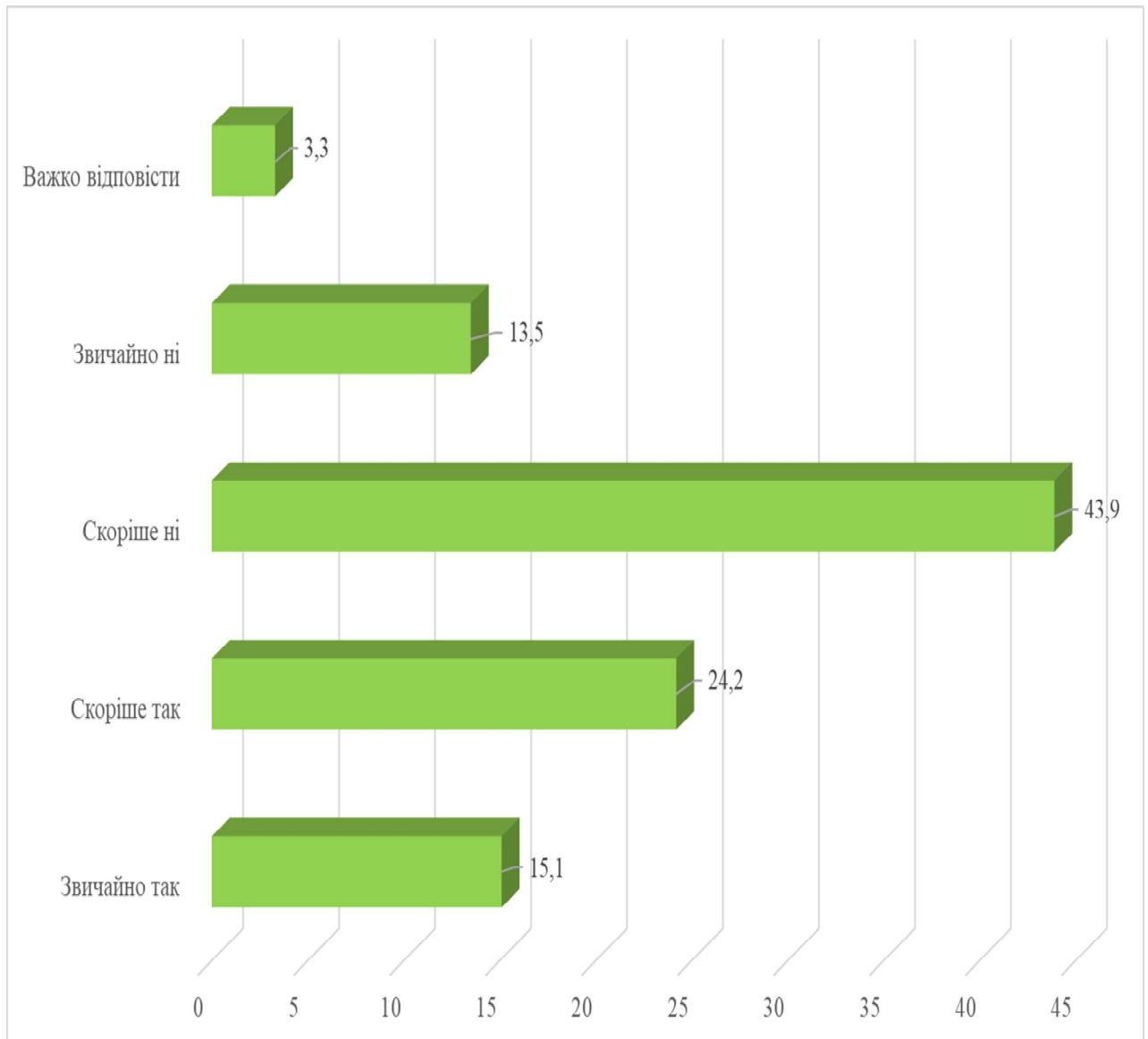

Рис. 10. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, чи можна вважати ефективною діяльність Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства?», %

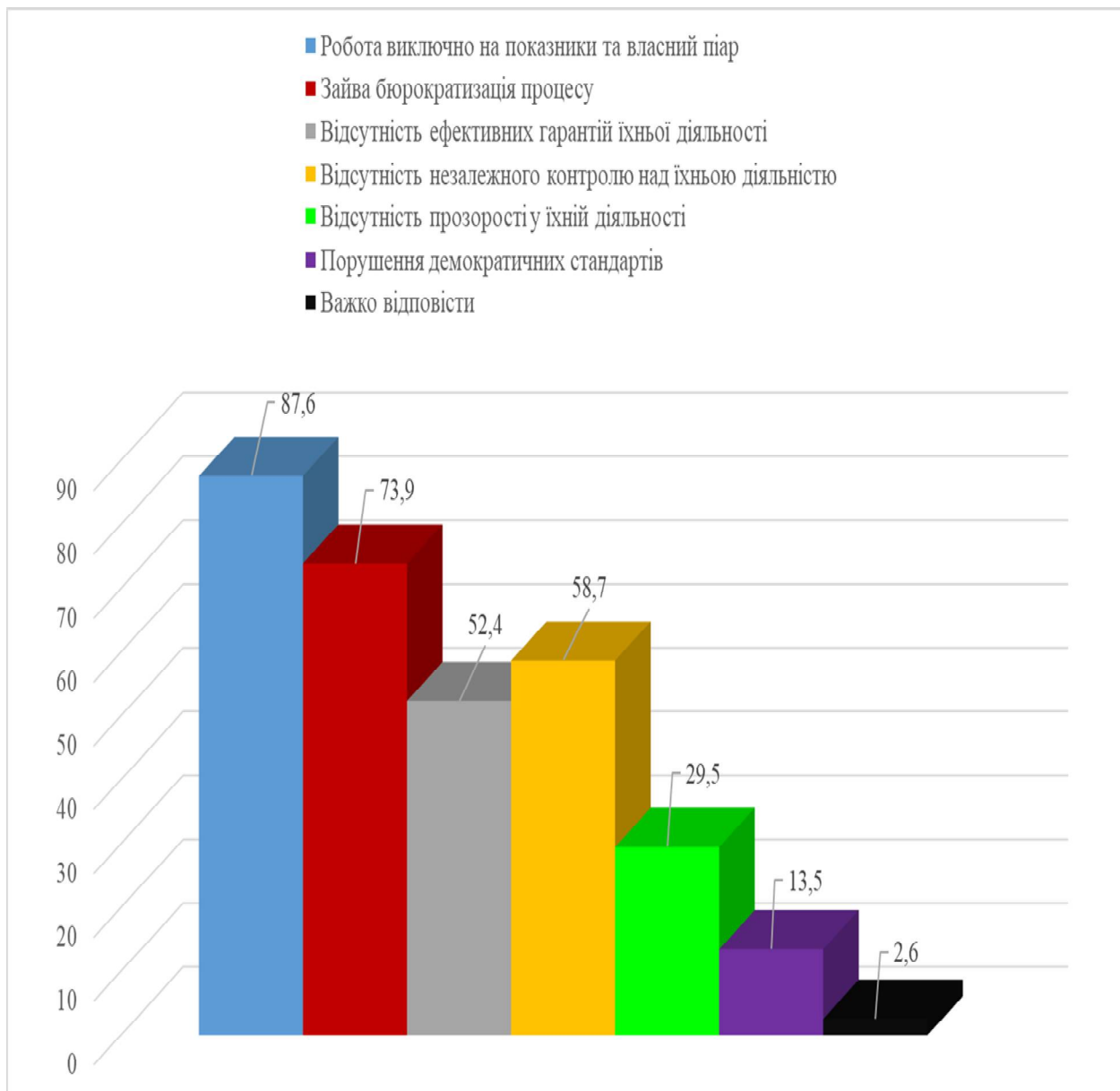

Рис. 11. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, у чому сьогодні полягають істотні недоліки діяльності багатьох інституцій, покликаних захищати права дитини?», %

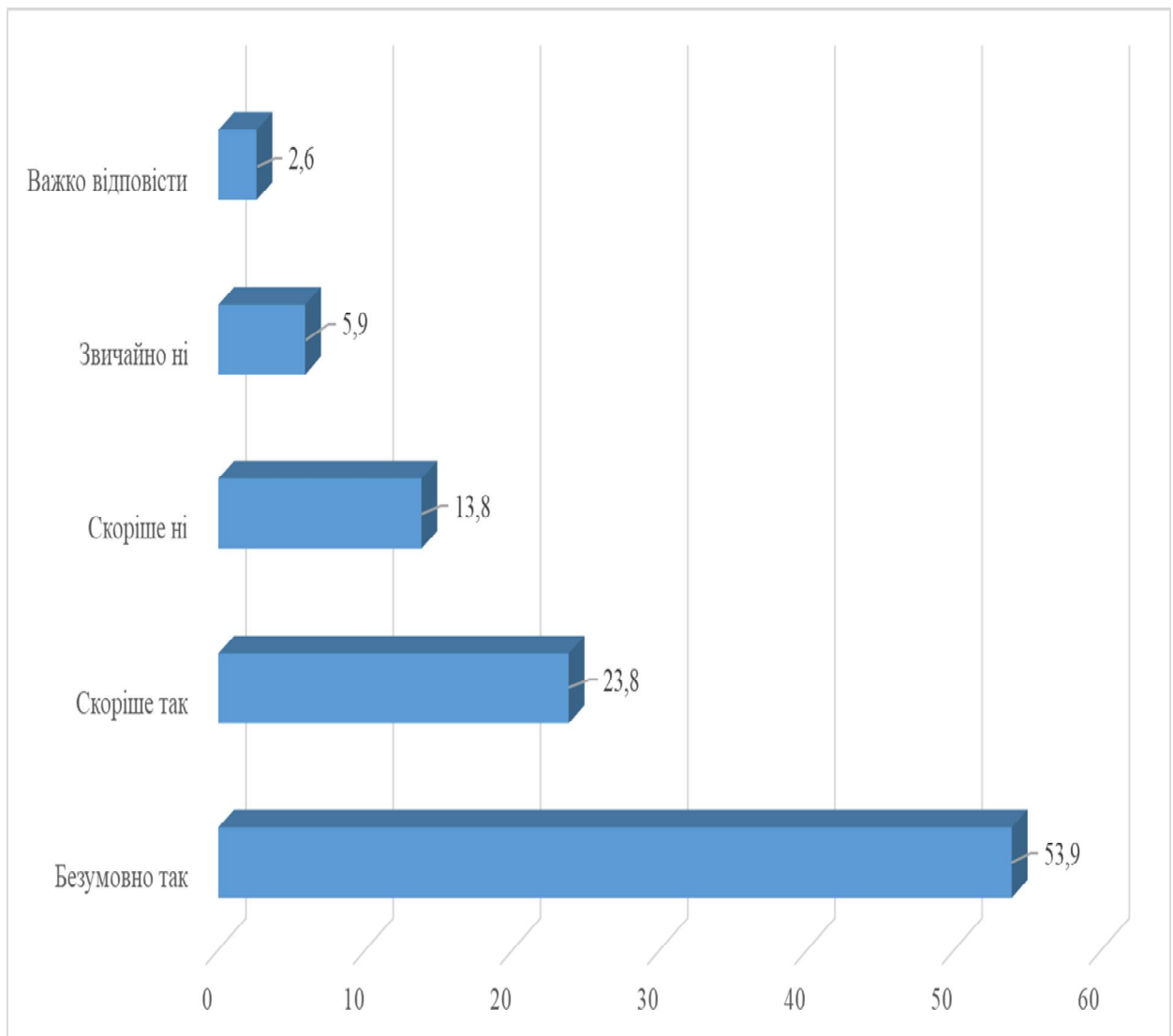

Рис. 12. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, оскільки існуюча в Україні система захисту прав дітей не в змозі повною мірою забезпечити реалізацію їхніх прав, чи зумовлює це необхідність поглибленого аналізу діяльності органів державної влади з цих питань у часовому вимірі та пошуку можливостей для створення нових, більш дієвих механізмів реалізації державної політики з питань правового захисту й соціальної підтримки дітей?», %

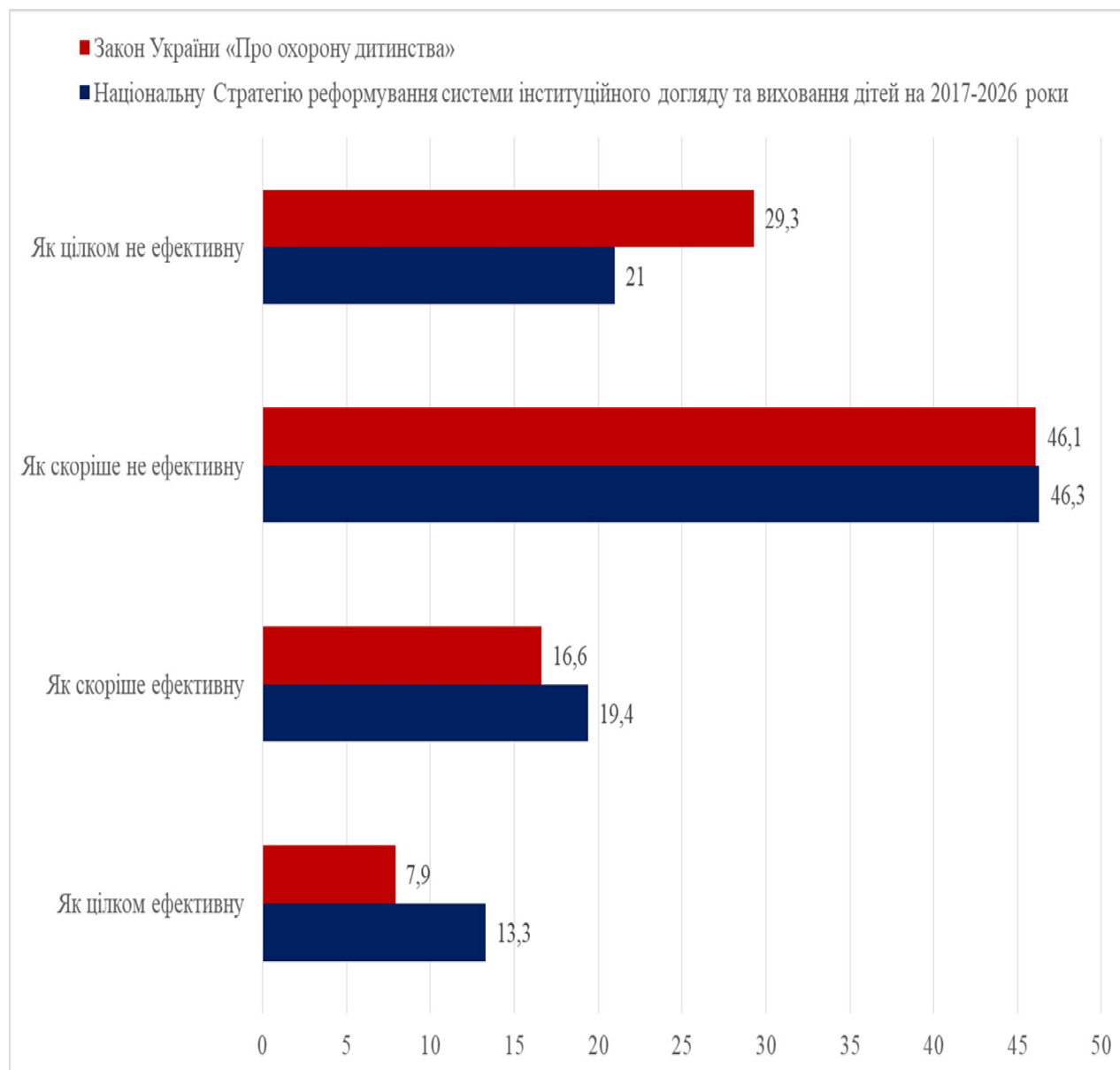

Рис. 13. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, як можна охарактеризувати:», %

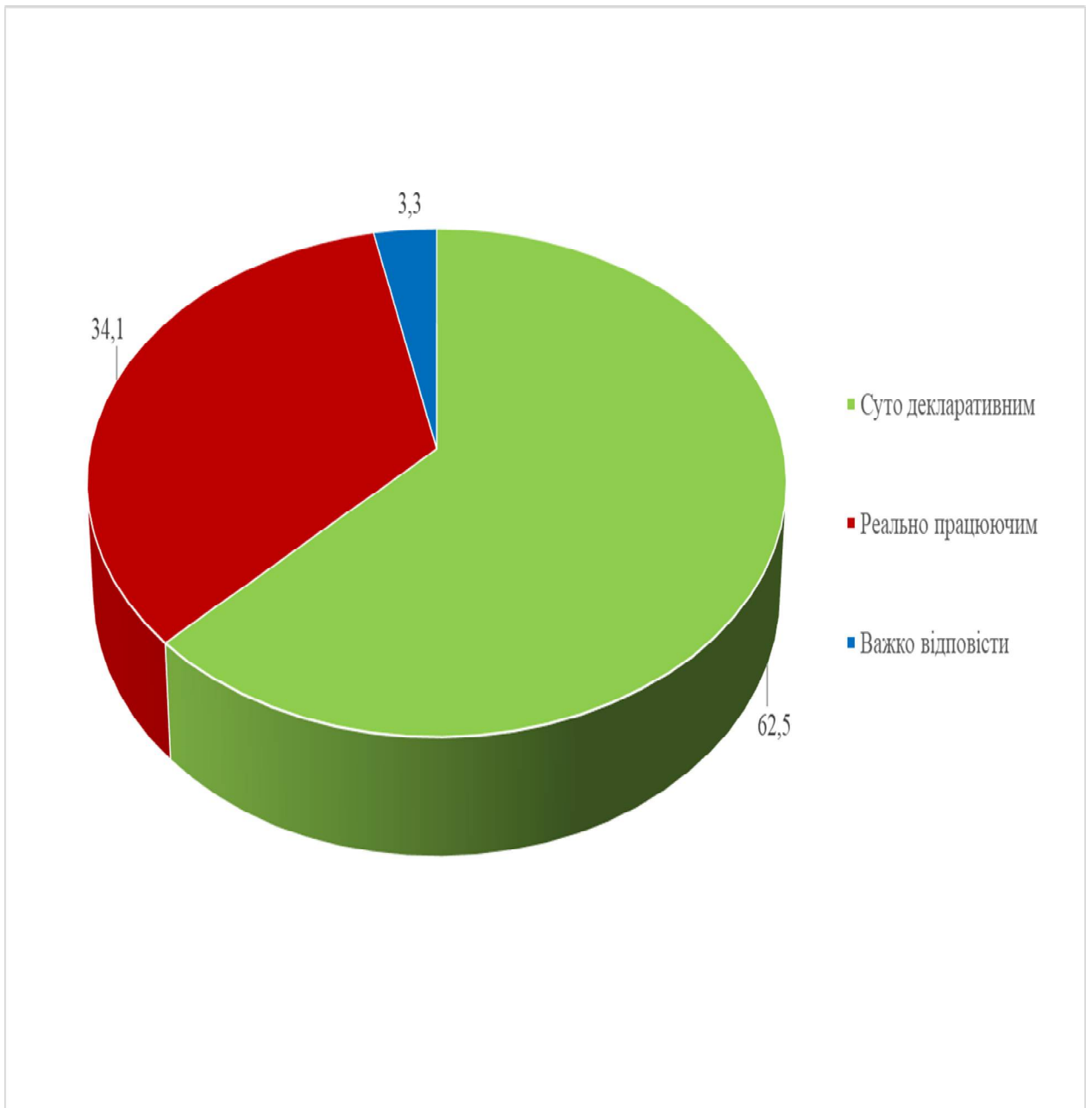

Рис. 14. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, сучасне законодавство України, у якому прописано гарантії захисту прав дитини, є:», %

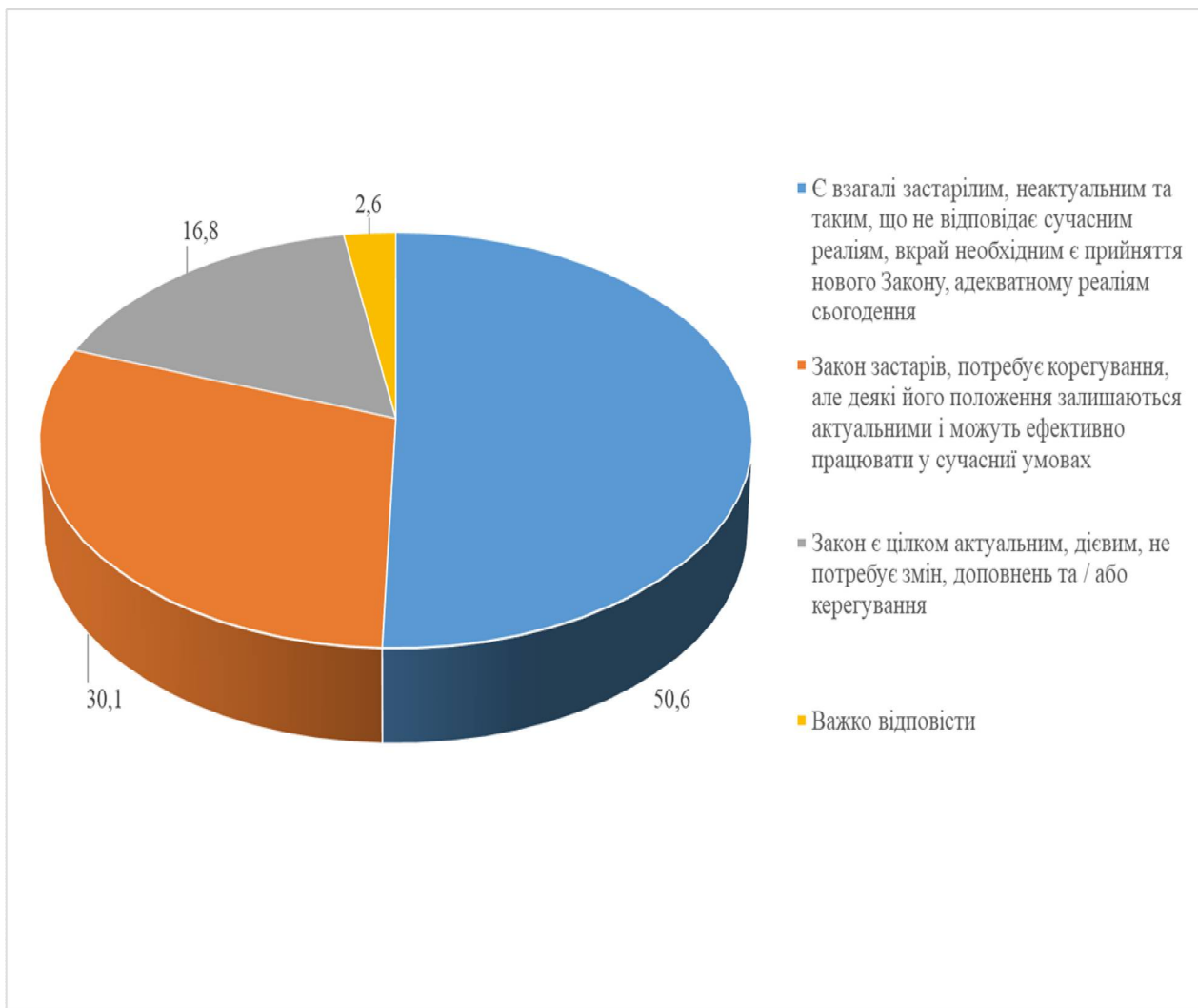

Рис. 15. Розподіл відповідей на запитання «Закон України «Про охорону дитинства»:», %

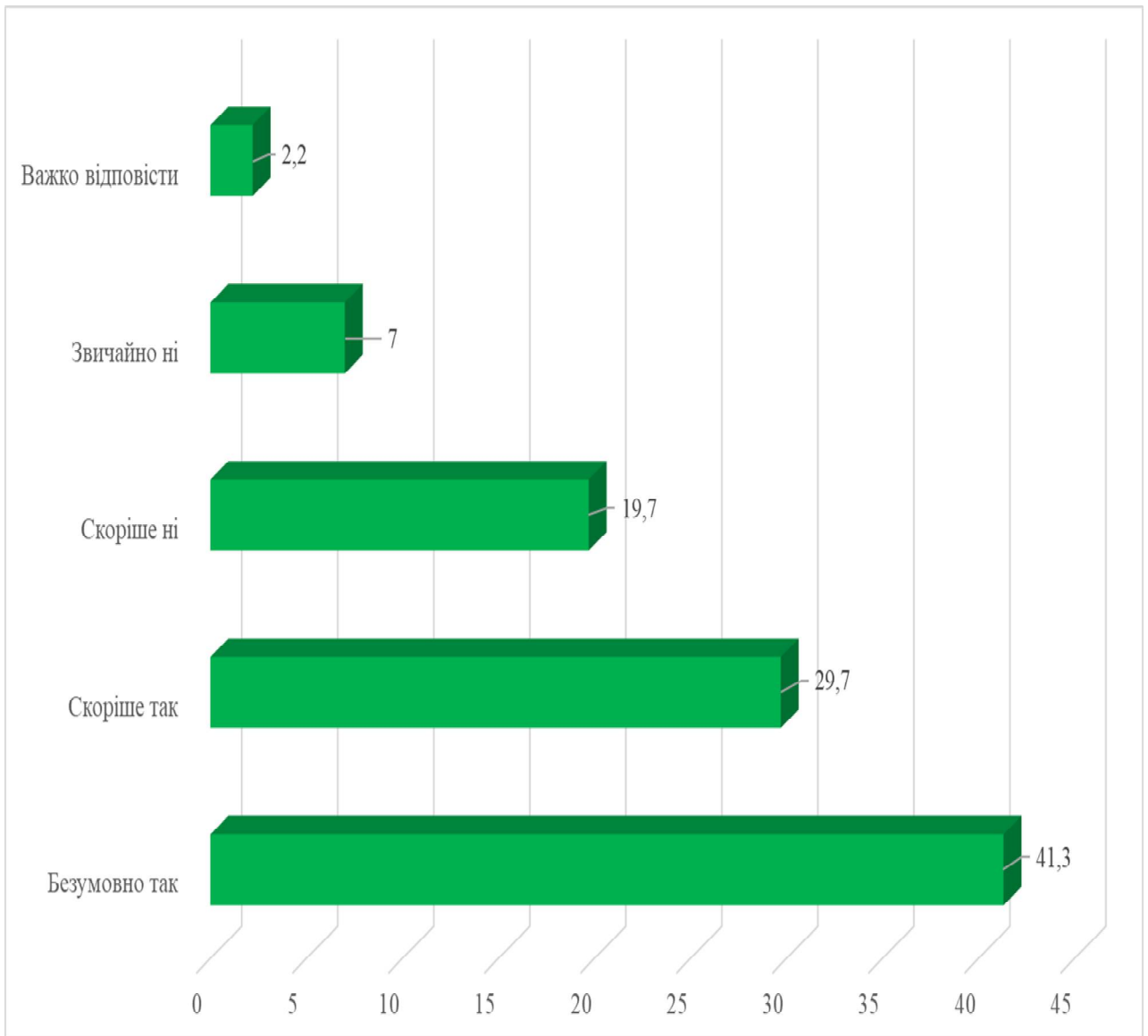

Рис. 16. Розподіл відповідей на запитання «Чи є необхідність у внесенні кардинальних змін до законодавства у сфері реалізації прав дитини на безпечні умови життя?», %

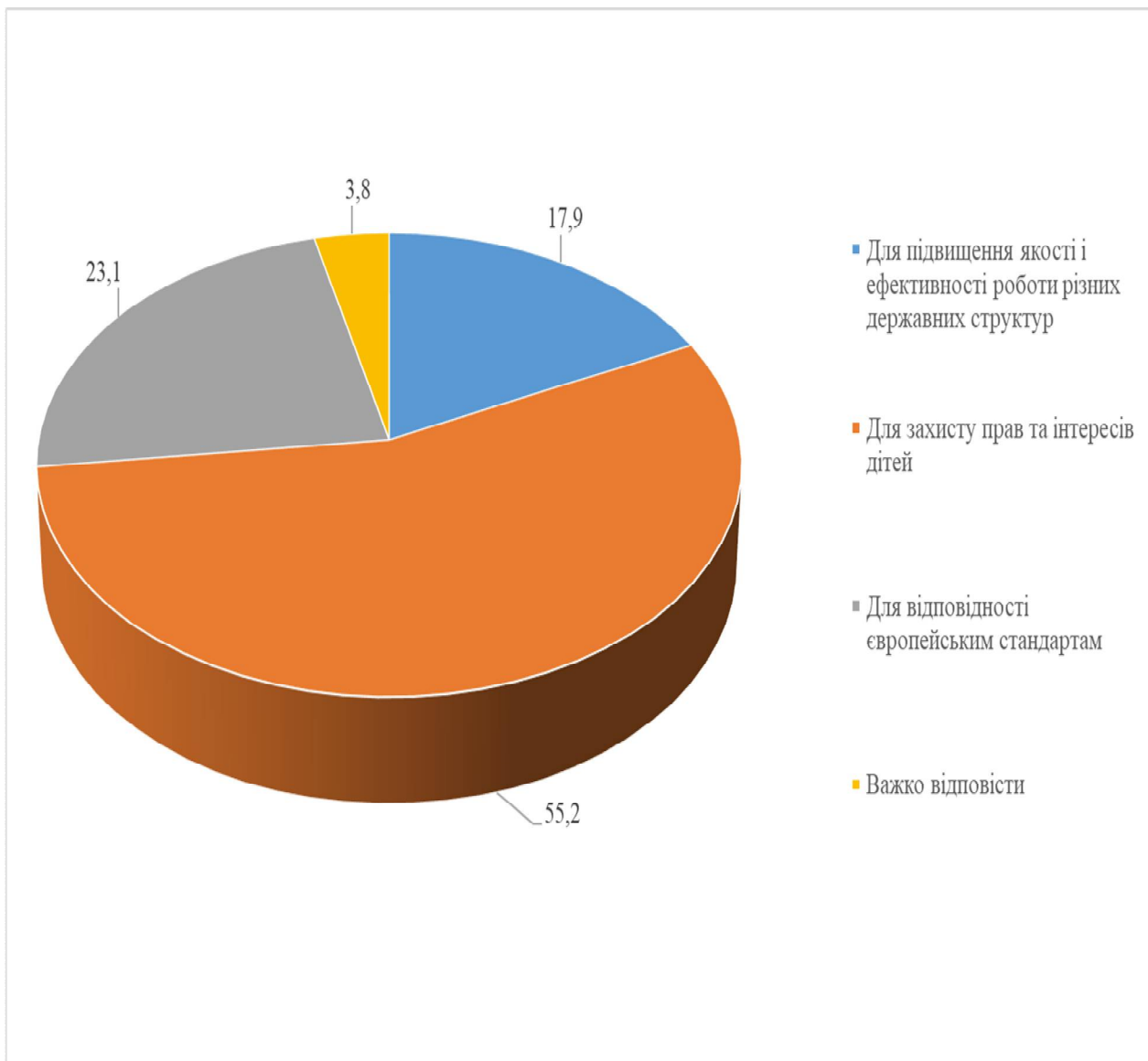

Рис. 17. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, для чого, насамперед, мають привести зміни на законодавчому рівні щодо реалізації прав дитини на безпечні умови життя?», %

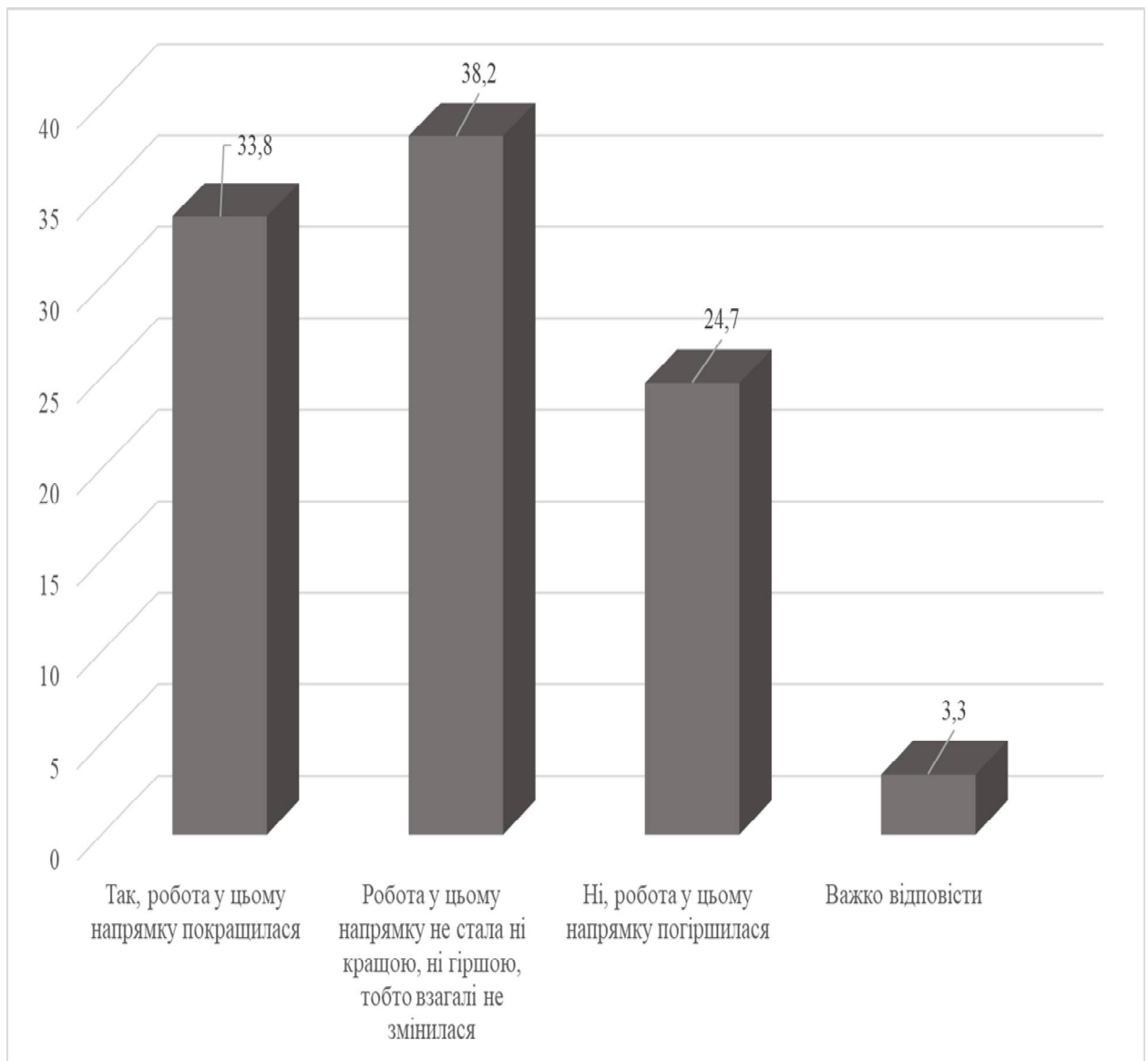

Рис. 18. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи змінилася протягом останнього року робота правоохоронних органів у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?», %

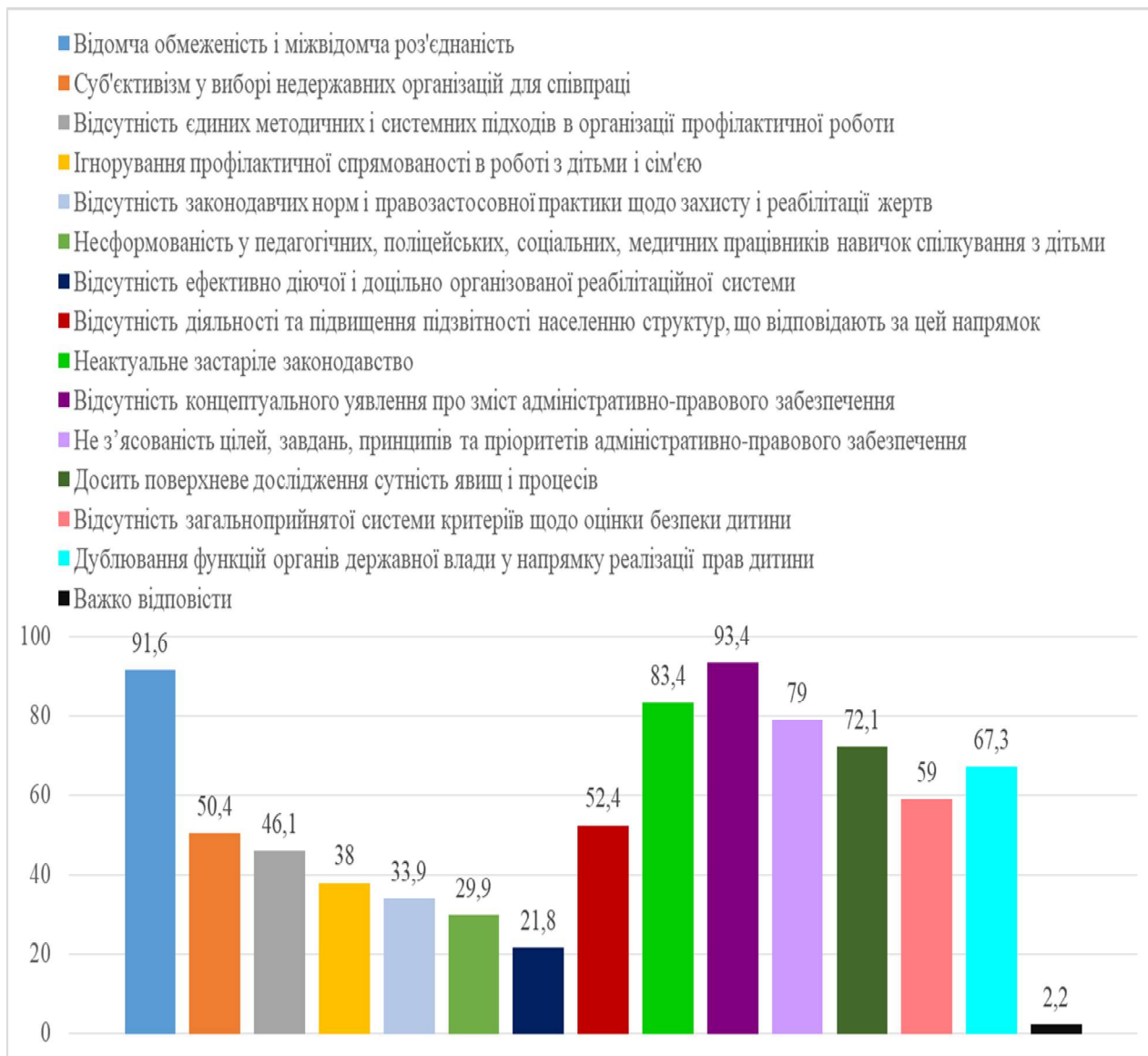

Рис. 19. Розподіл відповідей на запитання «Які з проблем адміністративно-правової охорони прав та законних інтересів дітей виявляються сьогодні найактуальніми?», %

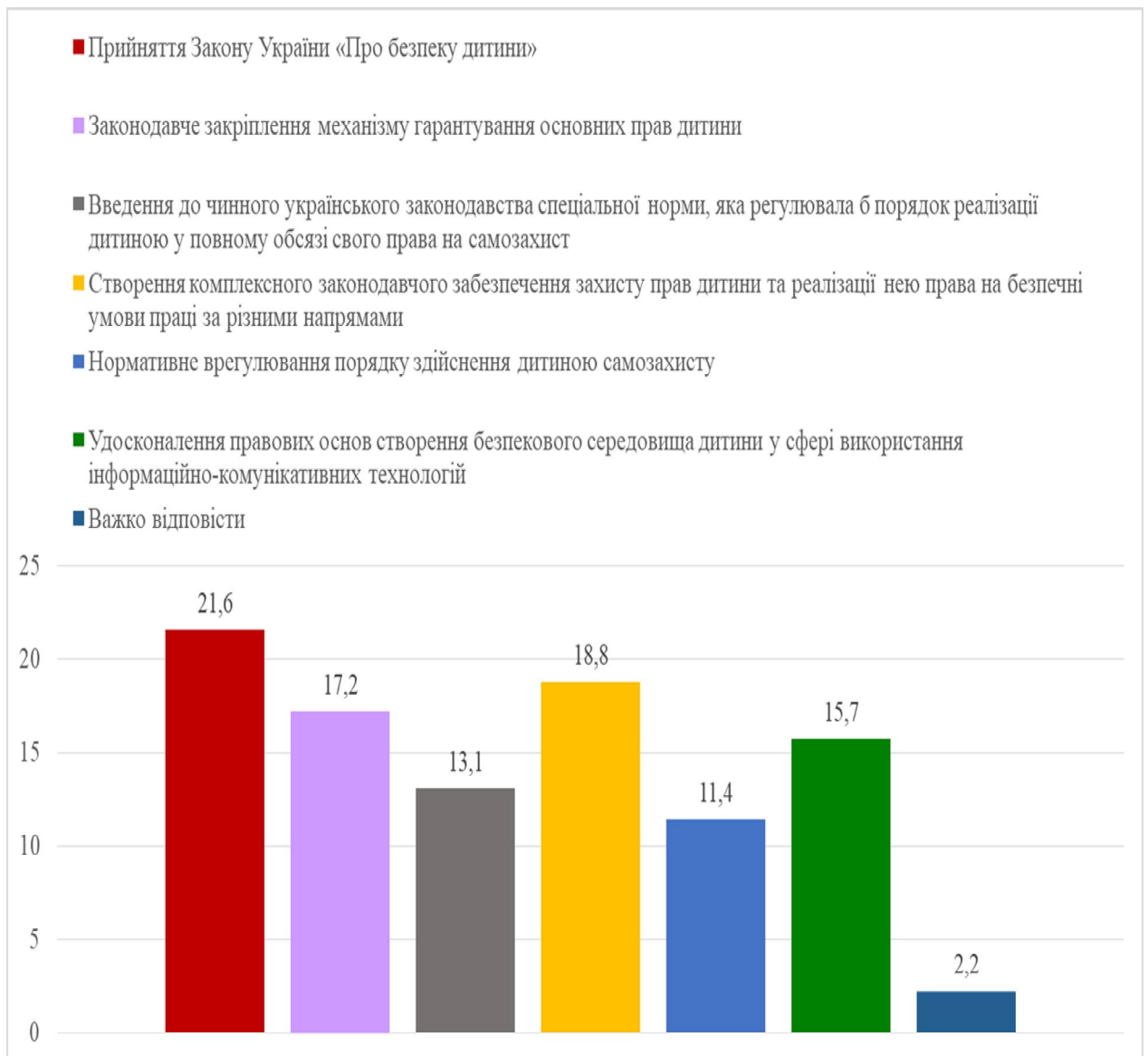

Рис. 20. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, у чому має полягати пріоритетний напрямок удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо захисту прав дітей в Україні?»

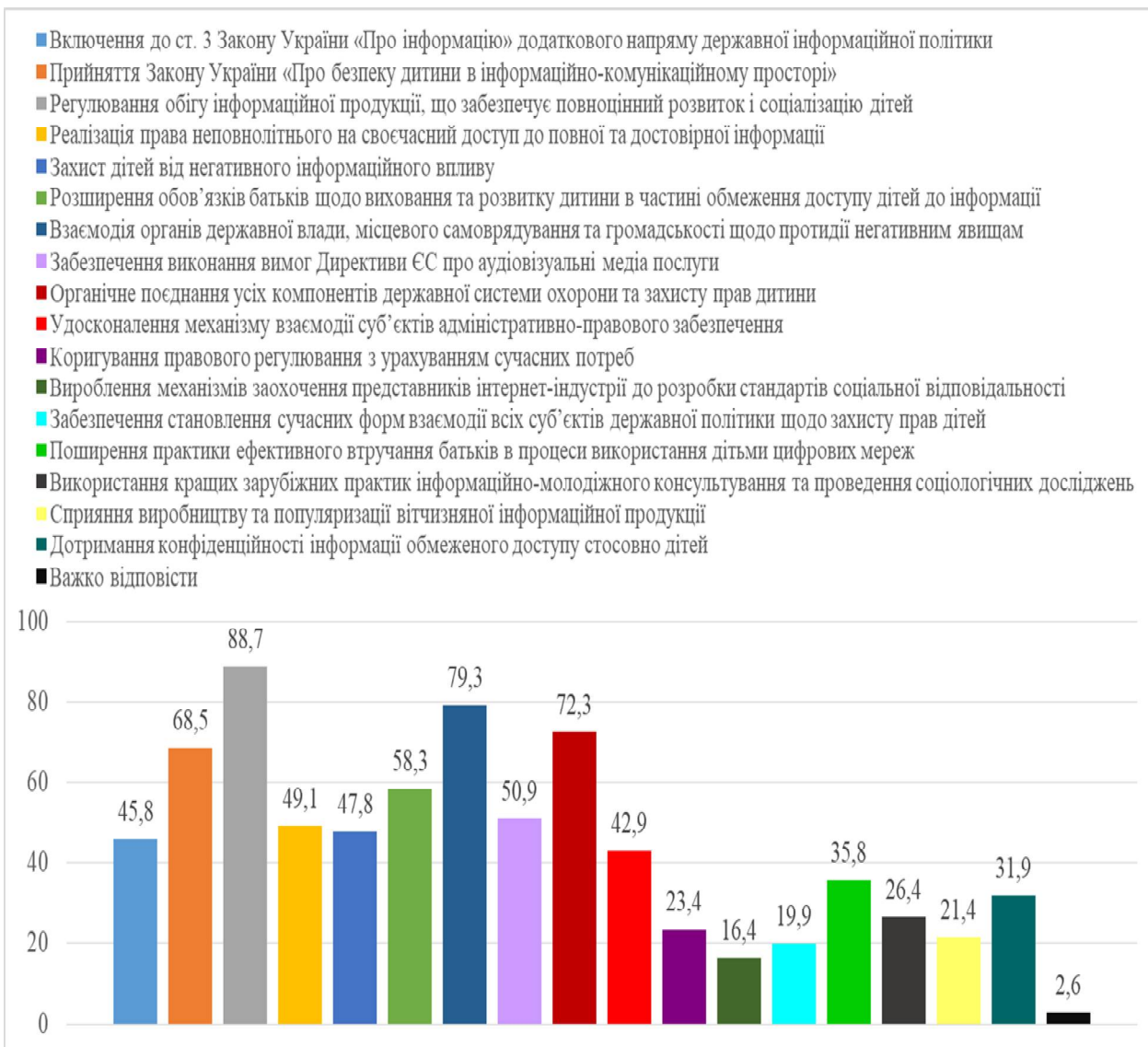

Рис. 21. Розподіл відповідей на запитання «Щодо удосконалення правових основ створення безпекового середовища дитини у сфері використання інформаційно-комунікативних технологій, то, на Ваш погляд, якими мають бути заходи удосконалення?»

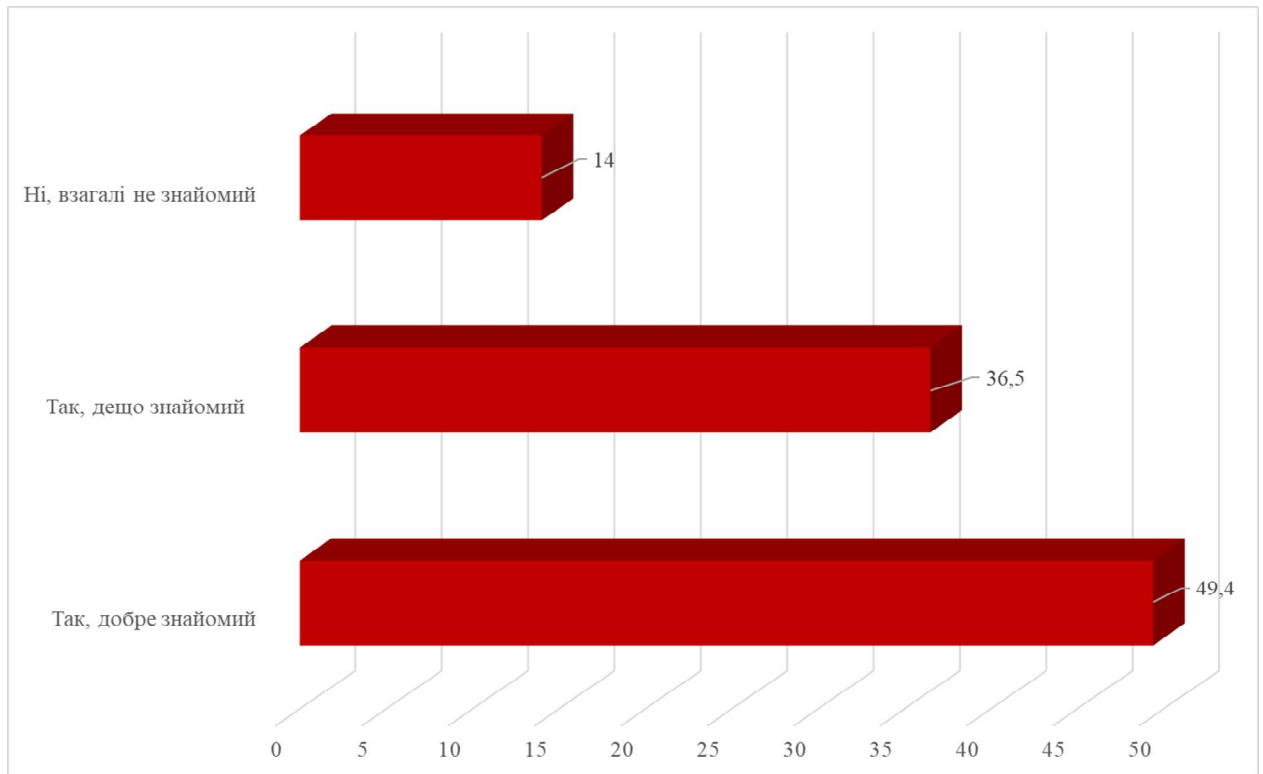

Рис. 22. Розподіл відповідей на запитання «Чи знайомі Ви з досвідом інших держав у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?», %

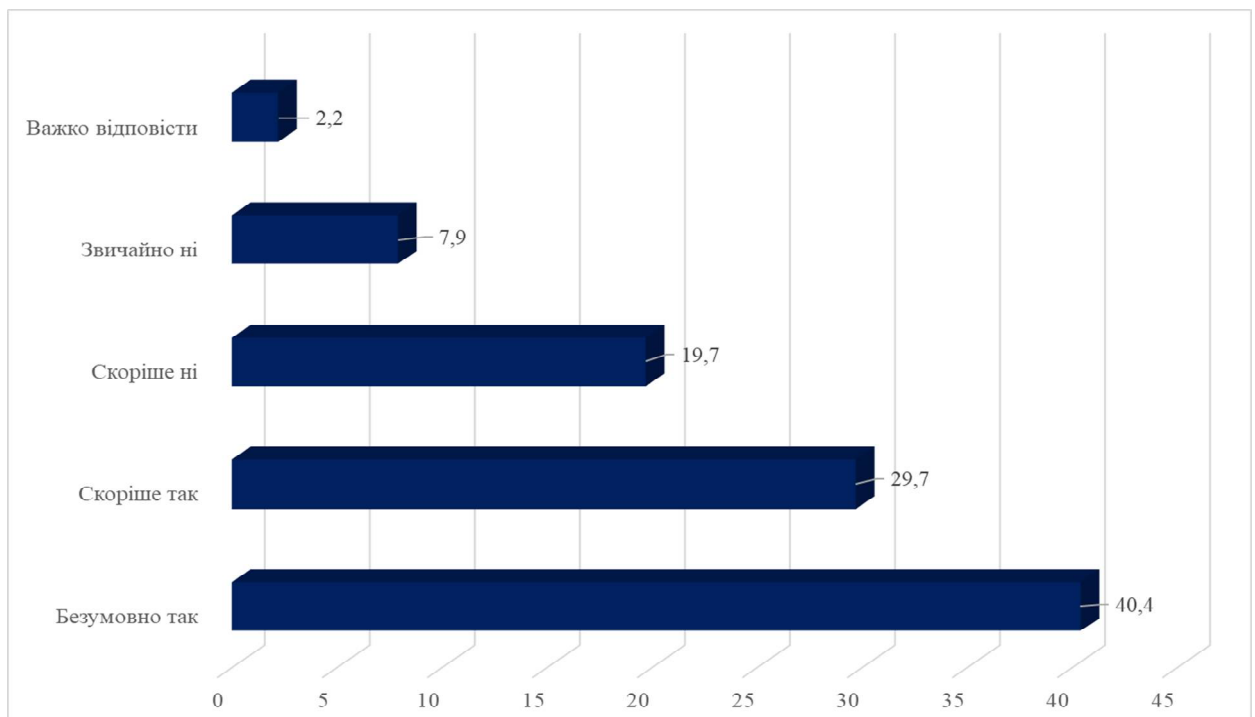

Рис. 23. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, чи призведе імплементація європейських стандартів захисту прав дитини в законодавство України до покращення ситуації у напрямку реалізації прав дитини на безпечні умови життя?», %

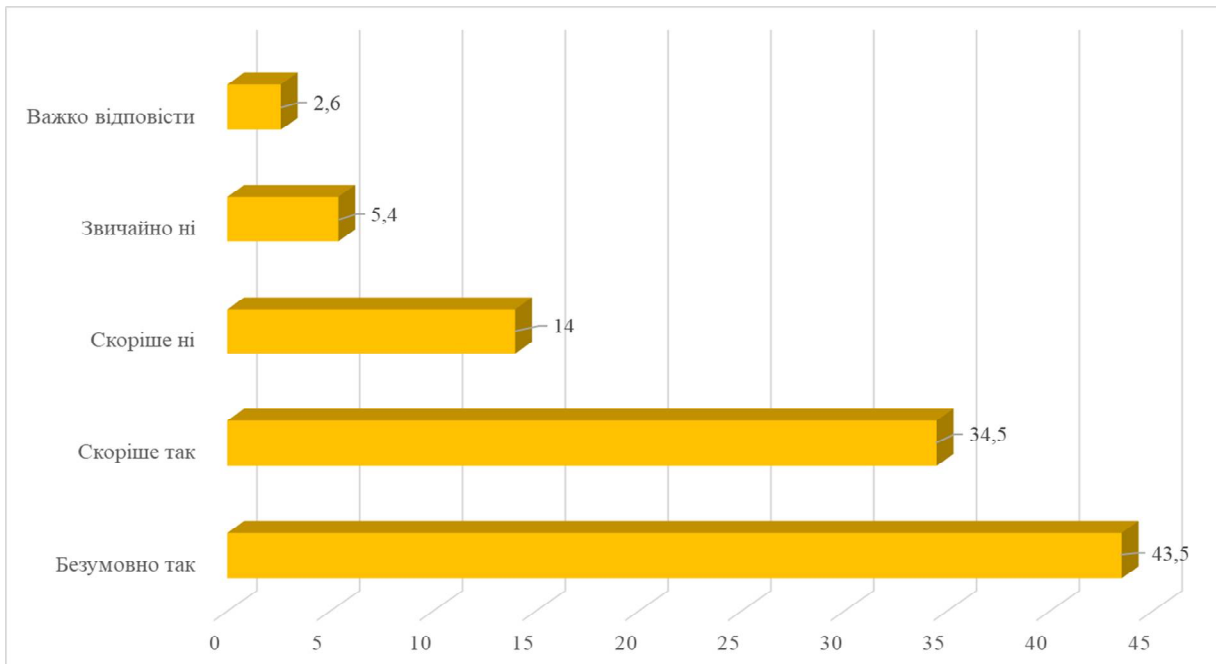

Рис. 24. Розподіл відповідей на запитання «Чи згодні Ви з думкою, що курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовуються на підтримку сім'ї, створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї або середовищі, максимально наближеному до сімейного?», %

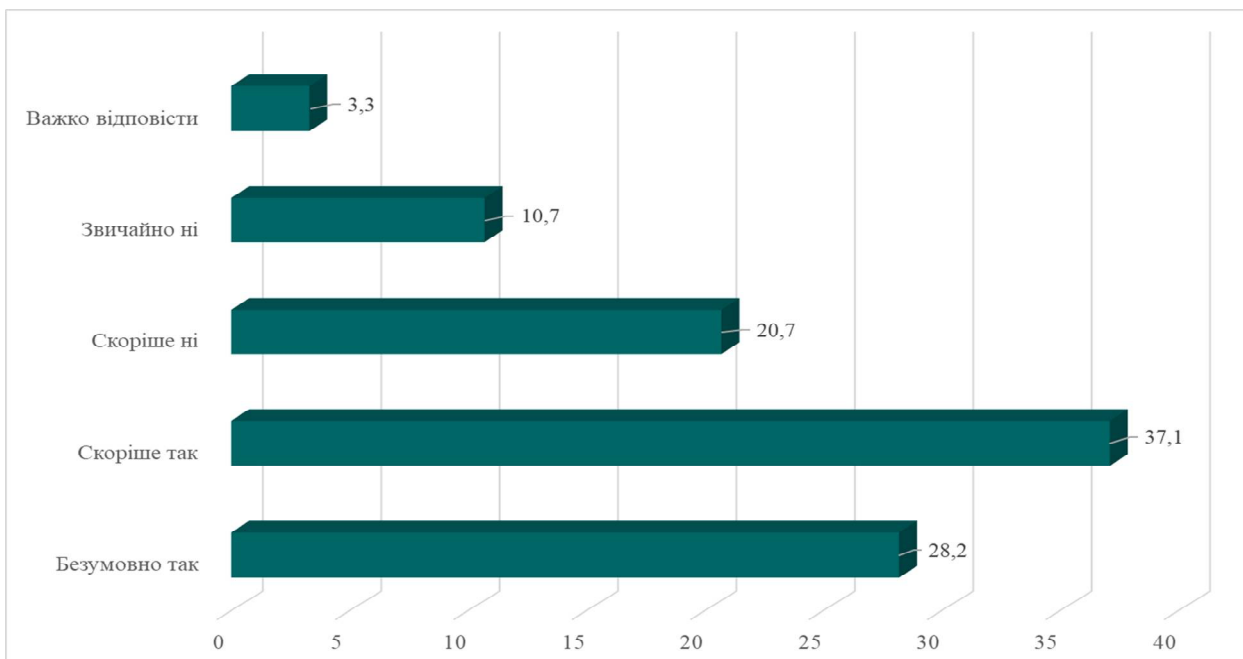

Рис. 25. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи стане орієнтиром для всіх органів влади на національному та місцевому рівні та допоможе реалізувати міжнародні зобов'язання України щодо захисту прав дітей розробка єдиної Національної стратегії у сфері забезпечення прав дітей від Міністерстві соціальної політики за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)?», %

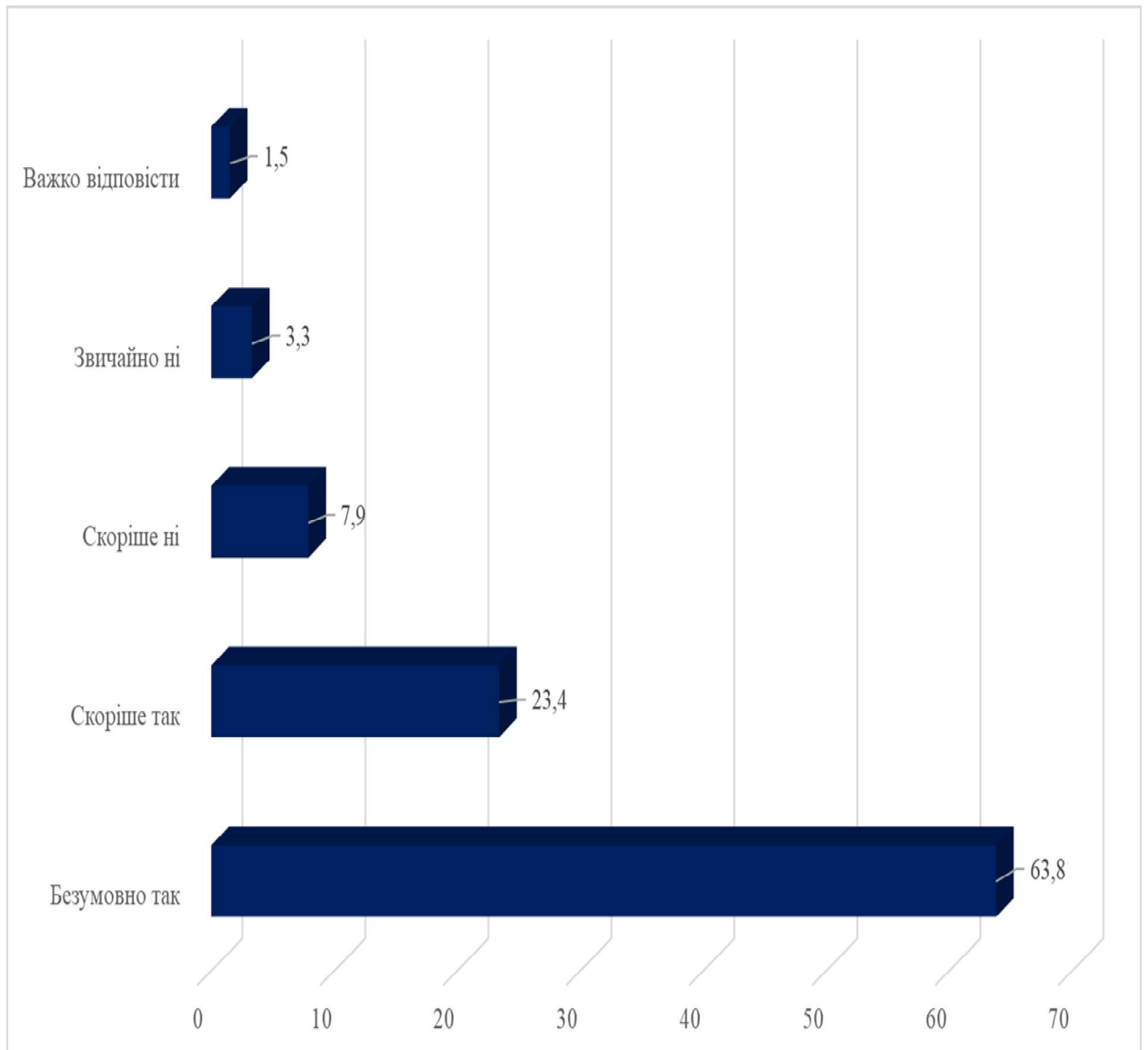

Рис. 26. Розподіл відповідей на запитання «Чи вплинув збройний конфлікт, у який втягнуто Україну, до погіршення становища із захистом прав дітей?», %

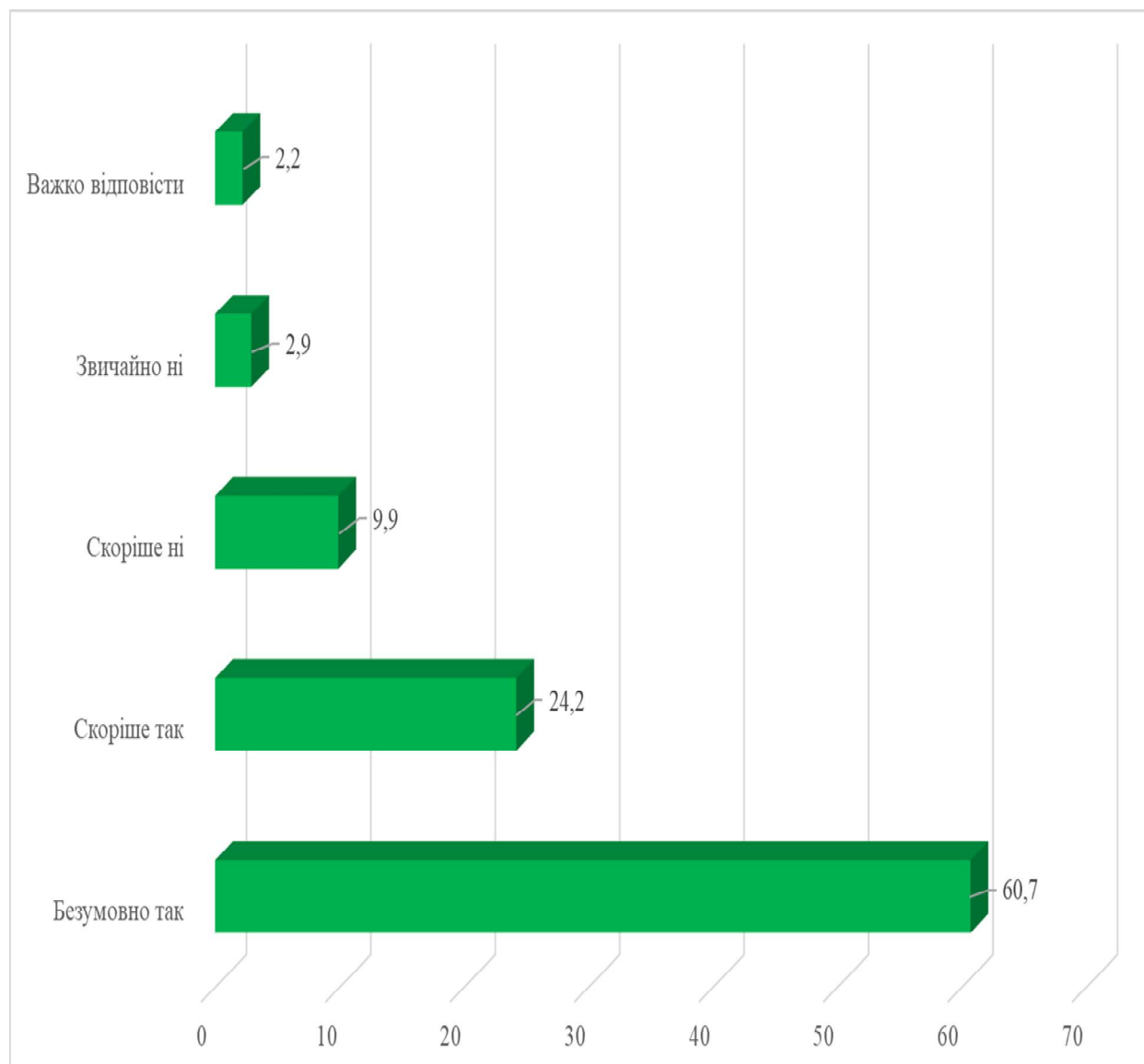

Рис. 27. Розподіл відповідей на запитання «Чи є сьогодні вкрай необхідним розроблення та реалізація заходів щодо захисту прав дітей в умовах ведення на частині території України військових дій?», %